

6256204

DIN ISTORIA BISERICESCA A ROMANILOR

Ino. 117.

CRESTINISMUL IN DACII

SI

CRESTINAREA ROMANILOR

&c. &c &c.

COMPUSA

DUPRE DOCUMENTELE STREINE SI NATIONALE, SI EXTRASA DIN FOIA ST. SYNODU
AL BISERICEI ROMANE AUTOCEPHALE «BISERICA ORTHODXA ROMANA»

DE

IERODIACONUL GENADIE ENACENU

BUGURESCI

TYPOGRAPHIA CURTII, PROPRIETAR, F. GÖBL
12. PASSAGIUL ROMAN, 12.

1875.

= C104357 =

BIBLIOTECA
FVNDATIVNEI
VNIVERSITARE
CAROL I.

Nr Inv. ~~117~~ 8424. B.

Secțiunea ~~XXVIII~~ XXX

Raftul ~~E~~ F 81878

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARA
BUCURESTI
COTA 81 878

1953

1956

PC 37/03

B.C.U. Bucuresti

C104357

P R E F A Ț A .

Vięta unui poporő este o continuitate și prezentul istoriei lui se fundęză în modő inevitabilő pre conținutul seő moralő, plus istoria trecutului. Acęsta este o lege, căria a trebuitő să-i-se supunę și poporul românescő.

Vedemő pre secolul al XIV și al XV-le fenomenele, prin care poporul românescő își manifesta vięta sa politică, socială și religioasă, și la tóte aceste fenomene de vięta, unde agentul de acțiune era mai ales masa poporului românescő, mę întrebamő, óre este posibilő, ca acęstă viętă românească să se fi germinatő numai atunci, când ea s'a și manifestatő? De altă parte, citiamő în diferiți autori străini, cari s'aő ocupatő cu istoria Românilor, și vedemő și acolo aceiași nedumerire, același dubiu. Dubiul și nedumerirea đic va fi partea fie-cărui suflető, care va căuta, ca să facę studiul istoriei românești, conducęndu-se de numele de **Românő**, seő de numirile provinciale de Moldovęnő, Muntęnő, Transilvănęnő, etc. Numele de Românő în istoria poporului românescő se găsește numai în gura poporului, iar celő provenitő dela provinciă în cronicile românești. Străinii, cari, împinși de evenimentele istorice, aő trebuitő să vorbăscę despre Romani, i-aő confundatő tot-de-una cu poporul barbarő, cu care a collocitő Româniő, deși agenți activi ai faptelor istorice, sântő Româniő și ei sântő numiți de Bizantini Goți, Alani, Avari, Huni, Pacinați, Sciți, Cumani etc. Numirea de Bulgarő a absorbitő în sine și mai multe din faptele istorice esecutate de către Români. Nu avemő, decăt să deskidemő pre Acropolitul, și vomő

vedea, că agentul activ al istoriei popórelor din drepta Dunărei este tot-dé-una poporul bulgar; pentru Choniatul însă aceleși fapte istorice și din aceleși locuri se execută de către Vlachi, adecă poporul, dupe cum ni-lă descrie tot el, care este venit din Roma pre acele locuri istorice. De aici apoi confusiunea în mintea ómenilor kiar de bună credință respectiv de Romani; și de altă parte o interpretare tendențiosă pentru acia, cari voiescú să tragă un profit din acéstă confusiune.

Lumină în istoria Románilor se póte face și continuitatea vieței lor istorice se póte descoperi numai atunci, când ne vomú înărma de regulele criticeí istorieí. Luați în mână bună-óra pre Acropolitul, și vă veți convinge, că agentul istoricú din drepta Dunărei și din seculi al XII péné la XIV-lea nu este poporul bulgar, deși el nu întrebuintază, de cât numirile de Bulgaria, Bulgarú etc. Observați cu unú okiú criticú pre Sciții lui Choniat din stânga Dunărei, și veți descoperi, că tactica militară, stratagemele și armătura acestor Sciți denotă pre Románi și din seculi posteriori. Și pentru a mai cita unú faptú, adaugú, nu deserați de continuitatea existenței elementului românescú nici kiar în actul creștinărei Bulgarilor, precum și nici în întroducerea limbei slavice prin Bisericele Románilor, seú în relațiunile lor internaționale. Románi nu avéu literatură proprie, scrisă în limba lor natală, și ei se serviaú de limba latină, seú de cea grécă, în Biserică și în relațiunile lor politice; dovadă confesiunea credinței de la Sirmiu și dispozițiunile Imperatorului Justinian, relative la transportarea prefecturei din Sirmiu în Thesalonicú. Tóte aceste, precum și o sumă de alte fapte ni probéză, că elementul românescú a continuatú a esista de la colonisarea sa la Dunărea și péné în presentú, avendu-și vieța sa socială cu datenele ei, și usând pentru acéstă de limba curat românescă; cât însă se atinge de vieța lor religiósă ei-și-aú conservat'o intactă, împreună cu cea socială, întrebuintând dupre impejurări și kiar limba slavică, nu mai să-și póte scăpa

Biserica de influența Bizanțului, seú a Romei; în fine cu viața politică României aú căutatú ca să și o manifesteze iarăși, unde circumstările istorice li permiteau, eșind, ca dintr'unú focarú al românismului, când din munții Emului, când din ai Carpaților. În genere vorbind, studiul istoriei românesce trebuie săse facé, dupre opiniunea nóstră, tot-dé-una în conformitate cu circumstările istorice, ale poporului românú.

Departé de acestú criteriu s'aú ținutú tot-dé-una istoriografii ruși, cari și-aú propusú, de a face istoria poporului românescú, fie pre acea politică seú și pre acea eclesiastică. Așa Domnul Palausov în cursul istoriei politice a Românilor este necesitatú din lipsa de considerentele, espuse de noi mai sus, a nu recunósce o individualitate poporului, care a trăitú numai la Dunărea, timpú aprópe de XVIII seculé, și care tot-o-dată este și celú mai vekiu pre aceste locuri. D. E. Golubinski în opera, întitulată: «Privire scurtă asupra istoriei Bisericesce a Serbiei, Bulgariei și României» și pre carea noi am analizat'o aici din punctul de privire mai ales eclesiasticú, recunósce latinitatea elementului românescú, îi admiră kîar tenacitatea și consecința în desvoltarea sa istorică, dar cade în mai multe erori, privitóra pre crestinarea poporului românescú, precum și pre viața lui religiósă. Lăsând altor persóne mai competente și mai autoritare, ca să respundé D-lui Palausov, noi am luatú asupra-ni sarcina, de arestabili veritatea istorică făcă cu opiniunile D-lui Golubinski, rugând din snfletú pre lectorii nóștri, ca să erte erorile, căci ele nu sîntú provenite din rea voință.

Pre lóngă aceste, lectorii nóștri în acestú studiu nu vorú întâlni nici acea sub împărțire a materiilor, pre carea de ordinar scriitorii o întrebuițază în tractatele mai întinse, și nici sub-divisiunea usitată a materiilor dupre capitule și paragrafurí. Acesta a provenitú mai ales de acolo, că, citind o parte din opera citată a D-lui Golubinski, noi ne chotărisemú, că să răspundemú opi-

niunilor. D-sale numai printr'ună articolă de jurnală. Vădend însă în decursul tipăririi răspunsului, că D. Golubinski este consecinte principiului înăugurată, și că pentru D-sa atât viața politică, cât și cea religioasă de la Dunărea se grupază numai în jurul Bulgarilor, atunci, în decursul acestei scrieri, ne-am decisă, ca să skițămă istoria Românilor, ducend firul istoricū, și mai ales al vieții lor religioase, de la Traian și pene la înființarea principatelor Valachiei și al Moldovei, și specialminte pene la organisarea Metropoliilor respective. Eca cuvintele, ce ne-au determinatū, ca să înlocuimă lipsa de divisiuni și sub-divisiuni printr'ună repertoriu amărutitū despre materiile, ce compunū studiul «Crestinismul în Dacia și creștinarea Românilor», și prin care repertoriu, aflatū la finele cărței, se pôte vedea și kiar modul, cum s'au desfășuratū diferitele materii.

Maș supunū la cunoșcința lectorilor mei, că acestū studiū s'a începutū a se imprima încă din anul 1875 și nu s'a pututū termina, decât după trei ani de ostenelă, adecă în anul 1878, imprimându-se în modū treptatū prin jurnalul S-lui Sinodū «Biserica ortodocsă română» și după acēta estragēndu-se și în fășciore. Nu era ușor de a umbla pre o cale, ce este încă departe, de a fi bătută; și deși nemuritorul Șincai prin Chroniclele sele și Venerabilul D. A. T. Laurian prin Magazinul seū istoricū au resolutū multe din cestiunile istoriei nōstre, eū am fostū necesitatū să recurgū la sorgințele originale. Opiniunile D-lui Golubinski cele decisive, cronicariū bizantinī, consultați numai la trebuință, actele patriarchatului de Constatinupolū, interpretate duple unū scopū prestabilitū, și sorgintele slavice. întrebuintate în modū unilateralū; tōte aceste considerente mī-au impusū, ca să urmărescū pre D. Golubinski în opera citată pasū cu pasū. căutând a reda fiă-căruī poporū aceia ce era propriu al lui. În fața, dicemū, a mulțimei de meterialū, ce ni prestă, în fața atâtor dificultăți, timpul consumatū nu este lungū și puterile unui omū nu ajungū.

Nu putem să terminăm aceste linii, fără ca să nu ne adresăm și la prea onorabili membri ai Academiei române și specialmente la D-nii membri, ce compun secțiunea istorică. S'a pus în concurs istoria Românilor pînă la înființarea principatelor, și acesta pentru un timp foarte limitat; ni se pare, ca pînă la sesiunea viitoare a Academiei. O ! de s'ar realiza dorința prea fericitului Domnitor Cuza și a fie-cărui Român în parte . . . Dar noi, știind acum materiile, ce cuprind cronicarii bizantini, precum și celelalte sorginți slavice și latine, respectiv de istoria Românilor atât din dreapta, cât și din stînga Dunărei; și avînd mai mult sîu mai puțin cunoștința de modul, cum este învîlit adevărul istoric în aceste sorginți; în fine mai considerînd, că pentru formarea unei istorii este necesitate, ca materialul să fie adunat, și prealabil curățit de totă pasiunea și intențiunea prestabilită; în fața dicem a atîtor considerente, cutezăm a o spune, fără ca să perdem respectul către bărbații noștri de distincțiune, că era mult mai nemerit, decă se publica unul sîu mai multe concursuri numai pentru adunarea critică a materialului, necesariu la istoria Românilor din stînga și dreapta Dunărei. Noi pentru adunarea puținului material, relativ la istoria Bisericei Românilor și cuprins în această fasciōră, a trebuit să lucrăm timp de trei ani ne'ntrepruși și cu o paciență și abnegațiune, pînă la suferință. Și cu tōte aceste, o recunōscem singuri, în urma noastră a rēmasă încă mult de căutat. Sorgințele bizantine—religioase și profane cuprind încă mult și foarte mult material, iar cele slavice scot pre fie-care și la lumină adevăruri, relative la istoria Românilor. Aceste dificultăți are să le întîmpine și istoricul concurent; ba ce este și mai mult, că prin istoria, prezentată pentru concurs, autorul trebuie să se ocupe de viața socială, și politică, de istoria Bisericei românesce, va avea kîar de vorbit și în privința armăturēi, precum și a tacticei militare; și aceste, fără de a mai aminti și de întinderea

geografică a teritoriului, ocupatū de Romani, și care varia cu fie-care incursiune de barbari. Eca în genere dificultățile, ce are să le întâmpine istoriograful romanū al acestor timpuri, și pre care, noi rugămū pre D-zeū din sufletū, ca să le învinge în timpul, prescrisū de concursū !...

— In fine, rugând încă odată pre lectoriī noștri, ca fațā cu acēstā producțiune literară modestā să fie indulgenți, și să profite de aceia, ce va fi bunū , corectēnd cu totā buna voințā erorile, profitāmū de ocașiune a li anunța, că noi vomū reveni prin jurnalul «Biserica Ortodocsă română» asupra multora din cestiunile cuprinse, seū numai atinse prin acestū studiu. Materialul, de care mai dispunemū dela unū timpū încóce , ne pune în pozițiune, ca în curēnd să revenimū asupra persónelor lui Metodiū și Ciril, precum și asupra actului, operatū de dînșii la Dunărea.

ARHM. Genadie Enacēnu.

Bucuresci, 3 Martie, 1878.

CREȘTINISMUL ÎN DACII

ȘI

CREȘTINAREA ROMÂNILOR.

Inceputul creștinătății la Români în fața datelor istorice, de care dispunem, este pînă acum o cestiune, ce se poate rezolva numai în mod indirect. Relatările istorice pozitive pînă acum ni lipsesc, și datele, de care dispunem, nu privesc în mod direct la această cestiune. Ele nu tractează direct despre creștinarea Românilor, arătând pe creștinătorii lor, locul de creștinare și modul, cum s'a operat acest mare act la un popor, care, duple istoriciei slavilor, « presintă un exemplu frăpător în ceea ce privește afecțiunile neclătite către credința strămoșilor lor, cu toate dificultățile condițiilor, în care ei au trebuit să o mărturisască. (1) Dacă, cu toate aceste greutăți, de a determina timpul creștinării Românilor, sîntu înșe oameni, cari trecu peste toate dificultățile cu cea mai mare ușurință, și, fără a se preocupa de nesiguranța datelor istorice, afirmă, că Români au priimitu creștinismul de la Bulgari, și prin secolul al IX și X. Nisce asemenea erori istorice în interesul adevărului trebuesc corectate; și acesta putem să o facem, fiind că indiciile istorice nu ni lipsesc; și ce e mai mult, că aici nu este vorba despre un Stat românesc cu Biserica și cu instituțiile lui de civilizațiune, ci simplu numai, deca au existat Români cu religiunea, ce ei au păstrat o atata timp și o profesază pînă astăzi.

Pentru ca să putem restabili adevărul și să facem cunoscute lectorilor nostri opiniunile, și ideile eronate, în contra cărora noi ni-

(1) E. Golub'nski Kratkiĭ Očerĭk istorii Pravo-slavnykh cerkveĭ pag. 396.

amă propusă acestu studiu, să urmărim: I. Opiniunile D-lui E. Golubinski, profesoră dela Academia de Moseva, și privitoare pre creștinarea Românilor; II, vomă proba cu date istorice imposibilitatea creștinărei Românilor, nu numai de Bulgari, dar kîar și de către alte popore, ce s'au strecuratŭ pre aceste locuri; și III vomă căuta, a fixa și timpul probabilă, când au pututŭ Români să se creștineze. Ast-felă sperămă, că vomă restabili adevărul istoricŭ, pre care D. E. Golubinski l'-au alteratŭ dându-y o formă cu totu neistorică.

I.

D. E. Golubinski prin opera sa, publicată în Moseva la 1871, și intitulată: „Краткій Очеркъ исторіи Православныхъ церквей — Болгарской, Сербской и Румынской — Privire scurtă asupra istoriei bisericilor Orthodoxe-Bulgară, Serbă și Română“, presintă unŭ resumatŭ despre starea politică și religiôsă a poporelor mai sus menționate. Dupre mărturia kîar a autorului prin prefața de la opera citată, el s'a servitŭ în espunerea sa istorică de sorgințele mai ales streine, și tot-o-dată posterioare. În istoria specialmente a Românilor îl vedem, făcend usă numai de acele date istorice, unde acestia sîntŭ reprezentați în statură politice, ca cel al Valachiei, Moldaviei, Transilvaniei etc. și nu s'a preocupatŭ D. Golubinski și de acea, că, decă nu sîntŭ date positive istorice, relative la timpul creștinărei Românilor, apoi istoricul este datorŭ, ca să facă o declarațiune onestă în cestiunea, ce nu o cunoșce. Noi prin acăsta nu voimă să dămŭ o lecțiune istorică D-lui Golubinski; dar numai voimă să arătămŭ, că D-sa este amăgitŭ în cea ce privesce creștinarea Românilor de către Bulgari; și Episcopii români sîntŭ înscrși, noi vomă vedea, în dipticele Bisericei creștine; mult mai 'nainte de cât cei ai Bisericei bulgare. De altă parte, trebuie să o mărturisimŭ, < Privirea istorică > a D-lui Golubinski asupra Bisericilor orthodoxe din centrul Europei a adusŭ mari servicii literaturilor eclesiastice, ce le privescŭ. Ea a făcut, ca să se adune într'unŭ totŭ trasurile istorice ale acestor popore coreligionare; și de altă parte să se pôtă vedea, că poporele Bulgare, Române și Serbe au fostŭ încă de mult în legătură de amicitie, au combătutŭ în comună contra acelo-rași inimieli, și au avutŭ aceleși scopuri, — Organizarea vieței lor so-

ciale cu respectu la drepturile fie-căruia, păstrarea și consolidarea de altă parte a religiunii strămoșilor lor. Dar să intrăm în cestiune și să vedem cum D. Golubinski explică creștinarea Românilor.

D. E. Golubinski, dându-și de temă a determina timpul creștinării Românilor în genere, el se exprimă : « Nu există nici un fel de sciri, seŭ scrieri întemplantore, seŭ cu scopu determinatŭ, care ar vorbi despre primirea credinței crestine, seŭ creștinarea poporului românŭ ; așa că respectiv de amărunțimele întorcerei lor la credința crestină nu se pôte dice nimic determinatŭ. Nicaieri nu se găsesce indicii, relativé la timpul creștinării lor ; *dar acésta se pôte fixa cu autenticitate, prin mijlocul conclusiunilor, trase din ôre care date positive istorice, ce dispunemŭ* ». (1) Pêne aici D. Golubinski, vorbind numai în termenŭ genericŭ despre creștinarea poporului românŭ, este fórte corectŭ, privitŭ fiind ca istoricŭ. Insași partea, subliniată de noi a citatului, lasă a se presupune, că istoricul are în vedere, de a se servi de acele date istorice, din care să se pôte deduce într'unŭ modŭ dupre puțință mai dreptŭ creștinarea Românilor. Dar anticipămŭ a o spune lectorilor noștri că autorul *istoriei bisericesci* a Românilor nu este tot-dé-una așa de rezervatŭ, dupre cum l'am putea crede ; și el în altŭ locŭ (2), vorbind despre cucerirea Mysiei de către Bulgari între anii 678 — 680, adaugé : « acésta împrejurare (cucerirea Mysiei) a fostŭ fórte importantă, și pêne la unŭ punctŭ evenimentŭ decisivŭ în istoria poporului românŭ, — primind credința crestină prin mijlocul Bulgarilor, Româniŭ au primit'o nu de la Apusŭ (3) ci de la Răsăritŭ, și cu modul

(1) Краткій Очеркъ Православныхъ Церквей, pag. 346.

(2) Opera citată, pag. 333.

(3) La noi este răspândită opiniunea și desvoltată și de Prea Săușitul Filarct Scriban în opera, întitulată „Istoria bisericescă a Românilor“, că creștinismul kiar orthodoxŭ, cum l'amŭ avutŭ tot-dé-una, este venitŭ dela Apusŭ, și nu dela Răsăritŭ. Credința orthodoxă a Românilor, păstrată mai mult de consciința poporului, pôte fórte bine servi de argumentŭ contra inovațiunilor posterioare ale Bisericei papale. Dar să trecemŭ și la argumente istorice mai positive. Prea Fericitul Dositheŭ Patriarcul Ierusalemului în opera sa întitulată „*Ιστορία περί των εν Ιερουσαλμοις πατριαρχουσάντων*“ = Istoria patriarhilor Ierusalemului, „*Εν Βουκουρεστης 1715*“ vorbind despre Sinodul din Arimin, orașŭ al Italieŭ, face a se vedea, că creștinii din părțile Dunăriŭ intraŭ în circumscripțiunea politico-religiôsă a Italieŭ, și de altă parte prescrie unŭ rolŭ fórte însemnatŭ unuŭ episcopŭ Ursaki, al căruia nume este latino-românŭ, formatŭ din vorba ursŭ seŭ ursus și astădi devenitŭ la noi nnume de familie. Mai înainteŭ Prea fericitul Dositheŭ (în cartea II, cap X, § 1) arătând i-

acesta ei au făcutu tot-dé-una parte din familiile popórelor creștine orthodoxe ». Și D-sa fundéză acéstă opiniune despre creștinarea Románilor de către Bulgari pre chronicarii bizantini, cari relatéză faptele lui Crum, regele Bulgarilor, ce a domnitú pre la începutul seculului al IX.

Acésta este unú anachronismú, și noi péné acum amú spus'o, cá déca nu avemú date determinate, relative la creștinarea Románilor în parte, apoi putemú să afirmámú în modul cel mai pozitivú, cá cu mult înainte de venirea Bulgarilor în Dacia, aici esistaú creștini, și cá déca putemú presupune, de o cam datá cá Episcopií, despre cari menționéză Prea Fericitul Dosithei pre basa documentelor istorice, nu erau románi, apoi putemú să đicemú, cá acesti Episcopi in episcopiile lor pre lóngá națiunile barbare, ei mai avéú și pre Románi, creștinați fiind încă cu mult 'naintea venirei Bulgarilor, și kiar a tuturor popórelor, numite barbare, ce s'au strecuratú pre aceste locuri. Vomú vedea acésta mai la vale.

Și mánținénd cele đise de noi în respectul creștinárei Románilor și a imposibilitáței, de a se creștina de către Bulgari, să citámú aici o altá parte din istoria Bisericeí Románilor de D. Golubinski, care dupre D sa represintă numai naționalitatea Románilor, dupre noi însé tot aici suntu și indicii, privitóre la creștinarea Románilor. Domnia sa đice: « Naționalitatea Románilor séú a Vlachomoldovenilor nu aparține la națiunile primitive și originale; ea s'a

tențiunile lui Ursaki și Valent, respectiv de interesele lor contra s. Athanasie col mare, ni spune cá ei convingú pre împérorulú Constantie: „γενέσθαι τὴν σὺνοδὸν εἰς δύο μέρη καὶ τὸ ἐν ἀποροσθῆναι εἰς τὴν Ἀνατολὴν, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὴν Δύτιν. Καὶ δὴ ἀποροῦνται εἰς τὸ δυτικὸν μέρος, ἑξήκοντο: Ἐπίσκοποι ἐν ἑκὶ τριακονοιστῶ ἑξηκοστῶ τρίτῳ, εἰ καὶ ἕτεροι ἐν τῷ τριακονοιστῶ πεντηκοστῶ ἐνάτῳ, ἐν ᾧ ἐνοεῖται καὶ Ἑλλὰς, καὶ Μακεδονία, καὶ Θράκη, καὶ Δάξες εἰς Ἀρμίνον πόλιν τῆν Ἰταλίας. . . . » = de a se ținea synodul în doé părți, și unul să se adune la Răsăritú, iar cela l-altú la Apusú. Și în adevér se adună în partea apusénă 600 de Episcopi în anul 363, deși alții đicu la 359, unde se înțelege și *Elada, și Macedonia și Thracia și Dacií*, in orașul Armin al Italiei...

Ore acești Δάξες să fie ei Bulgari, când noi șimnú, cá prin jumétatea a doa a seculului IV nici nu se pomenia de Bulgari prin Dacií? . . . Ei nu potú să fie nici Goși precum și nici Huni, dupre cum vomú vedea mai jos. Și cine aumé suntu acești Daci níi esplicá tot Prea Fericitul Desitheí (cart. II cap. VI, § 1), când vorbesce despre cele petrecute la Synodul din Sardica și đice: cá Synodul a catherisitú pre: „Ursaki al Singidonului din Mysia de sus și pre Valent al Myrșilor din Pania de sus. Éca prin urmare, cá Románií, făcénd parte din circumscripțiunea Apusului, ei n'au pututú să primiascú creștinismul dela Răsăritú. Din contrá, fiind creștini încă de mult, ei pre la 359 séú 363 avéú și Episcopi, ce luaú parte la synóde.

formatu între seculii al II și III după Christos, din amestecarea vekilor locuitorii ai locului — Dacii cu colonistii romani, transplantați aici de către cuceritorul locului — Imperatorul Traian. (De unde și numirea lor de Români și Valachi). » Și mai de parte D-sa adange: « Afara de principatele Valachiei și al Moldaviei, Românii populăză Basarabia noastră rusescă, provinciile austriace-Bucovina, Transilvania, Banatul, și Ungaria de Răsăritu, de asemenea și laturea nord-ostică a principatului Serbiei, ce compună cu sine ramura, cunoscută a Cuțo-vlachilor sėu a Țințarilor, și mai trăescu în mase compacte sėu respândiți prin Macedonia, Thesalia și Albania ». (1) Aici, în aceste anume date istorice, este disu indirect și despre creștinarea Românilor; fiind că cucerirea Dacilor, precum și colonizarea lor s'a făcutu cu ostași romani, iar legăonele romane prin seculul al II și al III abundă în creștin.

După aceste D. Golubinski, fundându-se pe relatările D-lui Fessler (2), dovedește, că Românii n'au pututu să primăscă religiunea creștină orthodoxă dela Unguri; « Românii din Transilvania, țice D-sa, fiind de religiunea orthodoxă, au suportatu pre la începutul seculului X persecuțiunii din partea Ungurilor, esecutate de către păganul administratoru al Transilvaniei — Ungurul Giul. Și că în adevăr Românii au trebuitu să fie creștini mai înainte de acestu evenimentu, se mai vede și de acolo, că pre la finele seculului X Ungurii s'au botezat în religiunea catholică, și prin urmare acestia, fiind domnitorii Românilor, nu puteu să li permită, de a primi religiunea creștină orthodoxă mai pre urmă de dingsi ». (3). Noi aici nu ne ocupăm de fazele politice ale Românilor, precum și nici de relațiunile lor cu Ungurii. Aici ne importă numai atata, că Românii la începutul seculului al X-le erau creștini orthodoxi, și că ei în acestu timp erau atât de întăriți în credința lor, că puteu suporta, persecuțiunii religioase, cu care se deprinsese încă din Imperiul romanu de Apus, locul obșesiei lor.

D. Golubinski mai aduce o opiniune despre creștinarea Românilor, și acesta constă în acea, că, dupre Prea Sântitul Macarie,

(1) Крат. Очеркъ Православныхъ Церквей pag. 332. sqq.

(2) Geschichte von Ungarn, 1867, T. I, pag. 110.

(3) Golubinski Крат. Оч. ист. церквей. pag. 346.

unul din Archiepiscopii Bisericii de astăzi ruse, « începuturile religiunii creștine între Români au fost puse încă din secolul IV de către Goți, cari au ocupat un timp teritoriul Românilor » (1). Dar această opinie, care este mai apropiată de timpul creștinării Românilor, nu se acceptă de D. Golubinski, și acesta pentru cuvântul, că Românii s'au creștinat de Bulgari pre la finele secolului al IX! . . .

Resumând cele șise pene acum în respectul creștinării Românilor în genere, putem să stabilim, în baza celor espuse, că Românii nu s'au creștinat de Unguri, fiind creștinați cu mult înaintea acestora; că ei n'au putut să fie creștinați nici de Bulgari; fiind că înaintea Bulgarilor, Daciile, și-au trimis Episcopii lor la Sinodul din Arimin. Venind după aceste asupra creștinării Românilor din Muntenia în special, D. Golubinski se exprimă : « cele șise despre Români în genere privesc și pre Românii din Valachia; fiind că și acestia au fost sub dominațiunea Bulgarilor și unii n'au putut să fie creștinați fără de alții » (2). Această speșă de argumentațiune, nefundată pre nici un indiciu istoric, este cu totul neusitată în istorie; și aici nu se pôte șise nimic a priori, totul trebuie să fie șise a posteriori, seu cel mult în formă de deducțiune, trasă din datele istorice positive. -- După această aserțiune, relativă la creștinarea Valachienilor, D. Golubinski stabilește și nisce raporturi între Biserica bulgară și cea valachiână, și aceste raporturi nu se fondază pre relațiuni de amiciție și de unire politică, ci pre raporturi de dependență politică și pre dreptul de creștinare. « După tôte probabilitățile, adăuge autorul, pentru Români nu s'au înființat cathedre episcopale separate, ci ei au fost supuși îngrijirei episcopilor limitrophi ai Bulgariei, adică Episcopului de Vidin, Dristra și Branciev, cari supraveghău clerul acestei lature prin mijlocul protopopilor seu a exarchilor, puși de Episcopi. » (3) Această organizațiune, prescrișă de către D. Golubinski Bisericii Românilor din Valachia, și-a avut locul pre timpurile,

(1) Исторія Христіанства въ Россіи до равноапостола кн. Владиміра pag. 67 sqq.

(2) Кр. Оч. ист. церквей. pag. 347.

(3) Veși opera citată pag. 348 sqq

când în Valachia din cauza năvălirii popórelor barbare nu putea să existe nici un fel de locuință stabilită și când, de altă parte, am putea admite, cu D-sa, că poporul Bulgară îndată seú kiar de o dată cu creștinarea sa a putut să alba Episcopi cu influență și kiar dominațiune asupra popórelor creștine, care, cum vom vedea, își avéu Episcopii și episcopii lor cu mult înainte Bulgarilor.

D. Golubinski în opera sa vorbesce despre creștinarea fie-căruia țeri românesci. Arătând creștinarea Românilor din Valachia în modul cum am vedut mai sus, despre Români din Transilvania se exprimă ast-felú : « Mai 'nainte de Unguri, Români Transilvaniei s'aú aflatú sub stăpânirea Bulgarilor, și cu modul acesta în urma-rea celor díse respectiv de creștinarea lor, se póte admite, că ei (Români) aú fostú creștinați de regii bulgari, seú în același timpú cu poporul bulgarú, seú îndată dupó dînsul; în genere între anii 70 ai secolului al IX și între anii primii ai secolului al X, când Români Transilvaniei de sub stăpânirea Bulgarilor aú trecutú sub cea a Ungurilor » (1). Și aúrea vorbind tot despre Români din Transilvania adauge : « Români Transilvano-Banateni și cei ungari aú primitú credința creștină a confesiunii grece de Răsăritú prin mijlocul Bulgarilor și în același timpú cu Români Valachiei » (2). În fine D. Golubinski determină și timpul creștinării Românilor din Moldova, dícend : « Despre Români Moldaviei nu este cunoscutú cu precisiune, déca s'a întinsú seú nu asupra lor dominațiunea bulgară; déca nu, apoi e fórte probabilú, că ei aú primitú creștinismul ceva mai târziu, de cât cia-l-alți Români, (ai Transilvaniei și Valachiei), și nu prin vr'o necesitate esterióră a cui-va, ci singuri de sine, atrași de exemplele celor-l-alți Români creștinați, pentru care și credința cea noă a pututú să se introducé între diușii nu de o-dată, ci treptat » (3).

Cu modul acesta creștinismul s'a răspânditú între Români Transilvaniei și ai Moldaviei între anii de la Christos 850 și 950 și în special la Români din Transilvania prin cuceritorií lor politici — Bulgarii. Dar noi tot nu putemú pricepe, cum este posibilú, ca

(1) Кр. Уч. Прав. церкви. pag. 347.

(2) Opera citată, pag. 39.

(3) Opera citată, pag. 347.

poporul român al Transilvaniei în același timp cu primirea creștinismului să poată suporta persecuțiunea religioasă din partea administratorului ungar al Transilvaniei — păgânul Giul. Căci tot acest Giul noi vedem, că el, încetând cu persecuțiunile contra creștinilor din Transilvania, se duce la 948 în Constantinopol și se botcă (1) și Episcopul, adus de dînsul de acolo, predică creștinismul Bisericii orthodoxe cu succes între Unguri și nu Români, pînă la 1002, când între Unguri încetăză totalmente răspîndirea creștinismului orthodox (2).

II.

Espunînd pînă aici opiniunile D-lui Golubinski despre creștinarea Românilor, și arătînd numai în trecutul lipsa lor de fundament istoric, să probăm acum în mod pozitiv, că Românii n'au primit creștinismul de la Bulgari, demonstrînd tot-o dată, că creștinarea Românilor n'a putut să se facă nici chiar de alte popoare barbare, ce s'au strecurat pre aceste locuri, dupre cum pretinde Prea Sfințitul Macarie în opera citată mai sus.

Mai înainte în respectul politic, dupre cum ni spune D. Schafaric în anticitațiile scele, (3) pre la finele secolului al V-le prin Dacia se vedu cei întai slavoni, cari au trecut Carpații în lung și s'au așezat în Mysia veche, adică în Bulgaria de astăzi. În a doua jumătate a secolului al VI-le o altă adunătură de oameni, de origine Huni, veniți fiind de preste munții Urali și așezați încă de mult în părțile dintre riul Volga și Don, cadu sub dominațiunea Avarilor, și continuă a suporta jugul acestora pînă pe la anul 40 al secolului VII, când au fost eliberați de voevodul bulgar Cubrat. După mórtea acestuia cei cinci fii ai lui au început disputa de la dominațiune asupra poporului. Asparuch, unul din fiii lui Cubrat, cu o parte din popor a părăsit vechea locuință, și a început a se mișca spre Apusul Europei, așezîndu-se pentru prima oară în Budgégul de astăzi, adică în unghiul dintre Dnistru, Prutu, Dunărea și Marea-negru (4).

(1) Kedrino în Memor. pop. III, 620. Stritter, Feßler, Geschichte von Ungarn 1867. T. I, pag. 73 și Никоновская Лѣтопись 1, 115.

(2) Kedrino locul citat și Feßler pag. 110.

(3) II, 1, 19, și 241. 255.

(4) Grecii pre acest punct din vreme l'au numit *ὄγκλος* seu *ὄγκλος* = unghiun, și Turcii au tradusă această numire cu Budgégü. — (Оч. Ист. Прав. церквей. pag. 3.)

Și între anii 678 și 680 acești fi ai lui Asparuch a început a trece Dunărea în Mysia, de unde cu totă opozițiunea, ce li s'a făcută de către imperatorul bizantin — Constantin Pogonatul, ei au isbutit, de a împinge pre Slavonii din Mysia în interiorul Imperiului și a se aședă în locul acestora (1). De unde urmază, că pene la finele secului al VII Români, ce locuiau mai mult printre Carpați, n'au putut să aibă nici un fel de contactă cu Bulgarii, cari au trecut Dunărea, căutând a se întinde mai ales în interiorul Imperiului bizantin, pre latirea apusă a Mării Negre (2).

În seculul al IX. Schafaric, fundându-se pre o espresiune a chronicarilor bizantini, adică Βουλγαρία ἐκείθεν τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ = Bulgaria este dincolo de fluviul Istru (3), și pre altă espresiune, că Bulgaria își are confiniile se la confiniile Avarilor (4), întinde dominațiunea bulgară pene dincolo de vekul Singidon, care duple sorgințele slavice este Belgradul de astăzi din Serbia liberă (5). Această întindere politică a dominațiunei bulgare nu ne pôte convinge în nici un mod, că Bulgarii, fiind încă păgâni, precum kiar și Slavii, ce au trecut în Mysia prin Seculul V-le, au putut să aibă vr'o influență religioasă asupra Românilor.

Dar să studiem pre Bulgarii și din punctul de privire religios, adică al creștinărei lor și să vedem, decă a fost posibil, ca ei să dea Românilor creștinismul. Bulgarii, kiar duple cum ni preșintă D. Golubinski, nu se vedă creștinați, de cât prin seculul al X-le (6). Suposițiunile de creștinare a Bulgarilor, ce D-lui le face, începând încă dela 678; anul intrărei lor în Mysia, suntu prea puțin seriose, și duple părerea noastră, Bulgarii pene în seculul al X-le nu numai că nu putut să creștineze pre alții, dar nici chiar ei singuri pene la această epochă n'au putut să fie creștini. Captivii greci ai lui Crum, vevodului bulgar, prinși în resbelele lui cu

(1) Mem. pop. II, 412, 495 sqq Schafaric Ant. II, I, 262, 274, 599.

(2) Mem. pop. II, 503;

(3) Mem. pop. II, 553, 558, 542, 556.

(4) Ibidem 509.

(5) Schafar. Ant. II, I, 265 Slavii pretind, că vekul Singidon este capitala Serbiei de astăzi. D. Bouillet (Dictionnaire d'histoire et géographie, vorba Singidon) se îndoesce despre acosta; și dice numai că a fost o poliție a Daciei ripense situată fiind la versarea Savei în Dunare.

(6) Краткій Оч. Прав, церкви pag. 22.

Imperiului bizantin, puțină influență au putut să aibă în ceea ce privește creștinarea Bulgarilor. Din contră noi putem cu mai multă siguranță să afirmăm; că acești captivi au fost supuși morții și cercările lor, de a propaga creștinismul, au fost terminate cu morțe din partea învingătorilor. (1) Insuși tinerul Kinamon, creștin captiv din Adrianopol, și dotat de toate calitățile atât fizice, cât și morale, cu toate afecțiunile, ce s'au câștigat din partea lui Ombritag, fiului lui Crum, își termină viața sa, împreună cu Enrabota, fiul lui Omaritag, obținând martyriul. (2) Prin urmare, trebuie să fie bine constatat; că pînă la 869 nu se vedu între Bulgari, decât exemple izolate de creștinare.

Cu acestu an însuși se puțină mai în urmă se începe creștinarea Bulgarilor în modu serios, sub dominațiunea voevodului lor Boris, și se continuă pînă la înmătatea a doua a Seculului al X-le. Aici vedem, că în adevăr se prezintă fapte serioase în privința creștinării poporului bulgar, și Kedrinó, Zonora, și alții atestă faptul (3). Insuși chronicele slavone și chiar bulgare punu acestu faptu între anii creațiunei 6366 și 6277 seú dela Christos între 858 și 869 (4). Și pentru ca să confirmăm și mai bine datele istorice, aduse de noi, estragemu aici o parte din opera D. Golubinski, care anume probéază opiniunea noastră. «Fie care din popórele noú ale Europei, díce D-sa, mai curénd seú mai târziu, dar necesarminte, au trebuitu să primiască creștinismul; fiind că acesta era condițiunea, fóre de carea nici unul din aceste popóre nu putea să devinó membru al familiei popórelor europiene. Și éca această consciința, și această necesitate a servitú ca motivú și pentru voevodul bulgaru, ca el să se lepede de credința sa păgână, carea era cu credința proprie a poporului seú. și să primiască creștinismul — credința, comună aceloră-l-alte popóre europiene. Consciința acesta nu s'a manifestatú în predecesorii lui Boris, fiind că ea nu se putea presenta de o dată» (5).

(1) Mem. pop. II, 563 sqq.

(2) Historia Martyr XV martirum § 29. Migne Patrologie T. C. XXIV, pag. 191 sqq.

(3) Scriitorii bizantini, edit. de Paris. Kedrinó T. II, pag. 25. Zonara T. II, p. 155

(4) Вежі Обзоръ хронографовъ русской редакціи А. Попова 1866. Москва T. I pag. 167.

(5) Кр. Очеркъ Пр. церквен. pag. 23. 24.

Vedând acum, că cu Boris-Michael, regele bulgarilor, s'a început în modu' seriosu' crestinarea bulgarilor, noi nu putem să admitemu', că acestu' act u' a pututu' să se termine mai 'nainte de seculul al X; căci dupre datele istorice noi scim, că crestinătorul rege al Bulgarilor móre la anul 970 după Christos, și că prin urmare, o dată crestinarea începută pre la finele secolului al IX-le, ea a trebuit să se continue cel puțin pănă la finele secolului al X-le. Acum mai rămâne vre o îndofală, că Românii n'au putut să fie creștinați de către Bulgari, când noi scim, că pre la finele secolului al X-le Românii în Transilvania sântu' nu numai creștini, dar persecutați kiar de către Giul, administratorul ungaru' al Transilvaniei pentru orthodoxia lor? (1) Acesta se atestă și de chronicarii bizantini (2); precum kiar și de cei slavoni (3).

Resumându-ne în termenii generali și negativi, dicem că nu Bulgarii sunt creștinătorii Românilor. Dar în planul, ce ni l'amu' propus, acestă nu este de ajuns. Să vedem, deca Românii din Dacia, nefiind creștinați de Bulgari, nu cumva s'au creștinatu' de alte popore barbare, ce s'au strecuratu' pre aceste locuri.

Încă de la anul 274 după Christos imperatorul Aurelian, vedând că Imperiulu' este inundat u' de mai multe mase de ómeni barbari, veniți de la nordul Europei, regulază, ca marginea despre nordu' a Imperiului să fie fluviul Istrul seu' Dunărea; și din coloniile romane aflătoare pre laturea dreptă a Dunărei, precum și din acei, ce s'au mai reintorsu' de preste Dunăre, fundază o altă Dacie pre laturea dreptă a Dunărei, carea s'a numitu' Dacia aureliană. Dacia însă de dincóce de Dunărea a rămasu' în stăpânire succesivă a Goșilor, Hunilor, Gepișilor, Avarilor, Bulgarilor și mai pre urmă a Ungurilor. Ungurii și cu Bulgarii noi amu' vedutu' n'au pututu' să creștineze pre Români; nu cum va a făcu' o însă acestă Goșii, cari, dupre opiniunea Prea Sântitulu' Macarie sântu' creștinătorii Românilor? (4).

Goșii, acestă masă de ómeni, venind pre la nordul Carpaților (5),

(1) Seßler, Geschichte von Ungarn T. I. pag. 73, 110.

(2) Mem. pop. III. 620.

(3) Никоновская Лѣтопись I. 115.

(4) Истор. христианства въ Россіи до равноапостола кн. Владимира pag. 67 sqq.

(5) Dosithei, fundându-se pre scriitorii bizantini pretinde, că Goșii au venit u' pe aceste locuri nu prin Carpați, ci pre la gurile Dunărei, pre unde ei și erap u' în imperiu. Dosithei Opera citată cart. II, cap. XIV, § 4 Cart. III, cap. X, § 1.

și sub felurite numiri, între care și de Gepidi și Wisigoți, ocupă teritoriul dintre Tibisc (Tisa) și Borysthen (Dnipru); adică mai ales părțile locuite de Români de astăzi. Goții din aceste locuri ale Imperiului, și sub numirea acum de Wisigoți, Ostrogoți, și Gepidi, erupă îndată, după aședarea lor aici în Imperiu, și trecând Dunărea, ajungă prin imperiul român de Răsărită pănă în Asia, iar prin cel de Apusă pănă în Spania și Africa. Acești barbari începă a intra, după espresiunea D. Golubinski, în liga popórelor europiéne, și primescú creștinismul nu măi curénd de secululul IV-le, adică pre la anî 370. Acum, deca Goții măi rămănău pre locurile, locuite de Români; și deca, de altă parte, creștinismul lor ar fi fostú purú orthodoxú și neamestecatú cu erezia arianismulul, în asemenea împrejurări am fi pututú și noi presupune cu Preá Sântitul Macarie, că Români ar fi primitú creștinismul pre la finele seculului al IV-le de la Goți.

Dar acésta a fostú preste puțință, căci pre când Goții încă nu venise în Dacia, și primău creștinismul arianú, pre laturea apusénă a Meotidei (Hersonesul Tauricú, Tavrida) (1) ei începú a veni în contactú măi directú cu Romani pre timpul lui Honorie 410. Și de altă parte, abte stabiliți pre aceste locuri, adică pre la finele seculului al IV, ei sântú necesitați a părăsi Daciile, căci o altă masă de barbari, cunoscuți cu numele de Huni, încă de pre la anul 376 începú a împinge pre Goți din aceste locuri, după care evenimentú Goții se respéndescú prin totú Imperiul romanú, atât de Răsăritú, cât și de Apusă. Huni, alungând pre Goți din Dacia, ei singuri nu se stabilescú într'unú punctú; ei, ședénd în cortari și pre cai, mergú pe urma Goților, devastând Imperiul pănă la ambele capitale — Roma și Constantinopolú. Mulțimea Hunilor s'a nimicitú în imperiul cel vastu al Romei, o parte din dișii sub conducerea fiului lui Atila — Irnak, s'a reintorsú în Asia, locul lor natalú, rămânénd mulți dintre dênșii pre țermul nordicú al Mărei-negre pănă în Caucazú; iar unú restú de Huni, avénd în capul lor pre Dinghitsik, al doile fiu al lui Atila, s'a mântinutú în Ungaria de astăzi. Acestú restú de Huni, rămași în vekia Panonie, seú Panonia I, după o-

(1) Dosith. Ιστ. π. τῶν ἐν λερσοσ. Πατρ. cart. III cap. X, § 1. Despre acésta cestiune măi mult în partea III a studiului nostru.

piniunea generală a făcutu, ca întregu teritoriul Ungariei de astă-zi să se numiască după numirea lor Hungaria (1). Acum, singurul popor barbaru, care ar fi pututu să fie în nisce relațiuni mai de aproape cu coloniile romane din Daciă, și care ar fi pututu să aibă o influență religioasă asupra Romanilor de la finele seculului al V-le înainte, ar fi pututu să fie Hunii. Dar trebuie să observăm, că despre creștinarea acestor barbari, cari ducău mai multu o viață nomadică, nu se face nici o mențiune, și că prin urmare, putem să admitem, că *acești barbari s'au creștinat o-dată cu poporul ungaru de astă-zi*, adică prin seculul al X-le, când Românii nu numai că erau creștini, dar chiar suportaă persecuțiunii pentru creștinismu.

Avarii vinu prin locurile, locuite de Români, pe la seculul al VI-le și împingă pre Hunii mai în interiorul Imperiului. Intre anii 582 și 799 ei cutieră totu Imperiul romanu, ajungând cu devastările pene în Galiă. De aici Avarii, fiind respinși, se reîntorc în dărăt, și parte dintr'inșii rămână preste Hunii, în Panomia I, iar restul se reîntorce în Circasia și se aședă la pôlele muntelui Caucazu (2). Despre creștinarea Avarilor nu există nici unu felu de date istorice; și totu, ce se pôte dice, este, că și *acești barbari, rămași în Ungaria s'au creștinat în seculul al X-le*, o dată cu locuitorii Ungariei de astăzi.

În fine, din cele espuse se vede, că *Românii din Daciă, nu s'au creștinat de Unguri, nu s'au creștinat de Bulgari, și ei n'au pututu să se creștineze nici de Avari, nici de Hunii, precum și nici de Goții.*

III

Pene aici am espusu cestiunea, ce ne ocupă, numai în sensu negativu. Espunând opiniunile d-lui Golubinski, respectiv de creștinarea Românilor, precum și ale altor autori, noi le-amă arătată lectorilor noștri, cât sunt ele de nefundate, privindu-le istoric. Am

(1) Bouillot. Dictionnaire de l'histoire et de Geographie, la vorba Huns. — Dosithei numesce pre chunul Atila : « θυνικός, = pagănu » adică ne creștinu. Apoi adaugă : « καὶ πολεμικὸς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ Γότθων, εὐρέθη τεθνηκὸς εἰς τὰ περιδούρατα. » — Și bătutu de Români și Goții (Atila) s'a găsitu mortu pre lângă Dunărea. Cart III, cap ; XVI, § 3.

(2) Bouillet, vorba Avars.

arătată după acesta, că și chiar supozițiunile, de a fi Românii creștinați prin alte popoare barbare, ce s'au strecurat în pre aici, nu și pot avea nici un fundament istoric. Să trecem după aceste la partea pozitivă a studiului nostru, și să căutăm a stabili adevărul istoric, relativ de creștinarea Românilor, făcând ușu de probele, ce istoria pînă acum ni pune în serviciul acestei chestiuni.

Ordele barbare, ce au inundat Imperiul roman atât de Apus, cât și de Răsărit, au făcut pre imperatori romani, ca să skimbe de mai multe-ori fața politică a Daciei, și cu acesta și chiar delimitațiunea geografică a provinciei. Alta este fața politică a Daciei din secolul I al creștinătății, alta din al III-le și alta din cel al IV chiar, și așa mai departe; de acea sîntem necesitați, ca în studiul nostru istoric și pozitiv, făcut cu privire și la creștinarea Românilor, să ne conformăm tot-dé-una cu diferitele faze politice ale Daciei. Espunând urmele de creștinism, aflate în Dacia încă din timpurile cele mai antice ale creștinătății, noi vom face acesta nu mai înainte, de ce vom reprezenta în termini generici starea politică a Daciei din fie-care epochă de studiu, făcând tot-dé-una și o delimitațiune geografică a locurilor din Dacia, pre unde au putut să se întindă creștinii de origine daco-romană.

Incepînd încă de la cel antai an al creștinătății, Imperiul roman de Apus și a îndreptat privirile séle asupra locuitorilor de dincóce de Dunărea, și cu începutul secolului II aceste locuri se prefăcură în provincii romanice de către cuceritorul Dacilor — Ulpian Traian. Traian, terminînd cucerirea Daciei încă de la 105 sêu 106 (1) după Christos, légă Dacia de Imperiu prin colonizarea ei cu locuitorii romani, și cu un pod, construit pre Dunărea și pre care pod Dion Casiu, Eutropiu și alții il numesc minunat și foarte măreț. (2) Ulpian în Digeste, vorbind despre aceste colonii ale Daciei, dice: « Și în Dacia colonia Zernenilor, cea fundată de divul Traian, are dreptu italicu. Și Zarmisagethusa are același dreptu; asemine și colonia Napoca și Apul și satul Patavicu, care a dobîndit dreptul coloniei de la divul Sever » (3). Dupre inscripțiunile,

(1) Magazin istoric pentru Dacia. T. V. pag. 187.— A. Tr. Laurian.

(2) Eutrop. cart. VI, cap. 6 Mag. ist. T. I, pag. 16—18.

(3) Ulpianus in Digest. de Censibus I, § 8 și 9. (Mag. ist. T. I. pag. 19).

aflăte pănă acum în diferite locuri ale Daciei, dreptul de municipiu romanu l'au avutu mai mult de 15 legiuni romane, aşedate de Imperatori în diferitele locuri ale Daciei (1). Şi Dacia a continuatü a fi în legäturii politice förte strinse cu Imperiul pănă la 274 dupö Ch., adică când Aurelian imperatorul a regulatü, ca Imperiul romanü sä se întindë numai pănă la Dunărea, iar Dacia, acum cunoscutä cu numirea de traianä, sä rëmänë sub influența succesivä a Goşilor, Hunilor, Gepidilor, Avarilor, Bulgarilor şi mai pre urmă a Ungurilor. — Aşa că în timpul sëu epoca de la 105—274, Dacia traianä a fostü o provincie în totul romanä, unde locuitorii ei se bucuräu de dreptul romanü al municipiului, şi unde nu putëu sä existe, de cât nisce mici resturi din vekii ei locuitori — Daciü, sëu, dupre cum pretinde Eutropiu (2), fiind cu totul deşartatä de locuitori.

Dacia din epoca, ce ne ocupä, fiind o parte a Imperiului romanü de Apusü, cu drepturi de cetätenie romanä, se întindea preste töte acele locuri, pre unde şi astä-đi sântü locuitori romäni, esceptänd póte pre Romäni, ce astä-đi locuesc preste Dnistru, şi acei din Macedonia, Albania, Thesalia şi Epirü. Mai special vorbind în delimitätiunea geografică a Daciei, noi ne servimü aici de delimitätiunea Prea Fericitului Chrysanth, Patriarchul Ierusalemului, carea ni se pare cea mai raşionamentalä şi carea, fundäuduse pe relätările lui Ptolomeü (3) şi ale altor autoritäti sciinşifice, ea tot-o-datä concade şi cu delimitätiunea geografică, prezentatä de către mult stimabilul nostru barbatü D. A. Tr. Laurian (4). « Dacia, đice Prea Fericitul Chrysanth (5), se împarte mai antäiu în doö; adică în veke şi noä; şi cea noä în mediteraneä şi ripensä. Cea antäia se numesce cu preferință Dacia, iar a doa cu adaosul de mediteraneä şi ripensä. Cea veke, dupre Ptolomeü (în cartea III menşionatä a geografiilor lui cap. VIII), se limitëzä despre Nordü cu o parte a Sarmätiei din Europä, adică de la muntele Carpat pănă la riul Tyra, care acum se numesce pe rusesce şi leşesce Ni-

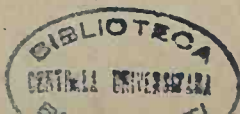
(1) Mag. ist. T. I, pag. 20.

(2) Eutrop. cart. VI, cap. VI, (Mag. ist. T. I, pag. 16—18.)

(3) Ptol. cart. III. cap. VIII.

(4) Mag. ist. T. I, 19—24. T. V. 185—188.

(5) Χρυσάνθου τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων Συνταγμάτων pag. 82.

stru, iar pre turcesce Turla Sui; despre Vestu cu Iazigii meta-naști, cari locuiau în partea, ce acum se chiamă Ungaria de sus, pre lîngă riul Tibiseu; despre Sudu cu o parte din riul Dunărea, adică de la obârșia lui pînă la orașul Axiupolis; iar despre Ostu cu același riu — Dunărea, pînă la resucitura lui spre orașul Dinogeția și încă cu riul Ierast, care acum se dice Prut, care (riu), (Dunărea și nu Prutul) resucindu-se de la orașul Dinogeția spre Nord-Ostă, merge pînă la întorcerea riului Tyra. După care în antichitate a fostu una și singură Dacie, din colo de riul Dunărea, pre carea Autoocratorul Trafan a supus'o Imperiului romanu și a prefăcut'o în formă de Eparchie, și carea propriu se și dice Dacia veke, cea ce cuprinde acum Transilvania, Vlachia și Bogdania. De unde se vede, că Dacia de pre timpul lui Trafan, și carea a continuat pînă la Aurelian a fi aceeași, se întindea între Tysa și Dniestrul, de astăzi, de la Dunărea întindînduse spre Nordu so perdea în vecea Sarmatie. Pre lîngă aceste, decă mai combinăm descripțiunea Daciei lui Trafan de către Ptolomeu cu charta Peutingeriană, descoperim, că pre acestu spațiu de pămîntu, care acum era privatu de locuitorii aborigeni, se află pînă la 55 de cetăți cu coloniile romane (1).

Acum pre aceste locuri, unde se află atâtea colonii romane, cu dreptul de cetățeni; unde își avu locul 55 de cetăți, pline mai ales cu ostași romani, era posibilu, ca să nu existe și creștini, când noi citim în epistola către Romani (2), că Apostolul salută pre creștinii din Roma, dorindu-li daru de la D-deu și pace, și de altă parte, când mai auzim, că «credința voastră (a Romanilor) s'a vestitu în toată lumea» ? (3) Dar să intrăm în faptele mai positive istorice și să întorcem atențiunea mai întăiu asupra vieței s-tului Eustatie Plakida și a soției sele Tatiana. Acestu sântu martyră și ostașu foarte bravu romanu, sub Tit imperatorul conduce armata romană în Palestina, (anii 79—81), iar în timpul lui Trafan (98—117) servece în legiunile romane și merge cu Trafan, atât în Germania, cât și Dacia, terminându-și viața cu martyriu pe timpul lui Adrian (117—138) (4). În fine pentru epocha, ce ne ocupă, adică pînă la anii

(1) Mag. ist. I. 19. — V. 185—190

(2) Rom. 1, 7.

(3) Ibid. — 8.

(4) Biogr. s-tului Eust. Plakida 20 Septemvrie viețele sântilor.

274, noi mai avem unu faptu istoricu, relativ la crestinarea Romanilor, si unde se vede in modul cel mai pozitivu, ca in a doa jumetate a secolulu II, crestinismul din Dacia era cunoscutu in genere. S. Tertulian, vorbind in contra Iudeilor, se exprima : «S'au supusu credintei lui Christos, D-deulu celu adevăratu, diversele popore ale Getulilor, ale Maurilor, ale Ispanilor, si ale Galilor, locurile Britanilor, cele neajunse de Romani, natiunile Sarmatilor, **Dacilor**, Germanilor si ale Scytilor, ale poporelor si insulelor, celor necunoscute de noi, si pre care nu le putem nici numera ; in tote aceste locuri domnesce numele lui Christos, care au venit in lume » (1) Din acestu citatu se vede in modul cel mai evidentu, ca crestinismul esista in Dacia pre la finele secolulu II, si tot-o-data ca si Romanii de astazi isi au inceputul crestinărei lor de o data cu venirea lor in Dacia, adica aducend cu sine limba si moravurile romane, a adusu tot-o-data si credinta lor, cum o numesce apostolul Paul, si au pastrat'o si pre acesta tot asa de neatinsa, ca si pre acelea. De alta parte trebuie sa mai notam, ca termenul de : «*Dacorum*» din textul s. Tertulian aici nu lasa nici cea mai mica indoiala, in privinta crestinărei Romanilor ; caci pre acestu timp nu esista alta Dacie, afara de a lui Traian, seu dupre cum o numesce Prea Fericitul Chrysanth „*παλαιά Δακία* = Dacia veche“.

Pene pre la finele secolulu III-lea viața politica a Romanilor din Dacia a continuat a fi aceiași, si putem sa dicem ca s'a tot adaugitu, cum vom vedea mai la vale in descrițiunea ei geografica. Fiind Dacia o provincie romana, ea n'a incetat a continua, ca sa fie astu-felu si a da din sinul seu kiar imperatorii romani, precum Quint Noniu Regilian, ucisu de soldatii sei la 261, Marc Aureliu Claudiu, care a muritu la 270 in Panonia, dupo ce invinge pre Goti, (2) si in fine pe Aurelian, care s'a declarat de imperatoru in Sirmiul din Panonia (3).

Cu suirea insa a lui Aurelian pre thronul Imperiulu ro-

(1) Tert. contra Jud. cap. VII.

(2) Mag. ist. I. 21.

(3) Ibidem, vedi si Bouillet Diet geogr. vorba Sirmium.

mană, și mai ales cu începerea anului 274 sôrta politică a Romanilor din Dacia începe a se skimba. Goții, cari încă locuiau în Meotida (Chersonesul Tauric), trecu în corăbiile Marea neagră și pre la gurile Dunărei intră în Imperiu, încă de pre timpul lui Marc Aureliu, (270), pustiind Mysia și Iliricul (1). Această împrejurare, repețindu-se de mai multe ori, la 274 convinge pre Imperatorul Aurelian, că el trebuie să opună o forță acestor barbari, și de aici apoi rezultă o altă Dacie, cunoscută cu numele de aureliană, și carea s'a organizat preste Dunărea, mai în fața celei traiane. Dacia însă aureliană a avut o mare influență politică asupra celei traiane. Retragându-se multe din legiunile romane preste Dunărea, în Dacia acum cea noă, coloniile romane de pre aceste locuri au ramas la discrețiunea barbarilor pênă la 330, adică pênă când Marele Constantin reîncorporează Dacia traiană la Imperiu și o face una din provinciile prefecturei de Orientu (2). Și cu tôte că Goții, dupre cum ni spune istoricul Socrat, au fostu învinși și creștinați de către Constantin (3), pozițiunea politică a Daciei traiane nu se ameliorază, ba putem să șicem, că din ce în ce devine și mai puțin măgulitoare.

Goții mai întâi, cu tôte invingerile, purtate asupra lor de către Marc Aureliu și Marele Constantin, se tot apropiu de Imperiu și pentru acestu scopu Dacia traiană li putea servi, ca calea cea mai sigură și mai avantajosă. De la 274 Dacia aureliană, organizată milităresce în fața Mysiei, (pre unde invadau Goții,) și a Iliricului, și pre drépta Dunărei, era o pedică fôrte mare pentru Goți în invaziunile lor; de altă parte Dacia traiană era unu locu cultivat, care putea procura Goților cele spre subsistență și tot-o-dată unu locu mai puțin apăratu din partea Imperiului (4); aceste împrejurări au favorizat pre Goți, ca să se aședă în Dacia traiană preste coloniile romane, remase aici, séu mai drept, prin câmpiile Daciei și locurile nefortificate. Și de la 372 Goții începă a intra klar în relațiuni amicale cu Românii, fiind de

(1) Epistola imperatoris apud Trebellium Pollionem in Claudio. Mag. ist. I, 21.

(2) Bouillet. Diction. de l'histoire et de geographie vorba Constantine — și Mag. ist. V 192.

(3) Socrat. Hist. eccl. Liber. I, cap. II.

(4) Gibbon. The History of the decline and fall of the Roman Empire Volum. I. cap. XI.

aceștia influențați și prin mijlocul religiunii. Și noi putem să afirmăm, că dacă Goții ar fi putut rămâne în Dacia traiană mai mult; și dacă ei la 376 (1) n'ar fi fost nevoiți de către altă orđă barbară — Hunii, ca să părăsiasc totalmente Dacia traiană, spre a se lăsa prin Imperiul de Orient pănă în Asia, iar prin cel de Occident pănă în Africa, dicem, că Goții ar fi putut cu Romanii de aici să fundeze un Stat și să și creeze o sörtă politică mai favorabilă.

Relațiunile însă ale Goților cu Romanii din Dacia traiană, precum și cu Imperatori de Orient, respectiv de permisiunea fundării unui Stat la Dunărea, se intrerupă din cauza Hunilor, cari năvălesc în Dacia traiană încă de pre la 376. Cu finele secolului al IV-le Romanii din Dacia traiană ducă o viață politică foarte miserabilă, și de frica ordelor celor mai barbare, din câte a vădit lumea, ei sânt nevoiți ași limita viața lor politică, seú mai drept a renunța la dinsa, și a se mărgini în cea socialo-religiösă numai, trăind prin forterețe și prin munți. Cum că în adevör Romanii din Dacia lui Traian a continuat a duce o ast-fel de viață și n'au părăsit locurile lor acum natale, noi vedem acesta din mărturiile chronicarului ungar Turoțiu (2), precum și din relațiunile, ce Romanii au avut cu Hunii pre aceste timpuri, dupre cum mărturisesc despre acesta rethorul Priscu (3) : « Pe timpul, când era törgü între Scuți (Huni) și între Romani, Scuții atacară cu óste pre Romani, și uciseră pre multi. Deci Romanii trämiseră deputați la Scuți, ca să se plângă *pentru luarea castelului*, și *pentru nepăzirea tractatelor*. Iar Scuții au respuns, că ei n'au făcut acésta cu scop, de a începe rebelul, ci ca să și resbune pentru supărările, cele făcute de Romani » Acum fie drepte seú nu plängerile Hunilor, noi din aceste însă vedem, că Romanii, aflați în adevör pre aceste locuri, avéu în posesiunea lor castelurile și erau organizați ast-fel, că dupre plängerile Hunilor « Episcopul din Margu a trecut în pământul lor (Hunilor) și a prădat mormintele și visteriile cele ascunse ale Regilor lor » (4). Și în genere vorbind, în

(1) Dositheï, patriarchul Ierusalimului Ιστορία περί των εν Ιεροσολύμοις Πατριαρχευ-
σαντων cart. III, cap. X, § 1.

(2) Thurotz. Chronica Hungarorum. P. I. cap. XII.

(3) Priscus Rhetor de legationibus.

(4) Priscus Rhetor locul citat. Margul era o cetate ce și avea numele de la riul

decursul seculului al V-le și începutul celui al VI Romanii s'au dezvoltat viața lor prin cetățile de pre ambele laturi ale Dunărei și prin munți, unde, dupre cum vom vedea in decursul studiului nostru, n'a încetat un singur moment de a trăi, având chiar probe istorice despre acesta și de la începutul seculului al VI, adică de la Imperatorul Justinian I. (518—527).

Espunând pene aici starea politică a Romanilor din Dacia, și nu mai mult numai din Dacia traiană, și incluzind in această parte a studiului nostru epoca dintre 274 pene la 527, timpul suirei pe tronul Imperiului de Orient a Imperatorului Justinian I, noi acum trecem la a determina mai de aproape și pozițiunea geografică a acestor locuri; pentru ca, intrând in partea istoriei bisericesci, relativă la crestinismul din Dacia, să putem înțelege și mai bine datele istorice, de care avem să ne servim.

Cu finele seculului al III și începutul celui al IV-le și pozițiunea geografică a Daciei traiane a trebuit să se skimbe foarte mult, din cauza pozițiunei ei celei politice. In ore-ce pene la venirea Goților in Dacia traiană Romanii avau posibilitatea, de a se întinde și preste câmpiile acestei Dacie, de acum acesta devine imposibil, și ei nu puteu să easă la largu, de cât numai cu reserve și cu scopul numai, de a și cultiva părțile de câmpu, mai apropiete de locuințele fortificate. Goții la început și mai pe urmă Hunii îi facu, ca ei să poté fi in totul stăpanii numai preste locurile fortificate, făcute astu-felu de la D-șeu, seu de arta romană. De acea și vedem, că posesiunile Romanilor din epoca, ce ne ocupă și in Dacia traiană, se întind mai ales in părțile montose ale acestei Dacie și pre laturea stângă a Dunărei, nu așa depărtată de munți; de altă parte, mai vedem posesiuni multe romanice pre laturea dreaptă a Dunărei, fiind ca și aici era in față, preste Dunărea, coloniile romane din

de asemenea numire, seu Morava de astăzi. Castelul Margu era situat la vșsarea Moraviei in Dunăre, seu in Dacia aureliană. Pământul Hunilor, menționat in acestu citat, nu putea să fie altul, decât câmpiile, pre unde locuise și Goții, și in special părțile din stanga Dunărei, și din aceste nu tote. Căci pre laturea dreaptă a Dunărei și in jurul Margului, de unde veniau supărările pentru Hunii, mai erau cetățile Singidonul la gura Savei, și Viminaciu, la gura Melavei, din josul Margului și altele. Acesta este castelul, pre care l'au răpit Hunii de la Romanii, și unde s'au făcut și torgul menționat. De altă parte pre stanga Dunărei era un castel numit Constanțiola, și care se afla tot in mânele Romanilor. Magaz. ist III, 102.

Dacia traiană, iar la spate cohortele imperiului romanu de Occidentu și mai pre urma cele de Orientu, care la casu de trebuință li putu veni in ajutoru.

Posesiunile Romanilor pe latura stangă a Dunărei, și pre timpul dela 274 pênă la 527 se întindu cu preferință in partea montosă a Daciei, adică prin Transilvania și Ungaria de astăzi, fôră ca tot o-dată să fie in totul părăsită și partea câmpenă de pre termul stângu al Dunărei. Constantin cel mare între anii 327 și 330 construiesce unu podu preste Dunărea in dreptul Gellei de astăzi, și bătând pre Sarmați in totă Panonia, îi alungă pênă preste Dunastru. Și, pentru ca să pôte ținea și mai bine provincia in puterea sa, construiesce mai multe cetăți, între care Constantiola și Racidua in Timișana, Sicibida și Dafne in Dacia australă (1) Și că pre acestu timpu totă Dacia lui Traian se afla in potestatea Romanilor, se mai vede și din cele ce ni relatéază Ammian Marcelinul, când spune, că la «Ripa Dunărei Vetranion, prefectul Panoniei, imbracă purpura imperială, de carea îl desbracă Constantin fôră vârsare de sânge»; că: «Constantie, după ce triumfă in contra lui Magnentie, trecu Dunărea și batu pe Quadi și Sarmați, îi supuse imperiului, luându-și titlul de Sarmaticu», că «Julian, nepotul lui Constantie, după ce se declară de imperatoru in Galia, veni in Dacia, unde se întări cu oștile seile in contra fortunei, ce-lu amerința din partea unkiului seü.» Ammian, continuând cu istoria succesorilor lui Constantin cel mare, adauge: «că Valentinian s'a născutu in Cibale, nu departe de Sirmiu, in Panonia», că «Procopiu, generalul lui Valent, fratelui lui Valentinian, se rădică in contra lui și kiemă intr'ajutoru pre Goți de la Dunastru» adică de unde'i împinsese Constantin cel mare. «Valent, dice Ammian, înțelegând de tradarea generalului seü, a purcesu de la Răsăritu in contra Goților, celor ce trecuseră Dunărea, îi împinse preste acestu riu, trecu el însuși cu armata in contra barbarilor, comandați de regele lor Atauric; Goții se ascun-

(1) Mag. ist. T. V. pag. 193. Cum-că Dacia lui Traian încă din timpurile cele mai antice s'a împărțitu in doă, adică in inferiără și superiără, se vede din diploma, găsită la Celei (Mag. ist. I, 23—27). Acastă împărțire a tuturor provinciilor romane, in superióre și inferióre, pre timpul lui Constantin cel Mare a motivatü numirile de Panonia I și II, iar asupra Daciei s'a aplicatü astü-felü, numindu-se I a lui Traian, iar a II Dacia lui Aurelian, seü încă cea veke și cea nouă, aplicându-se tot o dată la fie-care din Dacii împărțirea de superiără și inferiără.

seră în pădurele Dunărei; Valent adună pre locuitorii, și le promise o sumă pentru fie-care cap de Gotu. Acestia nu întârzieră, și străbatând în toate laturele, uciseră atâta mulțime de barbari, în cât Atanaric, vădând pierderea omenilor săi, fu constrins să cêră pace de la Imperatorul, carea i s'a și datu cu condițiunea, ca să nu mai cuteze a intra în ținuturile Romanilor.» (1) Aceste s'a petrecut pênă la 359 după Christos, și de unde se vede, că pre aceste timpuri Romanii erau singurii stăpâni ai Daciei lui Traian, pênă în Dunastru.

Acestu spațiu însă dintre Dunastru și Tisa, Dacia adică traiană, de la anul 369 s'eu mai drept de la 370 începe a se împărți între Goții și Români. Românii ocupați munții și cetățile, iar Goții câmpiile cu luncele de pre marginile riurilor și mai ales ale Dunărei. Dar această împărțire de teritoriū a Românilor cu Goții se continuă numai pênă pre la 376 s'eu 377, când Dacia lui Traian este inundată de Huni și alte popore barbare. Hunii își disputați cu Românii Dacia traiană pênă pre la 430, în care timp ei fură de mai multe-ori învinși de generalii lui Theodosiu cel mare, între cari figură și Promot, și de ai lui Arcadie. Pre timpul însă a lui Theodosiu II, (434) Hunii își căpătură unu duce mare, pre Atila și din acestu timp ei nu numai căși supună Dacia Traiană, dar se așază în Panonia, stăpânind întregă Dacia lui Traian, precum și cetățile, ce le apucase de la Români. De la acestu timp pênă la 453, timpul morții lui Atila, Hunii din reședința lor, Panonia, cutrieră și devastă întregu Imperiul romanu, atât de Răsăritu cât și de Apusu, străbatând pênă în Italia și Galia, de unde se întorcă învinși. Fiii lui Atila au fostu bătuti în Panonia de către Gepidi, și supuși acestora, iar în Dacia traiană de către Ostrogoții și împinși în Asia (2).

De unde se vede, că Românii, având în Dacia traiană pre Goții de la 370 pênă la 377, ei de la acestu timp au avut a aface cu Hunii, cari au continuat ai supăra pênă pre la începutul secului al VI, când Iustinian I mișcă din nou viața la Dunărea și pre a-

(1) Ammian Marcel. Lib. XXVII, 5. Mag. ist. V, pag. 193—195.

(2) Rhetor Priscus în «Legationibus», în Excerptis ex historia Gothica. (Mag. ist. V, 195—208).

cestu' riu' fortifică și fundeză mai multe cetăți. Despre acesta în epoca următoare a studiului nostru.

Voind ca să dăm și descripțiunea geografică a Daciei Aureliane, noi preferim pre aceia a Prea Fericitului Chrysantū, carea, și după părerea noastră, este cea mai fundată, și carea tot-o-dată se basază pre autorități atât profane, cât și eclesiastice.

« Mai pre urmă însă Autocratorul Aurelian, strămutând locuitorii din cea-l-altă Dacie, (1) după cum ni spune Michael Ant. Baudrand din Paris la vorba Dacia din lexiconul său, ia aședatū dincoace de Dunărea, între cele două Mysii (2); pre unii ia înșiratu' pre rîpa Dunărei, iar pre alții în mijlocul acestui locū (mediteraneă), împărțindu' în două Eparchii. Pre cea de lîngă riu' a numit'o Dacia ripensă, fiind-că ripă însemnă după latinii malū, iar pre cea-l-altă mediteraneă, său din mijlocul pămîntului după latinii. Că acesta este adevăratū, adică cum că afară de Dacia veke a rezultatū alta noă și mai posterioară, se vede de acolo, întâiu' din catalogul eparchiilor și a cetăților, supuse imperatorilor romani celor din Constantinopolū, care (catalogū) se află în limba greco-latină la finele geografiei lui Pater Carol, celui din monastirea s-tului Paul din Fului, unde se descriu 74 de Eparchii, iar orașe 935, și între aceste Eparchii Dacia medeteraneă (său din mijlocul pămîntului) se număra a patru-spre-decea eparchie, avēnd consulul său și de capitală (metropolie) Sardica; iar a cinci-spre-decea eparchie este Dacia ripensă, fiind și acesta sub consulū și avēnd de capitală (metropolie) Ratiaria (Razaria) și al patrule orașū al aceliashi eparchii este Castra Martyr. Că aceste orașe sîntū dincoace de riu' Dunărea, adică în Dacia noă, și nu în cea veke, se vede din tabelele geografice și cele istorice. Așa Theodorit în istoria lui bisericescă cartea II, capū IV dice: « Constantie a ordonatū, ca episcopii apusenī să se adune în Sardica ». Astă poliție este ilirică, luānd aici numele de ilirică în sensū mai latū și mai generalū, și capitala nēmului

(1) Datele geografice, espuse mai susū, probéză, că Aurelian n'a strămutatū, pre toți locuitorii din Dacia traiană.

(2) D. A. Treb. Laurian pune limitele Daciei aureliane între riu' Sava și Asmul. Și pre Dacia ripensă o întinde pre rîpa Dunărei, iar pre cea mediteraneă prin Macedonia și Thracia. (Mag. ist. T. V. pag. 191).

Dacilor (1). Și Sozomen în cartea IX, capu V numesce pre Castra Martyr orașu al Mysiei. Cea ce dovedesce, că și el înțelege pre Dacia cea noă de dincôce de Dunărea, și nu pre cea veke, carea nu intra în Eparchiile ilirice. Și kiar Plotomeu în cartea III a geografiei se le capu XI, pre Sardica o numără la orașele Thraciei, fiind-că în Dacia cea noă intra și o parte a Thraciei. Acesta se mai demunstră și prin împărțirea generală a Imperiului romanu de Orientu și Occidentu; unde administrațiunea Daciei Orientale, adică acelei mediteraneă, era supusă unui Vicariu al Prefectului de Orientu (2), care își avea capitala la Nesu seu Naisu, iar Vicariul Daciei ripensă administra din Iscu seu Escu. Ptomeu în cartea III capu X dice, că Nesul cade în Dardania, iar Iscul în Mysia de josu, pre lóngă Tribal > (3).

Vedend pênă acum starea politică și cea geografică a Daciilor din epocha de la 274, adică de la formarea Daciei lui Aurelian și pênă pre la 527, când Iustinian I dă o noă impulsione vieței politice, și mai ales celei eclesiastice a Românilor de la Dunărea, să intrăm acum în cariera, ce ni-am desckisū, ca să vedemū mai de aprôpe vieța religiôsă a Românilor.

Mai întâiū pre la finele seculului al III-lea, adică imediat după formarea Daciei aureliane (274) și numai cu 22 de ani mai târziu de această epochă, anume pre la 296, noi găsimū atâta crestini prin Dacii, că ei formaū o episcopie cu numirea de Sisania (4). Acestă

(1) Éca cuvântul, ce mai pre urmă a motivatū pre Iustinian I, ca Daciile să între în Archiepiscopia de Iustiniana I. În această părere noi ne separăm de prea Fericitul Chrysant, care crede, că Daciile n'au fostū sub Archiepiscopia Iustiniana I. Despre acesta mai jos.

(2) Aici Prea Fericitul Chrysant are în vedere împărțirea Imperiului, făcută de Constantin cel mare la 330. Făcend, ca ambele Dacii aureliane să între în prefectura de Orientu, noi nu înțelegemū cum acea mediteraneă, carea dupre pozițiunea ei era mai apusenă, se numesce aici orientală; în ôre-cé cu mai multū dreptū se putea numi astū-felū cea ripensă. În respectul însō eclesiasticū Daciile atât mediteraneă, cea ripensă, precum și acea traiană a continuatū a fi sub administrațiunea bisericeii de Occidentu, pênă ce Iustinian I le-a datū sub administrațiunea Archiepiscopului de Iustiniana I.

(3) Ζευσάνθου Συνογραμάτων pag. 82,83.

(4) Pouqueville (voyage III, 78 sqq) demunstră, că episcopia din orașul Sisania și acea din orașul Siatista cădea în Panomia II, ce se întindea și asupra Transilvaniei, adică în Dacia traiană, seu Dacia întâia, cum o numesce Prea Fericitul Chrysant. Aceste eparchii creștine, compuse pênă acum numai de Romani, pre la fine-

epochă este cu mult mai anterioară creștinării Goților și chiar venirii lor pe locurile, locuite de Români. La episcopia de Sisania noi găsim episcopul pre la finele secolului al III-lea și începutul celui al IV-lea pre Quirin. Acest episcopul, neputând încă fi de origine gotică, el își atestă naționalitatea sa prin isuși numirea, ce o poartă. S. Quirin, Episcopul al unei Biserici române de pre aceste locuri, s'a marturisat pre timpul lui Liciniu, și la 310 de la Christos el își termină viața terestră, înecatul fiind în riul Sava (1).

Nu mult după acesta, adică înainte de Synodul 1 ecumenic din Nicea, și anume pre la 320 când Marele Constantin încă nu regulează Dacia traiană sub prefectura de Orientul, noi descoperim în serviciul divin (slujba) s-tului Nicita, ce se serbeză la 15 ale lui Septemvrie, mai multe date, relative la creștinismul din Dacia. Mai întâi în stichira de la litie citim, că : « Sântul Nicita a primit Botezul de la Theofil, păstorul cel bun al Goților » În stichira întâia de la polieleu auzim : « că Nicita a povățuit cu facia bunei credințe pre poporele Gotilor ». În fine în synaxarul dilei, unde se face biografia S. Nicita Românul, noi mai citim : « Acesta a fost pre vremea împărăției Marelui Constantin, născutul și crescutul în țera varvarilor, celor numiți Goți, adică în Dacia lui Traian, carea scriitorilor grecesci li este din colo de Dunărea, care țera pre acele vremuri o apucase Goții și se kiama Gotia, iar acum se kiama țera românească și țera Moldovei. Deci fiind că acestu sântu n'a voit a urma păgânătatea varvarilor, ci pecum era de nemu luminat și bogat, așa era și creștinu bunu, a fost prins și muncit de Atanarik, stăpânitorul Goților pentru credința lui Christos, mai pe urmă prin focu s'a săvârșit » (2) — De unde se vede că pre la finele secolului al III-lea în Dacia și anume cea traiană era Theofil, episcopul al creștinilor de aici; pre la începutul secolului al IV-lea Nicita tot în

le jumătăței întâia a secolului IV-le ele au dat naștere eparchiei de Sava, carea se întindea între râurile Drav și Sava. Adauge Ζηροάνθου Συνταγματίου pag 82. 81. Ματ. Βλαστ. Συνταγμα στοιχ. et κερ. XI.

(1) Arel Prud. Clementis carmina. Περὶ στεφάνου. ὕμν. VII

(2) Sântu forte în teresanteaceste date istorice, cupriinse în serviciul divin al s-tului Nicita; dar numai ele trebuiesc lămurite cu știința istoriei. Socrat (Hist. ecl. lib. I cap. 2) pune creștinarea Goților încă de pre timpul lui Constantin cel mare, dîcînd : « Constantiu, sperînd în stegul crucei, care este semnul propriu al creștinilor, a dat de tare a învînsu pre Goți, încât nu numai că a desființat tributul, care

Dacia este porăţitoru al buneî credinţe, adică episcopu. Despre Theofil se face menţiune şi în practicele synodului I din Nicea, că a luat parte la acestu Şynod, adică la 325 după Christos.

Dosithei, Patriarchul Ierusalemului, fundându-se pe relatările lui Eusevie, ni spune, că la anul trei-deci al împărăţiei lui Constantin cel mare (336 de la Christos), sântindu-se templul din Ierusalem, s'au adunat atâta inkinători la locurile sante, în cât ar fi fostu de necredutu acesta, decât nu s'ar atesta de ómeni vekî şi demni de încredere. După aceste Dosithei, enumerând pre crestiniî, ce de la diferitele popóre mergéu regulat încă din timpurile cele mai depărtate la închinarea s-telor locuri, se exprimă : « *Tótă eparchia Macedoniéi avea deprinderea, de a trămite pre Metropolitul, spre înkinare la S. Mormentu din partea sea; de asemenea s'a trămisu la Ierusalem şi Alexandru al Thesalonicului, ca reprezentantu comunu. Iar Panonienu şi Mysienu, după Eusevie, trămitéu acolo pentru sântire pre flórea timerimeî lor* ». (1) Admitend, că acestă

se da barbarilor de imperatoriî cei de mai înainte, ci şi ei răpiţi de mirare pentru învingerea cea necredută, a primitu religiunea creştină, cu al căria ajutoru Constantin eşise nevătămăt. Goşii pre aceste timpuri nu erau aşezaţi în Dacia traiană, ci pre laturea apusenă a Meothidei, séu a Chersonului Tauricu, adică începénd de la Crimea şi se întindéu prin gubernia Chersonului péné la gurile Dunărei. (Dosithe Ιστορ. π. τῶν ἐν Ἰερου. Πατριάρχων cart III cap X § 1). Aici îşi aveaû Goşii Imperiul lor, de aici preste Marea néguî şi gurile Dunărei (Mag. ist. A. Tr. Laurian I 21) învadaû Imperiul, unde învingéndu-l M. Constantin îi împinge preste Dunastru, şi tot-aici, după cum ni spune Theodorice (cart. IV, cap. XXII) se începe creştinarea Goşilor, în modu seriosu, adică nu mai curénd, de cât după Synodul I din Nicea, şi anume pre la 370, adică când Archiepiscopul de Constantinopol Eudoxie a convinsu pre Ulfilă, că «diferinţa între arianismu şi credinţa din Nicea este o dispută deşartă». De unde se vede, că Goşii a primitu creştinismul cu erezia arianismului, şi ei continuă a rămânea în dinsul péné pre la 400, pre timpul s-tului Chrysostom, care, după cum ni spune tot Theodorice (λόγῳ πέμτῳ) s'au îndreptatú privirile séle nu numai asupra păgânilor, dar kîar şi asupra ereticilor — Goşilor. Iar unu restu de Goşi a continuatú a rămânea în arianismu péné pre timpul lui Iustinian I, când, după mărturia lui Procopie (Γοτθικῶν τεταρτῳ), a cerutu de la acesta archiereu ortodoxu : Adange Dosithe. Ιστορ. π. τῶν ἐν Ἰερ. Πατρ. cart III, cap. X. § 1. De aici urméză, că Theofil şi cu Nicita au fost episcopî nu ai Goşilor, ci ai Românilor din Dacia traiană, carea mai pre urmă s'a numitu Goşia (372). Şi prin urmare nu Goşii au creştinatú pre Români, ci din contra péné la unu punctu acestia pre Goşi.

(1) Dosithe. cart. III, cap. XI, §. 4 Ἐρσάκῳδου Συναγωγίτιον pag. 82. Pre timpul Mareluî Constantin Macedonia şi Mysis compunéu Dacia Mediteraneă, iar Panoniile amândoé, I şi II, intraû în Dacia traiană. (veđi mai sus împărţirea Imperiului, făcută de Constantin la 330).

usanță își avea începutul numai de la sântirea templului din Ierusalem (336), ea în acestu timp și din locurile, înșirate aici, trebuia din necesă să fie practicată de coloniile romane, aflătoare în Dacia lui Traian și a lui Aurelian, sêu de vekii Tribalii, (1) Thracii și Dacii, cari ar fi mai rămasu pre aceste locuri. Dar atât Dacii, rămași în Dacia traiană, cât și Tribalii, în cea aureliană, precum klar și Thracii vekii se perdû, ca națiuni, în mijlocul poporului înviugătoru, și cu numele lor se numescû din când în când numai locurile, locuite odată de dinșii.

Puțin mai târziu de la sântirea templului din Ierusalem, adică pre la 337 sêu 338 de la Chr., arienii se adună în Egiptu, ca să țină unii synodû contra s. Athanasie, care se numără și al treilea; adică, cel întâiu s'a ținut în Cesaria Palestinei, al doile în Tyr, când Mare Athanasie a efectuatû sântirea templului din Ierusalem, alătura de episcopii arieni, și al treile cel din Mareota, orașu în apropiere de Alexandria Egiptului. Aici la acestu synodû de pre urmă, după care sântul s'a exilatû în Trivera, orașu al Galiei, Arie, având scrisori de permisiune din partea Marelui Constantin, ca să convocoe synodul, participă între alții, duple cum ni spune Theodorie (2) = Ursaki și Valent — Episcopi, unul al Singidonului din Mysia de sus, și altul al Myrsei sêu Mursei din Panonia de sus, (3). Și că pre aceste timpuri și locuri nu erau alți episcopi de erezia arienilor se vede din confesiunea s. Athanasie, dată imperatorului Iovian pre la 364, unde Athanasie, enumerând Bisericile, ce se ținû de credința Synodului din Nicea, adaugo: « că de această credință se ținû Bisericile Italiei și ale întregii Campanii, ale Dalmației și ale Mysiei, ale Macedoniei și ale tótei Elade » (4). Sêu mai precis,

(1) Nuvela CXXX sêu CXXXI, cap. III.

(2) Theod. cart. I, cap. XXXI, adaugo Dosith. cart. II, cap. V. § 3.

(3) Mursa sêu Myrsa era orașu al Daciei traiane, iar Singidonul sêu Singidunul al Daciei aureliane. Pre locul vekîului Singidon s'a rădicatû mai pre urmă Belgradul din Serbia de astăzi. Mulți din istoricii se îndofescû despre această; se învoiescû însă cu toții, că Singidonul era situatû la vărsarea riului Sava în Dunărea (Bouillet. vorba Singidunum). Totu, ce ne importă pre noi aici, este, că în Singidonu se nascû și morû mai mulți imperatori romani, între cari și Iovian; iar acesta dovedescă că Singidonul, fiind unu centru religiosu cu episcopul sêu, el totodat ăra și unu centru politicu romanu, veđi și Dosith. cart. II cap. VI. §. 1.

(4) Theod. λογω τεταρτω cap. II, Sozom. cart. VI. cap. V. Dosith. cart. II, cap. XIII, § 1.

pre basa acestui citatū putemū afirma, ca de erezia ariénismului în părțile Daciei aureliane se ținea numai episcopul Singidonului, în ore-ce al Dalmației, Mysiei și al Macedoniei nu; asemenea și din Dacia lui Traian numai episcopul Mursei — Valent era ariénū.

Pre la anul 347, când încă Goții nu erau creștinați; când în Imperiul romanū de Răsăritū domnīa fiul lui Constantin — Constantie, iar la Apus al doile fiū al lui — Constans; când în fine în totū Imperiul era o luptă crâncenă și de mörte între arienī cu Episcopii orthodoxi, seū dupre espresiunea timpului cu credința din Nicea; șicemū, că de la acestū timpū de frământare a întregului Imperiū avemū și noi mai multe date istorice, relative la creștinismul în Dacia, din care se vede, că creștinii de pre aceste locuri, și special-minte acei din Dacia ieū și ei parte în lupta pentru credință; și de altă parte, cu acéstă mișcare a Imperiului se mai manifestéză și aceia, că creștinii de origine latină esistaū în mai multe puncte ale Daciilor, avēndu-și Episcopii cu episcopiile lor, și fiind tot-o-dată dependinte de arhiepiscopia de Roma (1). Iar cuvēntul, pentru care în acestū timpū ese mai mult pre scenă vieța politico-religiōsă a Romānilor, zace acolo, că încă de pre timpul lui Constantin cel mare armele Romānilor aū sunatū ne'nterrupt la Dunărea și kīar activitatea politică a Imperatorilor este îndreptată spre aceste locuri, de unde, ca roii, fōrē a se nasce în aceste locuri, nāvālēū n'encetat barbarii (2).

(1) Cum că Daciile în respectul eclesiasticū depindēū de Arhiepiscopia de Roma, despre acēsta mărturisescū mai mulți autori bizantini (Zonara, coment. în can. 5 al synod. din Sardica. Παλλη III, pag. 241, Dosith. cart. III, cap. XVIII, § 15). Acēsta dependență a Daciilor de Roma, dar numai în respectul eclesiasticū, a făcutū pre papii Romei, că nici pēnē astăzi să nu uite Daciile. Inocențiu al III, Urban V-le și alți papi, noi vomū vedea în decursul studiului nostru, accentuéză fōrte tare asupra acesteī dependențe. Insuși papii de astăzi numescū pre episcopul catholicū din Bucuresci episcopū al Nicopolei, adică al unei eparhii eclesiastice, carea dupre opiniunea istoricilor ar fi esistatū pēnē în secolul al XIV-le, și era situată la vērșarea Alutei (Oltului) în Dunărea. (Bouillet. Nicopolis).

Datele istorice, de care dispunemū, ni impunū, ca să recunōsemū, că Bisericiile romāne de la Dunărea aū depinsū de arhiepiscopia de Roma pēnē pre timpul lui Iustinian I, (540—550) și de atunci aū intratū nu sub Arhiepiscopia de Constantinopolū, dupre cum crede Prea Fericitul Chryssant, și Prea Sântitul Șaguna, dar sub cea a Iustinianeī I-me, seū a vekiului Tauresin. (Nuvel. CXXX, seū CXXXI, cap. II. Nuvela XI. Mag. ist. III 103—108). Despre acēsta mai mult în epocha a trea a studiului nostru.

(2) Mag. ist. V, 190—195.

La 347 s eu 348 Osie, episcopul de Cordova, s eu dupre Dosithei de Cudruva, fiind episcopul cel mai de stimă,  i bucurându-se între toți contimpuranii s ei de titlul cel mai curios între episcopi,  e ini iativa  i serie o encyclică către cre tini  din Libia, prin carea el numesce pre nume mai pre toți episcopii, pre carii cre tini  trebuie s i asculte în materie de credin .  ntre episcopii orthodoxi  i carii se  in u de credin a Synodului din Nicea, era  i : *Kyriac al Mysiei*, Post  i Aristeu al Eladei, Silvestru  i Protogen al Daciei. etc. (1) Numele lui Protogen, ca episcopu al Daciei,  i tot-o-dată orthodoxu se men ionez   i k ar de episcopii arieni. A a arienii, dupre mărturia lui Ilarie  i motiva i de encyclica lui Osie, se adună în Philipupoli,  i  in  unu synodu localu, unde se cond mn  din nou doctrina εμωωβωι-ului (a deofin imei Fiului cu Părintele), precum  i apărătorii acestei doctrine — Markel  i s. Athanasie. După terminarea synodului episcopii arieni scriu  i ei encyclice către toți cre tini , prin care aceștia se exprim  : « ca nu cum-va ore-carii din voi, amăgindu-se cu Osie, Protogen, Athanasie » etc. (2).  n același timp  cu synodul din Philipupoli, episcopii apuseni se adună în Sardica, orașu al Ilyriei  i capitală a Daciei mediterane   i  in  unu altu synodu, compus  dupre mărturia lui Socrat (3)  i a lui Ermia (4) din 300 de părinți, între carii era  i Osie. Aici, la acestu synodu se respunde la encyclicele, e ite din synodul de Philipupoli, se disculpă s. Athanasie  i cei împreună cu dinsul  i se anathematizas , ca arienii, între alții : *Ursaki al Singidonului din Mysia de sus*  i *Valent al Myr ilor din Panonia de sus*, etc. (5).

 n urmarea decisiunilor sinodale, luate în Philipupoli de către arienii  i în Sardica de către orthodoxi, s'a facutu atata turburare în Imperiu, că mai ales Constans, pentru ca să linisceasc  agitațiunea spiritelor, a cerutu de la fratele său Constanție, ca s i tr -

(1) Dosithe. cart. I, cap. XIII,   2. Atragem  atențiunea lectorilor nostri, că în același timp  noi avem în Dacia de o dată patru episcopi cre tini  — Ursaki, Valent, Silvestru  i Protogen;  i ce e mai mult, că ace ii patru episcopi sunt înaintea cre tin rei Go ilor.

(2) Dosithe. cart. II, cap. VI   1. 13.

(3) Socrat Hist. el. lib. II, cap. XX.

(4) Erm. cart. III, cap. XIII.

(5) Dosithe. cart II, cap. VI,   1.

E de notat, că de la anul 351 pînă la 359 toate disputele religioase se concentrează mai ales în două puncte ale Imperiului, adică în Sirmiu și Arimin, oraș al Italiei; și acesta pentru cuvîntul, că în acestu timpu imperatorul Constanție a petrecutu mai mult prin Apus, unde el avea de regulat afacerile Imperiului după mórtea fratelui său — Constans. Și în adevăr, că din acești ani noi avem trei confesiuni, relative la credința creștină și formulate în Sirmiu, unde în toate se vedu figurând într'unu sensu său aital Episcopi de prin toate părțile, locuite de Români. Și așa la 351 în Sirmiu se formulază o confesiune, îndreptată contra lui Photin, episcopul Sirmiului, despre care mărturisește și Ilarie, ca orthodoxu (1). A doua confesiune, formulată la anul 357, pre carea Ilarie o numește blestemul lui Osie și a lui Potamie. Prin această confesiune se negă egalmente doctrina atât orthodoxă a *ὁμοόσι*-ului, cât și cea ariénă a *ὁμοόσι*-ului și se înlocuește prin doctrina *ἀνόμοι*-ului, cunoscută în istoria bisericăscă de doctrina anomitilor, prin carea doctrină Parintele cerescu se mărturisește a fi mai mare de cât Fiul. Acastă a două confesiune, după cum pretinde și Dosithei, Patriarcul Ierusalimului; s'a subsemnatu și de papa Romei—Liberie (2). În fine confesiunea a treia, combinată la anul 359 din mai multe alte confesiuni de către Marcu al Arethusei. Acastă confesiune a fostu pusă în desbaterea synodului de Arimin, ținutu în același anu (3).

Pre la anul 359, iar după alții la 363, Ursaki și Valent, prefăcându-se, că sîntu de opiniunea lui Aetie și a anomitilor; și de altă parte, mai calculând, că adunându-se synodu, are să se întemple, ca s'eu să se confirme din nou dogma *ὁμοόσι*-ului, s'eu să se respingă doctrina *ἀνόμοι*-ului; convingu pre Imperatorul Constanție, ca să adune synodul în două locuri. « Și în adevăr, se adună în partea apusenă 600 de Episcopi, în anul 363, de și alții dicu la 359, și în această parte se înțelege Elada, și Macedonia și Thracia și Dacia (4) în Arimin, orașu al Italiei, și părinții, adunați aici,

(1) Dosithe cart. II, cap. VIII. § 5.

(2) Ibidem.

(3) Ibidem.

(4) Atragemă atențiunea lectorilor nostri asupra terminulu *Δάκεις*. În ore ce pre

desaprobă atât doctrina ἑμοι-ului în genere (unde intră și a anomiților), cât și a ἑμοιοῦσι-ului în parte, lepădă credința din Sirmiu și Antiochia, confirmă pre cea a ἑμοιοῦσι-ului, și cele lucrate în Nicea, și pre cei, ce nu voiesc să anathematizeze dogma lui Arie, îi condamnă, adică pre cei împreună cu Ursaki și Valent. . . » (1) Unii pretind că la synodul din Arimin s'ar fi anathematizat și chiar imperatorul Constanție, ca arienă. Dar această opinie pre basa mai multor considerente se respinge de Prea Fericitul Dosithiei (2).

Faptele istorice, de care dispunem, sânt foarte caracteristice în aceia ce privesc creștinarea Românilor și raporturile lor cu popoarele barbare, ce s'au strecurat prin Dacia. În ore-ce Goții primesc creștinismul pre la 370, și anume cel arienă prin Ulfila dela Eudoxie, Archiepiscopul de Constantinopol, Românii atât din Dacia aureliană, în persoana lui Ursaki, cât și acei din Dacia traiană, în persoana lui Valent, având ore-care îndoială asupra credinței, și ținându-se de dogma arienismului, la anul 363 se lepădă de dînsul totalmente. Adică, în ore-ce Goții primesc creștinismul pre malurile Mării negre (Meotida) cu eresia arienismului, Românii din Singidon și Mursa, adică mai de la obârșia Dunărei, renunța la arienism și se unesc cu credința Bisericii orthodoxe, îmbrățișând dogma ἑμοιοῦσι-ului. De altă parte, în ore-ce Goții primesc creștinismul dela Eudoxie, Archiepiscopul de Constantinopol, Românii din Singidon și Mursa confirmă încă o dată dependența lor eclesiastică de Roma, și în casuri de administrațiune eclesiastică ei se adresază la arhiepiscopul lor. Mai întâi, noi observăm că, dupre mărturiile autorilor contimporani și demui de totă încrederea (3) *Ursaki, episcopul Mysiei de sus și Valent al Murșilor se lepădă de dogma lui Arie și primesc pre cea a Synodului din Nicea, adică a ἑμο-*

cele-l-alte eparchii le pune în singular, pre a Dacilor, fiind mai multe, le pune în plural; și acosta nu cu numirea locală de Δακίαι, ci cu aceia, ce represintă pre locuitorii Daciei — Δάκες. Și tot-o-dată se mai vede, că și în adoa jumătate a seculului IV, Daciile cu administrațiunea eclesiastică aparținéu la Archiepiscopia de Roma.

(1) Dosith. cart. III, cap. X, §. 1.

(2) Dosith. cart. III, cap. VIII, § 6.

(3) Socrat. Hist. eccles. cart. II, cap. XXIV, — Epiph. Haer. LXVIII. — Hermias cart. III, cap. XXI, XXII, și XXIII.

oósi-ului. Pre lângă aceste, Dosothei, fundându-se pre relatările autorilor, citați mai sus, adauge : « și ceră (Ursaki și Valent) ertăciune de la Iuliu al Romei și de la Athanasie ; de la cel întâiu, ca de la episcopul lor propriu, iar de la cel al doile, ca cel calumniatū de dinșii » (1). Și ațurea Prea Fericitul Dosithei, vorbind tot despre penitența acestor doi episcopi ai creștinilor Români de la Dunărea, dice : « ca cei ce erau amândoi supuși thronuluă Romei, ceră ertăciune de la Patriarchul lor. » (2)

Cu modul acesta, noi acum sântemū în pozițiune, de a afirma în modul cel mai pozitivū, că Români s'au creștinatū cu mult înaintea Goșilor, seū mai precis, că Români au avutū preceptele religiunei creștine încă de la venirea lor în Dacia. Pre lângă aceste, deca noi reflectămū și mai mult asupra faptelor istorice espuse, descoperimū, că creștinismul a venitū în Dacia nu prin capitala Imperiuluă de Orientū, ci prin cea a Imperiuluă de Occidentū, adică Roma. Acēsta, noi amū vedutū, se dice apriat de cātră istorici, când e vorba despre raporturile administrative și de dependență ale Bisericilor din Dacia cu episcopiile și episcopii lor. De aici însă se nascū doă întrebări, pre care trebuie să le resolvămū, fiind acum în posesiunea datelor istorice, și tot-o-dată mai nainte de ce vomū trece și la cele-l-alte fapte istorice, de care mai dispunemū.

Mai întâiu se întrebă, pentru care cuvēntū Ursaki și Valent, episcopi ai Dacilor traiane și aureliane, au cădutū în eresia ariēnismuluă? Să se fi întēplatū acēsta pentru cuvēntul, că ei ar fi fostū influențați de Goși, seū de alte popore barbare de la Dunăre? Acēsta, noi am vedutū, nu se pōte admite, căci în asemenea împrejurare am cădea în anachronismul cel frăpătorū. — Goșii priimescū creștinismul ariēnū pre la 370, și cățiva episcopi români părăsescū ariēnismul încă de la 363. Pre lângă aceste, noi nu putemū dice iarășī, că Ursaki și cu Valent au primitū și au ținutū ariēnismul din convicțiune; căci noi am vedutū, că în ore-ce papii Romei cu cela-l-alți episcopi ai Archiepiscopiei de Apusū se distingēu prin orthodoxie, și sântul Athanasie în împrejurări grave își avea refugiu la Roma, singurī aceșii doi episcopi apusenī se facū ariēni, și ei continuă a

(1) Dosith. cart. II cap. VIII, § 1.

(2) Dosith. cart. II, cap. V, § 15. cart. III, cap. IV, § 8.

ținea ariénismul numai pănă când în Arimin se decide sórta politică a ariénismului, și numai pănă când ariénismul mai avea óre-care trecere la palatul imperialu din Bizanțiu. Nu. Dupre opiniunea nóstră, Ursaki și Valent n'aũ fostu numai episcopõ ai Románilor, ci ei s'aũ uitatũ mai mult la palatũ. În óre-ce pre timpul lui Constantin cel mare ariénismul era toleratũ, Ursaki și Valent mergũ în Mareota la synodul ariénũ. Dupõ aceste, când Imperatorul Constantie era singurũ stăpánitorũ al Imperiului, și inclina fórte mult cãtrẽ arienĩ, Ursaki și Valent sũntũ arienĩ în tótã plenitudinea vorbeĩ, și ei continuã a se ținea de eresie pănă când la Imperiul de Occident se anunçã venirea lui Valentinian I, care a rãdicatũ persecuțiunii contra arienilor și specialminte a episcopilor lor.

A doa cestiune, ce se nasce din rolul jucatũ de cãtrẽ Ursaki și Valent, și din raporturile acestor doi episcopõ cu Archiepiscopia de Roma, este dependința Bisericii române de acéstã arhiepiscopie. Prea Sãntitul Șaguna în Istoria sa bisericescã și Prea Fericitul Chrysant, Patriareul de Ierusalem, în opera sa intitulatã « Συνοδικὸν = Constituțiune, pretindũ, cã Biserica romãnã sã fi fostũ dependentã din cele mai anticĩ timpurĩ de arhiepiscopia de Constantinopolũ. Cãt privesce pre argumentele Prea Fericitului Chrysant în acéstã cestiune noi le vomũ disputa în epoca urmãtoare a studiului nostru, unde vomũ vorbi și despre raporturile Bisericii Románilor cu arhiepiscopia de Justinieňa I; aici însẽ ne vomũ ocupa numai de opiniunea Prea Sãntitului Șaguna, fiind-cã argumentele acestuĩ bãrbatũ, demnũ de Biserica Románilor, cadũ în șirul nostru istoricũ.

Prea Sãntitul Șaguna în opera, intitulatã « Istoria Bisericii orthodoxe » dice : « În sfãrșitũ avemũ dovadã și pentru aceia, cã Románii încã din vremile cele de mult aũ fost creștini și s'aũ ținutũ de Patriarchia de Constantinopolũ. Acéstã dovadã o aflãmũ în scrisórea s. Ioan Gurã-de-aurũ, Patriarchul Constantinopleĩ, cãtrẽ Olimpiada vėduva, în carea ñ dice : « cã Unilã episcopul, pre care de-unã-đĩ l'amũ chirotonisitũ, și l'amũ trãmisũ la Goția, a adormitũ, dupõ ce multe și mari lucrurĩ a sėvėrșitũ, și amũ primitũ chãrtia Regeluĩ, ca sã li trãmitũ altũ episcopũ ». « Cum cã Biserica Románilor, adauge Prea S. Șaguna, a fostũ supusã de la începutũ scaunului patriarchalũ din Constantinopolũ, se vede și din canonul

XXVIII al soborului al IV-le ecumenic, în care s'aũ legiuitũ : « ca metropoliŃii din Pontũ, Asia Ńi Thracia, dar încã Ńi *episcopii cei-ce suntu în locurile varvare ale ocãrmuirilor mai 'nainte diŃe, sã se chirotonisiascã de prea sãntul scaunũ al prea sãntei Biserici din Constantinopolũ » (1) Servindu-ne dupre analogie de o expresiune anticã, diŃemũ : « *Respectũ bãrbaŃilor de stimã, dar mai multũ respectũ adevãrului* ». Erorile istorice trebuescũ corectate în interesul sciinŃei, carea dupre cum ni spune mythologia grãcã a eŃitũ klar din cranul lui Jupiter*

Maĩ antãiu, încã o-datã aducemũ aminte lectorilor nostri de citatele de mai sus, care suntu limpedi ca lacrima, Ńi ni spunũ, cã *Archiepiscopul Romei era episcopul propriũ al Daciei Ńi cã episcopii din Dacia erau supuse arhiepiscopiei de Roma*. Dupã aceste, citatul s-tului Chrysostom este produsul timpurilor arhiepiscopiei acestuia, adicã între anii 398—406, Ńi citatul nu se referi la Biserica Daciei, ci la a GoŃiei. GoŃii, noi amũ vãduťũ, ei aũ primitũ creștinismul de la Eudoxie, arhiepiscopul de Constantinopolũ; Ńi prin urmare acestũ actũ da unũ dreptũ Patriarhiei de Constantinopolũ asupra dependenŃei eclesiastice a acestor popore barbare. De asemenea GoŃii Ńi în respectul politicũ pre timpurile s-tului Chrysostom erau dependenŃi de imperiul de Orientũ, care li acordase ținuturi de locuitũ încã de pre timpul lui Valens, fratele lui Valentinian, imperatorul de Occidentũ (376) (2); iar GoŃii, cunoscuťi cu numirea de OstrogoŃii, aũ fostũ împinŃi preste Dunãrea de cãtrã Huni, veniťi în Dacia încã de pre la 376 sãu 377. De unde urmãzã, cã Unilã, Ńi deviiorul episcopũ al GoŃiei pre la 400 trebuea sã fi fostũ în Mysia Ńi specialminte prin Bulgaria de astã-đi (Adrianopolũ) Ńi nu în Dacia mai ales cea traianã.

Pentru ca sã putemũ înŃelege Ńi mai bine valõrea argumentului al doile, relativ la poziŃiunea Bisericii Romãnilor de pre timpurile Synodului al IV ecumenicũ, adicã anul 451, se recurgemũ la textul originalũ. De o parte avemũ textul originalũ al cononului, iar de cea-l-altã trebue sã prezentãmũ comentariile canonului, fãcute de Zonora Ńi de Balsamon. Textul originalũ al canonului XXVIII de

(1) Metrop. Andr. Ńaguna Ist Bis. Tom. II, pag. 61.

(2) Bouillet., vorba Huns.

la Synodul al IV-le ecumenicū sună : « Καὶ ὡστε τοὺς τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένον διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου ἀγιωτάτου Θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας = Si ast felū sǎ se chirotonisescē de menționatul mai sus prea sântul thronū al prea santei Biserici din Constantinopolū metropoliții diocesei pontice, asiatice și thracice, și pre lōngǎ aceste, sǎ (chirotonisiascē) și pre episcopii *din (părțile) barbarice ale menționatelor mai sus diocese* » (1). Tōtū, ce a pututū sǎ amăgiascē pre Prea sântitul Șaguna în respectul dependenței Bisericii Românilor, sântū vorbele din textul canonului : *părțile barbarice din diocesele menționate*, care vorbe, écǎ cum se explicǎ de către Zonora : Ἀντίθῃσι δὲ τῶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν χειροτονεῖαν τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι, τοῖς οὖσιν ἐν ταῖς ῥήθεισαις διοικήσεσιν οἱ εἰσιν Ἀλανοὶ καὶ οἱ Ρώσσοι· οἱ μὲν γάρ, τῇ Ποντικῇ διοικήσει, οἱ δὲ Ρώσσοι τῇ Θρακικῇ συμπαρακίενται. = Și adaugū celui (arhiepiscopului) de Constantinopolū și chirotonia episcopilor dintre națiunile barbare, cele ce eraū (locuēū) în menționatele diocese, care (națiuni) sântū Alanii și Rușii; adică uniū în diocesa pontică, iar Rușii se alipescū la (diocesa) thracicǎ » (2). Rușii n'au locuitū nicī o-datǎ și nicī una din Dacia; și noi în vederea celor espuse pēnē aici, precum și în virtutea explicaținei acestor diocese de către Balsamon, putemū sǎ presupunemū, că Rușii lui Zonara sântū primii slavi, cariū au venitū și s'au răspânditū pre țermul vesticū al Mărei negre încă înainte de Iustinian. Alanii lui Zonara intraū în diocesa pontică; iar Balsamon despre acēstǎ diocesa, dice : « că ponticii se numescū acei metropoliți, cariū se aflǎ în jurul Pontului Euxin pēnē la Trapezunta și mai înfundū » (3). Iar cât privesce pre eparchia thracicǎ, sǎ ascultāmū tot pre Balsa-

(1) Κανὼν ΚΗ' ἐν ἑκκλησίῳ Δι οἰκ. συνόδου. (Ῥέλλη. Σύνταγμα Τ. II pag. 280 și 281).

(2) Zonar. coment. în can XXVIII. (Ῥέλλη Τ. II, pag. 282). Atragemū atențiunea lectorilor noștri asupra faptului, că autorul, interpretând canonul, se exprimǎ cu împărțirea geografică din secolul XII. Pre la 451 nicī nu se sciea de existența Rușilor... Balsamon în interpretațiunea acestui locū copiazǎ pre Zonara; face înse a se întrevedea adevērul.

(3) Balsam. coment. can XXVIII (Ῥέλλη Τ. II pag. 284).

mon, care dice : «și k̄iar dec̄ă un̄i aũ îngustatũ Thracia p̄n̄e la m̄nții Macedoniei, și aũ disũ, c̄ă metropoliții Macedoniei, ai Thesaliei, Eladei și ai Peloponesului s'aũ chirotoșitũ când va de papa Romei, Si mai jos «iar în numele de Thracia se cuprindũ metropoliile k̄iar p̄n̄e la Dyrrachiu» (1). Pre l̄ongã aceste, noi mai scimũ și din alte sorginți, c̄ă Daciile nu s'aũ numitũ nici o datã țera Alanilor. Alanii aũ venitũ prin Daciã sub numirea de Huni (2); și prin urmare țera alanilor putea sã fie numitã fosta Gotie, adicã laturea nordicã a Marelui negre—Meotida, unde esistaũ episcopi creștini încã de pre timpurile lui Ulfilã și a lui Eudoxie, s̄eu Gotia din dreapta Dunãrei, pre unde ar fi pututũ sã ajungã Goșii pre timpurile lui Chrysostom. Acum nu putemũ noi ore sã tragemũ o concluziune din cele espuse mai sus, și sã dicemũ, c̄ă Bisericile Romãnilor, aflãtoare în ambele Daciã, n'avẽu încã nici o relațiune cu Patriarchia de Constantinopolũ, cãria limitele de iurisdicțiune eclesiasticã a începutũ a i se circumscrie abia de cãtrẽ synodulu IV ecumenicũ, adicã de pre la anul 451? Si pre l̄ongã aceste, noi amũ v̄eđutũ, creștinismul în Daciã n'a venitũ dela R̄esãritũ, dupe cum preștindea D. Golubinski, ci dela Apusũ; și prin urmare nici macar prin dreptul de creștinare Patriarchia de Constantinopolũ nu putea sã 'și întindã iurisdicțiunea sa asupra Daciilor. Acea, ce a fãcutũ pre Daciã în respectul eclesiasticũ sã se smulgã în modũ definitivũ de sub Archiepiscopia de Roma, a fostũ, noi vomũ vedea, formarea Archiepiscopiei de Iustiniana I; iar legãturile politico-religiõse ale Romãnilor cu Bulgarii aũ fãcutũ, ca cu încetul Bisericile din Daciã sã 'și fixeze privirile lor asupra Archiepiscopiei de Constantinopolũ. Si despre acẽsta mai jos, în decursul studiulu nostru.

Sã ne reintõrcemũ însã la șirul nostru istoricũ, adicã în doã jumẽtatea secululu al IV-le, și anume la timpul, de unde amũ sãritũ la epoca S. Chrysostom și a synodulu al IV ecumenicũ; și acẽ-

(1) Bals. com. în con. XXVIII, (Πάλλη II. 484, 485). Aici Balsamon interpretã canonul sub influența ideilor secululu s̄eu. El numai dice lectorilor s̄ei, fõrã de a argumenta : «iar tu, celor ce dicũ aceste, nu da atențiune», pre l̄ongã aceste, noi amũ v̄eđutũ, c̄ă despre întinderea archiep. de Roma asupra provinciilor, negate de Balsamon, mãrturisescũ autoriã grecã mai apropiãtã de timpurile, ce ne ocupã.

Dyrrachiul era orașul cu coloniã romane pre laturea de dicõce a Marelui Adriatice. (Bouillet vorba Dyrrachium).

(2) Bouill. t. vorba Alains.

sta am făcut'o, cum s'a vădută, cu scopul, ca să profitămū de datele istorice, respective la raporturile Bisericii din Daciū cu Archiepiscopia de Roma, și să arătămū, că *Românii kiar și în respectul eclesiasticū iuridicū au fostū consecinți și supuși scaunului arhiepiscopalū de creștinare al Ier.*

Cu venirea Hunilor însă pre aceste locuri (376 sėu 377), viața politică a Romānilor incetėză totalminte, și Imperatori, atāt cei de Occidentū, cāt kiar și cei de Orientū, nu-și mai desfășurā armele și influența lor politică la Dunărea. Din aceste timpuri rolul principalū în acestă privință în Daciū ilū jēcă Hunii, și Romāniū din Daciū se limitėză numai în viața socială și se manifestėză din cānd în cānd prin cea religiōsă. Așa Imperatorul Iustinian, ni spune, că : « cum enim in antiquis temporibus F (S)irmi Praefectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civibus, quam in episcopalibus causis, postea autem Attilanis temporibus eiusdem locis devastatis Appennius Praefectus Praetorio de F (S)irmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tum ipsam Praefeturam et sacerdotalis honor secutus est = Căci în timpurile vekī prefectura era în Sirmiu și acolo era capul Illyricului atāt în cauzele civile, cāt și în cele episcopale; după aceea pre timpurile lui Atila, devastându-se acele locuri, Apenin, prefectul Pretoriului, fugind din cetatea Sirmiuului, a venitū în Thesalonicū și atunci a urmatū (pentru Thesalonic) după Prefectură și *demnitatea episcopală . . .* » (1) Din această citatū se vede fōrte bine, că 'nainte de Atila și după venirea în Daciū a Hunilor, adică, că pēnē la finele seculului IV-le și începutul celui al V, nu incetase episcopia romană din Sirmiu; iar după anul 434 de la Christos și în special al aparițiunei lui Atila, cānd s'a și devastatū locurile de la Dunărea, prefectul cu episcopul se strămută în Thesalonicū. Ore aici, în urmarea unor asemenea împrejurări politice, se pōte aplica preceptul lui Cyprian : ubi episcopus, ibi ecclesia = unde e episcopul, acolo este și biserica (epist. LXIX)?

(1) Nuvel. XI. (Mag. ist. III, 103, 104) Mult stimabilul nostru istoricū, D. A. Tr Laurian, obsevă, că în locū de Firmi Praefectura, trebuie să se citescă Sirmi. . . și acestă pentru cuvēntul, țicemū noi, că o cere contextul nuvelei, fiind vorba de Prefectura Illyricului, ce intra în Dacia aureliană și specialminte cea mediteraneană; și fiind că Firmum, adauge D. Laurian, era în Italia și n'avea a face cu prefectura, ce ȳmbuca în sine și Panonia II. (Mag. ist. III. 103).

Acésta în sensul dogmaticü își are tótă veritatea sa ; în sensul însă istoricü se vede , că în Sirmiu a continuatü a esista Biserica romană cu tótă fuga episcopului, ce n'a voitü, dupre espresiunea Mantuitorului, să-și punë sufletul său pentru oi

Retorul Priscü (1) ni lasă unü documentü fórte preciosü și în acea, ce privesce starea creștinismului la Dunărea prin antăia jumătate a seculului al V-le, adică nu mai târziu de anii 441. El vorbind despre unü bălciü, ce s'a ținutü pre timpul lui Atila între Români și Huni, dincöce de Dunărea, spune, că Hunii au atacatü pre Români, luându-li și castelul (2). Iar Români, cerënd mântinerea tractatelor, Hunii răspundü : *ὡς οὐκ ἀρξάμενοι, ἀλλ' ἀμυνόμενοι ταῦτα δράσειαν* Τὸν γὰρ τῆς Μάργου ἐπίσκοπον εἰς ἐαυτῶν ἀναθεβηκῆκα γῆν, καὶ δεερρευνησάμενον τὰς παρὰ σφίσι βασιλείους θήκας σεσικικέναι τοὺς ἀποκειμένους θησαυροὺς = că au făcut aceste, nu ca să începë (resbelul), ci ca să-și resbune ; fiind că *episcopul Margului* (3) a înaintatü în pământul lor, și a căutatü magazinele regesci, (voind) ca să prăde thesaurele ascunse ». Și după ce Priscü spune, cum Hunii au trecutü Dunărea, și au făcutü multă stricăciune cetăților de pre ripa dreptă a Dunărei, luând între altele și Viminaciul ; după ce el arată, că Români se sfătuiră, de a preda pre episcopü și pre fugarii Huni în mânele lui Atila ; și că episcopul a fugitü la barbari ; adauge : *Δεξιῶν δὲ καὶ ὄρκιον ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις δοθέντων, κατὰ βαρβαρικῆς πολυπλοθίας ἐς τὴν Ρωμαϊκὴν ἐπανήρσιν γῆν καὶ ταύτην προλαχίσας ἀντικρὺ τῆς ὀχθρῆς, νοκτὸς διακίστησιν ἐκ συγθήματος, καὶ ὑπὸ τοῖς ἀντιπάλοις τὴν πόλιν ποιεῖ* = Dându-și (mânele) drepte și (făcënd) jurămente, s'a reintorsü (Episcopul) cu o mare mulțime de barbari în pământul romanicü, și, ascundënd mulțimea în ripa cea de dincolo, îi introduce nóptea după invoială, și supune cetatea inimicilor ».

(1) Priscus Rhetor de *Legationibus*.

(2) Că acestü castelü și locul de bălciü erau dincöce de Dunărea se vede de acolo, că mai jos se spune: *Καὶ παραωθέντε εἰπὸν Ἰστρὸν, πόλεις καὶ προύρια πλείστα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ἐκίκωσεν* = și trecënd Istrul, a vătămatü o mulțime de orașe și de castele ».

(3) Margul, după cum ni spune însuși Priscü, este cetatea Myșilor din Ilyricü, lângă Dunărea, zidită în dreptul, Constantei sëu Constanțiolei, cetățuei făcute de asta-l-altă parte a Dunărei, adică în Dacia Traiană. (Reht. Prisc. in *exceptis ex historia gothica*).

Fără a ne ocupa de decăderea morală a unui episcop, ce și trădă turma, noi atragem atențiunea lectorilor noștri asupra laturii din acestu fapt, că adică pre timpul lui Atila și nu mai târziu de anul 441 în Dacia aureliană, pre rîpa Dunărei chiar era episcop creștin, care, ajutat de Români din Dacia traiană, ce se află și în castelul Constantiola și altele supărau pre Huni în posesiunile lor.

Tot din anul 441, s'eu puțin mai înainte, Priscu ni mai conservă unu faptu istoric, care atestă, că în Sirmiu era unu episcop, care se îngrija de turma sa (1). *Episcopul de pre atunci al Sirmiuului*, vădend că Hunii făcū progrese în cucerirea cetăților romanice, și avend de amicu pre unu Constantin, de origine romanu, și care era secretarul lui Atila, îi încredință mai multe vase de aur de la Biserica sa, rugându-l, că la casu de asclavire a sa, precum și a altor Români, cu prețul acestor vase să i rescumpere din sclăvie. Episcopul a murit la luarea orașului, și secretarul Constantin, ducend-se la Roma, vëndu aceste obiecte unui argintar, cu numele Silvan, pentru o sumă de bani. Regii Hunilor, adică Atila cu fratele său Bleda, informați despre acēsta, ceru de la Valentinian III, imperatorul Occidentului, că, în puterea dreptului de concistă, să li se predea Silvan, care a ascuns și a dosit unu thesaur; ce li se cuvinea lor, că cuceritorii ai orașului; iar la din contră ei s'untū gata a declara rebelū Imperatorului. Valentinian n'a voitū să predea pre Silvan, ca cel-ce era inocentū; și în urma-rea refusului de a primi în locul lui Silvan costul acestor vase, regii Hunilor au declaratū rebelū Imperiului romanu de Occidentū (2).

Pre timpul imperatricei Pulcheria și a lui Marcian, (450 — 457), Hunii, avend în posesiune Dacia traiană, cuprindend o mare parte și din Dacia aureliană, ei înainteză spre porțile Romei, unde îi preintimpină Papa Leon, și cu care ocaziune Acesta a immuetū, dūpre cum e cunoscutū, inima barbarului rege al Hunilor, bicului, cum se numia pre sine, al lui Dumnezeu — Atila. În ore-ce imperiul de Apus se lupta cu Hunii pentru vieță, și Dacia traiană nu mai putea în nici unu modū comunica cu Imperiul, imperiul de Răsăritu, cu o parte din Dacia mediteraneană alui Aurelian se lupta pentru

(1) Viminaciu.

(2) Priscus Rhetor in *Exceptis ex historia Gothica*. — (Mag. ist. V, 197—206).

credință, și era bantuită de către eresiarchii Eutihie și Dioscor. Contra acestor doi eretici s'a adunat la 451 Synodul al IV-le ecumenic și noi de la acestu evenimentu al creștinătăței avem mai multe date istorice, relative nu la viața politică a Daciilor, căci această era imposibilă, ci la cea religioasă, carea și această era limitată numai în locurile, pre unde era posibilă comunicațiunea.

Prea Fericitul Dosithei, fundându-se pre practicelele Synodului IV ecumenic, ni conservă două epistole, relative la convocarea acestui synod, și din care una este a Imperatorului Marcian către Papa Leon, și a doua este a imperatricii Pulcheria, către același Papă, prin carea îl invită, ca să convoce synod, spre a se regula cele ale credinței. Și în cea dintâi Imperatorul se exprimă : « ὥστε πρὸς ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν, καὶ τὴν Θράκην, καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν θείαι ἡμῶν σταλήσονται προσφωνήσεις, ὅπως πρὸς τὸν ὀρισμένον τόπον, ἔνθα ἂν ἡμῖν δόξη, πάντες οἱ ἀγιώτατοι ἐπίσκοποι παραμένονται, καὶ κατατεθήσονται τὰ συμφέροντα τῇ χριστιανικῇ εἰρήνῃ καὶ πίστῃ = ast-felū să se trimită prin totu Orientul, Thracia și Ilyricul sântele vōstre convocări, pentru ca toți Prea sântiții episcopi să se adune într'unu locu determinat, unde noi ni s'ar părea, și să se stabiliască interesele păcei și ale credinței creștinesci » (1). Φησὶ γὰρ ἡ Βασιλὶς τῷ Λέοντι, ἵνα οἱ ἐπίσκοποι Ἀνατολῆς, Θράκης καὶ Ἰλλυρικοῦ εἰς μίαν πόλιν παραμένονται, καὶ περὶ τῶν ἀνηκόντων τῇ εὐσεβίᾳ πραγμάτων, σω ἀδθεντόντος, ὀρίσωσι = Și dice imperatricea lui Leon, ca episcopii Anadoliei, Thraciei și a Ilyricului să se adune într'unu orașu, și, fiind tu președinte, să stabiliască cele-ce privescū la eusevie » (2). De unde se vede, că cu totă nesiguranța timpurilor, și cu toate cuceririle Hunilor, Românii din Dacia lui Aurelian nu încetează, de a se manifesta cel puțin prin viața lor religioasă.

Să intrămū însă în practicele, sēu lucrările synodului al IV-le ecumenic și noi vomū avea fenomene din viața religioasă a Romanilor și mai caracteristice.

(1) Dosithe. cart. IV, cap. I, § 5. Aici dispăre numirea de Dacia mediteraneană și se înlocuiește cu cea a Ilyricului. Și de acum înainte noi vomū vedea numirile provinciilor romane de la Dunăre nu sântu fixe; ele variază cu încurșele barbarilor și cu locurile, ce ei ocupaū din când în când.

(2) Dosithe. cart. IV, cap. I, § 9.

Așa în practicalele acestui Synodă—VIII, fiind vorba despre Theodorit, care atacase pre s. Cyril, și era în relațiunii cu Dioscor ereticul, membrii s. Synodă îl ceră, ca să se presinte. « Ταῦτα εἰπόντων τῶν Ἀρχόντων, καὶ εἰσελθόντος τοῦ Θεοδορίτου, οἱ Αἰγύπτιοι καὶ Ἰλλυρικοὶ καὶ Παλαιστινοὶ Ἐπίσκοποι ἐβόησαν, τὸν αἰρετικὸν, τὸν διδάσκαλον Νεστορίου, τὸν ἀναθεματίσαντα τὸν Κύριλλον ἔξω βάλλε. Aceste dicend Boerii, (adică să fie kematū Theodorit) și intrând Theodorit, episcopii egiptieni, Ilyrici și palestinienii aū strigatū, dă afară pre ereticul, pre dascalul lui Nestorie și pre cel ce a anathematisatū pe Cyril » (1). De altă parte, Synodul, voind ca să ȳerte pre Theodorit, în urmarea penitenței sēle și a intervențiunei lui Leon, Papa Romei, în practicalele sēle ni redă : « ὅτι ἔτι ἐπισκόπων Ἰλλυρικοῦ καὶ Παλαιστίνης ἀμφιβαλόντων εἰς τὰ τῆς ἐπιστολῆς Λέοντος, ὁ Ἀρχidiaκονος Ἀέτιος θεραπεύει αὐτόδος = cā încă episcopii Ilyricului și ai Palestinei îndoindu-se despre cele cuprinse în epistola lui Leon, archidiaconul Aetie îi liniscesce » (2). Și în fine, făcendu-se de către Synodă unū actū de ertăciune pentru mai mulți episcopi din Asia, episcopii Ilyricului sūnt cei mai influenți aici, și ei cu rugămintele lor convingū pre membrii Synodului, ca să ȳerte pre Iuvenalie al Ierusalemului și cei împreună cu dīnsul (3). În genere se pōte acum dice, cā la Synodul al IV-le ecumenicū, adunatū la 451 în Chalcedona, între cē 650 de membri aū luatū parte și episcopii romāni, cu numirea de Ilyrici, dupre cum ni atestă Iustinian I în nuvela a XI.

Încă despre canonul XXVIII al Synodului al IV-le ecumenicū ; fiind-că acestū cononū, conform interpretațiunilor date lui, presintă materialū abundantū și pentru creștinismul în Dacia, și de altă parte, el ni presintă și posibilitatea, de a putea urmări și raporturile inter-ecclesiastice ale Bisericei Romānilor cu cele-lalte Biserici. Mai antăi Iustinian I-iū dice : « Căci în timpurile vekī, prefectura era în Sirmiu, și acolo era capul Ilyricului, atât în cauzele civile, cât și în cele episcopale ; dupō acea pre timpul lui Atila, devastāndu-se acele locuri Apeniu, prefectul Pretoriului, fugind din cetatea Sirmiului, a ve-

(1) Dosith. cart. IV, cap I, § 21.

(2) Dosith. cart. IV, cap. II, § 4.

(3) Dosith „ IV, — II, § 2.

nită în Thesalonică, și atunci a urmată (pentru Thesalonic), după prefectură și demnitatea episcopală» (1). Aici trebuie să determinăm mai întâi, carea e epoca, în carea a putut să se strămute prefectura și episcopia română din Sirmiu la Thesalonică. Și decât consultăm istoria, descoperim, că acesta a trebuit să se petreacă între anii 434, când Atila s'a pus, ca duce, în capul Hunilor (2), și între anii 451, adică, când s'a ținut Synodul al IV-le ecumenic. Și acesta o șicem, fundându-ne pe atestările Prea fericitului Dosithe, care citează pe Balsamon și șicice, ca pre atunci între alții era exarch și arhiepiscopul de Thesalonică, care avea prerogativa de a purta polystavriu în bisericile lui, adică un fel de sacos arhieresc cu multe cruci (3). Și mai precis, acesta este anul, când Atila se rădică din Dacia traiană (Panonia) și în capul a 500,000 de Huni, face mai pe urmă pre Theodosiu II tributari si-eși; adică mai înainte de anul 450. Acum decât la textul, citat din Nuvela XI a lui Iustinian, mai adăugim și o altă parte a aceiași nuvele, noi putem să înțelegem și klar să vedem, că episcopul Thesalonicului ș'au capat prerogativa de exarch numai din cauza strămutării prefecturii romane înainte de 451 din Sirmiu în Thesalonică, și tot-o-dată să întvedem, că Biserica română din Dacia, mai ales cea aureliană, începe a se sustrage de sub administrațiunea Archiepiscopiei de Roma, și se prepară pentru o viață religioasă mai independentă. Mai întâi Iustinian șicice : *Et Thessalonicensis Episcopus, non sua auctoritate, sed sub umbra praefecturae meruit aliquam praerogativam* = Și episcopul Thesalonicului a cășigat ore-care prerogative nu cu autoritatea sa, ci la umbra prefecturii ». Cea, ce dovesce, că mai înainte de această epochă episcopul Thesalonicului nu avea prerogativa de exarch; și de altă parte, că fiind prefectura română în Thesalonică și episcopia, strămutată din Sirmiu, trebuie din necesă să admitem, 1. *Că de la această epochă în Thesalonică era o episcopie română, venită acolo din*

(1) Nuvela XI.

(2) Bouillet vorba Atila.

(3) Dosith. cartea IV, cap. IV, § 1. veți un fel de facsimile de aceste polystavrii în *Chronica episcopii Romanului de Prea Sântitul Melchisedec, episcopul Dunării de Jos*, pag. 276.

Dacia aureliană, și 2. că toate evinamentele, espuse de noi mai sus în privința Synodului al IV-le ecumenic, și operate de către Episcopii Ilyricului, ele avău de autori nice episcopi a unor Biserici române. La aceste înfine, noi mai adăugim o opiniune a Prea Sântitului Dositheï, care confirmă faptul, că Bisericile române de la Dunărea fiind în totul supuse pănă pe la 450 arhiepiscopului de Roma, ele de la această epochă și specialminte datele istorice, de care dispunem, ni spun, că Biserica română din Sirmiu, strămutată în Thesalonică, continuă a fi independentă de Roma numai pănă pre timpul lui Iustinian I-iu, care formeză din prerogativele Bisericeï de Thesalonică pre cele ale Bisericeï din Iustiniana 1-a. Și mai special: « *ὅτι ἐπεδὴ ἡ Θεσσαλονίκη ὑποκειμένη οὖσα τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως, εἶχεν ὑφ' ἐαυτὴν σχεδὸν πᾶσαν τὴν ἐνορίαν, ἣν ἔδωκεν ὁ Ἰουστινιανὸς τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Ἀχρίδος...* » — Că fiind Thesalonicul supusă thronului de Constantinopol, avea sub sine (administrațiunea sa) mai totă enoria, pre carea Iustinian a dat' o Archiepiscopieï de Achrida ». (1) De unde urmază, că exarchatul unei Bisericeï române, și anume acelei din Sirmiu, s'a strămutat de aici la Thesalonică și apoi la Iustiniana 1-a, și totu acestu exarchatū a și datū nascese Archiepiscopieï de Iustiniana 1-a.

De pre timpul lui Leon cel mare, adică dintre anii 457 și 474, noi avem un catalogū de mai mulți episcopi orthodoxi, seū mai drept exarchi și arhiepiscopi, cari adresază Imperatorului scrisori de felicitare, numindu-lu cel mai creștin și singuru stăpănitoru preste « pământū, mare și preste toate uscaturile ». Din acestu catalogū, pre care l'a formulatū Prea sântitul Dositheï, (cartea IV, cap. VII, § 2) noi estragemū datele următore, adică, ca pre la 458 « în Mysia II, era unū (exarchatū) și în dinsul șese episcopiï » (2); « în

(1) Dositl. cart. IV, cap. IV § 7. Aici Prea Fericitul Dositheï, voinde a proba, că Archiepiscopia de Roma nu s'a întinsu nici o dată preste Thesalonică, lucrul ce corespunde cu scopul opereï seï, de a limita puterea papală, este silitu să se contrațică în respectul faptelor espuse mai sus. Și despre această mai pre larg în epocha următore a studiulu nostru.

(2) Mysia II se consideră a fi părtea din Dacia aureliană, cunoscută noi acum cu numirea de mediteraneă.

Pontu (unul) cu patru episcopi » (1); în veclul Epiru altul; în care erau noș episcopi; în Epirul nou (unul altu exarchatu) și aici erau șapte episcopi » (2). După aceste se mai vede între alți mulți și un episcopu al scythiei cu numele de «Theotim» (3). De unde vedem, că pre timpul Imperatorul Leon cel mare în locurile, pre unde se întindeu Daciile, atât a lui Traian, cât și a lui Aurelian, erau aproape trei-deci de episcopi; și decă vomu mai lua în considerațiune, că pre aceste timpuri episcopiile și exarchatele erau organizate și Synodele începuse a se ocupa de organizațiunea Patriarhiilor; atunci ni putem reprezenta numărul aproximativu al creștinilor, ce, estând pre aceste locuri, trebuu să formeze cele trei-deci de episcopi.

La finele seculului al V și începutul celui al VI la Dunărea abundau creștinii nu numai în viața lor religioasă, dar începuse și chiar în cea politică. Și anume pre timpul lui Anastasie, imperatorul Orientului (491) și a lui Justin, unklul lui Iustinian I-ul (518) unu Duce al confederațiunei de la Dunărea, ce era compusă din Scythia, Thracia și Mysia, cu mâna înarmată și în doș expedițiuni, făcute la Constantinopolu în 513 și 518, se luptă pentru orthodoxie și lucrăză pre lungă imperatori și papi, ca să dispară certele și luptele între creștin. Așa sub Anastasie acestu Duce al Dunărei, cu numele de Vitalian (4) vine cu o armată de 60,000 naintea

(1) Eparchia Pontului, noi amu vedutu mai sus, se întindea pre lateralul Mării negre din tote părțile. Pre latunea nordică a Mării negre pre aceste timpuri, după tragerea Goților și a Hunilor, nu puteu să fie de cât Avarii. Acestia, nefind încă creștini, episcopi menționați, trebuie din necesă să fi fostu din coloniile romane seu grece de pre aceste locuri. În partea apusună însă a Mării negre, pre timpul, ce ne ocupă, puteu să fie creștinii iarăși numai romanii și grecii.

(2) Epirul încă din secolul IV-le era împărțitu în Epirul vekiu și nou. În Epiru cu totă influența elementului grecu, esercitată prin Biserică, se vedu și pănă astăzi urme de romanismu. Epirul vekiu avea de capitală Nicopolea și se întindea preste Epirul propriu, Ambrasia și Acarnania. Epirul nou avea de capitală Dyrrachiul și cuprindea în sine Ilyria.

(3) Oare care să fie eparchia Scythiei, în carea pre la 458 să fi fostu cel puțin unu episcopu? Aici nu pôte fi înțelēsă Scythia politică, ce se întindea preste Rusia de astăzi. Asta trebuie să fi fostu o eparchia în cōstele Scythiei vekii, adică cam pre unde vine Moldova cu Ucraina de astăzi.

(4) Este curiosă genealogia Ducelui Vitalian al confederațiunei de la Dunărea. Domnul Bouillet îl dă de Gotu (vorba Vitalien); Prea sântitul Dositheu însă, forē de a'i spune originea, îi face numai istoricul faptelor lui creștinesci. Noi cații

porturilor Constantinopolului și învinge pe Anastasie, după cum ni spune Evagrie la Sosthenia, iar după alții la Syca, adică unde se află astăzi Galata. În urmarea unui triumf de o asemenea natură, Vitalian dictează condițiunile de pace, și cere, ca toți episcopii orthodoxi, exilați de către Eutichianul Anastasie, să se elibereze, și să se adune Synodul local în Eraclia Thraciei, ca să se cerceteze cauza orthodoxilor. Aceste condițiuni s'au adevărat prin jurământul, ținutul de către toți magistrații superiori ai Constantinopolului și s'au introdus în Sacra, sau tractatul lui Anastasie, dat la mâna lui Vitalian. Cu acestu tractat Vitalian a adunat în Eraclia până la 200 episcopi, între cari erau și reprezentanții Papei Ormisd, deși trimiși cam de nevoie și sub influența lui Vitalian. Aici, la Synodul local din Eraclia, s'a justificat toți episcopii orthodoxi, exilați de către Anastasie, și Metropolitul, sau exprimându-ne cu termenul contempuran, Archiepiscopul Thesalonicului a fost proclamat de Patriarchă, în locul lui Thimotei, patriarchul Constantinopolului, care nu îndrănea a se pronunța în Synodul de frica Imperatorului. Prea Fericitul Dosithe, ca cuvânt la această proclamare de Patriarchă a Archiepiscopului de Thesalonică, pune numai mulțimea episcopilor, ce erau supuși acestui thron. Noi însă cari vedem în confederațiunea de la Dunărea o adunătură de staturi romano-barbarice, și de altă parte, cari acum mai știm, că pre la 450 s'a strămutat din Sirmiu în Thesalonică Archiepiscopia locului, n'am putea oare, ca să conștientăm și cu multu cuvânt, că Vitalian era român, că el prin Biserică, prin Patriarchia de Thesalonică, tindea la arădica unu Imperiu politico-religios, separat de cel al Constantinopolului? Studiul aprofundat al istoriei noastre bisericești și po-

în cursul acestui studiu am urmărit atât pre Goți, cât și pre Huni în înadunările de către aceste popore ale Imperiului, nu ne pronunțăm asupra naționalității acestui mare general; dar nu putem să trecem preste confederațiunea de la Dunărea, carea acum, când Goții și cu Hunii erau în interiorul imperiului de Apus, această confederațiune nu putea să se compună, de cât din popore, care erau creștine și anume orthodoxe. Dovadă este ducele lor, care se luptă pentru orthodoxie. Putem noi iarăși să dicem, că aceste popore erau Avarii, despre a căror creștinare nici vorbă nu era pre la începutul secolului al VI-le? Și Bulgarii nu puteau să fie, căci acestia s'a creștinat și mai târziu. După noi această confederațiune era compusă din Români în asociațiunea cu barbarii, rămași pre aceste locuri.

litice va proba și mai bine acea, ce noi astă-dzi în fața datelor istorice, de care dispunem, dăm numai, ca o simplă opinie (1).

Recapitulând cele vorbite pănă acum în respectul acestor două epoci din studiul nostru; și exprimând în termeni generici cele petrecute atât pănă la 274, timpul înființării Daciei aureliane, cât și pănă la 527, anul suirei pre tronul imperiului de Orient a lui Iustinian; noi trebuie să recunoștem, că la Dunărea a existat atât viața religioasă, cât și cea politică. Și anume, că de la Traian pănă la Aurelian, Dacia traiană a continuat a fi o provincie romană în sensul politic, și o eparhie ecleziastică în cel religios. De la această însă epochă, sub influența Goților și mai ales a Hunilor, viața politică a Romanilor este intermitentă, întreruptă și supusă în totul circumstărilor; pănă când, eliberați fiind Români de jugul cel greu al Hunilor, se confedereză și esă la lumină, având în capul lor pre Vitalian, Românul și Ducele Dunărei. Cu viața însă religioasă din epocha de pănă la 527 nu este tot astă-fel. Români, noi am vădit, au jucat un rol religios important pre timpul Goților; iar în al Hunilor acest rol este puțin mai limitat, din cauza comunicațiunei celei dificile. De altă parte noi am mai vădit, că Bisericile române continuă a fi dependente de arhiepiscopia de Roma pănă pre la 450, când cu Arhiepiscopul Sirmiului să fundeză arhiepiscopia seă exarchatul de Thesalonie, care mai pre urmă a dat naștere arhiepiscopiei de Iustiniana I-a, despre carea, precum și despre alte evinamente ale istoriei Bisericii Românilor din viitor, vom vorbi în epocha, ce ni prestă.

Epocha, care ni prestă pentru studiu, este timpul destrugerei imperiului hun, dominațiunea Gepizilor în Panonia, și în fine stabilirea și desfășurarea Avarilor pre locurile, locuite când-va de Huni, și mai ales pre laturile Dunărei. Acastă epochă include în sine întregul secolul al VI-le și parte din al VII-le, și se estinde pănă la aparițiunea Bulgarilor la Dunărea, adică anul mântuirii 668. Aici, în această epochă, ca și pănă acum, trebuie să stabilim mai întâi starea politică a elementului român de la Dunărea, după ce prealabil vom

(1) Dosith. cart. IV, cap. XIII, § 14, cart. V, cap. I, §, 5-9.

arăta care popore barbare s'au strecuratū pre aceste locuri în decursul epocii, ce ne ocupă. Și în fine mai 'nainte de ce vom espune viața religioasă a Românilor, din aceeași epochă, caută să dămū în scurtū și pozițiunea geografică a locurilor, pre unde s'a mântinutū elementul romanū la Dunărea în timpul invaziunii Gepișilor și al Avarilor.

Maî întâiu, în epocha a doa a studiului nostru noi amū vedutū, că după retragerea Hunilor de la Dunărea și ducerea lor în imperiul de Occidentū, viața politică a Românilor de la Dunărea începe a se manifesta, sub conducerea lui Vitalian, Regelui confederațiunii dunărene. Dar trebuie să mai adăugimū, că această viață a duratū numai cât a trăitū Vitalian; și acestū Rege al Româno-barbarilor de la Dunărea a pututū să se mântinē în pozițiunea sa numai pēnē la 520, când cade mortū în Constantinopolū din mânele partidului politicū bizantinū, cunoscutū cu numele de vĕnĕtū, și dupre cum se mai afirmă condusū de nepotul imperatorului contimpuranū al Bizantului-Justin, adică Justinian I (1). Această viață politică a Românilor și-a avutū locul numai în urmarea morței lui Atila, potrecute la 450 și a debilităței fiilor lui, cari n'au pututū mai mult a ținea în subordinațiune poporele din imperiul atilanū, ce acum se întindea de la Marea Caspică pēnē la Rhin și de acolo în josū pēnē la Roma (2). Unul din fiii lui Atila — Irnac, după disputa cu fratele său de la imperiu s'a retrasū pre malul nordicū al Marelui negre și s'a aședatū între rĕul Don, Marea nĕgră și cea Caspică, în 6re-co Dinghișic, al doile fiu al lui Atila, se mântinu în centrul imperiului atilanū — Panonia, și aici își disputa viața politică cu Goșii, rĕmași preste Dunărea și cu Gepișii, veniți la Dunărea încă de la începutul jumătăței a oa a seculului al VI-le (3), când în fine A-

(1) Bouillet, vorba Vitalien. În Constantinopolū pe la începutul seculului al VI-le din circū au eșitū două patrii său partiții politice, care pre timpul lui Justinian au începutū a juca unū rolū politicū; sĕu esprimându-ne mal precis, pre care Justinian la 520 le-au întrodusū în politică. Atât vineții, cât și verșii, căci așa se numău cele două partide bizantine, își disputaū între dînsele afacerile sociale. Justinian însuși s'a rādicatū la thronul Imperiului de Orientū cu ajutorul partidei vinete; și la 532 partida verde a organizatū o revoluțiune, căutând, ca să'lū asasinizeze în palatū (Bouillet vorba Bleus).

(2) Bouillet vorba Huns.

(3) Ibidem.

vari, kemați fiind de Gepiđi, pună capétu vieței politice a Hunilor pênă prin seculul al X-le, când aparú în istorie iarăși cu numele de Unguri. Și de altă parte, în óre-ce Hunii cedéză Panonia Gepiđilor, ei suntú necesitați, ca să o facé acésta Románilor în aceia, ce privesce cetățile de pre malul Dunărei; căei acestia încă din jumătatea întâia a seculului VI-le devinú posesorii Singidonului (1). Datele, de care dispunemú, ne facú să conkidemú, că, după mórtea lui Vitalian, Románii, nejuicând unú rolú politicú mare și nepunându-se în contactú, séu în conflictú cu imperatoriú Bizanțiului, ca pre timpul lui Vitalian, ei aú a avutú o vieță politică mai restrinsă și aú venitú în contactú numai cu barbarii de la Dunărea.

Gepiđii, veniți pre la nordul Carpaților de la riul Vistula, și invingénd pre Hunii lui Dinghițic între anii 453 și 454, se stabilescú în Panonia, ocupând mai apoi totú spațiu dintre Dunărea și Tisa, adică Maramorușul de astă-đi. Acești barbari nu-și manifestéză vieța lor politică prin alta, de cât că ei, invingénd pre Huni, cadú singurii invinși sub vigórea armelor Longobarđilor; și la 567 Longobarđii klemând în ajutorú pre Avari, carií acum ajunsese cu incursiunile pênă la gurile Dunărei, esterminéză cu totul pre Gepiđii din Panonia, și îi risipescú astú-felú, că de la acéstú timpú dispore din istorie kiar și numele de Gepidú (2).

Vieța politică a Románilor de la Dunărea, în timpul de cădere a imperiului atilanú și de ocupațiune a Daciilor de către Gepiđi și Longobarđi, se manifestéză din nou, de și nu sub ducéi romanescei, propriu đii. Procopie în istoria, ce face imperatorului Justinian I, ni spune, că acesta a întorsú tótă atențiunea asupra locurilor de la Dunărea și el a luatú tóte măsurile necesare, ca să asigure Imperiul din partea barbarilor de la Nordú (3). Justinian, imperatorul Bizanțiului, relativ la politica romană de la Dunărea, este și mai explicit, când se exprimă: « Cum igitur in praesenti, Deo auctore, ita nostra respublica aucta est, ut utraque ripa Danubii jam nostris civitatibus frequentetur, et tam Viminacium, quam Recidua et Litterata, quae trans Danubium sunt, nostrae iterum ditioni subiectae sint, necessarium duximus, ipsam gloriosissimam Praefecturam,

(1) Mag. ist. V. 210 — 212.

(2) Mag. V. 209 — 216 Bouillet vorba Gepides.

(3) Procopius Caesarensis de aedificiis Dn. Justiniani, Interprete Claudio Maltreto Anciensis Lib. IV, cap. VI. (Mag. Ist. II 110—113).

quae in Pannonia erat, in nostra felicissima patria collocare = Acum fiind-că în prezent, cu ajutorul lui D-zeu, atât s'a mărită republica (Statul) noastră, că amândoă ripele Dunărei s'au populat cu cetățile noastre, și atât Viminaciul, precum Ricidua, și Let(d)-erata, care sunt preste Dunărea, fiind supuse guvernământului nostru, am crezut necesar, ca prea glorioasă prefectură, ce era în Panonia, să o aședem în prea fericita noastră patrie» (1). *Cu modul acesta numai ni putem explica, continuarea elementului roman de la Dunărea; adică, că, de 'ndată ce veniau o serie de barbari, Românii de la Dunărea intrau în munți și cetăți pănă după trecerea lor, și despărând aceștia, ei țărăși eșiau și se apucau de viață, după cât li permită împrejurările.*

Pre la finele secolului al VI-le și specialminte pre la anul 582 la Dunărea se vedă o noă speță de barbari, cunoscută în istorie cu numirea de Avari. Acestă masă de omeii, fiind de aceeași origine cu Hunii, ei avău în viața lor politică deprinderile acestora. Neplăcându-li în nici un mod viața stabilă, ei ședău pre cai și în corturi, formând cu sine pre câmpurile, unde se aședău, un fel de cercuri concentrice, în care își depositău averea, copiii și femeile și care se numău rings. Pentru aceste deprinderi nomadice ale lor, Avarii între anii 590 și 630, timpul celei mai splendide epoci din viața lor politică, se vedă mișcându-se din loc în loc pre totu ținutul nordic al Dunărei, și ajungând cu întinderea lor de la riul Doa pănă la Luzația. Avarii au primită cea antăia înfrângere sub mura Constantinopolului, pre timpul imperatorului bizantin Heracliu la 626, când avău sub stăpânirea lor pre Bolgarii, cari se arătase la ținutul nordic al Mării negre. După această învingere fatală pentru viața politică a Avarilor, ei începă a fi împinși de la Răsărit de către Cazarii, ce locuău între riurile Dnipro și Bug, precum și de către Bolgarii, cari îi împinsese pănă dincă de Prutul nostru. Despre Mădă-nopte Avarii sânt necesitați a ceda din terenul, ocupat de dinșii, Lechilor, Vendilor și Cechilor, adică Polonilor, Silezilor, Brandeburgienilor și Bohemilor de astă-zi. Astă-fel, că Avarii, constrinși despre Nordul și Ostul Europei, ei au fost nevoiți, ca să se lase spre Apus, pănă în Galia. De aici

(1) Iust. Nuvel. XI. Comp. nuvel. CXXXI (CXXX). Dosith, cart, V, cap XIX, § 1

insă au fostu iarăși respinși de către brațul cel viguros al Francilor, și nevoiți a merge pre urmele Hunilor pănă în Panonia și kiar Asia (1).

Acum Români de la Dunărea să nu credem, că au statu în totul nemișcați și n'au profitat pentru viața lor politică de această nestabilitate și decădere a Avarilor. Ei, ocupând locurile fortificate de la natură — Munții și cetățile, noi îi vedem, că sub imperatorul Mauriciu (582—602) și cu ajutorul armelor romanice din Bizanțiu, conduse de către generali Comențiol, Martin, Cast, Prisc și Petru, își manifestă viața lor politică cu totă ocasiunea. Așa Avari rîsipindu-se prin Thracia, Români de pre acele locuri cu armatele generalilor Comențiol, Martin și Cast se prepară, de a'i ataca din pădurile muntelui Emus (2). De la 587—600 Prisc și cu Petru își petrecu viața la Dunărea, învingend pre Avari și Slavi, cu cari erau uniți și Bolgarii; iar Romani sîntu în posesiunea cetăților de pre ambele laturi ale Dunărei, între care și a Singidonului, precum și a Sirmiului(3). În fine, la anul 601, generalul Comențiol, întorcend-se din resbelul cu Perșii, vine la Dunărea și-și unesce armatele sele cu ale lui Prisc la Singidon, de unde se transportă pre ripele Dunărei, învingend pre barbari, când la Viminaciu, când la Nove. În Nove insă și în persóna generalului Comențiol se petrecu ună faptu, care, dupre noi, este fórte caracteristicu pentru Români de pre aceste locuri, priviți fiind în dispozițiunile lor psihice pentru elementele, eterogene lor. Comențiol, respingend pre barbari de pre ambele ripi ale Dunărei, își propuse, de a'i urmări și în Panonia; dar pentru realizarea acestui scopu el avea necesitate de ajutorul Românilor de la Dunărea, cari singuri puteau să-lu conducă și să-i arate calea în Panonia și în genere în Dacia traiană, pre unde era valul Traian. Locuitorii români din orașul Nove nu se supuse la această propunere a lui Comențiol, de cât după ce acesta uciseră pre doi din notabilii lor (4). Acestu faptu, dupre opiniunea noastră, confederațiunea de la Dunărea de sub Vitalian, precum și regatu-

(1) Bouillet vorba Avars.

(2) Theophyl. cap. X et sqq. (Mag. ist. V, 210).

(3) Historia Miscellanea lib. XVII, (Mag. ist. V, 210—212). Dosith.cart. V, cap. II, § 5.

(4) Historia Miscellanea lib. XVII, (Mag. ist. V, 213).

rile romano-bulgare, despre care avem a vorbi în decursul studiului nostru, probază, că Româniî au tinsă tot-dé-una la o vieță politică independentă; că ei, neputându-și realiza acestă ideală din cauza Imperiului bizantină, care acum nu mai avea o fisiognomie curat romanică, precum și a popórelor barbare, uriaș pre Bizantini, fôre însé de a putea iubi și pre barbari, făcându-și însé interesele cu amândoi.

Elementul română de la Dunărea, fie prin propriile puteri ale locuitorilor de pre aceste locuri, fie prin ajutorul armelor bizantine, avea în posesiunea sa ambele laturi ale Dunărei, se înțelege că mai ales în puncturile fortificate. În istoria mescelaneă, noi amă vădută, Româniî în timpurile, ce ne ocupă, avéu sub potestatea lor în susul Dunărei Sirmiul și Singidonul, iar în josă se întindéu péné la orașul Tomi (1), care dupre tóti istoriciî se pune pre malul sudicū al Mărei negre (2). De altă parte, în respectul geograficū noi putemă să profitămă de descrițiunile locurilor de la Dunărea, făcută de Procopie, de Nuvelele lui Justinian, care au o mare importanță și în privința geografică, și în fine de descrițiunile geografice, fundate mai mult pre autori eclesiastici ale Patriarhilor de Ierusalemă — Dosithei și Chrysant. — Tot-o-dată trebuie să adăugimă, că de la aceste timpuri locurile de la Dunărea nu se mai numescă de către autoriî contimporani Daciî, dar în locul numirilor vekî întimpinămă : Ilyria, Mysia, Thracia, Panonia, Téta Avarilor, etc.

Așa Procopie, făcând descrițiunea geografică a rîpilor Dunărei, se exprimă : « Έκ δὲ Βιμινακίου προΐόντι ὀχυρώματα τρία πρὸς τῆ Ἰστρου ἤϊον ξυμβαίνει εἶναι Πικνὸς τε, καὶ Κούπους καὶ Νόβαι = Mergend de la Viminaciu, pre malul Instrului, se află trei forterețe, Picnul, Cupul și Novele (3). » După aceste adange : « Νόβαι δὲ ἀντικρὸς ἐν τῆ ἀντιπέρας ἡπείρω, πύργος ἐκ παλαιοῦ ἀ-

(1) Dosithei, cart. II, cap. V, § 10.

(2) Buillet, vorba Tomi.

(3) Ptolomei și Charta Peutingeriană ni spună, că Viminaciul era situată lóngă gura Melavei în Serbia. (Mag. ist. II, 114. III 104). Cele-lalte cetăți, enumerate péné aici de către Procopie, cadă în josă de la Viminaciu; adică între gradele de latime 38° 54'—44° 40'. Adange Nuvela XI.

πημελημένος εἰσῆκει, ὄνομα Λιτεράτα, ὄνπερ οἱ πάλαι ἄνθρωποι Λεδεράτα ἐκάλουν. = In fața Novelor, pre continentul (malul) opusă, se află ună turnă, părăsită de mult, cu numele de literata, pre care ὀνομαζέται ἡ νῦν καλεσμένη Λιτεράτα (1). * Μετὰ Νοθάς φρούρια κανταβαζάτης, καὶ Σμόρνης τε, καὶ κάμφης, καὶ Τανάτας, καὶ Ζέρνης, καὶ Δουκέπρατον. Ἐν τῇ ἀναπέρας ἡπείρω ἄλλα τε πολλὰ φρούρια ἐκ θεμελίων καὶ ταῦτα τῶν ἐσχάτων ἐδείματο. Μετὰ δὲ καποῦδοες ὠνόμασται, τοῦ Ρωμαίων αὐτοῦράτορος ἔργον Τραϊανῶ, καὶ πολίχνιον ἐφεξῆς παλαιόν, Ζάνες ὄνομα. = După Nove (urmăză) castelele Cantabazate, Sinorne, Campse, Tanate, Zerne și Ducepratul (2). Pre rîpa de dincolo a edificatî nu de mult din temelie și alte multe castele. După cel ce se numesce Capul bouluî, lucru al autocratului Romanilor — Traian, urmăză îndată vekiu și mult vestitul (castelū) cu numele Zane.... * Τοῦτου δὲ Ζάνες οὐ πολλῶ ἄποθεν φρούριον μὲν ἐστὶ Πόντες ὄνομα. = Iar de la acestū Zane nu mult departe este castelul, numitū Punțî (3). Din aceste citate ale lui Procopie, relative la posesiunile elementului romanū de pre ripele Dunărei, se vede, că Romanii erau stăpânii preste ambele ripi ale Dunărei, se înțelege, că în casuri posibile și preste locurile limitrofe cu sus numitele castele.

Justinian în Nuvelele séle, care dupre noi sunt documentele cele mai autentice, atât în respectul iuridicū, cât kîar și istoricū, ni conservă probele cele mai evidente despre stăpânirea elementului romanū preste ambele ripi ale Dunărei, confirmând tot-odată și celo

(1) Cetatea Lid(t)erata, precum și Ricidua erau în Panonia, séu Banatul Timișanū al Românilor, (Mag. ist. III, 103—108). Aici, dupre cum ni spune tot Procopiu, imperatorul Justinian a mai fortificatū și alte castele. În Dacia australă a în-tăritū Sicibida (la Celei), Daphne (ziditū de Constantin m la gura Argeșului). De asemenea și Theodora, lōngă Severinul de astă-zi. Veđi și Nuvela XI.

(2) Originea celor mai multe din aceste castele, conform opiniunei D-lui A. T. Laurian (Mag. ist. III, 115), și judecând dupre pozițiunea lor din drépta Dunărei, se rădica la legeónele romane, retrase din Dacia lui Traian, în Dacia aureliană. Aceste legeóne, ducēndu-se în Dacia aureliană, au transportatū cu sine și numirile cetăților, aplicāndu-le asupra altora. Cât pentru capul bovis, pre care charta peuntingeriană îl numesce capul Burbali, era situatū în Timișóra.

(3) Punțele, pre care Ptolomeū le traduce cu numirea grécă de Ζεύμα erau în Dacia traiană, pre locul unde și pēnă astă-zi se vedū numele podului lui Traian. Procopie, opera citată lib. IV, cap. VI.

relatate de către Procopie. Mai întâi Justinian se exprimă mai explicit, de cât Procopie, când dice: « Cum igitur în praesenti, Deo auctore, ita nostra respublica aucta est, ut utraque ripa Danubii jam nostris civitatibus frequentetur, et tam Viminacium, quam Rici-
 cidua et Literata, quae trans Danubium sunt, nostrae iterum ditioni subiectae sint, necessarium duximus, ipsam gloriosissimam Praefecturam, quae in Pannonia erat, in nostra felicissima patria collocare; cum nihil quidem magni distet a Dacia mediterranea secunda Pannonia = Caci în prezentă, cu ajutorul lui D-zeu, atata s'a mărită republica (Statul) nostru, că acum ambele râuri ale Dunărei sântă populate cu cetățile noastre, și precum Viminaciul, așa și Rici-
 cidua și Literata, care sântă dincolo de Dunărea, se află iarăși supuse administrațiunei noastre; (de acea) am cređută necesariu, ca însuși Prefectura cea prea glorioasă, care era în Panonia, să se așeze în prea fericita noastră patrie; de ôre-ce Panonia a doa cu nimică ôre-ce mult nu este departe de Dacia mediteraneă (1) ». Cuprinderea acestei părți din nuvela lui Justinian explica foarte bine textul lui Procopie, relativă la construcțiunile lui Justinian, și ni arată, că cetățile, enumerate de Procopie, se află pre ripele Dunărei, și că elementul romană pre timpul, când Gepidii se află în Panonia, stăpână ambelz râuri ale Dunărei, și în genere locurile fortificate.

Tot Justinian și în aceeași nuvelă, vorbind despre instituirea Archiepiscopiei de Achrida, enumeră multe din eparchiile imperiului romană de la Dunărea și pre care eparchii le pune sub administrațiunea eclesiastică a Archiepiscopului de Achrida, dicând: « et caeterae provinciae sub eius sint auctoritate, id est, tam ipsa mediterranea Dacia, quam Dacia ripensis; nec non Mysia secunda, Dardania, et Praevalitana provincia, et secunda Macedonia, et pars secundae etiam Pannoniae, que in Bacensi est civitate = și cele lalte provincii să fie sub auctoritatea lui, adică, atât Dacia însăși mediteraneă, cât și Dacia ripensă; și nu numai Mysia a doa, Darda-

(1) Nuvel. XI (Mag. ist. III 104). Unii se îndoiescă despre autenticitatea acestei Nuvele, pentru cavântul, că această nuvelă nu se gășiesce tradusă și în limba grăcă. Dar noi nu putemă să ne îndoimă despre conținutul ei, când vedemă, că nuvela această este o mai departe dezvoltare a textului lui Procopie, relativă la edificiile lui Justinian, și cuprinderea ei este repetită și de Nuvela CXXXI.

nia, provincia prevalitană, și Macedonia a doua, dar încă și o parte a Pannoniei a doua, care în cetatea Bacensă este (seu mai drept, în carea este cetatea Basiană) » (1). În textul nuvelei o sută trei-zeci și una tot Justinian, vorbind despre episcopii, ce are să chirotonisască Archiepiscopul de Achrida, dice : « καὶ χειροτονεῖν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας ῥιπενσίας, καὶ Δακίας μεδιτεράνας, Τριβαλλίας, Δαρδανίας, Μυσίας τῆς ἄνω καὶ Παννονίας, = și să chirotonisască pre episcopii eparchiilor Daciei ripense, și Daciei mediteranei, Tribaliei, Dardaniei, Mysiei de sus și ai Pannoniei (2). Decă acum comparăm textul acestor două nuvele ale lui Justinian, găsim, că elementul roman după ambele nuvele era posesorul Daciilor atât ripensă, cât și mediterană și între celelalte provincii mai avea și dincóce de Dunărea Pannonia, pre carea iarăși a dat-o sub potestatea Archiepiscopului de Achrida. Tot-o-dată mai observăm, că în nuvela XI-a se dice : « et Praevalitana provincincia, = iar în nuvela CXXXI Τριβαλλίας; și noi, fundându-ne pre autoritățile științifice, declarăm în acestu locu textul grecu împreună cu Vlastariu (3) eronat, mănținând versiunea textului latinu din nuvela XI. Așa Tribalii după Strabon (4) sunt unu poporü thracicu, iar după Ptolomei (5) Tribalialădea în Mysia de jos; și noi pene acum am vedutu, că atât Thracia, cât kiar și Mysia de jos n'aũ fostu date de către Justinian sub administrațiunea Archiepiscopiei de Achrida.

După ce am espusu vieța politică a elementului romanu de la Dunărea, limitându-ne în epoca de la căderea imperiului atilanu și pene la venirea pre aceste locuri a Bulgarilor; după ce, de altă parte, în epoca, ce ne ocupă, adică a patra a studiului nostru,

(1) Nuvela XI (Mag. ist. III 103). Bine observă D. A. Tr. Laurian, că textul nuvelei în locul citatü este eronatü. În locü de : quae în Bacensi est civitate, trebuie să se citescü : în qua est Basiana civitas. Alt-mintrele nu este sensü și cetate cu numele de Bacensa nu este în Pannonia; din contra Basiana era o cetate departată, că la 18 miliarde romane de la Sirmiu, spre nord estü.

(2) Nuvel, CXXXI. Dosith. cart. V, cap. XIX, § 1.

(3) Βλασταρ Συναγωγικ στ. Ε, κρη. 10. Vlastariu, enumerând eparchiile arhiepiscopiei de Achrida, lasă afară și Pannonia.

(4) Strab. Geograph. lib. VII.

(5) Ptolom. Geograph. lib. III, cap. 10. Adauge Χρυσάνθου Συναγωγικόν. pag. 82.

amă vădită și posesiunile elementului romană de la Dunărea; acum putem să trecem și la evenimentele istoriei ecleziastice, unde s'a desfășurat și viața religioasă a Românilor, și de unde, cum vedea, încetul cu încetul începe a se marca visul cel de aură al elementului romană de la Dunărea, adică *independența lui, începând mai întâiu și pre nesimțite cu cea ecleziastică*.

Pre la finele jumătății întâia a seculului VI-le, adică între anii 540 și 550, în Constantinopol s'a începută lupta contra erorilor lui Origen, Evagrie și Didym. În această luptă ieș parte Imperatorul Justinian, Vigiliu, Arhiepiscopul Romei, Mina, Arhiepiscopul Constantinopolului, Theodor, episcopul Cezariei Capadociei, supra-numită Ascida și alții (1). Pentru susținerea erorilor, Origeniștii și mai ales Theodor al Cezariei Capadociei face o espunere, cunoscută în istorie cu numirea de « cele trei capitule », prin care se lasă a se întrevădea eresia Nestorianilor și a Monophysitilor (2). Condemnate fiind în synodul locală aceste erori de către Mina, Arhiepiscopul de Constantinopol, și confirmată fiind condamnarea lui Mina prin decretă imperială, Vigiliu este ktematū în Constantinopol, ca să se pronunță și el în privința erorilor. Cu ocasiunea călătoriei de la Roma la Constantinopol, Vigiliu trece prin eparhia Ilyricului. Aici episcopii locului, preîntimpinându-l, îl rōgă, ca, ducându-se în Constansinopol, să nu condamne și el cuprinderea « celor trei capitule ». Conduita lui Vigiliu, respectiv de această afacere în Constantinopol, a fostă duplă, când aprobând și altă dată condamnând cuprinderea capitulelor; pēnă când în fine sōrta celor trei capitule și cuprinderea lor a rămasă să se decidă la Synodul al cincilea ecumenic, ce s'a adunatū în Constantinopol la 553. Episcopii Ilyricului, vădend, că Papa Vigiliu, contra promisiunei date, condamnă în Constantinopol cele trei capitule, se decidū, a convoca Synodū locală, la 550, în care synodū se stipu-

(1) Evagr. lib. IV, cap. XXVIII.

(2) Eresia Nestorianismului a fostă urzită de cătse Theodor Mopsuetul pre la 428. Ea consta în a prescrie lui Christos nu numai doă naturi, dar și kiar doă persoane, propagându-se mai ales în Orient de către Nestorie. Eresia a fostă condamnată de către sântii părinți la 421, 451 și 453. — Iar monophysitii recunoscū în Iisus Christos numai natura divină, și autorul acestei eresiī se consideră Eutichie-care a traitū prin seculul al V-le.

léză, ca să se scrie epistole synodice Imperatorului, precum și lui Benenatū, (1) episcopul Justinianeî prin care epistole să se susțină cuprinderea « celor trei capitule » (2).

Pentru scopul, ce urmărim, lăsând de o cam-dată sôrta celor « trei capitule » ale origenistilor, noi atragem atențiunea lectorilor asupra următoarelor laturî din faptul espusū. Mai ântăiū, Papa Vigiliu, plecând din Roma la Noemvrie 26 anul 545, rămâne prin Ilyricū pênă la 25 Ianuarie anul 546 (3), ca prin eparchia sa, și episcopii Ilyricului, adresându-se la dînsul, ca la Archiepiscopul propriu, îi făcu rugămintele, espuse mai sus. Aceste laturî din faptul espusū lasă, dupre opiniunea noastră, a se întrevede, că Archiepiscopul de Roma încă își manifesta drepturile sële administrative asupra Ilyricului, precum și asupra părților celora-l-alte ale Daciilor. Și tot-o-dată, precum episcopii Africeî în synodul localū, de la 552, escomunică pre papa Vigiliu pentru condamnarea celor « trei capitule », tot acêsta făcū și cei din Ilyricū, lăsând a se întrevede, că relațiunile acestora, precum și a episcopilor din Africa cu Archiepiscopul de Roma sîntū tresăltate de pre adevărata lor basă. Și acêsta a provenitū mai ales de acolo, că Justinian încă de pre la 535, 'nainte de venirea papei Vigiliu prin Ilyricū, a îndē-

(1) Episcopū în Justiniane 1-a noi pentru ântăia dată întălnimū în studinl nostru. Și acêsta pentru cuvântul, că numirea de Justiniane 1-a anume în epocă, ce ne ocupă, pentru prima-ôră se vede în istorie. Dar cestiunea, cea mult contraversată, stă în a sci, care este locul, pre care Justinian îlū numesc Justiniane 1-a, patria sa, alții Achrida și mai târđiū ia numirea de Ochrida? Dēcă ne uîtămū la istoricii bizantinii și cei modernii, vedemū, că opt orașe se presupunū de dînsii a fi fostū patria lui Justinian; adică Taurisiul, Vederiana, Sofia, Scopia, Prisdrenul, Pristina, Castendili de astă-đi și în fine Lichnida. Lăsând de o cam-dată pe Procopie, pre G. Acropolitul și alții chronicarii bizantinii, cari atestă cu precisiunea cea mai mare, ca vekia Αχρίς; — δο; — este patria lui Justinian, noi citămū aici pre Nicefor Calistul (hist. ecl. lib XVI, cap 37 liber XVII, cap. 28) care este fôrte explicit în aceia, ce ne privesce : „Onóre mai multă, de cât trebuca, dând Justinian Acridei, patriei sële, a făcut'o Archiepiscopie și a râdicat'o la rangul de Biserică autocefală, numind'o Justiniane 1-a; precum a făcutū și pre Biserica insulei Cipru Archiepiscopie, numind'o Justiniane II-a, și dărînd'o cu onóre, egală Achridei și acêsta pentru femeia lui — Theodora, imperatésa. Iar Achrida este orașū, aș datū pre unū delū înaltū, aprópe de lacul numitū Lichnida". La acêsta ne mai autoriză și o probă filologică, că Lichnida se póte transforma în Achrida. Adauge Nicef. Grigoras (hist. ecl. lib. II cap. 2).

(2) Dosith. cart. V. cap. XV, § 2.

(3) Facund. cart. I. cap. IV. Liberat. cap. XXIV. (Dosith. cart. V. cap. XV. § 1, 2)

strată pre Justiniana I — Achrida, cu titlul de arhiepiscopie autocefală și neatârnată de nici ună thronă apostolică (1).

De altă parte, acestu evenimentu pre noi ne impresionază, și prin aceea, că episcopii Ilyricului, făcând cunoscută decisiunea synodului lor din 550 Imperatorului Justinian, ei se adresază cu epistole synodice nu către Arhiepiscopul de Constantinopol, Mina, ci către Benenată, arhiepiscopul de Justiniana I-a, ca cel ce acum, adică pînă la 550, devenise arhiepiscopul propriu.

Pînă pre la 550, și anume sub imperatorul Justinian, Românii primesc o nouă impulsione mai ales în viața lor religioasă. Justinian imperatorul, fiind de origine romană și nu slavă, după cum pretinde D. Golubinski (2), de și născută prin părțile Macedoniei și a nume pre lungă lacul Lichnida, și nu după cum pretinde Procopie în Taurisiul Dardaniei (3), cu rădicarea Achridei la rangul de Arhiepiscopie, neatârnată de nici ună scaună apostolică și de Biserică autocefală, el prin acesta, dă, a pus și cele două baze ale autocefalității de astăzi a Bisericii românești. Mai înainte Justinian însuși stipulează pentru acesta: « Multis et variis modis nostram patriam augere cupientes, in qua primo Deus praestetit nobis, ad hunc mundum, quem ipse condidit, venire, et circa sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliare, ut primae Justinianae patriae nostrae pro tempore sacrosanctus Antistes, non solum Metropolitanus, sed etiam Archiepiscopus fiat, et caeterae provinciae sub eius sint auctoritate, id est, tam ipsa mediterranea Dacia, quam Dacia ripensis; nec non Mysia secunda, Dardania et Praevalitana provincia, et secunda Macedonia, et pars secundae Pannoniae, quae in Bacensi est civitas. Cum enim in antiquis temporibus Firmi Praefectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civilibus, quam in episcopalibus causis, postea autem Attilanis temporibus eiusdem locis

(1) Dosith. cart. V. cap. XX. § 2.

(2) D. Golubinski în operă intitulată „Краткій Очеркъ исторіи Православныхъ Церквей (pag. 311) pretinde, că Justinian era de origine slavonă. Noi nu înțelegem pre ce fundează D. Golubinski această aserțiune așa istorică. Pre timpul lui Justinian Skiachî, singurul trib slavon din imperiul de Orient, ajunsese cu incursiunile abia în Mysia. Iar Bulgarii încă nu trecuseră Dunărea. Pre lângă aceste, noi știm, că încă pînă pre la începutul secolului VIII-le nici o vorbă despre creștinarea slavilor, iar Justinian este născut din părinți creștini.

(3) Procop. de edific. cap. 1.

devastatis Appennius Praefectus Praetorio de Firmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tum ipsam Praefecturam et sacerdotalis honor secutus est; et Thessalonicensis Episcopus, non sua auctoritate, sed sub umbra Praefecturae meruit aliquam praerogativam. = Dorind, ca prin multe și diverse moduri să mărimă patria noastră, în carea D-deu a hotărîtă o dată, ca să venim în această lume, pre carea a creat-o el, am voită, ca și în respectul sacerdotală să o ornămă cu cele mai mari prerogative, ast-felă, ca Prea-sânțitul episcopă al primei Justiniane, patriei noastre celei temporale (pămăntesci), să se facă nu numai Metropolită, dar kîar Archiepiscopă, și cele-l-alte provincii să fie sub autoritatea lui, adică, Dacia mediteranea, precum și Dacia ripensă; și nu numai Mysia secundă, Dardania și provincia prealitană (1) și Macedonia secundă și încă și parte a Panoniei secunde, care este în cetatea Bacensă (său mai drept în care este cetatea Bacensa) (2). Căci în timpurile vekî în Firmiu (Sirmiu) (3) era organizată prefectura, și aici era totă supremația Ilyricului, atât în cauzele civile, precum și în cele episcopale; după care însă, pre timpul lui Atila, acelși locuri devastându-se, Apeniu, prefectul de Pretoriu, fugind din cetatea F(S)irmiului, a venită în Thesalonic, nu cu autoritatea sa, ci la umbra prefecturei a căscigată ôre-care autoritate. > Si mai departe: < Cum igitum in praesenti, Deo auctoritate, ita nostra respublica aucta est, ut utraque ripa Danubii jam nostris civitatibus frequentetur, et tam Viminacium, quam Riciua et Literata (4) quae trans Danubium sũnt, nostrae iterum ditioni subiectae sint, necessarium duximus, ipsam gloriosissimam Praefecturam, quae in Pannonia erat, in nostra felicissima patria collocare; cum nihil quidem magni distet a Dacia mediterranea secunda Pannonia. = Decî, cum în presentă, cu ajutorul lui D-deu, atăta s'a crescută republica (Statul) noastră,

(1) În nuvela a CXXXI provincia prealitană se numesce Tribalialia. Tot ast-felă o numesce și Procopie. Tribalii, după cum ni spune Strabon (lib. VIII) era ună poporă thracică, iar după Ptolomeu (lib. III cap. X) ei locuiau în Mysia de josă. Acum, după cum observă Prea Fericitul Chrysant, nici Thracia, nici Mysia de jos nu s'au dată Achridei (Chrysant. *Συτταγμα* pag. 87).

(2) Veđi nota de mai sus. Compară Nuvela CXXXI, cap. 10. Nuvela CXXXI dice: Panonia întregă și nu parte a Panoniei II.

(3) Veđi nota de mai sus, Sirmiu este reprezentată prin Firmiu, sigur că prin eróre.

(4) Și aici observă nota de mai sus, unde Literata trebuie să se citească Liderata.

în cât ambele rîpi ale Dunărei s'au umplutü cu cetățile nóstre, și atât Viminaciul, cât și Risidua și Li(t)derata, care sunt preste Dunărea, se află iarăși sub potestatea nóstră, am cređutü necessariu, ca cea mai glorioasă prefectură, carea era în Panonia, să se strămute în patria nóstră cea prea fericită; fiind-că cu nimicü óre-ce (nu cu mult) Panonia secundă este depărtată de Dacia mediteraneă. > Și tot în nuvela XI mai jos Justinian adauge: «Et ideo tua Beatitudo, et omnes praefatae primae Justinianae sacro-sancti Antistites, Archiepiscopi habeant praerogativam, et omnem licentiam, suam auctoritatem eis impertiri et eos ordinare, et in omnibus suprascriptis provinciis primam habere dignitatem, summum sacerdotium, summum fastigium, a tua sede creentur, et solum Archiepiscopum habeant, nulla communione ad eum Thessalonicensi Episcopo servanda; sed tu ipse et omnes primae Justinianae Antistites, sive eius iudices et disceptatores quidquid oriatur inter eos discrimen, ipsi hoc dirimant, et finem eis imponant, et eos ordinent, et nec ad alium quen dam eatur; sed suum agnoscant Archiepiscopum omnes praedictae provinciae et eius sentiat creationem, et vel per se, vel per suam auctoritatem, vel per clericos mittendos habeat omnem potestatem, omnem que sacerdotalem censuram et creationis licentiam. Sed et in Aquis, quae est provinciae Daciae ripensis, ordinari volumus a tua Sanctitate Episcopum, ut non in posterum sub Meridiano Thraciae oppido Episcopo sit constituta, sed Meridianus quidem maneat in Meridiano, nulla communione cum Aquis servanda. Aquensis autem Episcopus habeat praefatam civitatem, et omnia eius castella, et territoria, et Ecclesias, ut posit Bonosiacorum scelus ex ea Civitate et terra repellere, et in orthodoxam fidem transformare. Ut igitur sciat Beatitudo tua nostri Numinis dispositionem, ideo praesentem legem ad tuam venerabilem sedem transmisimus, ut in perpetuum tale beneficium habeat patriae nostrae Ecclesia in Dei omnipotentis gloriam et nostri Numinis sempiternam recordationem. Quando autem tuae recordationis sedis gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore Archiepiscopum eius a venerabili suo concilio Metropolitanorum ordinari sancimus, quem admodum decet Archiepiscopum omnibus honoratum Ecclesiis provehi, nulla penitus Thessalonicensi Episcopo, nec ad hoc communione servanda. = Și pentru acésta Fericit-

rea ta, și toți Prea sfințitii Episcopi al menționatei Justiniane prime să aibă prerogativa de Archiepiscop, și totă libertatea, de a impune autoritatea lor acelor (Episcopi) și de ai sfinți pre ei, și în toate provinciile citate mai sus să facă ase avea de la scaunul te, demnitatea cea mai înaltă, preuția cea mai supremă, și îngrijirea cea mai mare, și să fi tu singur Archiepiscopul lor, ne având nici o comunicațiune cu Episcopul de Thesalonic; ci tu însuși, și toți Episcopii Justiniane prime, se u judecatorii și administratorii ei să judece ei însuși aceia, ce s'ar nasce între dinși, și să-i mărginiască și să-i chirotoniască, și nici să mērgă la altul ôre-care, dar toate provinciile predise să recunoscă pre Archiepiscopul lor și puterea lui să o simță, se u prin sine, se u prin autoritatea sa, se u în fine prin clericii tramiși să aibă totă puterea și totă censura sacerdolală, (precum) și totă libertatea de a lucra. Pre lângă aceste și în Apele, (1) care este provincie a Daciei ripense, voim, ca episcopul să se sfințiască de sfinția ta, ca în viitor Episcopul (Apele) să nu fie sub Meridian, oraș al Thraciei, ci al Meridianului ôre-cum să rămână în Meridienu, ne având nici o comunicațiune cu apele. Iar Episcopul de Apele să aibă mai sus numita cetate, și toate castelele ei, pământurile și toate bisericile, ca să pôte stirpi din acea cetate și pământu eresia Bonosiacilor (2) și să-i readucă la credința orthodoxă. Deci, pentru ca să cunosc Fericirea ta dispozițiunea Numelui (personei) noastre, de aceia trămitem la venerabilul te thronu legea presentă, ca Biserica patriei nostre să aibă acestu beneficiu în perpetuitate, spre gloria lui D-deu celui omnipotent și spre amintirea cea de tot-dé-una a Numelui nostru. Iar când se va întâmpla, ca Guvernatorul scaunului reverenției tele esă se din această lume, hotărîm, ca Archiepiscopul dupre timp al acelu (scaun) să se chirotoniască de venerabilul se conciliu metropolitan, precum se cuvine să se producă un Archiepiscop, onorat de toate

(1) Apele erau în Dacia ripensă, nu departe de Negotinul de astăzi, din josul punții lui Traian [Magist. III, 103].

(2) Autorul eresiei este Bonosiu, episcopul de Sardica, care nega virginitatea Stei Maria după născerea lui Christos. El, cu succesorii se, ajunsese până la așice, că Christos este fiu al lui D-deu numai prin adopțiune. Synodul din Capua a condamnată această eresie și pre eresiarchi. (Migne, Encycl. Theolog. Heresie T. I. 525).

Bisericile, ne având nici într-o vreme o comunicațiune cu Episcopul Thesalonicului » (1).

Noi am răprodus în Nuvela a unu-spre-decea în întregul ei pentru mai multe cuvinte. Mai întâi prin această nuvelă se desfășură întregă viața Romanilor de la Dunărea, atât eclesiastică, cât și cea politică, și apoi că această nuvelă este și contestată de unii critici, pentru că ea nu se găsește tradusă și în limba greacă. Noi din contră o admitem; fiindcă cuprinsul ei se găsește confirmat și de alte autorități istorice, și chiar însuși de Justinian.

Așa în nuvela CXXXI, pre carea noi aici o reproducem după textul grec, și unde Justinian determină prerogativele tuturor scaunelor Archiepiscopale, între care și al scaunului arhiepiscopal al Achridei, așa cum se exprimă despre întinderea jurisdicțiunii ei: « Τὸν δὲ Ἀχρίδος εἶναι αὐτοκέφαλον, καὶ χειροτονεῖν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας Ριπενσίας, καὶ Δακίας Μεδιτερράνας, Τριβαλλίας, Δαρδανίας, Μυσίας τῆς ἄνω καὶ Παννονίας = Iar (Episcopul) Achridei să fie autocefal și să chirotonisască pre Episcopii eparchiilor Daciei ripense, Daciei mediterane, Tribaliei, Dardaniei, Mysiei de sus și ai Panoniei (2) ». Deci acum stăm, ca să comparăm întinderea eparchiei Achrida din această nuvelă cu aceea, ce am vădit în nuvela a XI, oare nu sémănă ea în totul? Si trebuie să mai adăugim, că și chiar Macedonia, enumerată în nuvela XI, se menționează și aici.

Pre lungă această atestare a nuvelei XI, de către însuși Justinian, noi să ne uităm și la Procopie, care cu toate defectele, ce i se prescrie de către Gibon (3), are însă o mare importanță, când el ca contimpuranu epocii lui Justinian, relatează fapte, pre care le atestă și alții. Ast-fel, vorbind Procopie despre patria lui Justinian și căutând a o determina așa, cum sciea el, așa cum se exprimă despre Archiepiscopia de Achrida: « Τιμήσας δὲ τὴν πρώτην Ἰουστινιανὴν Ἀρχιεπισκόπῳ αὐτοκεφάλῳ, ἔδωκεν αὐτῷ ἔχειν τὰς χειροτονίας τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας Μεδιτερράνας, Δακίας Ριπενσίας, Τριβαλ-

(1) Nuvela XI. [Mag. ist. III. 103—108].

(2) Nuvela CXXXI cap. 10. Toată diferența între texturile ambelor nuvele stă numai în aceea, că aici se dice Tribalia în locu de Prevalia, și Panonia, în locu de: „parte a Panoniei a II“.

(3) Gib. ist. T. VII. pag. 204.

λέας, Δαρδανίας, Μοσίας τῆς ἀγιοτέρας καὶ Παννονίας = Și onorând pre Justinianea primă cu arhiepiscopul autocefalul, i-a datul lui, ca să albă chirotoniile eperchiilor Daciei mediterane, a Daciei ripense, a Tribaliei, a Dardaniei, a Mysiei superioare și a Panniei » (1) Cu modul acesta noi vedem, că cuprinderea nuvelei a XI este foarte adevărată, cel puțin în respectul întinderii și a Eparchiilor, ce intrau în domeniul Arhiepiscopiei de Achrida. — Acum să observăm cuprinderea acestei nuvele, și din alte puncte de privire, carea, cum vom vedea, dă o mare lumină și asupra istoriei bisericesci.

O altă latură din nuvela XI-a, carea ar putea să dea locul la contestarea nuvelei întregi, este strămutarea prefecturii din Panonia, și anume din Sirmiu, în Justinianea prima, precum și întinderea posesiunilor lui Justinian dincoace de Dunărea, adică preste cetățile Vimiariaciul, Rucidna și Liderata. Că în adevăr, prefectura Panniei se strămutase din Sirmiu, acesta noi am vădit mai sus, și tot-o dată trebuia, să se întâmple acesta; fiind-că Hunii cu șeful lor cel mai forte — Atila era aici; și prin urmare ei nu puteau să sufere puterea romană în pământurile lor, cum se esprima Hunii. Dar tot aceea, ce ar putea să introducă o confușiune în textul, este, mai sus noi am vădit, că prefectura din Sirmiu se strămută în Thesalonicu și nu în Justinianea primă. Acesta se explică foarte ușor, când vom lua în considerațiune, că Justinian însuși în nuvela a XI mai jos vorbește cu atâta insistință, dicând : « că Arhiepiscopul de Justinianea primă să nu aibă nici o comunicațiune cu Episcopul de Thesalonicu » ; cea, ce lasă a se întrevădea, că între aceste două episcopii era nisce relațiuni și pôte chiar pretențiuni de administrațiune. Și de altă parte, când vom mai întorče atențiunea noastră și asupra acelor autori, cari ni explică această trecere cu vorba a lui Justinian de la Thesalonic de-a dreptul la Justinianea prima. George Acropolitul ni interpretază acestu pasagiul din nuvela XI-a, când dice : « Iar Theodor Comnenul, ... nevoind să rămână în ordinea de lucruri stabilită, ci furând cele ale împărăției, și supunându-și sie Thesalonicul, s'a făcutu stăpânul preste orașul și țera Romanilor, aflătoare sub dominațiunea Italilor » (2). De altă

(1) Procop. de edif. lib. IV, cap. 1.

(2) Γεώργ. Ακροπολίτ., ιστορ. cap. XXI.

parte Dosithei dice : « că fiind Thesalonicul supusă thronului de Constantinopol, avea sub sine mai totă enoria, pre carea Justinian a dat-o Archiepiscopiei de Achrida » (1) Cât privește pre cetățile, enumerate de Justinian diucóce de Dunărea, posesiuni ale elementului romanu de la Dunărea, noi n'avem, de cât să ni aruncăm privirile noastre asupra textului lui Procopiu, care este mai explicit, de cât Justinian, și enumeră mult mai multe cetăți de cât Justinian, și le consideră, ca posesiuni ale elementului romanu la Dunărea.

Să întorcem acum privirile noastre asupra celor espuse pene aici in nuvela a XI a lui Justinian, și să le considerăm din punctul de privire al istoriei bisericesci a Românilor, de unde putem estracte mai multe învățăminte : 1° că Români de la Dunărea, continuând viața lor politică prin locurile fortificate, ei n'au încetată ună singurū momentū, de a esista, ca Bisericii crestinesci, kiar cu independența lor eclesiastică, conservând acésta și de o parte pentru cuvântul, că din cauza barbarilor nu puteau să comunice cu Archiepiscopul Romei, ca episcopu propriu, iar de alta, că în Panonia era prefectura cea mai glorioasă, carea a dusu cu sine demnitatea și Archiepiscopului de Thesalonic. 2°. Biserica din Sirmiu cu prefectura de Panonia, ducând cu sine în Thesalonic demnitatea de Archiepiscopu, ca a trebuită să o cedeze Justinianeii prime, carea la rōndul ei și-a întinsu administrațiunea sa asupra Bisericii din Sirmiu, precum și a tuturor celor din Dacia.

Dar, fiind-că Justiniana prima este unū orașu foarte disputatū de către istoricii, atât cei contimpuranii lui, cât kiar și de către cei posteriori; și fiind-că Eparhia Justinianeii prime nu târziu, adică prin seculul a VIII-le, începe a lua numirea de Bulgaria, conform usului Bizantinilor, de a numi locurile cu numirea poporului, ce ocupa acel loc; de aici noi vedem între istoricii confusiune, și tot acésta confusiune a făcutu și pre Domnul Golubinski, ca să credă, că Justinian prin nuvela XI-a a fundatū o Archiepiscopie

(1) Dosithe. cart. IV, cap. IV, § 7.

bulgară, iar prin nuvela CXXXI, confirmând drepturile celorlalte Archiepiscopii creștinesci, a stipulat și pre ale Justinianei, fiind singur Justinian bulgaru de origine (1).

Așa dintre istoricii, contemporanii acestui evenimentu, noi știm pe Procopie (562) (2) Stefan Bizanțiu (580) (3) Ierocleu (670) (4) și alții, cari nu recunosc pre Justinianea prima de Archiepiscopie bulgară, dar din conțectul lor ese a se confirma cele espuse de către noi mai sus în respectul acestei Archiepiscopii. Dăcă însă observăm pre alți istorici, cari au existat mai pre urmă și cari, în numirile Eparchiilor sântu mai puțin discreționari, atunci auzim, pentru esemplu, pre Balsamon dăcând: « Și dăca vei afla și alte Biserici autocefale, precum e a Bulgariei, a Cyprului și a Iberiei, să nu te minunezi. Fiind că pre archiepiscopul Bulgariei l'a onorată imperatorul Justinian și citește nuvela CXXXI » (5) Din citirea nuvelei de mai sus nu rezultă nici de-cum aceia, ce ni spune Balsamon. Din contra noi avem mărturi, care atestă, că Archiepiscopia de Achrida s'a numit a Bulgariei numai după ce Bulgarii împreună cu Românii, aflători pre acele locuri, au preparat regatul Româno-bulgaru. Astu-fel Theofilact, după o archipăstorie în Bulgaria aproape de jumătate seculu, se exprimă: « Τίς ἐπὶ Βουλγαρίας μετουσία τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχῃ, μήτε χειροτονίας ἐπ' αὐτῷ δίκαια ἔχοντι, λαχούση τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ἀποκέφαλον, μήτ' ἄλλο τι διαδεξαμένῳ προνόμιον; = ce relațiune este între Bulgaria și Patriarchia de Constantinopolu, ne având asupra ei dreptul de chirotonie, și găsind pre Archiepiscopul ei autocefalu, și nici altă ôre-care prerogativă având (asupra ei)? » (6). De altă parte, Nicefor Gregoras, care a existat prin seculul al XVI, făcând istoricul incursiunei Bulgarilor în imperiul de Orientu și arătând cum Theodor, fratele imperatorului Angel Michael, a cucerit Thesalonicul, și în puterea drepturilor, acordate de către Justinian, Archiepiscopului de Achrida, acesta l'a uns impera-

(1) Golubinski locul citat.

(2) De edificii, și lib. II τῶν ἀνεκδότων

(3) Περὶ πόλεων in vorba Ιουστιν.

(4) Ιερὸ κλ. συνέχθ.

(5) Βαλταμ. coment la canon. 2. Sin. V. ecumenicū,

(6) Θεοφύλακτ. Ἀρχιεπ. Βουλγαρ. ἐπιστ. XXVII.

torū (1), éca cum se exprimă de explicitū, respectivū de Archiepiscopia Bulgariei : « Οθεν δὴ τὸ τῆς Βουλγαρίας ἐπώνυμον ὁ τόπος κελήρωται, δηλώσων ἀρχομαι = Si de unde locul s'a întâmplatū, ca să Iea supranumirea de Bulgaria, începū să arătū (2) « Εἶτα τῆς προσηγορίας τοῦ ἔθνους ἐκείσε διαδοθείσης, Βουλγαρία ὁ χώρος μετωνομάσθη καὶ μετρόπολις Βουλγαρίας ἢ Πρώτη Ἰουστινιανῆ· χρόνος μὲν ται ὕστερον ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος μετὰ πολὰς τὰς μάχας τέλος ἐξέτριψε καὶ ἐδουλώσατο τούτους· καί τῆς μὲν χώρας τοὺς ἐναπολειφθέντας ἐξορίστους πεποίηκεν ἐν τῇ παρὰ τὸν Ἰστρον κάτω Μοσία· τὸ δ' ὄνομα, καθάπερ ἄλλο τι μνημεῖον ἐκείνων, ἐναπολείπεται τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ » = Apoi respândindu-se de acolo numirea *pororului*, s'a numitū Justinianea I Bulgaria și totă țera, precum și Metropole a Bulgariei. Mai pre urmă, după puțini ani, imperatorul Basiliu Bulgarohtonul după multe lupte în fine i-a strivitū și i-a aservitū pre dinșii. Și din captiviī, prinși a făcutū țera lor lângă Dunărea, în Mysia de jos ; iar numele, ca unū suvenirū óre-care al acelora s'a conservatū la Archiepiscopie » (3).

Acum, noi vedemū, că s'a explicatū în de ajunsū modul, cum s'a formatū Archiepiscopia de Achrida ; din ce elemente a fostū ea compusă ; deca Justinian a pututū să fie de origine slavonă ; și în fine pentru ce Archiepiscopia de Achrida s'a numitū a Bulgariei. Pentru ca să nu se dicē însă, că testimoniile de mai sus sūntū interpretate numai de noi în sensul arătatū, noi mai citămū aici doē autorității sciințifice, repespectiv de acestū evenimentū istoricū mult interpretatū și mai mult exploatatū. Mai antăiū Leon Alațiu, fundându-se pre atestările lui Nil Doesa-patri, se exprimă : « Ομοίως τῇ Κύπρω ἐστὶν αὐτοκέφαλος, μὴ ὑποκειμένη τινὶ τῶν μεγίστων θρόνων, ἀλλ' αὐτεξουσίως ἀγομένη, καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων χειροτονουμένη, καὶ ἡ Βουλγαρία μὴ αὔσα ἐξ ἀρχῆς Βουλγαρία. Ὑστερον δὲ διὰ τὸ αὐτὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κυριευθῆναι λέγεται Βουλγαρία. Ἐμεινεν οὖν καὶ αὕτη αὐτοκέφαλος διὰ τὸ ὑπὸ βασιλικῆς ἐξουσίας, ἀποσπασθῆναι τῆς χειρὸς τῶν Βουλγάρων, ἧτοι τοῦ βασιλέως κυροῦ Βασιλείου τοῦ πορφυρο-

(1) Aici originea, precum și drepturile de imperatorū ale statului Româno-Bulgarū.

(2) Νικήρ. Γεργ. Εκκλ. ιστορ. Τομ. I cart. II, cap II.

(3) Ibidem.

γενήτου, καὶ μὴ ἀνατεθῆναι ποτὲ τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως. Διὸ καὶ ἕως τοῦ νῦν ἡ Κύπρος καὶ ἡ Βουλγαρία ὑπὸ μὲν τοῦ Βασιλέως λαμβάνουσιν ἐπισκόπους, χειροτονοῦνται δὲ οὗτοι ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ὡς εἴρητας, καὶ καλοῦνται ἀρχιεπισκοπαί, ὡς αὐτοκέφαλοι ἔχει δὲ καὶ ἡ Βουλγαρία ἐπισκοπὰς πλείους τῶν τριάκοντα, ὧν ὑπερέσθηται καὶ πάλιν Ἄχρίς ἐν τούτοις, καὶ τὰ περὶ τούτων = *Semină Cyprului este și Bulgaria, ne fiind dela începută Bulgaria autocefală, ce nu se supune vre unuia din thronurile cele mai mari, carea se guvernăză de sine, și carea primesce chirotonia dela episcopii proprii. Mai pre urmă însă s'a ȳisă Bulgaria, fiind că ea s'a cuceritū de către Bulgarī. A rămasū și acestă (Biserică) autocefală, fiind că ea a fostū smulsă din mâinile Bulgarilor și anume de către autoritatea imperială, a Domnului Imperatorū Basiliu Porfirogenitul și și nu s'a redatū nici o dată Patriarchului de Constantinupulū. Pentru care și pene acum Cyprul și Bulgaria primescū episcopii lor dela Imperatorū; se chirotonisescū însă, acestia de episcopii proprii, cum s'a ȳisū, și se numescū Archiepiscopi autocefali. Are și Bulgaria mai mulți de trei-ȳeci episcopi, preste cari domină orașul Achrida, și acestă despre acestia (1) In fine să mai citămū și pe Prea Fericitul Dositheī, care în materia noastră, e prea adevăratū, a fostū tot-dé-una persóna cea mai de autoritate. « Ἐπὶ Ἰουστινιανού πρό τῆς πέμπτης οἰκουμενικῆς Συνόδου, παρόντος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῦ Πάπα Ρώμης Βιγιλίου, ἐθεδαιώθη ἡ Ἄχρίς Ἀρχιεπίσκοπος αὐτοκέφαλος, ἥτοι μὴ ὑποτελοῦσα ὑπὸ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον, τουτέστιν ὑπὸ Πατριάρχην, ὡσπερ οἱ Μητροπολίται. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου τοῦ πωγωνάτου, ὅς ἐβασίλευσεν ἐν ἔτει ἑξακοσιιστῶ ἑξηκοστῶ ἠγῶσῳ, οἱ Βούλγαροι παρέλαβον τὴν κάτω Μοσίαν καὶ κατ' ὀλίγον ἐπιθέμενοι Ρωμαίσις, πολεμοῦμενοις ὑπὸ τῶν Ἀράβιων, ἐξηπλώθησαν ἕως Ἀχρίδος, καὶ ἐκυρίευσαν αὐτῆς καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς ἐπαρχιῶν. Εἰδὼλοκατρῶν δὲ ὄντων καὶ πολλὰ μαρτύρια ποιούντων τοῖς ὀρθοδόξοις, ἔαυτεν ἐκλελοιπέναι καὶ ἀρχιεπίσκοπον ἐκ τῆς Ἀχρίδος = Pre timpul lui Justinian, mai înainte de sinodul al cincilea ecumenicū, fiind în*

(1) Leon Allat. De ecclesiae occidentalis et orientalis perpetua consensione lib. I cap. XXV § 4

Constantinopolu și papa Romei—Vigiliu, (546) s'a confirmat al Achridei de Archiepiscopu autocefalu, adică, nefiind sub thronu apostolicu, cu alte vorbe, sub Patriarchu, ca Metropolitii. Iar pre timpul lui Constantin Pogonatul, care a împărățitu în anul 668, Bulgarii au apucatū Mysia de jos, și îndată, cădend asupra Romanilor, ce erau incurcați în rebelu cu Arabii, saū intinsū pēnē la Achrida și o au cucerit'o pre ea și eparchiile din jurul ei. *Fiind însă (Bulgarii) idololatri și causând orthodoxilor multe mărtirii,* au cređutū să nimiciască și pre Archiepiscopul din Achrida » (1).

Deci, după ce am vedutū, că Bulgarii pre timpul Imperatorului Justinian era idololatri, și ei kīar au supusū la martiriu pre Archiepiscopul Achridei; după ce am probatū, că pre timpul înființarei Archiepiscopiei de Achrida Bulgarii erau abte din-cōce de Dunărea, și anume pre țermul nordicū al Mărei-negre, între Volga și Dni-pru; nu sūntem noi ōre în dreptū, ca să tragemū o conclusiune în favōrea elementului romanū de la Dunărea, care n'a despărutū unū singurū momentū? Da! Noi putemū acum să afirmămū, și să dīcemū: că pre timpul lui Justinian, și înainte de synodul al V-le ecumenicū, Daciile erau pline de creștini, necreștinați aici de nimene; că, începēnd cel puțin de la Viminaciu și pēnē la Tomi, ambele țermuri ale Dunărei pēnē la Marea-nēgră erau preperate de Bisericii creștinesci, compuse mai ales din poporū românū. În fine, în Dacia mediterană și cea ripensă, Archiepiscopia de Achrida avea sub administrațiunea sa preste trei-deci de Episcopii cu Metropoliile lor, ei bine, noi am vedutū, aceste Episcopii trebucaū din necesă să fie reprezentate prin creștini de rasa latină și puțin barbari, cari rēmāsese pre aici din ordele, strecurate pre la Dunărea pēnē la 550.

Dar mai 'nainte, de a părăsi Achrida; mai 'nainte de a trece la alte fapte, care atestă în modul cel mai evidentū esistența creștinismului prin Daci; noi să insistămū puțin asupra opiniunei Prea Fericitului Chrysant, Patriarchului de Ierusalem, care caută să de-

(1) Dosith, cart. V, cap X. § 2.

munstre, că Metropoliile din Moldova și Valachia n'au fostu supuse nici o dată Archiepiscopiei de Achrida, și că din contra, Prea Fericirea sa dice, aceste metropolii au atârnatu de Patriarchia de Constantinopolu. Mai întâiū, pentru sprijinirea opiniunei întâia Patriarchul Chrysant se fundeză pre nuvela lui Justinian XI-a, unde acesta enumeră eparchiile, ce intraū în diecesa de Achrida, și dice : Εἰς ἄλλας ἐκθέσεις, καὶ μάλιστα λατινικὰς (1) εἴρηται οὕτω, Δακίας, Μεδιτερράνεας, Δακίας ῥιπενσίας, Μυσίας δευτέρας, Δαρδανίας, καὶ Πραιβαλίας, δευτέρας Μακεδονίας, καὶ μέρος τῆς δευτέρας Παννονίας (1), οἱ ὅποιας αὐταὶ Ἐπαρχίαι εἶναι γνωσταὶ καὶ ἀναμφίβολοι σιμὰ εἰς τοὺς Γεωγράφους, ἔξω μόνον ἢ Δακία, ὅπου φαίνεται συγχισμένη, ἔθεν διὰ νὰ γνωσθῆ καὶ νὰ καθαρισθῆ, εἶναι χρεῖα νὰ τὴν περιγράψωμεν = In alte espuneri, și mai ales latine, stă astū-feliū, Dacia mediteraneă, Dacia ripensă, Mysia a doa, Dardania și Prevalia, Macedonia a doa, și parte din Panonia a doa, care eparchii sūnt cunoscute și cu siguranță notate de câtră geografi, afară numai de Dacia, unde se vede confundată și pentru ca să fie cunoscută și să se esplice (lucrul), să o descriemū • (3) Și pentru ca Prea Fericitul Chrysant să-și poté proba opiniunea sa, carea este nu atâta o eróre istorică, pre'cât o idee sistematică; și pentru ca să-și poté ajunge la scopul propusū, face mai întâiū descripțiunea și împărțirea Daciilor, carea acum ni este cunoscută și noi, apoi termină dicēnd : « Ἄλλὰ καὶ εἰς τινα τακτικὰ χειρόγραφα ἀριθμοῦνται δύο Μητροπόλεις τῆς Βλαχομπογδανίας, ὅποκείμεναι τῷ Κονσταντινουπόλεως. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι δηλαδὴ τῆς Βλαχίας καὶ Μπογδανίας αἱ Μητροπόλεις δὲν ἦσαν ποτὲ ὀποκείμεναι τῷ Ἀχρίδος. . . . » = Dar și în óre-care manuscripte regulate? se enumeră doē metropolii ale Valacho-Bogdaniei, supuse (thronului) celui de Con-

(1) Aici Prea Fericitul Chrysant înțelege nuvela XI-a, carea în adevăr este nu mai în teestū latinū, fōrē de a fi tradusă și în grecesce. Acéstă este o probă nouă despre autenticitatea nuvelei XI-a.

(2) Déca comparămū în acestū punctū nuvela CXXXI cu XI-a vedemū, că dupre cea dintâia intra Panonia întregū. Aici Prea Fericitul Chrysant face usū pentru scopul sēu de teestul nuvelei XI, fōră ași aduce aminte și de cel al nuvelei CXXXI-a, de Procopie, sēu cel puțin de Dositheī, dascūlul sēu, cariī cu toți dicū că Panonia s'a enumēratū la Achrida (Dositheī. cart. V. cap. XIX, § 1.)

(3) Χρυσάντου Συνταγματικόν 1778. pag 87.

stantinopolu. Și aceste spre demonstrațiune, că Metropoliile Valahiei și a Bogdaniei n'au fostu nici o dată supuse (thronulu) de Achrida (1).

Acestu modu de demonstrațiune a Prea Fericitului Chrysant nu este nici de cum scințific. Mai întâi, pentru, ca să demunstre, că Metropoliile române n'au fostu nici o dată supuse Achridei, nu voiesce ase servi de textul nuvelei CXXXI, dar face usu de acel al nuvelei XI-a, carea este numai în limba latină, și pre carea Prea Fericirea sa nu o preacunoscea; iar pentru ca să pôte ajunge la scopul ultimariu și idea, că Metropoliile române au fostu supuse Patriarchiei de Constantinopolu, se serveste de nisce manuscrite, pre care le cunoște numai Prea sânția sa. Aceste manuscrite nu se vedu a fi cunoscute nici kiar Prea Fericitului Dosithei, căruia Prea Fericitului Chrysant îi dătoresce și Patriarchia de Ierusalem, precum kiar și sciința de carea mai dispunea. (Vedî pentru acêsta prefața dela opera lui Dosithei: *Ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων*). Din contra Prea Fericitul Dosithei se exprimă, fundându-se numai pre cuprinderea nuvelei CXXXI, astu-felu: « Τον δὲ Ἀχρίδος εἶναι αὐτοκέφαλον, καὶ χειροτονεῖν τοὺς Ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας Ριπενσίας, καὶ Δακίας μεδιτερράνεας, Τριβαλλίας, Μυσίας τῆς ἄνω καὶ Παννονίας. Εἰς δὲ τὸ περιβλέγιον προστίθησιν, ὅτι καὶ δευτέρας Μακεδονίας, καὶ ἐν ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις ἐπέχειν τὸν τόπον τῆς ῥώμης κατὰ τὰ ἐρισθέντα ὑπὸ τοῦ Πάππα Βιγίλιου = Iar al Achridei să fie autocefalu, și să chirotonistască pre episcopii eparchiilor Daciei ripense, și ai Daciei mediteranee, ai Tribaliei, ai Mysiei de sus și ai Panoniei. Iar la privilegie adauge, că și pre ai Macedoniei a doa, și în Eparchiile supuse lui, să țină locul celui de Roma, dupre cele stipulate de către Papa Vigiliu (2). În fața unor asemenea argumente devine prea evidentu, că Prea Fericitul Chrysant a căutatū cu ori ce prequ să facă, ca eparchiile de dincôce de Dunărea să fie supuse Patriarchiei de Constantinopolu.

Fôră de a mai adaugi și alte fapte istorice, noi putemu să înțelegemū erorile, în care a cădutu Prea Fericitul Chrysant cu acé-

(1) Ibid pag. 89.

(2) Dosith. cart. V, cap. XIX, §. 1.

stă opiniune, recapitulând numai cele, ce am spus pînă aici. Mai înainte, noi nu am vădit pînă acum nici un singur fapt, de unde să se pôte deduce dependența Bisericilor de la Dunărea de Patriarchia de Constantinopol. Din contra, faptele istorice, espuse pînă acum, ni spun, că de la începutul aceste Biserici a fost dependentă de Archiepiscopia de Roma. Mai pre urmă, cu incursiunile barbarilor și mai ales pentru onóra cea mare a prefecturei de Sirmiu, Biserica românească de acolo capătă óre-care independență și de Biserica de Roma. Mai mult de cat atata; Prefectul de Sirmiu, strămutând prefectura în Thesalonică, duce cu sine și onorurile de Archiepiscop, pre care le-a avut Episcopul locului pînă la formarea Archiepiscopiei de Achrida. Acesta, devenind la rîndul ei independentă de ori-ce thron patriarhal, și înlocuind pre Archiepiscopul de Roma în tóte Eparchiile, supuse jurisdicțiunei séle, Archiepiscopul de Achrida își întinde dominațiunea sa pînă la Dunărea și kîr preste Panonia, dupre cum ni spun cele doă nuvele ale lui Justinian, precum și toți autorii contemporani și posteriori faptului. Și în fine, care putea să fie cuvîntul de dependență al Bisericilor din Dacia de Patriarchia de Constantinopol, când noi acum scim, că Daciile n'au fost nici cel puțin creștinate de către Biserica din Bizanțiu? Când noi am vădit, că creștinismul a venit în Dacia o dată cu coloniile romane? Când, la cele de pre urmă, cum vom vedea în decursul studiului nostru, independența de seculi a Bisericii române s'a afirmat în mai multe rînduri și kîr de către scaunele apostolice ale Bisericii lui Christos? . . .

Limpeșind deci cestiunea, privitoare pre raporturile Bisericilor de la Dunărea cu thronurile Bisericilor apostolice; și vedînd, că pînă în epocha, ce ne ocupă, n'au existat nici un fel de raporturi de dependență între Bisericile de la Dunărea și cea de Constantinopol; să trecem de acum la alte fapte istorice din Biserica Românilor, care s'au întîmplat în epocha de studiu de pînă la venirea și stabilirea Bulgarilor pre aceste locuri.

La synodul al cincilea ecumenic, care s'a adunat în Constantinopol la 553, și la care au luat parte 165 de părinți, s'a disputat erezia lui Eutihie. Aici între părinții synodului noi găsim

pre unŭ Valențiu, episcopŭ al orașului Tomi (1), către care papa Vigiliu scrie o epistolă, invitându-lŭ, ca să condamne și el cuprinderea celor «trei capitule» ale Origeniștilor, precum și ale Eutichi-enilor. Acastă epistolă, împreună cu alte doă ale lui papa Vigiliu, s'a cititŭ în ședința a șeptea a Synodului, trimisă fiind spre acesta de către imperatorul Justinian (2). Că în adevăr la Tomi erau creștini încă din timpurile cele mai antice, la acesta de o cam-dată ni potŭ servi argumentele, că Ermon, Patriarchul Ierusalemului, trimite aici predicatori încă de pre la anii 139. (3) Iar Dionisie, episcopul Corinthului, ce a esistatŭ în anii mântuirii 368, scrie epistole către șese bisericii de la Marea-negră (4). Prin urmare, la Tomi, de unde vine Valențiu, ca episcopŭ, în Synodul al cincilea ecumenicŭ, era o Biserică mare și cu influență, când papa Vigiliu îi adresază o scrisore specială. Acesta ȃicŭ nu lasă nici cea mai mică indoială. Dar pentru aici este importantă naționalitatea lui Valențiu, când noi scimŭ, ca pre la anii 553 Goții, cariŭ putėu să fie creștini, ajunsese pănă prin Spania și Africa, Hunii, încă necreștinați, rămăsese în Panonia, iar Avarii, cariŭ începuse ase arăta pre ȃermul nordicŭ al Mărei-negre, nu numai că nu putėu să albă episcopii cu numele de Valențiu, dar ei nici cel puțin nu primise creștinismul. Dupre noi acestŭ episcopŭ, cum îl arată și numele, *era de rasa latină, iar creștinii Bisericeii din Tomi, trebuie să fi fostŭ romanii, seŭ cel mult și de origine grăcă.*

Încă de pre la anii 528 se arată la Dunărea o nouă adunătură de omeni, cunoscută în istorie sub numirea de Skiachi, și cariŭ erau de origine slavonă. Acestia, împinși de Gepidi și apoi de Longobardi, trecŭ Dunărea și se aședă prin Mysia, de unde Justinian

(1) Tomi, numită kiar de către cei vekii în mai multe moduri, a fostŭ unŭ orașŭ pre ȃermul Mărei negre, și tot-o-dată punctul estremŭ al Imperiului romanŭ, Tomii se considera și ca capitală a Scythiei pontice. S'a numitŭ Tomi, ce în grecesce însemnăză tăietură, dela tăierea seŭ măcelul lui Apsird de către Media, sora sa, și îngropatŭ pre locul orașului Tomi de către Eitŭ, tatăl seŭ El s'a mai numitŭ, dupre cum ni spune Meletie în geografiele seŭle, Meletis, și Constanția, de la Constanția, sora marelui Constantin. Déca Tomi a fostŭ capitala Scythiei pontice, apoi ea trebuie să fi fostŭ situată pre laturile Dunărei; la vėrsarea ei în Marea negră. De aici apoi unii geografi a pus'o în Bugégul nostru, iar alții în Dobrogea. Μελετίου Γεωγραφία παλαιά και νέα pag. 223 și 416.

(2) Dosith. cart. V, cap. XV, § 4.

(3) Dosith. cart. II, cap V. §. 10.

(4) Ibidem.

cu ajutorul generalului Mund îi bate și îi răspinge dincóce de Dunărea. Și pentru mai multă siguranță a Imperiului, Justinian regulază, ca să se ocupe de ostașii romani ambele laturi ale Dunărei și să se construiască pentru acestu scopu și kiar cetăți noue în locurile, unde, lipsind cetățile, reclama acésta apărarea Imperiului de barbari. Pre la anul 580 Avarii, alungând pre Gepiđi și Longobarđi din Panonia, se stabilescu în locurile acestora; și cu modul acesta Imperiul era supératú din partea orientală de către Skiachi iar din cea occidentală, și anume din Panonia, de către Avari (1). Succesorii lui Justinian trimitu la Dunărea cu armate pre generalii Comentiol, Martin, Cast, Prisc și Petru, cari în mai multe rânduri batú pre barbari, atât dincolo, cât kiar și dincóce de Dunărea. Sirmiu însé pre timpul lui Justin II cade sub stăpanirea Avarilor (2), și de aici apoi Avarii supără și mai mult cetățile și orașele romane din dreapta Dunărei. Pre la finele însé seculului VI și începutul celui al VII sub imperatorul Mauriciu armatele romanice se desfășură la Dunărea în tótă splendórea lor, și, alungând pre barbari de prin tóte locurile fortificate de pre lateralul dreptú al Dunărei, generalii Comentiol și Prisc trecú cu armatele lor Dunărea dincóce, și își propunú a urmări pre Avari prin tótă Panonia.

Aici în aceste lupte ale Romanilor cu barbarii, noi avemú doé fapte caracteristice, care arată de o parte naționalitatea locuitorilor de la Dunărea și în special din orașul Nove și Singidon, iar de alta, că pre aceste locuri și tot-o-dată pre timpurile, ce ne ocupă, erau creștini, cari își împliníau datoriile lor religioase cu tótă solemnitatea. Mai întâiú, la Nove și în împrejurimele ei Comentiol caută călandi, cari l-ar conduce în Panonia, spre a urmări pre barbari în tóte punctele lor de stabilitate. Locuitorii Novelor se opunú la acésta, și doi din notabili perdú viața. În apropiere însé de Nove, Comentiol, găsind pre unú bătránú de 112 ani, fóre de voia acestuia, îlú íea în mijlocul íernei și plécá pre calea vekie a Tiernei, spre Tibisc (3). Asprimea íernei și omeții cei mari din munții Carpaților irită pre soldați, cari necesiteză pre Comentiol,

(1) Theophylact. cap. X. et sqq.

(2) Historia Miscelanea cap. XVII. Dosith. cart. VI. cap. II. § 5.

(3) Hist. Miscel. cap. XVII.

de a-și părăsi planul, și a se reîntorce în Philipopolu cu armata la Yernaticu. Acastă luptă de mai mulți ani, și urmărirea a barbarilor de către Mauriciu prin generalii sei a revoltat armata de la Dunărea, carea în anul mântuirii 602 a și proclamată de Imperatoru al Orientului pre centurionul Foca, care, fiind de origine din Romanii de la Dunărea, a domnită pănă la 610, când și acesta a fost decapitată în Constantinopolu de către Eracliu. — De altă parte, generalii romani cu armatele lor, curățind tôte punctele, mai ales din drépta Dunărei, de Avari, se stabilescă în Singidon, pentru repausă și mai ales pentru serbarea Pascelor. Ducele Avarilor, care se numia de dinșii Caganu, era stabilită cu órdele séle în Sirmiu. Înțelegând însă Caganul, că creștinii din Singidon, precum și armatele romanice aũ Pascele; și de altă parte, mai informându-se, că creștinilor li lipsescă mijlócele pentru serbarea în modu splendidu ale acestorũ țile, înkree cu generalul Priscu unũ armistițiu, și tot-o-dată cere de la acesta, ca să i trãmite care, spre a-i da bucate. Și în adevěr, că Priscu trãmite 40 de care, pre care Caganul i le încarcă cu bucate. Și astũ-felũ barbarii împreună cu creștinii de la Dunărea petrecũ Pascele în pace; după care iarăși se reîncepũ atrocitățile resbelului (1).

În fine de pre la anul 610 pănă pre la 668 istoria tace și nu relatéază mai mult evenimente, petrecute la Dunărea. Și acésta pentru cuvântul, că de la acésta epochă Imperatorul de Orientu se încurcă în resbelu cu Chosroe, regele Persiei, și Eracliu, imperatorul de Constantinopolu, înkree pace cu Caganul Avarilor, și kiar îl face tutoru al fiilor sei, pănă la întórcerea din resbelul cu Persii. De la acésta epochă, și anume de la anii 620 Avarilor începe a li merge fórté rău; fiind-că, de o parte, ei sũnt bătũți de către armatele bizantine, și striviți în întreprinderea lor, de a lua Constantinopolul (2), iar de alta, Bulgarii, cari acum se răspândise pre totũ lateralul stângu al Dunărei, începũ a constrĩnge din tôte puncturile de locuință și a alunga și din Panonia. Avarii în fine, vedẽndu-se astũ-felũ constrĩși, iéu drumul spre Apusũ, pre urmele Hunilor, și, ajungẽnd pănă în Galii, ei sũntũ bătũți de Carol cel mare la

(1) Hist. Miscel. cap. XVII.

(2) Dosith. cart. VI, cap. V. § 10.

799 în așa grad, că, reîntorcându-se pe drumul ducerei, nu se mai pot, ținea în Panonia, afară de un număr foarte mic, iar mulțimea se retrage pentru tot-dé-una în muntele Caucasu.

Cu modul acesta, noi am vădit, că în epoca de la 527 și până la 668, timpul venirii Bulgarilor prin Dacia, viața la Români n'a încetat un singur moment. Având Românii viața religioasă neîntreruptă, ei și chiar pe timpul dominațiunii celei mai splendide a Avarilor n'a încetat, de a și manifesta și viața lor politică. Așa, noi am vădit, pe timpul lui Justinian, ajutați de armatele acestuia, Românii de prin toate locurile fortificate esu la lumină, și deodată, pe ambele rîpi ale Dunării se vedu o sumă de cetăți, pline toate de locuitori de gîntă latină. Și de la acestu timp nu se mai întrerupe viața lor politică un singur moment, până când, la 602, Românii dau și unu imperatoru din sinul lor, anume pe Foca. — Cu modul acesta noi până aici avem șirul istoric, de unde se vede chiar modul, cum Românii n'au încetat un singur moment, de a exista, ca națiune și ca Biserică, separați de toate popoarele, venite pe aceste locuri, și independenți de orice Biserică. Fiind că, după cum am vădit, Archiepiscopia de Achrida a fost formată din cea a Thesalonicului, iar acesta după atestarea lui Justinian din Archiepiscopia Bisericii românești din Sirmiu.

În epoca de studiu, care ni prestă, adică a cincea a investigațiilor noastre, vom desfășura faptele mai ales cele religioase ale Românilor din timpurile dela venirea Bulgarilor pe laturile Dunării, anii 666 sêu 668 și până la timpul, când s'a formatu regatul al doile Româno-Bulgaru sub frații Petru și Asan, adică anii mântuirii 1186. Întrerupem studiul nostru aici, și facem din acestu evenimentu istoric unu terminu de epochă, fiind că noi observăm, că dela această epochă elementul român delu Dunăre începe a avea o viață politică mult mai simțită, și el devine chiar dominatoru, în ore ce până la 1186 dominațiunea asupra poporului era disputată de regii din seminția Românilor și a Bulgarilor, sêu din ai Românilor și Ungurilor și paralizată și de alte popoare barbare, care au

ocupatū când o parte, când mai multe din locurile locuibile dela Dunărea.

Vięta religiósă a Románilor și aici este fórte strins-legatá de cea politicá, și estinderea teritoriului, pre care s'au desfășuratú evenimentele istorice, condiționéză kĭar înțelegerea mai de aprópe a faptelor și a persónelor, ce au servitú ca agentŭi de acțiune. De aceia nu putemú și în acéstă epochă, să începemú espunerea faptelor, pri-vitóre pre vięta religiósă, pêně ce mai întâiú nu vomú face evidentú rolul politicú al Románilor din epocha acéstă, precum și spaçiul, pre unde se întindea elemenul românú dela Dunărea în timpul epo-cei, carea ne preocupă, adică de la anii 666 séú 668 pêně la 1186.

Noi amú vęđutú în epocha precedentă, că elementul românú își avea óre-cum centrul vieței séle în munții Carpați și în timpurile de incursiune ale barbarilor se limita în cetáři. Așa au tráitú Románii pre timpurile Hunilor și ale Avarilor și 'și-au esercitatú vięta din lo-curile fortificate. Tot în acea epochă noi am mai observatú, Romá-nií de prin locurile fortificate ale vekŭlului Sirmiu și în genere ale Panoniei antice se întindéú, ca nisce rađe din centrul lor, în tóte direcțiunile. Așa spre Rēsăritú pre ambele laturí ale Dunărei și de câte-orí veniaú oștile imperiului vizantinú aici prin tóte cetáři și kĭar înprejurimele lor găsiaú unú elementú omogenú. Pre lóngă a-cesste, elementul românú se întindea spre Mędă-đi pêně la Thesalo-nicú, prin tótă Dacia, numită aureliană, iar spre Nord-Ostú dela Panonia, adică prin Románia liberă de astă-đi, ajunse pêně în locu-rile cele mai posibile depărtate; astú-felú, că noi în epocha — ce ne ocupă, îi vedemú răspândiți pêně prin nordul Basarabiei de astă-đi. Pentru mai multă kĭaritate insě a întinderei teritoriului, pre unde locuiaú Románii în epocha, ce ni prestă, să studiemú întâiú Dacia traiană, adică acea de dincóce de Dunăre, și să ficsămú punctele ec-streme ale întinderei teritoriului lor, și apoi să trecemú și preste Dunerea, căutând și aici întinderea teritoriului, pre unde se notéză elementul românú.

În Dacia traiană și specialminte în Panonia, séú Dacia centrală, dupre cum o numesce D. A. T. Laurian (1), pre la finele seculului

(1) Mag. ist. I, 32. Cu drept cuvânt D. Laurean numesce acéstă parte, locuită tot-dé-una de Romani, centrală. Din Panonia n'au lipsit nici o dată elementul ro-

IX-le, se află unŭ ducatŭ românescŭ cu ducele sŕu, numitŭ Geliu. Ducele Geliu fu bătutŭ în țeră sŕu ducatul sŕu de către Tuhut, tatăl lui Chorca și unul din vasaliŭ ducelui Ungurilor — Arpad. Sŕu mai precis : Tuhutum egressus est ultra silvas versus orientem, contra Geleou Ducem Blacorum = Tuhut eși dincolo de pădure spre Răsărit, în contra lui Geliu, ducelui Românilor (1). Iar ce întinderea avea ducatul lui Geliu sŕu țera Românilor, carea după acestŭ evenimentŭ s'a prefăcut în ducatŭ al lui Tuhut și al urmașilor lui, se vede tot din același documentŭ al Anonimului Regelui Bela. Geliu, auzind de venirea lui Tuhut în contra sa, se hotărâse a-lŭ pre'ntimpina la porțile Meșșine (2), care de sigur că erau în interiorul ducatului sŕu, totŭ ce se pŕte dice în respectul hotarelor despre Apusŭ ale ducatului lui Geliu, este, că acestŭ ducatŭ trecea preste riul Almaș cale de o și mai bine; el se întindea pŕnă în ducatul lui Gladiu. De altă parte, acestŭ ducatu românescŭ despre timpul lui Arpad, spre Răsăritŭ, se întindea pŕnă după riul Sameș sŕu Zomus și avea în interiorŭ sŕu cursul riului Capus sŕu Capuș (3). Al doilea ducatŭ tot românescŭ și situatŭ în Dacia, cum o numesce D. Laurian, occidentală, care s'a supusŭ de bună voie lui Arpad, era și ducatul lui Claudiu sŕu Gladiu. Acesta, după cât se scie, era mai spre Apusŭ de al lui Geliu, și se mărginea la Sudŭ cu Dunărea, la Apusŭ cu Partisu, la Mădă-nŕpte cu Măreșul și la Răsăritŭ cu munții Daciei centrale. El, în genere vorbind, se întindea, cam pre teritorul Banatului Temișianu de astă-și și a continuatŭ după învoielele cu Arpad, de a fi și mai pre urmă ducatŭ tot românescŭ (4). Tot în istoria Ungariei, scrisă de Notarul anonimŭ al regelui Bela se face mențiune și kiar se determină și al treile ducatŭ românescŭ al ducelui Mariu, sŕu după

mânŭ, și tot de aici, ca dintr'unŭ centru, s'aŭ respânditŭ Româniŭ în tŕte direcțiunile și în tŕte timpurile.

(1) Anonimi Belae Regis Notarii Historia Hungarica cap. XXIV, XXVI, XXVII.

(2) Porțile medeșine, sŕu Media veke, era puțin mai spre Nord dela Tierna și a-nume pre calea romanică, ce ducea de la Tierna la Sarmisagetusa, adică întro aceste doș orașe (vedŭ charta Roemisches Reich, ed. Niepert).

(3) Ducatul lui Geliu, în contra căruia a venitŭ Tuhut despre Apus, adică din Ungaria, unde rămăsese resturi atât de Huni, cât kiar și de alte popŕre barbare, strecurate prin Dacia lui Traian, se întindea, după opiniunea nŕstră, între Aluta sŕu Oltul nostru și Terna.

(4) Historia Hungarica, locul citat. (Mag. ist. I. 34).

cum îl reprezintă autorul istoriei ungarice Morout și Menomoruot (1). Ducatul lui Mariu, care se stăpânea de familia lui încă de la Traian, și pre al căruia strămoșii îl omorise Atila, s'a supus iarăși lui Arpad de bună voie prin anume tractat; iar la mărtea sa Mariu, luând de ginere pe Zolta, fiul lui Arpad, a lăsat ducatul în stăpânirea Ungurilor prin dreptul de succesiune, căci lui Mariu nu i-a rămasă succesorii de sex masculin. După cum se vede, țera lui Mariu era situată de supra ducatul lui Claudiu, adică el se întindea de la Mereșu spre Mădănopte în sus până la riul Sameșu, iar spre Apusă avea de hotărâriul Partisul, rămânând spre Răsăritu a se limita cu un alt ducatu, despre care vom vorbi mai la vale și care în chronicarii bizantinii se mai numește și țera Pacinaților, adică locurile, locuite astăzi de către Români din România liberă. În fine tot în munții Carpați, unde elementul român a putut a se adăposti în toate pericolele, ce i-a venit de la barbari, se mai afla și al patrulea ducatu românesc, care era așezat în capul despre Nordu al ducatulului lui Mariu, adică de la riul Sameș în sus, pre unde se întinde Marmoroșul de astăzi. Această țera românească s'a cucerit cu armele tot de Arpad, regele Ungurilor, punându-se sub suzeranitatea regilor ungari. Însă trebuie să notăm și acela, că aici s'a păstrat elementul cel mai românesc, și fiind la confiniile țerei Pacinaților, adică ale locurilor plane, pre unde se întindea elementul român, a alimentat în multe rânduri țera cu locuitorii. În genere acum vorbind, dicem, că *în munții Carpați, unde elementul român până în secolul al VI nu se simțea, de cât prin locurile fortificate, și ca să dică așa isolat, acum, prin secolul al IX se vede sub forma de ducate, și ocupă teritorii întinse.* Și aici trebuie să adăugim că acesta se esplică cu retragerea Avarilor și mai ales a Hunilor, cari, cum am vădit, necesitase și chiar pre Prefectura de Sirmiu a se retrage la Thesalonic.

Să nu credă lectorii noștri, că elementul român, pre care l-am arătat în epoca precedentă din studiile noastre ore-cum presăratu prin cetățile de pre laturile Dunărei, acum a dispărut. Precum

(1) D. T. Laurian (Mag. ist. I. 35) observă, că Morout este vorbă stricată din Marius, iar Menomoruot din Minor Marius - Mariu tinerul.

Românii din munții Carpați își disputaă terenul țerei lor cu Ungurii și cu o parte de Slavonii, veniți aici (1), tot asemenea și cei din câmp, adică din Sudul Moldovei, ai Besarabiei și din Muntenia, său mai precis de pre laturea stângă a Dunărei, avéu a lupta cu alte seminții barbare, care se numescă de istorici cu numirile de Pacinați, Hazari, Cumani, etc. Totul însă, ce ne importă pre noi și aici, este, că elementul român și din câmp dă semne de viața și decă încă și aici nu se manifestă viața politică și nu potă să-și înființeze ducate, ca Românii din munți, său Transilvania cu Marmorosul, apoi cel puțin îi vedem manifestând o viață socială, și ei, ca și in epoca precedentă, ocupă toate locurile fortificate de pre Dunărea, precum și împrejurimele lor, iar la ocaziuni favorabile nu încetăză, de ași manifesta existența. Așa Zonara ni spune, că Ioan Temisciu, in al doile ană al împărăției sële in Bizanțiu, adică 972 de la Christos, s'a hotărită, ca să dea resbelă Rușilor, cari, sub conducerea lui Sventoslav, năvălise in părțile nordice ale imperiului și prăda Mysia, Thracia și totă Bulgaria. Deci, venind la Preslava, său Marcianupolul vekiū, unde era capitala regilor Româno-Bulgari; despre cari vomă vorbi mai jos, a luată cetatea, și între prisionierii de resbelă era și regele bulgaro-român, pre care Zonara îlă numesce Boris, și l-aū trămisă la Constantinopol. Venind, dice Cedrin, după aceste imperatorul la Dorostol, său cum se numesce de Șincai (2) Dorostor și Driștor : *προσηλθον αὐτῶν πρέσβεις ἐκ Κωνσταντίας καὶ τῶν ἄλλων φρουρίων τῶν πέραν ἰδρυμένων τοῦ Ἰστρου, ἀμνηστίαν κακῶν αἰτούμενοι καὶ ἑαυτοὺς ἐγχειρίζοντες οὖν τοῖς ἰσχυρώμασιν* = aū venită la dînsul solii din Constanția (3) și din alte cetăți, aflătore dincolo (pentru noi dincăce) de Istru, cerënd inlăturarea relelor și predându-se pre sine cu forte-

(1) Popóarele slavice, însă in mase mici și mai ales din Moravia, a începută a intra in Panonia încă din seculul VI. Ei in genere vorbind, nu s'aū purtat in modă ostil cu Români. Avënd a lupta contra inamicilor cotropitori și comuni, adică Ungurii, ei petrecă in armonie cu vekii locuitori ai locului, adică cu Români. Iar prin seculii VIII și IXle ei începă a se pune in relațiuni și cu Bulgarii, mai ales când Crum și sucesorii se cãntău a'i supune Bulgarilor.

(2) Chronica Românilor I pag. 184. Dorostolul era o cetate pre Dunărea in locul Silistriei de astăzi.

(3) Constanția, despre carea ni vorbesce aici Cedrin, trebuie să fi fost orașul de pre malul Mărei negre, care era situați cam la gurile Dunărei și mai sus de vekinul Tomi. (veđi kiepert).

rețele (1). Acestu locu al lui Cedrin, ce tracteză, despre fapte din Seculul al X-le, ni probéză, că cetățile mai ales din stânga Dunărei, nu erau în mânele Bizantinilor; ele nu putéu să fie nicî sub stăpânirea Bulgarilor; căci aceștia încă din seculul a VII au trecut Dunărea dupre cum am vădutu și pênă acum, și s'au aședatū prin Dacia, numită când-va aureliană. Totū, ce se pôte presupune în privința locuitorilor din cetățile de dincóce de Dunărea, este, că ele trebuiaū să fie populate, cu Pacinați, séu Ungurî, singurele popóre barbarice, care pre aceste timpuri se aflaū prin Dacia lui Traian. Dar să studiemū mai bine istoria și vomū vedea, că nicî Pacinații, precum și nicî Ungurii n'au pututu să fie stăpânitorii cetăților, despre care ni e vorba.

Constantin Porfirogenitul, făcend descripțiunea, precum și chiar delimitațiunea fie-cărui poporū barbarū, aflătorū în părțile nordice ale Dunărei, éca cum delimitéză țera Pacinaților și a Ungurilor : *ὅτι ὁ τῶν Παρζινακιδῶν τόπος, ἐν ᾧ τῷ τότε καιρῷ κατόκησαν οἱ Τοῦρκοι καλεῖται κατὰ τὴν ἐπωνομίαν τῶν ἐκεῖσε ὄντων ποταμῶν οἱ δὲ ποταμοὶ εἰσιν οὗτοι, ποταμὸς πρῶτος, ὁ καλούμενος Βαροῦχ, ποταμὸς δεύτερος ὁ καλούμενος Κουβοῦ, ποταμὸς τρίτος ὁ καλούμενος Τροῦλλος, ποταμὸς τέταρτος ὁ καλούμενος Βροῦτος, ποταμὸς πέμπτος ὁ καλούμενος Σέρετος* = Că țera Pacinaților, în carea pre acele timpuri locuiaū Turcii (2), se numesce dupre numirea rîurilor, aflătoare acolo. Iar rîurile sîntū aceste : rîul antăiū se numesce Baruch (3), rîul al doile este numitū Cuvu (4), rîul al treile are numirea de Trul (5), rîul al patrulea se numesce V (P)rut, (și) al cincilea rîu pörtă numirea de Seretiū (6). Déca acum combinămū acestū citatū al Porfirogenituluī, de unde se vede,

(1) Georgii Cedreni Historiarum Compendium pag. 401 (edițiunea de Bonn 1839).

(2) Toți scriitorii Bizantini pre Ungurî la ivirea lor pre aceste locuri îi numescū Turci, pentru originea lor comună. Iar noi în tóte locurile, unde vomū vedea Turci, trebuie să înțelegemū pre Ungurî.

(3) Porfirogenitul pune laturea estremă despre Răsăritū a locurilor, ocupate de Pacinați, în rîul Tanais, séu cum îl numesce el Baruch, adică Donul de a stădi.

(4) Aici Porfirogenitul înțelege pe Dniprul de astă-đi, păstrându-ı numirea dată rîului de către barbarii timpuluī și ai loculuī.

(5) Acesta este Nistrul.

(6) Constantini Porphyrogeniti de Administrando Imperio cap. XXXVIII.

că țera Pacinaților se întindea dela Tanais, séu Don, pênăla Seretiū, cu capitulul XL al aceiași opere, precum și cu cele relatate de către Notarul lui Bela, noi descoperimū, că în locurile, ne ocupate de Pacinați, adică dela Seretiū în cōce, prin tōtă Muntenia de astă-đi, cu Oltenia era, déca nu unu ducatū românescū, apoi cel puțin multe comunități, locuite de Români, cu cetățile lor. Și pentru că să vedemū, că aceste cetăți n'au fostū locuite nici de către Unguri, și că mai mult séu mai puțin spațiul dintre Seretiū pênă în munți a fostū la dispozițiunea Românilor, să citămū și alte locuri tot din Constantin Porfirogenitul, de unde se vede, că și Unguri, împinși de circumstările politice, nu s'au pututū ținea pre acestū spaciū de pământū : « Μετὰ δὲ τὸ πάλιν τὸν Συμεὼν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ρωμαίων εἰρηγεύεσθαι καὶ λαβεῖν ἄδειαν, διεπέμφατο πρὸς τοὺς Πατζινακίτας, καὶ μετ' αὐτῶν ὁμοφώνησε τοῦ καταπολεμῆσαι καὶ ἀφανίσει τοὺς Τούρκους = După unū timpū Simeon (1) iarăși împăcându-se cu imperatorul Romanilor și luând voie, a trimisū la Pacinați și s'a învoitū cu dinșii, să lupte și să nimiciască pre Turci » (2) Și mai jos : Καὶ ὅτε οἱ Τούρκοι πρὸς ταξείδιον ἀπῆλθον, οἱ Πατζινακίται μετὰ τοῦ Συμεὼν ἦλθον κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τὰς αὐτῶν φαμίλιας παντελῶς ἐξεφάνισαν, καὶ τοὺς εἰς φύλαξιν τῆς χωρᾶς αὐτῶν Τούρκους ἀπεκεῖσε κακιννάκως ἀπεδίωξαν. Οἱ δὲ Τούρκοι ὑποστρέψαντες καὶ τὴν χώραν αὐτῶνοῦτως εὐρόντες ἔρημον καὶ κατηφαισμένην, κατεσκήνωσαν εἰς τὴν γῆν, εἰς ἣν καὶ σήμερον κατοικοῦσι = Și când Turcii s'au dusū în călătorie (incursiune în Imperiu), Pacinații au venitū cu Simeon în contra Turcilor și au nimicitū de tot familiile lor și pre Turcii, (lăsați) spre paza țerei lor, cu rău 'i-au alungatū de acolo. Iar Turcii, întorcându-se și aflând țera lor atât de pustiată și stricată, s'au strămutatū în pământul, unde și astă-đi locuescū » (3) Succesele lui Simeon, Regelui Romano-Bulgarilor de preste Du-

(1) Simeon este regele Bulgaro-Românilor de preste Dunărea.

(2) Const. Porphyg. de Administratio Imperii cap. XL.

(3) Constantin Porfirogenitul numesce mai jos țera, unde s'au retrasū Ungurii, Moravia; dar după descrițiunea. cei dă acesteї țeri, ese, că ea anume cădea pre locurile, locuite de Români, adică pre Ducatele lui Geliu, Claudiu, Mariu etc. Țeră, locuită acum de Unguri, cuprindea Sirmiul vekiū, Belgradul de astăđi cu cetatea lui Constantin cel mare, și Moravia, carea era locuite de slavoni și pentru acésta o numesce ἀβάπτιστε; = ne botezată». (Const. Porphyg. De adm. Imp. cap. XL)

narea, aũ adus, noi am vędutũ mai sus, nenorociri preste capetele Románilor din munți și Geliũ cel ánteu a plãtitũ independința ducatulũ sęũ cu vieța sa. Iar pentru scopul nostru specialũ, aici trebuie sã notãmũ, cã dincóce de Dunãre, în munți și la cãmpũ, adicã în Dacia lui Traian, Romãniũ între secolul al VII și X-le ocupaũ iarãși locurile fortificate de naturã și arta umanã; adicã munții Carpați pêne la obârșiile Tisei și ale Prutului și locurile plane, dar fortificate dintre Seretiu și munți.

Acum trecend preste Dunãrea, noi vom vedea, cã și în Dacia lui Aurelian elementul romãnũ n'a disparutũ. Aici, e prea adevãrat Romãniũ nu formęza staturi separate, ca în Dacia lui Traian, dar cu tóte aceste ei aũ o vieța socialã, separatã de a Bulgarilor, elementul dominãtorũ aici, și cea politicã 'și-o manifestęzã împreunã cu acestia. Si pentru ca sã ne convingemũ, cã elementul romãnũ esista preste Dunãrea și în epocha, ce ne ocupã, sã citãmũ aici din Ana Comnena, care se exprimã astũ-felũ despre Romãniũ de pre timpul lui Alecsiu: ἔφθασε γὰρ διὰ γραμμάτων, δηλώσας συλλέξασθαι ὀπίσους ἀν ὀνηθεῖη, οὐκ ἀπὸ τῶν ἤδη ἐστρατευμένων... ἀλλὰ κατὰ μέρος νεολέκτους καταλέγων, ὀπίσαστε ἐκ Βουλγάρων, καὶ ὀπίσαστε τῶν νομάδα ἕιν ἐίλοντο (Βλάχους τούτους ἢ καινὴ καλεῖν οἷδε διάλεκτος), = cãci a venitũ (Nicefor) cu scrisori, arãtãnd, cã (trebuie) sã adune cãți ar putea soldați, nu din cei acum veterani.... ci specialminte alegend recruți, cãți (se vorũ putea) din Bulgari și cãți ducũ o viața nomadicã, pre acestia vorba comunã îi numesce Vlachi (1). Cinamon, vorbind despre resbelul, ce Emanuel Comnenul a datũ Ungurilor, este și mai explicit, de cãt Ana Comnena în respectul elementului romãnũ de preste Dunãrea. Dupõ ce aratã pre comandãntii celor doẽ armate, din care a lui Bataciu aũ bãtutũ pre Unguri din pãrțile Romãniei libere de astã-đi, se exprimã: Λέοντα δὲ τινα, Βατατζήν ἐπίκλησιν, ἐτέρωθεν στράτευμα ἐπαγόμενον, ἄλλο τε συγγόν, καὶ δὴ καὶ Βλάχων πολὺν ὄμιλον, οἱ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἄποικαι πάλαι εἶναι λέγονται ἐκ τῶν πρὸς τῷ Εὐξείνῳ καλουμένῳ πόντῳ χωρίων ἐμβάλλειν ἐκέλευε εἰς τὴν Οὐγγικὴν... = Iar pre unũ Leon, cu

(1) Annae Comnenae Alexiadis lib. VIII, cap. III.

numirea de Bataciu (1), 'l-a trimisă pre de altă parte cu altă armată mare, și chiar cu o adunătură multă de Vlachi, cari se dicu a fi din vekile coloni a le Italiei, și a poruncitū, ca să intre în (țera) Unilor prin pământurile Pontului, numitū Eucsin (2). Niceta Honiatul, scriind despre Isaac Angel, imperatorul Bizantin, nu-l face pre Români mai mult nomadi, ci populază cu ei muntele Em și Mysia întrégă, dicend: « Εαυτῶ δὲ μάλιστα καὶ Ρωμαίους ἐκπολεμώσας τοὺς κατὰ τῶν Αἰμων τὸ ὄρος βαρβάρους, αἱ Μοσσοὶ πρότερον ὠνομάζοντο, νυνὶ δὲ Βλαχοὶ κεκλήσκοντας = Deci făcend inamicul sieși (lui Isaac Angel) și Romanilor (Bizantinilor) pre varvarii cei de la muntele Em, cari mai 'nainte se numiau Myși, iar acum se kiamă Vlachi» (3) Și in fine trebue să adăugimū aici și pre Chalcocondila, care după ce îl descrie cu sciința sa pre Români, apoi se exprimă: Καὶ τότε Πίνδου ὄρος Βλάχοι δ'ἐνοικῶσι, αὐτοὶ τῶν Δακῶν ἐμβέλωται, τοῖς παρὰ τῶν Ἰστρον Δαξίν ὁμοίωντο = Vlachi locuescū și muntele Pind, ei (suntū) de același limbă cu Daci, și sémănă cu Daci de pre lóngă Istru (4). Cu modul acesta noi vedemū, că Români n'au lipsitū pre timpul ce ocupă nici din Dacia lui Aurelian; și ei erau răspândiți prin Myși și ajunși péné în Macedonia, ocupând și aici locurile fortificate, adică munți de preste Dunărea, precum și cetățile (5).

Să trecemū acum și la viața politică a Românilor despre ambele laturi ale Dunărei, mai 'nainte de ce vomū intra în cea eclesiastică, și să vedemū cum și-a exercitatū Români și acestū dreptū de existență in mijlocul popórelor barbarice, ce incurgēu preste dinși, și cum in fine s'au strecuratū printre obstaculele, create de diferitele imprejurări, pentru ca să ajungē la limanul vieței și al organiza-

(1) Nu știu, decât și Bataciu însuși nu era Vlachū; căci numirea de Leon este foarte rară la greci, iar sonul lui c din Bataciu ne face să ne gândimū.

(2) Ioanni Cinnami Historiarum libro II, cap. III.

(3) Nicetas Honiates de Imperio Isacii lib. II. Laonic Chalcocondila este și mai explicit în privința originei Românilor și al limbei lor (Historiarum libro II).

(4) Idem. lib. VI.

(5) Că Români preste Dunărea locuiau nu numai munți, dar și cetăți, adică toate locurile fortificate, noi citămū aici unū esemplu din 787, de unde se vede, că Români din Abrit (Mysia de jos) a trimisū pre Episcopul seū Ursu la Sinodul VII ecomenicū. La acestū anū încă Bulgari nu erau creștin; iar numirea de Ursu dovedesce, că el era și Românu (Lequien in Oriens Christianus Tom. I, pag. 1221).

țiunei lor în state politice și nedependente de alte n muri. Spre a veni însă cu cursul istoriei n stre într'un  mod  mai sistematică la scopul, ce ni l'am  propus , și pentru ca să vedem  și mai respectată lucrul, vom  începe vieța politică a Rom nilor cu privirile, ce avem  de f cut  mai  nt i  asupra celor din st nga Dunărei.

Încep nd mai  nt i  cu Românii, cari locuiau dinc ce de ducele Rom nilor din Transilvania, noi descoperim , că ei au avut relațiuni f rte str nse cu Pacinații, Cumanii, Ungurii, și în fine cu Imperiul Bizanțului. Pre l ngă vieța lor socială, carea, cum se vede, n'a încetat  un  singur  moment , Românii au considerat  de inamici politici pre toți cei, ce nu erau de aceeași rasă cu dînșii, și ei s'au supus  Bizantinilor, c nd acestia veniau cu armate puternice la Dunărea, și erau cuceritori ai ambelor laturi ale ei; dar cu t te aceste ei f rte des au luptat  în contra barbarilor sup r torii, și nu arare-orii s'au asociat  și cu aceștia, pentru ca să lupte contra Bizantinilor, său cel puțin li-au înlesnită calea spre ac sta.

Noi am v dut  mai sus, că Românii erau posesorii cetăților de pre malurile Dunărei, și cu ocaziunea învingerei, purtate de c tr  Temisciu asupra Rușilor, ce încursesese în Imperiu, precum și a supunerii Bulgariei prin prinderea regelui Bulgaro-rom n  Boris, și tr miterei lui la Constantinopol , Românii de prin cetățile Dunărei fac  act  de supunere c tr  Imperatorul, pred ndu-i chiar forte-rețele (1). După 45 ani de la acest  act  de supunere din partea Rom nilor de prin cetățile ambelor laturi ale Dunărei, Cedrin ni mai relatéză și un  al doile act  de supunere  nt mplat  în anul al 41. al imp r ției lui Basiliu Bulgaroctonul, s u la 1016 de la Christos. Aici Cedrin este și mai esplicat ; fiind-că el, după ce arată succesele Imperatorului asupra Bulgarilor, precum și Testamentul, ce Basiliu Bulgaroctonul a l satu succesorilor săi și pentru casurile, c nd se vor  rescula și Românii (2), după ce înșiră mai

(1) Georgii Cedrini Histor Compend. pag. 401 (edit. Bonn. 1839) veđi mai sus locul estras 

(2) Nicolae Choniatae de Isacio Angelo lib. I. cap. 5, 6. Aici Choniat, descriind resc la Rom nilor din Mysia sub conducerea lui Asan, (1187), pune în gura Imperatorului Isaac Angel nisce cuvinte, prin care se vede, că pre timpul lui Basiliu Bulgaroctonul Românii erau priviți de inimici ai Imperului, că și Bulgarii. Isaac Angel, cu ac stă ocaziune  ice, „că ar trebui o inimă, ca a lui Basiliu Bulgaroctonul, care a dispus  în Biserica Sosteniilor din Constantinopol, și a l sat  prin

mulți capi de preste Dunărea, cari au venit și au arătat supunere Imperatorului, adaugă : « ὀπήνησε δὲ καὶ Βογδάνος ὁ τῶν ἐνδοτέρω κάστρων τοπάρχης, καὶ τηρεῖται καὶ οὗτος πατρίκιος, ὡς καὶ πάλαι τὰ βασιλείως φρονῶν καὶ τὸν ἑαυτοῦ πενθερὸν ἀγγελῶν = A preîntâmpinat (pre Imperatorul) și Bogdan, căpitenia cetăților celor mai inferioare, și se onorează și acesta (a fi) patriciu, ca cel ce a cugetat cele ale Imperatorului și (pentru acesta) a omorît și pre socrul seü » (1) Cu modul acesta noi vedem, că *Românii de pre malurile Dunărei, precum kîar și cei din cetățile de pre malul stîngū al fluviului, se supuniau Bizantinilor, cînd acestia erau triumfători asupra barbarilor, și lor li era acordată cel puțin o viață socială.*

Cu toate aceste însă, în viața politica a Românilor de la Dunărea și mai ales acelor din stînga ei, și de pre timpul, ce ne ocupă, noi avem destule ecsemple, prin care se probază că Românii pentru independența lor s'au asociat și cu barbarii contra Bizantinilor opresori. Din anul 1081 Ana Comnena ni spune, că unŭ poporŭ sciticŭ din Nordul Europei, voind a trece preste Dunărea în Imperiul Bizantin, prin statul Bulgaro-romanŭ, a făcutŭ învoielŭ pentru acestă cu cei, ce stăpînaŭ cetățile Dristol (Dorostol), Vidin și *cele de lîngă Dunărea*, și astŭ-felŭ a adusŭ pagube însemnate Imperiului (2) Și decă întorcemŭ privirile nŭstre asupra explicațiunilor, făcute de Enghel asupra acestui faptŭ istoricŭ, vedemŭ că poporele barbarice, cărora li-au permis Românii, ca să pustieze Imperiul, erau Pacinații și o parte din Cumanii (3), cari au deșertatŭ locurile din stînga Dunărei, spre ase aședa în partea dreptă, adică în Mysia. La 1093 se face o rescōlă, contra Imperatorului Alecsie Comnenul, de cîtrē unŭ Pseudo-Diogen, care formāndu-și o armată din-

Testamentŭ, ca cu Vlachiŭ, cînd se vorŭ rescula, să facē aceia, ce el a făcutŭ cu Bulgariŭ, și acestă nu o singură dată, ci în fie-care anŭ".

(1) Georgii Cedrini Historiarum Compendium pag. 467. Pentru întăia dată se vedŭ numirile slavone, aplicate asupra Romānilor. Că Bogdan nu era Bulgar se vede din însuși acestŭ evenimentŭ istoricŭ al Imperatorului Basiliu. El supusese pre toți Bulgariŭ și unul cîte unul începuse a se supune de voie și kîar Romāniŭ, duple cum vedemŭ și pre acestŭ Bogdan. Singur Serm. fratele lui Nestong și căpitenia Sirmului n'a voitŭ săse supună Imperatorului și pre care l'a omorîtŭ Constantin Diogen. (ibid. pag. 476).

(2) Ana Comnena în Alexiade lib. VI. Cap. XIV.

(3) Ioh. Christ. Engel in antig. Historia Valachiae Part. I. pag. 141

tre Cumanî, trece Dunărea cu învoirea Românilor de pre laturea stângă a Dunărei, și pradă Tracia. Mai mult de cât atâta. Ana Comnena (1) și Zonara (2) ni lasă dovezi, că unu Pudil, unul din Vlachiî cei mai de frunte ai Dunărei, a denunțat imperatoruluî, că Româniî dela Dunărea au condusu pre Cumanî în Tracia. Tot acești Romaniî, cariî se mai numescu de către Ana Comnena Daciî, întreprind la anul 1087 unu resbel contra Imperiuluî Bizantin, împreună cu alți barbari; seû mai precis: « Εαρός δὲ ἐπιφανέντος, διελθὼν ὁ Τζεργὸς τὰ ὑπερ-κείμενα τοῦ Δουνάβειος τέμπη, (ήγεμὼν δὲ οὗτος ὑπερέχων τοῦ Σκυθικοῦ στρατεύματος), σύμμικτον ἐπαγόμενος στρατεύμα ὡσεὶ χιλιάδας ὀγδοήκοντα ἔκ τε Σαυροματῶν καὶ Σκυθῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ Δακικοῦ στρατεύματος οὐκ ὀλίγους, ὧν ὁ οὕτω καλούμενος Σολομῶν δημαγωγὸς ἦν, τὰς κατὰ Χარიούπολιν παρακειμένας πόλεις ἐληΐξετο — Venind primă-veera, Telgu, fiind campoducele armatei scitice, și trecend strimtorile de lîngă Dunărea, a devastatu orașele din jurul Chariupolului, conducend o armată ca de 80,000. și amestecată din Sauromanaiî, Scitiî și din armata Dacică (3) (era) nu puțin, a căroră demagogu era așa numitul So'omon (4). Din tôte aceste se pôte vedea, că Româniî, și kîar cei din cetăți și locurile dintre Seretiû și munți, nu încetau, de a înseta pentru libertatea vieței lor politice, și pentru acêsta ei s'au asociatû contra Bizantinilor, opresoriî lor politici, și cu barbariî.

După aceste indicii istorice ale vieței politice a Românilor, intrăm în munții Carpați. Aici, fiind mai multă siguranță pentru manifestarea vieței, și vedem fenomene politice mai impresionătoare și kîar mai caracteristice. Româniî în munți au avutû o vieță politică mai pronunțată și pre dinșii îi vedem ase pune în contractû cu diferite Staturi, pentru a lupta contra barbarilor supărători

(1) Ana Comnena in Alexiade locul citatû 141.

(2) Ioannes Zonare in Annalibus lib. XVIII. cap. XXIII.

(3) Sub numirea de Daciî aici trebuie să înțelegemû pre Româniî, cariî locuiau între Seretiû și Olt. Și acêstă opiniune noi o fundămû pre argumentele, că acum nu se află în Dacia, de cât Romaniî, Pacinatiî și Cumanii, cariî încă nu puteu să aibă unu demagogu, adică unu etnarchu a unei populațiuni încă neorganizate, cu o numire creștină de Solomon. Dêcă am face suposițiunea, că acêstû poporû din Dacia era Bulgariî, apoi trebuie să scimû, că Ana Comnena l-ar fi numitû cu numele seû propriu, care era fôrte bine cunoscutû Bizantinilor.

(4) Ana Comnena in Alexiadis lib. VII. cap. I.

precum și cu unii barbari, ca să lupte în contra altora. Încă de la 824 Ludovic Piul, imperatorul Franciei, aflându-se în Francfort, a primit soli din partea Bulgarilor, cari locuiau în Myșia și Ți doriau amicitia. În iarna aceluiași anu pre la crăciunū, Bulgarii, vėdėnd, cā în solia ăntaia, din cauza suspexiunii asupra lor, nu isbutise nimic, ăd trāmis a doa solie, cāria Ludovic nu ia datū nicī unū respunsū definitivū, dar Ț-a opritū în Francfort, pēnē la primăveră. Tot în acestū timpū, cānd solii Bulgarilor se aflaū în Francfort, Ludovic a kīemat și *pre solii Abotrișilor, cariū locuind în Dacia, lóngă Dunărea* și fiind vecinii Bulgarilor, se plangeaū contra lor, rugānd pre regele de ajutorū (1). La anul 904, dupō cāderea ducatului lui Geliu și a lui Cutesc, precum și dupō cucerirea prin arme a ducatului lui Menomorut, Ungurii începū prin Arpad, șeful lor, de a pretinde și țera lui Gladiu sėu Claudiu. În acēsta imprejurare Claudiu kīamā pre Greci, și pre Simeon Bulgarul într'ajutorū ; ci Ungurii Ț-aū invinsū pre toți, și ăd incunjuratū Belgradul, supunēnd și pre Simeon la tributū (2). Enghel, ėja cum se exprimā despre acestū faptū : « Armata lui Glad (sėu Claudiu) stāpanitorul Banatului de acum, la anul 904 a fost, dupre cum scrie Constantin Porfirogenitul, compusā din Pacinași, Bulgari și Romāni (3). Iar pre la 1085, dupō ce Pacinașii s'ău strāmutatū în Bulgaria (4) Cutescu, unul din succesorii lui Geliu (5) face alianță cu Solomon, fostul craiū al Ungariei, pentru ca să ajute pre Solomon în recāpătarea corōnei perdute, și să restabiliascā drepturile lui Cutesc asupra Transilvaniei (6). Acēstā întreprindere nu și-a avut reeșita ; cāci Ladislav Ț-a alungatū pre ămāndoi principii. Dupō unū anū dela întreprinderea de mai sus, Solomon împreună cu Cutesc și-a îndreptatū armele lor contra Bul-

(1) Eginhardus in Annalibus ad an. 824 ; Annales Fuldenses ad annum 824 Ioan Ludov. Schönleben în Historia Carnioliae Tom. I. part. III. — Despre Abotrișii trebuie să o recunōsemū, cā ei nu putėu să fie alții, de cāt Romāni ; cānd mai ales noi scimū, cā prin seculul al IX-le nu putea să fie altū poporū în Dacia, asupra cārora Bulgarii ar fi pututū să-și eserciteze suparările lor.

(2) Anonymus Belae R. Notarius în Historia de Septem Ducibus Hungariae cap XIX—XXII.

(3) Ioh. Christ. Engel in antiq. Hist. Valachiae Part I, pag. 141.

(4) Ibidem. Engel apoi adaoge : « Pacinașii, strimtoratī de Uzī sėu Cumanī, la 1083 ău golitū Valachia și s'ău aședatū în Bulgaria ».

(5) Veđi despre originea lui Cutesc Chronica Romanilor Șinc. an. 1085.

(6) Thurocz F. 30 Haner Period. III Regum. Hung. § 67.

garilor; dar fiind Bulgarii sub protecțiunea imperatorilor Bizantinî, Cutesc cu Solomon a fostu învinși de către Alecsie Comnenul, care a și pusă pre Solomon în pozițiune, de a'și părăsi planurile sele și a deveni sichastru (1). Cu aceste noi înkiemū acēstā parte din viața politică a Romānilor, *din carea noi vedemū, cā elementul romānū din stānga Dunārei a cāutatū a se folosi de animositāțile barbarilor dintre dīnșii, urmārind tot-dē-una ameliorarea vieței lor politice.*

Maī 'nainte de a trece cu privirile nōstre preste Dunārea; și maī 'nainte de ce vomū putea, ca sā cunōscemū modul, cum Romāniī din drēpta Dunārei, adicā din Dacia lui Aurelian, și-a aranjatū viața lor politică; sā maī insistāmū puțin asupra vieței politice a Romānilor din Dacia lui Traian, pentru ca sā vedemū și aceia, cum ei și-a regulatū viața lor în fața barbarilor cotropitori. Nu ușorā a fostū pozițiunea Romānilor din timpul Pacinațiilor și al Cumanilor. Romāniī din tōtā Dacia lui Traian, noi amū vedūtū, aū avutū o viață socială permanentă, care se va proba maī vale și cu viața lor religiōsă; și totū, ce ei n'a pututū sā abā în permanență și sā fie ne'nterruptā, a fostū-viața lor politică. În munți Romāniī, noi amū vedūtū, aū fostū într'o luptā perpetuā cu Ungurii; la cāmpū Pacinațiilor și maī pre urmā Cumanii nu i-aū lāsātū sā pōtē esercita în tōtā splendōrea ei viața lor politică. Pēnē la anul 1152, ultimul an al existenței Pacinațiilor (2) Romāniī, deși aū traitū viața lor socialo-religiōsă, ei în privința celei politice aū fost absorbiți de mulțimea Pacinațiilor, cari i-aū reprezentatū și pre dīnșii în fața Bizantinilor, singurul statū civilizatū și putericū pre acele timpuri. Pentru acēstā și vedemū, cā în autorii bizantinii Romāniī din Muntenia de astā-đi se numescū Pacinați și continuā a se numi cu acēstā numire și maī pre urmā (3). Tot asemenea s'a întâmplatū și cu Romāniī, cari locuiau în părțile Moldovei și ale Basarabiei de astā-đi. Acestia, ca și Romāniī din munți, cari erau opresați de Ungurii, aū începutū a se limita maī mult în viața lor socialo-religiōsă; iar pre cea politică o esercitaū la umbra Uzilor, cari se stabilescū pre aceste locuri încă dela 1053. La 1065 s'a indeșitū șirurile Uzilor cu Cu-

(1) Thurocz F. 131.

(2) N. Choniates in Annal. de I. Angelo Aug. cap. IV, V.

(3) Lucius de Regno Croatiae et Dalmatiae lib. VI, cap. V. Ioseph. Simonius Ansemani in Calend. eccl. Univ. Tom. I. pars. II, cap. III.

manii, cei veniți dela Caucaz și riul Cuma întru atâta, că dupre cum ni spune Zonara (1), ei ajunseseră a ocupa totu lateralul nordic al Mării negre și al Dunărei pînă în Carpați, și de altă parte a fi singurul popor, care în fața Bizantinilor juca unu rolă ôre-care politică. De aceia conkidem, că Româniî din Dacia lui Traian, cei dela munți sêu din câmp, n'au încetat unu singur moment, de a esista kiar, ca națiune, avênd o viață socială permanentă, iar pre cea politică și-au esersat'o de ordinar împreună cu barbariî cotropitori, sêu isolat, când acêsta li era permisă de circumstări.

Să trecem cu studiul vieței politice a Românilor în drépta Dunărei și să urmărim modul, cum Româniî au continuat a trăi politicesce în Dacia lui Aurelian. Aici Româniî încă din seculul al VII-lea, sêu 666 și dupre alții 668, au împărțit viața lor politică cu Bulgariî. Veniți Bulgariî din părțile nordice ale Mării negre și răspândiți prin totă Mysia, Macedonia și Tracia, pre la 963 ajunseseră, ași disputa cu imperiul bizantin Elada și Peloponesul (2). Bulgariî, intrând în Dacia lui Aurelian, ei au găsit aici pre Skiachi, unu popor slavie, stabilit în imperiu de pre timpurile lui Justinian I, și mai înainte, precum și pre Români, cari, dupre cum am vădutu mai sus, erau presărați de la Sirmiu și pînă la Thesalonie și Achrida, și apoi kiar pre întregu lateralul drept al Dunărei. Pre Skiachi elementul bulgaru l-a supus sie-și, așa că nu se mai amintesce de numele lor în istorie, iar alții pretind, că l-a împinsu prin invadarea sa în Imperiu pînă prin provinciile Greciei de astă-dî (3), în ôre ce cu Româniî, ca cu elementul cel mai dezvoltat în privința vieței politico-socialo-religiöse, Bulgariî au trebuit să facă unu felu de legături și kiar să-și împarță viața politică cu dânși. Așa, că, decă studiem cu mai multă minuțiositate viața politică a popórelor din drépta Dunărei, noi descoperim, că între seculul al VII, timpul stabilirei Bulgarilor preste Dunărea, și al XII, când s'a fundat al doile regat românobulgaru sub conducerea fraților Petru și Asan, a esistat o

(1) I. Zonaras T. II. pag. 374. adange și locul din Lucius de Regno Croatiae etc.

(2) Georgii Cedreni Hist. compendium II, pag. 436.

(3) Const. Porfir. De thematibus ed. Bonn. pag. 53. vorbind despre Pelopones, dice: « εσλαβώθη παση χώρα και γέγονε βάρβαρος » = s'a slavonizat totă țera și a devenit barbară ».

vietă politică micșată, unde principele domnitoru era când din națiunea bulgară și alte ori din cea română.

Creștinarea Bulgarilor a fostu pentru Români evenimentul cel mai priincios și în privința vieței lor politice. În ore-ce pënë la începutul secolului IX, adică 815 după Christos, Românii au fostu necesitați să se limiteze preste Dunărea mai mult în vieța socialo-religiōsă, și în respectul politicu să îndure când barbaria, când dominațiunea Bulgarilor, de o dată vedem, că prin secolul XI, adică anul 1014, Bulgarii și Românii se află sub conducerea lui Samuel, care, după cum îl atestă însuși strănepotul seū Ioaniciu, era român de origine. Românii și Bulgarii în regatū unitū au avutū și alți conductori români de origine, dar despre Samuel Ioaniciu, imperatorul din al doile regatū al Româno-Bulgarilor, éca cum se exprimă către papa Inocențiu III : « Hoc autem petit imperium nostrum ab apostolica sede, ut nos simus in Ecclesia Romana, sicut matris filialitate firmati. Imprimis petimus ab Ecclesia Romana matre nostra coronam et honorem, tanquam delictus filius, secundum quod Imperatores nostri veteres habuerunt. Unus fuit Petrus, alius Samuel, et alii, qui eos in imperio praecesserunt, sicut in libris nostris invenimus esse scriptum = Acésta deci cere împărația noastră de la scaunul apostolicu, ca noi să fimu întăriți în Biserica română, ca prin influerea de mamă. Întăiu, ceremu dela Biserica română, mama noastră, corona și onoruri, ca unū fiu iubitū; precum a avutū acésta vekii noștri imperatori. *Unul a fostu Petru* (1), *altul Samuel* (2) *și alții, ce i-au precedatū pre acestia în imperiu*, precum aflămū scrisū în cărțile noastre » (3). Decă acum întorcemū privirile noastre și asupra lui Georgiu Cedrin, care se ocupă de Samuel și îl mai numesce și cu numele de Alusianul (4), noi vedem, că el este fiu, nu din regiū Bulgariei, ci fiu al unū comite putenicū din Bulgaria, și Samuel, împreună cu alți trei frați ai seī, s'au sculatū contra Bizantinilor, ca să scape pre poporul Bulgaro-Român, ce-și

(1) Petru este consideratū de autoriū bizantinū (Const. Porphyrog. III. 351) ca fiu al lui Simeon și strănepotū al lui Michael Boris în ore-ce Ioaniciu, care a împărațitū numai cu 233 ani mai târziu, de cât dînsul, îl numesce românū.

(2) Noi afirmămū aici, că Samuel a fostu fōră cea mai mică îndoială românū și nu Bulgarū. Acésta se va proba mai departe.

(3) Steph. Balutius Gesta Inocenții III. Pontif. Roman. (Mag. ist. I. 54).

(4) Georgius Cedrenus in Ioan Scylitzae Curopalat. II. 678.

avéu pre regiil lor Boris II și Roman, fiil lui Petru, zălogiți în Constantinopol. Său mai precis: « Τῶν δὲ Βουλγάρων ἄμα τῆ τελευταῖα τοῦ Βασιλέως Ἰωάννου ἀποστατησάντων ἄρχειν αὐτῶν προχειρίζονται τέσσαρες ἀδελφοί, Δαβὶδ, Μωϋσῆς, Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ, ἐνὸς τῶν παρὰ Βουλγαρίας μέγα δυνηθέντων κόμητος ὄντες παῖδες καὶ διὰ τοῦτο κομητόπουλοι κατονομαζόμενοι = Indată după mórtea imperatorului Ioan, Bulgariii s'aũ rescultatũ (1), apucând guvernarea lor patru frați, David, Moisi, Aaron și Samuel, fiind fiil unui comite din cei prea puternici ai Bulgariei, și pentru acésta ei se și supranumiaũ comitopolii» (2).

Pre la 1039, când Bulgariii, uniți cu Româniil, s'aũ sculatũ în contra Bizantinilor, cariil îi asupriaũ cu dările, ei avéu în capul lor pre unũ Delean, omũ de origine obscurã, și care, cum ni spune Cedrin, se dicea a fi din fiul lui Samuel-Roman (3). Tot Cedrin la locul citatũ ni mai spune, cã în anul 1041 cu resculara Bulgaro-Românilor de sub Petru, supranumitũ Delean, se ivescũ încã doẽ cãpeteniil ale acestor popóre, și anume unul este românũ, numitũ Alusian, «fiũ al doile al lui Aaron, fratelui lui Samuel, și altul unũ Manuel Ivața. Toți acestia, avënd de inimiã comunã pre Imperiul bizantinũ, ei pre lóngã aceste meditaũ a apuca frânele rãscólei și a deveni fie-care în parte conductorul popórelor. Și, dupre cum ni spune tot Cedrin, Ivața se aratã cu revolta pre la Prilap (4) Alusian fuge din Constantinopolũ și cu o armatã de 40,000 plécã sã batã Thesalonical, de unde a fostũ invinsũ de armata bizantinã, ce acum ocupa Thesalonical (5), iar Delean vine despre cetãțile Morava și Beogradul, care eraũ pre malul dreptũ al Dunãrei despre Panonia,

(1) Cã s'aũ rescultatũ nu numai Bulgariil, dar și Româniil de preste Dunãrea, acésta ni-o spune tot Cedrin, când relatéazã, cã David a fostũ ucisũ de Vlachiil ce «locuiaũ Castoria Prespa, și pãdurile de stejari frumoși» și acésta ei aũ fãcut'o în înțelegere cu Samuel, care a omoritũ și el pre al doile frate al sãu Aaron, «care cugeta cele ale Romanilor», adicã ale Bizantinilor (Georg. Cedreni Hist. compendium II. pag. 435).

(2) G. Cedr. comp. II. pag. 434. Aici trebuie sã ne impresioneze aceia, cã familia comitopolilor era nu dintre regiil Bulgarilor, ci dintre comițiil ei; cã în Bulgaria eraũ comițiil, și în sine, cã cu acești comițiil, sãu mai drept, cu Samuel fiul comitului, eraũ uniți și Vlachiil.

(3) G. Cedrin Hist. Compend. II. pag. 531.

(4) Georg. Cedr. Histor. Compendimon. II. 534.

(5) Ibid 531.

și se proclamă de rege (1). În același timp, cum vedem, se ivesc trei pretendenți la supremația vieții politice a Româno-Bulgarilor, și tot-o-dată unii sîntu de origine Români, iar alții Bulgari. De unde urmază, că viața politică a Românilor de preste Dunărea nu sîmănă cu acelor de dincóce; căci, fiind Români primari de Bizantin, ca și Bulgarii; pre lîngă aceste, ne mai avînd între dinșii nisce limite geografice determinate, precum și locuri sigure de adăpostit; *ei erau puși în pozițiune, de a împărtași în comunu sorta vieții lor politice, și de aceia i-amu și vîdutu, că ei se conducă în viața lor politică de cap, când din națiune română, când din cea bulgară.*

Să reîntorcem încă o dată privirile noastre asupra celor vorbite în respectul vieții politice a Romanlor atât din drépta, cât și din stînga Dunărei, și, în virtutea datelor espuse, trebuie să recunoscem, ca Românilor nu li-au lipsit viața politică, fîrî însă ca să putem afirma, că această viață a fostu splendidă, continuă și independentă. *Fiind Români din drépta Dunărei la începutu într'o luptă tacită și pre nesimțite cu elementul slavon, venit aici, ei de o-dată cu creștinarea Bulgarilor se asociară cu acestia și unindu-și puterile, combatu împreună contra elementulu contrar viații lor politice, adică contra Bizantinilor. De aceia în totu timpul regatulu întaiu Bulgaro-Român, adică din seculul VII pînă în al XII, îi vedem alegînda-și regii lor, când dintre Români și alte-orî dintre Bulgari, și ducînd o viață politică, când independentă, susținută prin forța armelor, și une-orî supusă la tributul Imperiulu bizantin. La Români din stînga Dunărei viața politică a avut un caracter pușin mai distinct. Aici Romanii avéu a lupta numai cu unu singuru elementu, opus viații lor politice, și Pacinații, Cumanii și kîar Ungurii, ca mase barbarice, erau mai ușor de învinsu, din cauza lipsei lor de cultură, și pre lîngă aceste, aici a favorizotu mult pre Români și pozițiunea cea montósă a loculu lor, și tot de aici mai lipsia și unu imperiu, ca cel bizantin. Aceste sîntu cuvintele, pentru care în epocha, ce ne ocupă, noi amu descoperit la Ro-*

(1) Loc. cit. 527.

mâinii din stânga Dunărei mai multe ducate, cu independență politică, iar de la secolul al XII înainte, viața politică a Românilor din stânga Dunărei se distinge, noi vom vedea, prin toate caracterele ei de independență și splendoré.

Viața religioasă a Românilor atât din dreapta, cât și din stânga Dunărei s'a dezvoltat în epoca, ce ni prestă, având un caracter particular. În această privință elementul român pre ambele laturi ale Dunărei, noi vom vedea în curând, are un caracter precis și determinat, și el devine a fi un agent activ în raportul vieții religioase atât a Bulgarilor, precum kiar și a Ungurilor. Românii respectiv de Unguri și Bulgari nu numai că nu sînt pasivi, dar din contră au un rol activ, și kiar de influență în respectul vieții religioase a acestor popore. Să trecem însă la fapte, pentru ca opiniunile noastre să se transformeze în adevărate priviri istorice.

Urmând șirul chronologic al faptelor, de care dispunem, mai înainte de ce vom proba rolul activ, ce au jucat Românii respectiv de Bulgari și Unguri în viața religioasă a acestor popore, trebuie să întorcem atențiunea noastră asupra unor fapte istorice, ce au presistat a acestor timpuri. Mai întâi la sinodul, care s'a ținut în anul mântuirii 692, pre timpul imperatorului Justinian II, și în palatul imperial, numit Trula, sântii părinți ai sinodului în număr de 227 au canonizat mai multe abateri ale creștinilor și au regulat viața lor cea creștină. Aici în canónele acestui sinod, care se consideră, ca al șeselea, complectând adică dispozițiunile sinodului al șesele, propriu dis, noi găsim în canónele sinodului din Trula alusiuni la viața creștinilor de pre locurile, locuite de Romani. Așa în canonul al XXX-le sântii părinți, legiferând modul, cum trebuie să se porte preții cu femeile lor după chirotoie, și aședând, ca pentru nici un cuvântu preții să nu-și părăsască femeile lor, fără de consimțimentul și a acestora, se exprimă : - Πάντα πρὸς οἰκοδομήν τῆς ἐκκλησίας βουλόμενοι διαπράττεσθαι, καὶ τοὺς ἐν βάρβαρικαῖς ἐκκλησίαις ἱερέας οἰκονομεῖν διεγνώκαμεν =

Voind să facem totul pentru edificarea Bisericii, am regulat, ca să economisim și prețurile din *Bisericile barbarice*. Aceste expresiuni ale canonului, fiind foarte generice, ar rămânea fără de nici un înțeles pentru noi, deca nu ni-ar veni în ajutor interpretarea lui Balsamon, care, deși explică vorbele canonului cu termenii contemporanilor lui, luminează însă foarte bine intențiunea, exprimată de către părinții sinodului din Trula prin vorbele « Bisericile barbarice ». El dice despre sine « Eu, întrebând pre diferiți Episcopi despre această, veniți din Rosia, și chiar pe Metropolitul Alaniei, am aflat, că . . . » (1) Să ne întrebăm acum, cari puteu să fie episcopii Rosiei și Metropolitul Alaniei pre la anul 692, când nu numai Rușii, dar nici Bulgarii nu primise creștinismul? Prețurile Rosiei și ai Alaniei, pre cari părinții sinodului de Trula i-au creștut culpabili, în a'și lasa femeile pentru cuvântul de pietate, nu puteau să fie alții, de cât prețurile de prin Bisericile de dincoace de Dunărea, adică de la Români din stânga Dunărei, cari singuri pre aceste timpuri erau creștini (2).

Încă de prin secolul V-le la Latini se introdusese deprinderea, de a ajuna în zile de Sămbătă și de Duminică. Sinodul din Trula, după ce arată prin canonul LV, că Biserica Romei este culpabilă în această, fiesază și pedepsele pentru contra-venitori. Dar cestiunea posturilor pentru noi aici are o altă însemnare. Mai întâiu noi șcim, că Români au mai multe posturi, de cât toți creștinii ortodocși; și mulți din dinșii pentru diferite voturi, date lui Dumnezeu, postesă Lunea și nu lucră Vinerea. Această practică religioasă, existândă în poporul românesc încă din timpurile cele mai antice, pre noi ne face să presupunem, că ea ar fi o modifițiune a datenei, de a posti Sămbătă. Și la această concludiune ne mai împinge și un fapt istoric, atestat de către Patriarchul Dosithe, care ne spune, că Fotie combătea pre Latini și pentru postul Sămbetei, *propagată de mult în Bulgaria* (3); adică în acea lature a crești-

(1) *Ibid.* pag. 370

(2) Const. Porphyrog. III. pag. 80, 166, 177, 181.

(3) Dosith. cart. VI. cap. XVI. § 17. Când aușim, că postul Sămbetei s'a propagat de mult în Bulgaria, care încă nu era creștină, trebuie să recunoșcem, că un asemenea post putea să fie propagat numai la creștinii de prin Bulgaria, adică la Români.

nătăței, preste carea Biserica Romei avea, cum am văditu mai sus, pretențiunii de jurisdicțiune eclesiastică, și unde creștinismul, decă este să înțelegemū aici prin Bulgaria numai pre locuitorii Bulgari de origine, abia se respâdea în principiile cele mai generale. Nu mai rămâne nici o îndoială, că creștinii Bulgariei, *la cari se propaga de către papali postul Sâmbetei, trebuie să fi fostū Români, cari pre ambele laturī ale Dunărei erau de mult creștini, și la ei numai papali se putēu gândi, ca să li corecteze în sensul lor și practica vieței religiose.*

Noi mai sus amū văditū, că, dupre atestările ale însuși imperatorului Justinian I, Thesalonicul a fostū rădicatū la rangul de Archiepiscopie de către Justinian I, seū mai precis, în urmarea strămutărei din Sirmiu a Prefecturei. Că în Thesalonic n'a încetatū unū singurū momentū, de a esista vieță religioasă, despre acēsta nu rămâne nici o îndoială, mai ales că aici se găsescū unū șirū ne'nteruptū de Archiepiscopi, cari în multe împrejurări facū opozițiune imperatorilor Bizanțiului și pentru acēsta se supunū kiar morței, dupre cum se pōte vedea și din istoria lui Constantin Copronim, care a omoritū pre Archiepiscopul de Thesalonic, ce îi făcea opozițiune în aceia, ce privea înkinarea icōnelor (1).

Dar pentru scopul, ce urmărimū aici, are o mare importanță sinodul VII ecumenicū, care în practicele sele ni-a lăsatū mai multe date, privitoare pre elementul Românū de la Dunărea. Sinodul al VII ecumenicū s'a adunatū la 787 dupō Christos și la acēstă adunare a creștinilor ortodocși aū luatū parte din diferitele părți ale creștinătăței 350 părinți, cari aū susținutū înkinarea, seū cultul sântelor icōne și 17 părinți, cari aū combătutū acēstū elementū al religiunei creștine (2). Așa la acēstū sinodū, dupre cum ne spune Lecvien, a luatū parte și unū episcopū de origine latină. Seū mai bine se citește, că în sinodul VII a ședutū și s'a iscălitū Ursu, episcopul Abarișilor. Numele Ursu însemuează omū de limbă latină, și precum mi se pare, nu fōrē fundamentū se presupune, a fi fostū Episcopul Abritului din Misia de jos, mai ales, că în actul al șeptele al

(1) Dosith. cart. VI, cap. XIX. § 3.

(2) Dosith. cart. VII. cap. I § 2.

sinodului se vede sub-semnată între Episcopii Thraciei (1) ». Din acestă citată al lui Lecvien se vede, că Românii din Mysii, adică din Dacia lui Aurelian, pre timpul sinodului VII, când Bulgarii nu erau încă creștinați, precum kiar și cele-l-alte popóre barbarice, au luat parte la confirmarea credinței creștine, și cu numele episcopului lor au atestată posterității, că ei nu putău să fie nici kiar greci de origine.

Noi, pene când în Thesalonic nu vomă avea altă poporū, care, fiind de o origine neromanică, ar primi creștinismul, sântemū în totū dreptul, a considera pre Episcopii din Thesalonicū, decoboritori ai Archiepiscopilor, veniți din Sirmiu, adică Români și cariī la « umbra prefecturei », duple espresiunea lui Justinian I, și-au căpătatū această prerogativă. La 787, adică anul sinodului VII, nici unul din popórele barbarice, esistānde în Thesalonic, seū prin împrejurimelē lui, nu erau încă creștinați. Singurī Skiachiī, o masă de barbari de origine slavi, se aședase încă de pre timpul lui Justinian I pre aceste locuri. Dar Skiachiī, pene la venirea Bulgarilor, adica seculul VII, se perdū prin Mysii, ca națiune, fóre de a putea compune cu sine o comunitate religiósă, și prin urmare cu atāta mai puțin ei nu putău să aibă o Biseriă cu rangul de arhiepiscopie. Prin urmare, singurū elementul romanū din Thesalonicū și anume acel venitū din Sirmiu, era capabilū, de a forma arhiepiscopia loculū; și când citimū în practicele sinodului VII, că « aici a luatū parte Ioan Archiepiscopul de Thesalonicū » că « contra iconomachilor s'a luptatū între alții și Ioan al Thesaloniculū, și a luatū decisiunī » (2) « că, decisiunile lui Ioan al Thesaloniculū s'aū cititū în audul tuturor » (3) etc; tóte aceste mențiunī istorice, dicū, trebuie să ne facē a conkide, că cu tótă limitațiunea datelor

(1) Lequien in Oriente Christiano, T. I. pag. 1221. Domnul Bouillet în Dict. de l'histoire et Geographie atestă că Avariī s'aū numitū și Abariī. Acesta pre noi ne face să conkidemū, că cu strămutarea prefecturei din Sirmiu la Thesalonicū, s'aū strămutatū și alte comunități Romānescē, precum este și acestă, cărora istoriciī li-aū conservatū numirea loculū, de unde venise. Dēcă insē mai întórcemū privirile nóstre și asupra Geografilor lui Meletie, descoperimū, că Avarimiī seū Abariī eraū unū poporū din Scythia. Ceia ce iarășī ne face să conkidemū, că Ursul era Episcopul unū poporū creștinescū, dēcă nu din Mysia, apoi cel puțin din Scythia, adică din părțile nordice ale Dunăreī. (Μαλειος Γεωγραφία pag. 37).

(2) Dosith cart. VII cap. I. § 17.

(3) lb. § 23.

istorice, de care pînă acum dispunem, în *Thesalonică*, afară de *Abrit*, erau creștinii, cari au vău unu arhiepiscopu de atăta cultură, că el este unul din membrii cei mai principali ai sinodului al VII-le.

S-tul Theofan în chronograful sau ni-a conservat mai multe fapte, privitoare pre creștinismul din părțile Dunărei, care în acestu timp nu putea să existe, de cât la Români. Mai întăiu el dice : « Καὶ τῆ ἰζ! τοῦ Ἰουνίου μηνὸς ἐξῆλθεν Μιχαὴλ κατὰ Βουλγάρων, συνεξελθούσης αὐτῶ καὶ Προκοπίας ἕως Τζουλοῦ. Τοῦ δὲ Βουλγάρων ἀρχηγοῦ Κρούμμου ἐλόντος τὴν Δελβετὸν πολιτορκεῖν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ σὺν τῶ ἐπισκόπῳ, μετοικήσαντας προσωέντα αὐτῶ διὰ πολλὴν κακοβουλίαν τῶν παρασυμβούλων τοῦ βασιλέως εἰς ἐπιβουλὴν ἐστράπησαν καὶ ὄβρις τὰ πλήθη μάλιστα τοῦ ὀψικίου καὶ τῶν θρακησίων, οὓς κατευνάσας Μιχαὴλ ὠροεαῖς καὶ παραινέσεσιν κατεσίγησεν = La 17 ale lunei lui Iunie a eșitū Michael în contra Bulgarilor, eșind cu densusul și Procopia pînă la Tul. Iar căpitenia Bulgarilor — Crum, rădicându-se, a datū resbelū Delvetului (1) și pre (locuitorii) din dinsul cu Episcopul i-a strămutatū, (carii locuitorii), indreptându-se spre dinsul (Crum) pentru multele rele ale consilierilor imperatorului, s'au datū la rescolă și injari, și mai ales mulțimea Opsiciului și a Thracilor, pro cari liniscindu'i Michael cu daruri și promisiuni, i-a făcutū să tacē (2). Și mai jos : « Τῶ δὲ φεβρουαρίῳ μηνὶ δύο Χριστιανῶν ἐκ Βουλγαρίας φυγόντων, ἐμόνησαν τῶ βασιλεῖ Κρούμμον λοκῆσαι σπεύδοντα τοὺς ἐν τῇ Θράκῃ ἀθρόως = Iar în luna lui Februarie doi creștini din Bulgaria fugind, a anunțatū Imperatorului, că Crum caută a năvăli în gramadă, ca să priudē pre locuitorii din Thracia » (3).

Locurile, citate aici din Theofan, ar rămănea fōrē de sensū, decă noi nu le-am combina cu alte circumstări istorice, care ni dau veritatea cestiuiei. Mai întăiu Delvetul este în Bulgaria de astă-zi;

(1) Delvetul era unu orașū nu departe de Marea nēgra, el este însuși Zogora de astă-zi (Μελίτιον Γεωργαρ p. 439). Dositheī în opera intitulatā « Τόμος Χαρῶς » (pag. 35) vorbind despre Delvet, dice, că el este situatū în apropierea Orașului Burgas, care se afla pre malul Mărei negre și că la 879 unu altū Episcopū din Delvet a luatū parte la sinodul din Constantinopol.

(2) Theoph. Chronographia (ediț. Bon. 1839) Tom I. pag. 772.

(3) Ibid. pag. 779.

și decât în dînsul esistați creștini cu Episcopul lor, și după cum pretinde Lecvien încă din cea mai adîncă antichitate noi suntem necesitați să recunoștem, că acești creștini trebuie să fi fost mai ales din coloniile lui Aurelian, și acesta o șicem, cu atât mai mult, că pre la 812 Bulgarii încă nu erau creștini. Și pre lângă aceste, citatul adaugă, că Episcopul Delvetului cu creștinii ai fostu strămutați de către Crum, se 'nțelege, că în interiorul imperiului Bulgaru, unde erau și alți creștini din Români, și care a colucratu foarte mult la creștinarea Bulgarilor, cari, după cum vomu vedea mai jos, s'au creștinatu pre nesimțite. Apoi, după aceste, trebuie să ni mai dăm comtu și despre cei doi creștini din Bulgaria, veniți la Imperatorul Michael. Putem ei, dicu, să fie de altă naționalitate, când ni mai aducem aminte, că Românii nu priviau cu okiu priniciosu imputernicirea și mărirea Bulgarilor și când vedem, că ei vinu creștini din Bulgaria, cea încă păgână? *Tote aceste fapte dovedesc, că elementul creștinu s'a continuatu în Dacia și sub Bulgarii păgâni.*

Mai mult de cât atata. Decă noi suntem mai reflectători asupra celor aflate în autorii bizantini, descoperim, că viața creștină din ultimii ani ai imperiului lui Crum și a lui Mortagon probază, că elementul romanu de la Dunărea a avutu o influență foarte mare asupra populațiunei bulgare. Noi șicem elementul romanu de la Dunărea și din Bulgaria de astăzi, și nu cel grecu, ca D. Golubinski (1), fiind că spre acesta suntem conduși de logica faptelor. În anii 812, 813 și 814 Crum capăta mai multe învingeri asupra Bizantinilor, și pre Episcopul Delvetului cu o mulțime de creștini, noi am vedutu, îi strămută în imperiul bulgaru, adică la Dunărea. Tot asemenea el face și cu locuitorii din Macedonia și Thracia, strămutand în aceleși părți ale Imperiului pre Episcopul Adrianopolului. Iar la 814, luand orașul Arcadiopol, strămută din Thracia pene la 50,000 locuitori (2). Toți acești creștini nu rămănu în aceste locuri fără de activitate; ei Bulgarii, avendu-și opera slavonisarei lor terminată încă la venirea lor în Misia, seu cel puțin îndată după anii 668, ei acum se supunu aici influenței creștinismului, și indirect, pre tim-

(1) Golub. Краткій Очеркъ ист. церкви, pag. 20—22 și 224—225.

(2) Mem. pop. II. 543, 547 și 561.

pul mai ales al lui Mortagon, se facă creștini; adică persecutând pre creștini, aduși din Macedonia și Thracia, ei singuri se supun, cum vom vedea, influenței acestora. Și decă ne uităm în datele, conservate de pre acele timpuri, și specialmente în Prologul slavon, vedem, că cu această ocaziune suportă martiriul 377 de creștini, între cari Manuel Episcopul Adrianopolului, Georgie al Delvetului, Leon al Niceei din Thracia și un Petru (1).

Tot la influența strămutării creștinilor de către Crum aparține și faptul, pre care ni-lu conservă Archiepiscopul Theofilact, făcând istoricul martirilor din Tiberiopol. El ni spune, că un tânăr Cinnamon, de loc din Adrianopol, având toate calitățile fizice și morale ale unui om dotat, și devenind, ca pradă de resbelu, fiului lui Crum — Ombritag, se mai drept Mortagon, a exercitat atăta influență asupra unuia din fiii acestuia, Enrabota, că l-a și creștinat. Atât Cinnamon, cât și Enrabota au murit din mânele lui Molomir, successorului la tronul al lui Mortagon (2) Acum, decă Cinnamon, om de influență asupra regilor Bulgarilor, precum și cei 50,000 mii de creștini, strămutați la Dunărea de către Crum, ar fi fost greci, dupre cum pretinde D. Golubinski, ore putem ei să și perdă naționalitatea și să nu rămâne greci și pene astăzi, dupre cum se observă cu colonia greacă de la pragurile Dniprului din Rusia de astăzi? Și pre lângă aceste, fiind ei greci de origine, și strămutați pre ambele laturi ale Dunărei, cum putem să se prefacă din greci în Români și să vedem pene astăzi prin Nord-Ostul Serbiei Români curățai? Toate aceste elemente de Români, care se vedu prestate prin totă Bulgaria și Serbia liberă nu pot să aibă o existență fără de cauză.

Creștenirea Bulgarilor s'a petrecut în a doa jumătate a seculului al IX-le. Acest eveniment, în jurul căruia D. Golubinski grupează mai multe fapte istorice, și îl pune și ca cauză a creștinării Românilor, noi, decă îl vom supune unei analize minuțioase, vom descoperi, că lucrurile s'au petrecut cu totul altriminte, de cum le presupune Domnia sa. Timpul cel nedeterminat al creștinării Bul-

(3) Golub. opera citată. pag. 225. Dosith. cart VII, cap. VII. § 1.

(1) Historiæ Martyrii XV martirum § 29 seqq. Patrolog. Migne T. CXXIV pag 191. Golub. opera citată. pag. 21, 22.

garilor, locul, asupra căruia autorii nu se învoiesc, când este vorba de creștinare, persoanele, ce au operat acestă mare actă, precum și celelalte circumstanțe ale actului, ne autoriză să tragem concluziunea, că *poporul bulgară s'a creștinat într'ună modă excepțională*, fără predicatorii autoritari, veniți din partea unia său aceli-alte din Bisericii, treptat și nu într'ună ană fiesă și determinată, și în privința locului, de unde s'a început actul creștinării nu avem nici o mențiune precisă. Dar mai special :

Dacă în modă specială ne întrebăm despre anul creștinării nu al Bulgarilor, ci simplu numai al regelui Boris, apoi trebuie să șcim, că acestă evenimentă, care putea să fie foarte bine cunoscută de către lumea creștină, el se pune de unii în anul 860, de alții 861, 862—865. Autorul Bizantină Simeon Magistrul pune anul creștinării lui Boris în al patrulea ană al împărăției lui Michael, când acesta a întreprinsă o înarmare în contra lui Boris, adică în anul 860 său cel mult 861 (1). Nicita Paflagonenul în biografia Patriarhului Ignatie, vorbind despre cutremurul cel mare din Constantinopol, dice, că Bulgarii, adică Boris a primită creștinismul îndată după cutremur, cu alte vorbe la finele anului 861 său 862 (2) Patriarhul Fotie, contimpurană evenimentului, ce ne ocupă, lasă a se înțelege, că creștinismul s'a întrodusă în Bulgaria pre la finele anului 864, său începutul lui 865 (3) Și mai jos vorbind în specială despre modul creștinării Bulgarilor, recunoșce, că creștinismul la Bulgarii s'a ivită « *αἰφνης καὶ παραδόξως* » = de o dată și în modă curiosă (4) După chronicarii germani Boris este tot păgână până în toamna anului 864, căci în acestă ană, éca cum se exprimă cronica : « *Hludovicus rex Germaniae hostiliter obviam Bulgarorum Cagano.... nomine, qui christianum se fieri velle promiserat, pergīt* » = Ludovic regele Germaniei, a întreprinsă o escursiune militară în contra Caganului Bulgarilor cu numele de care a promisă, că *voiesce să se facă creștină* (5) Și observând și kiar atestațiunile chronicarilor slavii în această privință, vedem, că și ei pună anul

(1) Theophan. Continuatus (ed. Bon. 1837) pag. 665.

(2) Acta Sanct. Bolland T. X, cap. IV § 29. Calendaria Assem. III. 31.

(3) Photii Encycl. Epistol. ed Montacut. pag. 49.

(4) Ibidem.

(5) Patrol. Migne T. CXXV pag. 1218.

creștinărei lui Boris, și nici de cum a Bulgarilor, între 863—864 (1). In genere acum vorbind, și ne mai citând și alți autori, cari toți se învârtu cu creștinarea Bulgarilor între anii 860—865, trebuie să recunoșcem, cu Patriarchul Fotie, omul timpului și al științei secolului său, că *creștinarea nu numai a Bulgarilor, dar kîar și a lui Boris, regelui lor, s'a efectuată < de o dată și în modu curiosu >*.

In privința locului creștinărei lui Boris, și iarăși nu a Bulgarilor, autorii diferu încă și mai mult. Așa Leon Gramaticul, prezentând creștinarea Bulgarilor, ca pre unu actū necesitatū din partea lui Michael al III, dice : « Iar imperatorul (Michael) botezând pre acestū boierū, și fiindu-i nașu, ia pusū lui numele (seu) ; el a botezatū și pre magistrații lui, *introducându-i în orașu* (Constantinopolu) » (2). Scriitorii posteriori lui Theofan și cari se mai numescū și continuatori ai lui Theofan, ei punū creștinarea lui Boris în însuși Bulgaria și efectuată ore-cum prin sine însuși (3). Și in genere vorbind, autorii atât bizantini, cât și cei streini au păreri diferite și asupra locului creștinărei lui Boris și din circumstările creștinărei lui se lasă a se întrevădea, că *Boris a primitū creștinismul nu cu o solemnitate particulară, și prin urmare într'unu punctū determinatū, ci mai multū ca o necesitate politică, și ca unū actū, care acum era reclamatū de însuși convicțiunile religiose ale poporului său*. Acésta ni-o probéză însuși Boris, când el spune lui Papa Nicolaū despre rescóla boerilor, și tot cu acéstă ocașiune arată, că cu doi ani, 'nainte de rescóla boerilor, poporul era creștinatū (4).

Déca cestiunea timpului și a locului creștinărei Bulgarilor, și în special a lui Boris, a prezentatū date contradicătore, apoi trebuie

(1) Описан. синод. рукописей. Горскагои Невоструева II, I, No. 163 pag 421.

(2) Leonis Gramatici chronographia pag. 238 (edit. Bon). Dar — trebuie să notăm, că Leon Gramaticul nu predă in modū esactū acestū evenimentū. Căci în Theofan noi găsimū locuri, care ni at-stă, că boerii lui Boris s'au opusū actului creștinărei, și că ei s'au revoltatū kîar contra lui (veđi Theoph. Continuat. 164 adauge Responsa Nicolai ad Consulta Bulgarorum No. XVII; Patrol Migne T. CXIX, pag. 988) Aici însuși Boris spune lui Papa Nicolaū, că boerii lui voescū să-lū omóre și să punē in locul lui pre unū păgânū.

(3) Theoph. Cont. de Michale Theophili. pag. 164 edit Bon.

(4) Responsa Nicolai ad consulta Bulgarorum 16.

să scimă, că acesta a provenit mai ales de acolo, că în privința modului creștinării cestiunea este și mai încurcată în autori. Până în timpurile mai de pre urmă istoricilor slavi, fundându-se pe unii din autorii Bizantinii au crezut, că creștinarea poporului bulgar și chiar a regelui lor Boris, s'a efectuat într'unu mod regulat, având de predicatori pre frații Metodie și Kiril (1), seu numai pre unul din dinșii, adică pre Metodie (2). Despre rolul lui Metodie și al lui Kiril în privința poporului bulgar, noi vom vorbi mai jos. Aici adăugim, că alții, fundându-se pe o epistolă a Patriarhului Fotie către Boris, prin carea acesta numesce pre Boris « scumpă înfrumusețare a ostenelelor séle, și turmă legitimă a debilităților lui » (3), voiesc să prescrie creștinarea lui Boris și chiar a poporului bulgar Patriarhului Fotie (4). Aceste espresii ale lui Fotie nu ni permit în nici unu mod, ca să înțelegem, că Fotie ar fi fost creștinatorul fie al Bulgarilor, seu chiar al lui Boris. Din contra, noi mai aducem aminte lectorilor noștri încă o dată de opiniunea Patriarhului Fotie, respectiv de actul creștinării Bulgarilor, și el se exprimă categoric că creștinismul la Bulgari s'a răspândit « ἀφ' ἑνὸς καὶ παραδόξως = de o dată și în mod curios » (5). Și pre lângă aceste, noi vom fi mult mai logici, când vom admite, că Fotie prin espresiuinea din epistola către Boris face alusiune mai mult la dreptul iurisprudenței eclesiastice, ce acum patriarhul de Constantinopol avea asupra Bisericilor din Bulgaria și în genere ale celor din Mysii și veștul Iliric. Bibliotecarul Anastasie, ce a existat tot prin secolul IX-le, pentru ca să probeze dreptul jurisdicțiunii papale asupra Bulgariei, el găsește predicatorii în Bulgaria pre unu preot papal cu numele de Paul (6). Că în adevăr pre timpul lui Fotie în Bulgaria, precum și prin Mysii au

(1) Schafarie, și pre basa acestuia și alți istorici slavi, cred, că creștinismul la Bulgari s'a propagat prin frații Metodie și Kiril (Schafar. Дрѣвн. русск. II, I, 297). El se fundeză pre legenda lui Simeon Magistral despre Metodie pictorul și Theofan Continuatul (Ed. Bon. 164).

(2) Schafarie locul citat.

(3) Духовн. Вещдн Т. V. pag. 128, 397.

(4) Golubiński. Кратк. Ист. церкви pag. 26.

(5) Encycl. Epist. ad Muntacut, pag. 49.

(6) Interpretatio Sinodi VIII generat'is praefat în Patrolog. Migne 5. CXXIX col. 18.

fostu predicatori, despre acesta mărturisesc și kîar autorii ortodocși. Dositei, fundându-se pe autorii contimpuranți, ni spune, că pe timpul lui Fotie vinu predicatori papali prin Bulgaria, nu ca să propage creștinismul, ci numai postul Sambetei (1). Pe la 869 noi întălnim prin Bulgaria și alți predicatori papali, dar țarași cu unu scopu specialu, adică de a răspândi printre creștinii din Mysia noa inovățiuune papală, privitoare pe dogma purcederei S-tului Spiritu și de la Fiul (2). La aceste trebue să mai adăngim, că și Ludovic, regele Germaniei, pôte să'și aroge dreptul de creștinare al Bulgarilor. El la 864 trămite la Roma unu solu al seü, prin care anunță pe Papa Nicolau despre intențiuinea lui Boris, de a primi creștinismul, și-i cere pentru acesta bine-cuvântarea (3). Cu modul acesta noi am vădutu, că și kîar modul creștinărei Bulgarilor presintă opiniuni contradicătore; și acesta, dupre opiniunea noastră provine de acolo, că *faptul creștinărei Bulgarilor și kîar al lui Boris s'a efectuată < παραδόξως în modu curiosu > adică fără predicatori speciali, veniți de la Roma seü Constantinopolu.*

Dar necreștinându-se Bulgarii în a șesa decime a seculului a IX-le, și neputend ficsa cu precisiune locul creștinărei lor, precum kîar și modul aceste creștinări, se întrebă : **cum? când? și unde s'a creștinat Bulgarii?**.. La aceste întrebări noi găsim răspunsurile nu în nisce indicațiuni speciale, trase din cutare seü cutare autori contimpuranți și posteriori. Acesta este imposibilu, mai ales în fața circumstărilor istorice, în căre ne aflăm. Prin seculul al IX-le literatura era concentrată în modu specialu la Roma și Constantinopolu, și tôte datele, de care dispune astă-đi istoria, ni sunt conservate mai ales de aici; și între aceste doę capitale ale lunei civilizate de pre atunci era o luptă de mörte kîar pentru Bulgaria, pretinđind fie care Biserică, a'și confirma dreptul de jurisdicțiune eclesiastică anume pe faptul creștinărei Bulgarilor. Indica-

(1) Dosith, cart. VI, cap. XVI. § 17 adauge Πάλλη și Ηότλη vol. II, pag. 434.

(2) Dosith. cart. VIII, cap. I, §. 1.

(3) Capitula responsionum Nicolai in Epistola et Decreta No. LXI Patrol. Migne T. CXIX pag. 875. Din espresiuunile lui Ludovic se vede mai ales creștinismul catolicu. Ura și rēutatea pe aceste timpuri ajunsese pēnē acolo, că papalii nu recunoscēu în ritual ortodocsu nici kîar principiile creștinismului. Ortodocșii erău priviți ca păgāni.

țiunile Chronicarilor nu ni potū aici aducee prin urmare nici o lumina; faptele istorice suntū aici singure capabile, de a ne scōte din încurcătura istorică, și a ne face, ca să avemū răspunsurile dorite.

Noi am vĕdutū, că în privința creștinărei Bulgarilor nu ne putemū funda pre autorii laici bizantinī. Din contra, Fotie Patriarhul de Constantinopolū al timpului același, redānd faptele, petrecute în acestū timpū, ni limpedesce și cestiunea istorică, ce ne ocupă. El în epistola cātrē Michael, sēu Boris, regele Bulgariei, care epistola cuprindea 118 capitale, îi învață pre Bulgarii nu creștinismul, fiind că « Bulgarii erau creștinați în parte », dar prin epistola menționată învață pre Michael « ὁρθόδοξον πίστιν ἀπό τε τῆς γραφῆς καὶ τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἐπιτὰ ἡθῆ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν Ἀρχόντων = credința ortodocsă din scriptură și din sinōdele ecumenice, precum și prescripțiunile vieței morale și (datoriile) boșerilor » (1). Acēstă epistolă, dupre cum se vede, este unul din mijlōcele, cu care Biserica de Constantinopolū vine în ajutorul regelui, ce suferia de rescōlele boșerilor și tot-o-dată trebuie să mai notămū și acēsta, că datoriile moralei creștine, trase din Scriptură și canōne, au putēu să aibă nici o influență asupra unui poporū, care încă nu era creștinū. — Și pre lōngă aceste, dēca întōrcemū atențiunea nōstră la cele petrecute cu ocasiunea acestui evenimentū istoricū, noi descoperimū, că Episcopii și preuții, trimiși de papa Nicolau, nu se ocupă de răspândirea creștinismului în Bulgaria, ci numai de propagarea învățăturilor, ce acum distingēu pre Biserica de Roma de cea din Constantinopolū, și în special de remiruirea celor botezați. Și anume: « Ο δὲ Ρώμης Νικόλαος, κινούμενος ὑπὸ φιλαρχίας, ὠκισιοποιεῖτο παραλόγως τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἔστειλε τινας ἐπισκόπους καὶ ἄλλους ἐκκλησιαστικούς, οἵτινες πάνυ ἀσεβῶς ἀνεμύριζον τοὺς βαπτισθέντας, ὄντας μεμυρισμένους καὶ ὑπὸ τῶν ἱερέων Κωνσταντινουπόλεως, ὡς δῆθεν τὸ Χρῆσμα ἐστὶν ἴδιον τοῖς ἐπισκόποις, καὶ οὐκὶ τοῖς ἱερεῦσι = Iar al Romei Nicolau, mișcatū de spiritul dominațiunei, și-a împropriētū cu nedreptate Bulgaria, și a trāmisū Episcopi și alți eclesiastici, cariī, fōrte rēu făcēnd, au re-

(1) Dosith. cart. VII, cap. XIII, § 2.

miruită pre cei Botezați fiind miruiți și de preuții Constantinopolului (1), pre motivu, că miruirea este dreptu al Episcopilor și nu al preuților » (2) Aceste fapte istorice, precum și acele, ce voru mai urma, pre noi ne împingū la idea, că *Bulgariū aū primitū creștinismul nu de la predicatori, trāmiși într'adins dela cutare sēu cutare din Bisericile cele mari, ci ei aū primitū creștinismul dela poporul românū, cu care erau în relațiunile cele mai de aprōpe, și creștinismul, precum kīar și cele-l-alte condițiuni ale vieței lor europiene și de civilizațiune s'aū respānditū printre Bulgari treptat și pre calea convețuirei.* Cāt insē se atinge de relațiunile lui Boris cu curțile de Constantinopolū, Roma și a Germaniei, apoi aici noi acceptām opiniunea D-lui Filipid, care, esplicānd relațiunile lui Geula unгурul cu curtea de Constantinopolū, dice : « că ei nu umblāū dupō credința creștină, ci mai ales voinđ a'și funda o monarhie inkipuită, lucru ce era preste putința (3). »

Invēțațiī, cariī credū, că Bulgariī s'aū creștinatū prin predicatori speciali, veniți din partea Bisericei de Constantinopolū, se amāgescū fōrte, cānd dupō actul creștinārei, efectuatū în tōtā regula, vinū apoi și dicū : « că Bulgariī n'aū avutū Episcopi, pēnē cānd nu s'aū adresatū prin Boris cātrē papa Nicolau pentru acestū scopū » (4). Noi la aceste rēspundemū : că dēca creștinismul la Bulgariī s'a respānditū prin predicatori, veniți din partea Bisericei de Constantinopolū, apoi acēstā Bisericā, care pre calea politicā în atātea rōnduri cercase supunerea Bulgariiei, ar fi perđutū ea ocașiunea, ca sā nu trāmitē Bulgarilor Episcopi, și kīar Metropoliți sēu Archiepiscopi ? Și de altā parte, dēcā Boris se adre-

(1) Prin espresiunea de *preuți ai Constantinopolului* nu trebuie să înțelegemū, că cu acēstā ocașiune s'aū trāmisū anume preuți din orașul Constantinopolului ; din contra aici trebuie să înțelegemū pre preuții, ce se ținēu de ritul Biserice de Constantinopolū. La o asemenea înțepreațiune a faptului pre noi ne împinge vieța creștină, ce a preesistatū acestor timpuri în Bulgaria, precum și faptul, că la începutū Bulgaria, în respectul jurisdicțiunei eclesiastice, a atārnatū de Archiepiscopia românā, carea s'a formatū la « umhra prefecturei de Sirmiu » adicā de Thesalonic.

(2) Dosith. locul citatū.

(3) Φιλίπιδου. Ιστορία της Ρουμανίας έν Αεφία της Σαξονίας; 1816. pag. 328.— Vedē în acēstā privință și relațiunile lui Boris cu papa Nicolau.

(4) Golubinski Очерекъ истор. церквей pag. 27 și 249.

sază către papa Nicolaï pentru Episcopii (1) și acesta trâmîțându-i unî Episcopü, îi promite, că « cu timpul li va da, adică Bulgarilor, decă nu Patriarchü, apoi cel puțin Archiepiscopü (2) » acestü faptü trebuie să fie interpretatü nu în sensul, că Bulgarii n'au avutü Episcopii, precum și organizațiunea eclesiastică necesară. Prin Bulgaria de atunci precum și prin toate locurile, locuite de Români, esistaü Episcopii și chiar Metropoliți încă de mult (3). Acela, ce dorea Boris dela Papa, era o organizațiune eclesiastică, compusă din persoane, care erau supușii regatului său. Așa în respectul administrațiunei supreme eclesiastice, Bulgaria la începutü, ca și Bisericele române din Dacia lui Aurelian, atârnaü de Archiepiscopia de Thesalonicü (4). Fiind însă, că preste Thesalonic Grecii din Constantinopolü își intinsese dominațiunea lor atât cea civilă, cât și cea eclesiastică, de acela Boris cere de la Papa unî Archiepiscopü, și nu Episcopü, și în genere o organizațiune eclesiastică, carea să aibă caracterul de a fi nedependentă de nici o Biserică, și carea duple observațiunea D. Filipid, 'i-ar aduceși monarchia inkipuită. El pentru acestü scopü în anul 869 cere pentru a treia oră de Archiepiscopü pre unî diaconü Marin, care era foarte bine cunoscutü lui Boris încă din 866, când acela a fostü trâmîșü în Constantinopolü în calitate de legatü (5). De unde urmază, că *Boris imediat după creștinare avea preuți și Episcopii necesari, fõre a'i căpăta dela vre o Biserică din Constantinopolü, său Roma, că el cerea unî Archiepiscopü, și că Archiepiscopul, doritü de Boris, era diaconul Marin, care, judecând și duple nume, nu putea să fie de origine Bulgarü.*

Este foarte caracteristică și disputa din acestü timpü a Patriar-

(1) Anastasii Biblioth. Vita Nicolai papae (Migne Patrol. T. CXXVIII, pag. 1174)

(2) Responsa ad consulta Bulgarorum papae Nicolai No. LXXII, LXXIII. (Migne. Patrol. T. CXIX, pag. 1007). Papa Nicolaï promite Bulgarilor nu Metropolitü, ceia ce însemnăză Episcopü de Capitală, ci numai Archiepiscopü. Duple teoria dreptuluï canonicü al Bisericeï de Apus. Metropolitul prin esceleța este numai papa, ca Episcopü al Romeï, capitalieï lumeï. Acastă teorie, decă observămü bine, a esistatü și în Biserica de Constantinopolü pêne la organizațiunea de Statüri libere și independente prin vekile Daciï.

(3) Veđi mai sus locul estrasü din Zonara.

(4) Dosit. cart. VII, cap. XIII, § 2.

(5) Baronii Annales an. 869. No. X. Vita Adriani (Migne T. CXXVIII, pag. 1394)

chilor de Constantinopolu — Ignatie și Fotie cu Papii Romei — Adrian și Ioan VIII pentru Bulgaria. Papii Romei, fundându-se pre jurisdicțiunea ecleziastică, ce au avută asupra creștinilor din locurile, locuite astă-dî de către Bulgari, și neuitând, dupre cum am văditu mai sus, că Biserica Romei pînă la Justinian I a avută tôte drepturile ecleziastice asupra Daciilor, inculpă pre Patriarhiu de Constantinopolu, că « al Constantinopolulu caută a chitotonisi afară de Eparchia sa, sêu *ὅτι παρ' ἐνορίας ἐξήτει ὁ Κωνσταντινουπόλεως χειροτονεῖν εἰς Βουλγαρίαν* » (1). De altă parte însê și Patriarhiu de Constantinopolu, sciind, că Papii n'au avută in acêstă eparchie o jurisdicțiune continuă ; că încă de la venirea Hunilor și a Avarilor aici creștinismul s'a mântînutu și kîar s'a desvoltatū prin propriile sêle forțe interne, fôrē vre unū ajutorū din partea Bisericei de Roma ; și infine, că încă de pre timpul lui Justinian I mai ales Dacia Aureliană in respectul ecleziasticū se afla intr'o pozițiune escepțională, adică se considera, ca provinciū sufragante mai mult ale scaunulu imperialū de Constantinopolu, de acefa observămū, și cu dreptū cuvêntū, că patriarhiu Fotie și kîar Ignatie dicêu « *ὅτι ὁ Πάπας ἐξήτει παρ' ἐνορίας χειροτονεῖν* » — că Papa căuta a chirotonisi, afară de Eparchia sa » (2). Acum acêstă dispută a dreptulu de jurisdicțiune ecleziastică asupra Bulgariei, precum și inculpările canonice, ce capiū de pre atunci ai Bisericilor își aducêu, ar fi dispărutū îndată, și cestiunea jurisdicțiunei ecleziastice s'ar fi resoltatū in favôrea acelei Bisericei, care ar fi creștinatū pre Bulgari. Dar imprejurările istorice ne autoriză, ca să mai afirmămū încă o-dată, că « Bulgarii s'au creștinatū treptat și prin contactul lor cu Români » și ca să mai aducemū încă o probă despre acêsta, să întorcemū privirile nōstre asupra celor petrecute la Constantinopolu cu ocasiunea acestei cestiuni. Papa Ioan VIII precum și predecesorii sêi, dupd ce a cerutū de la Biserica din Constantinopolu, de a i se ceda dreptul de jurisdicțiune ecleziastică asupra Bulgariei, scrie o scrisore și către Imperatorul, prin carea își repetă cererea sa. Despre care Dosithei ni spune : « *ἀναγνωσθείσης δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἐπὶ τῆς παρούσης Συνόδου, ἀποκρίσαντες οἱ πατέρες*

(1) Dosithe. cart. VII, cap. XIV, § 23.

(2) Locul citat Dosithei.

ἀπὸ τῶν Ρωμαϊκῶν σκανδάλων, τὰς μὲν ἄλλας αἰτίας ἐσιώπησαν, μόνον δὲ τοῦτο προέβαλον, ὅτι τὰ περὶ Βουλγαρίας τῷ βασιλεῖ ἀνήκει, καὶ οὕτως ἐλυτρώθησαν τῶν ἐρίδων καὶ φιλονεικιῶν τῶν εἰρηνοποιῶν Παπῶν, εἰ καὶ μὴ παντάπασιν . . . = Citindu-se scrisoarea (Papei Ioan) în acestu Sinodū (1) parințil (Sinodului), ca să scape de scandalurile romanice, pre cele-l-alte le-aū tăcutū, și numai acēsta aū propus'o, că cele privitoare pre Bulgaria apărtinū Imperatorului, și cu modul acesta s'aū scăpatu de certe și dispute din partea pacificilor! papl, de și nu pentru tot-dé-una > (2). De unde noi vedemū, că *Bulgaril, crestinându-se, n'aū avutū necesitate de preuțl seū Episcopil, căci pre acestia il avēū, dar ei aspiraū la a avea unū Archiepiscopū, care ar fi făcutū națiunea independentă cel puțin pre calea eclesiastică.*

Unū altū faptū de importanța cea mai mare este și ivirea necesității, de a se avea o cultură distinctă și separată de cea a Grecilor, precum kiar și a Latinilor. Incă de pre timpul imperatorului Zenon limba latină a începutū a despărea, ca limbă oficială, din palatul de Constantinopolū și a fi înlocuită cu cea grēcă de dialectū bizantinū. În Biserică însă amândoē aceste limbi culte eraū în usū, și de sigurū, că prin Bisericile Daciilor serviciul divinū se efectua generalminte în limba latină, rămânend limba grēcă numai pentru circumstările politice favorabile imperatorilor bizantinil. Prin a doa jumătate a seculului al IX-le cu puțin mai 'nainte de creștinarea lui Boris, < imperatorul Michael scrie cătrē papa Nicolaū, observându-l și condamnându-l pentru interesarea lui, numind și kiar pre limba latină limbă barbarică > (3) Și cu tôte că Papa prin rēs-

(1) Aici e vorba despre Sinodul din Constantinopolū, ce s'a convocatū de cătrē Fotie la 861, și prin care s'a confirmatū din nou suirea lui Fotie pre tronul Constantinopolului, s'aū anămatesatū dogmele papale, predicate în Bulgaria, și s'a scosū Bulgaria de sub jurisdicțiunea eclesiastică a papilor, lăsându-se sub cea a Imperatorului, ca cei ce singuril putēū să aibă drepturil asupra Bulgariei, câșigate în puterea armelor. Dēcă însă punemū cestiunez acesta pre teremul dreptului canonicū, trebuie să recunoșcemū, că Sinodul nu regulēză pozițiunea eclesiastică a Bulgariei, și nici putea să o facē, când în Thesalonic și Achrida aū esistatū Biserici independente și ne atârinate de tronurile Bisericilor celor mari. Acēstă anume stare a Bisericeil din Bulgaria a adusū, ca mai pre urmă tôte Bisericile din Daciil să se instituiască în Biserici independente. Dosith. Cart. VII, cap XIV, § 2.

(2) Dosith. Cart. VII, Cap. XIV, § 23.

(3) Dosith. cart. VII, cap. XIII, § 2.

punsul seü cãtrë Imperatorul aratã, cã limba latinã era în usü în Biserica S-tei Sofie din Constantinopolü, iar cea grëcã în Roma, mai ales în citirea Evangeliüi și a Apostolului; cu tôte aceste diëi, ura contra limbei latine, esprimatã kïar de cãtrë Imperatorul timpului; inovaþiunile Papalilor în doctrinele și prescripþiunile religiöse ale Bisericei; și în fine þinta papalilor de a transforma jurisdicþiunea canonicã și eclesiasticã în tendinþe politice; aü avutü o influenþã reã și asupra spiritelor de la Dunãrea, și popórele de aici aü începutü sã se gândiascë asupra mijlócelor, prin care ar fi pututü și mai bine sã se scape de influenþa doctrinelor și a tendinþelor papale. De altã parte și cultura prin limba grëcã nu putea sã convinë popórele de la Dunãrea. Imperatoriü bizantinü putëu sã profite de jurisdicþiunea canonicã a Bisericilor din Daciü, și cu încetul sã ajungë pënë la aservirea politicã a popórelor de la Dunãrea. De unde apoi tendinþa, de a adopta o sistemã de culturã, care ar fi avutü caracterul de neutrã, și carea ar fi pututü sã conserve independenþa politicã prin cea religiösã a poporului Romãno-Bulgarü din Daciü. Limba slavonã pentru împrejurãrile politice de atunci putea sã fie cea mai proprie. Nici unul din popórele slavice ale seculului al IX-le cu imfluenþa lui politicã nu putea sã fie periculösã pentru independenþa Romãno-Bulgarilor; și, sacrificãnd atât Bulgarii, cât și Romãniü limbele lor vorbite, ei acceptã în Bisericã unü dialectü slavonü, fie al Skiachilor, seü póte și kïar unü dialectü formatü din limbele bulgaro-romãne, unde materia limbei este slavonã, iar spiritul românü. De altã parte însuși alfabetul acestui dialectü probëzã pãrerea nãstrã; cãci kïar literele, fiind în genere literele alfabetului greco-latinü, ele aü între dinsele semne, care s'aü inventatü aici la Dunãrea, seü mai dreptü în Daciü, și acãrora sonuri sântü cu preferinþã în limba romãnã și fórtë rar numai în limbele slavice de Sudü. Eca, cum noi ni esplicãmü introducerea limbei slavone cu atãta ușurinþã în Bisericile romãnesci, și kïar adoptarea de cãtrë Romãniü a alfabetului cirilicü. Și decã cine-va avea pretenþiunea, cã limba slavonã cu literele cirilice s'aü introdusü la Romãniü pre calea imfluenþei politice a Bulgarilor, atunci se întrëbã, și cu dreptü cuvëntü, cum acësta s'a făcutü la Romãniü din Dacia lui Traian, unde imfluenþa Bulgarilor nu 'și-a pututü avea locul? Și de altã parte, decã punemü de basã acestü

raționamentu politicu, pentru ce Românii din Transilvania, fiind liberi de influența slavonismului, n'au acceptatu limba Ungară în Biserică, se'u n'au mântinutu pre cea latină? Nu! *Limba slavonă cu literele cirilice au fostu acceptate de toți Românii, pentru ase putea separa de influența Bisericeii papale, și tot-o-dată pentru a-și putea mântinea libertatea și în fața Imperiului din Bizanțiu, acum grecitū.*

Dar pentru ca să probăm și mai bine această opiniune a noastră istorică, și să vedem, că cultura slavonă cu literele cirilice s'au acceptatu cu conștiință și cu calcul politicu de către Români, să studiem aici în trasurile generale *limba slavonă bisericescă cu literele cirilice, timpul, când această limbă a devenitū limba literaturii eclesiastice de la Dunărea, locul, și persoanele*, de cine s'au efectuatū acestu actū pre cât religiosu, tot pre atâta și politicu al Româno-Bulgarilor.

Supunând analizei științifice limba slavonă bisericescă, în carea sîntū traduse și pene astă-dî cărțile de serviciu și mai ales cele biblice, nu putem să nu recunoșcem unu caracteru particularū al acestei limbi, care nu este identicu cu nici unul din caracterele limbilor slavice esistānde, și care sēmănă foarte mult cu unele din caracterele limbii române. Opiniunea, că limba slavonă a cărților bisericesci este limba Chorvaților și a Chorutanilor seculului al IX-le, astă-dî nu mai are partizani nici chiar printre literații slavoni (1). Dēcă ne uitămū pentru scopul nostru în Șafaric, noi descoperimū, că și acestu mare literatū slavonū, vorbind despre limbile slavone ale seculului al IX-le, distinge între slavonii de Sudu două ramuri de slavoni, adică cei bulgari și cei greci (2). De altă parte, dēcă mai întorcemū privirile noastre și asupra biografilor,

(1) Бодянский о времени происхождения славян. письменъ Москва 1855 cap. III pag. 213—260 — Adauge Журналъ Мосевитининъ 1843 No. VI, pag. 405—434.

(2) Șafaric. Ant Tom. II, cap. II, pag. 333—344 comp. T II, cap. I, pag. 326 — 392. Șafaric, privind la poporele din Dacia lui Aurelian din punctul de privire religiosu, le împarte în Bulgari și Slavoni, cari se ținū de ritul Bisericeii grece. Dēcă însă clasificățiunea se făcea din punctul de privire al naționalității și se lua în considerațiune limba, atunci el trebuia să împartă pre aceste popore în Bulgari și latini, adică Români.

pre care D. Gorski le-a numitŭ panonice (1) descoperimŭ, cŭ Ciril cu fratele seŭ Metodie, inventatorul literelor cirilice, este din Thesalonic, locul seŭ mai drept centrul vieŭei romanice din Dacia lui Aurelian, incŭ de pre timpul lui Iustinian I, ŝi cŭ Ciril nu este slavonŭ de origine, «dar vorbesce curat slavinesce». Ŝi pentru mai multŭ convicŭiune noi presentŭmŭ aici o parte din biografia lui Metodie, pre care slavonii il numescŭ sŭntŭ, afarŭ de noi Romŭni, ŝi de unde se vede, cum imperatorul Michael al III al Bizanŭiului ni-l presintŭ pre aceŝti mari bŭrbaŝi ai Daciilor, mai mult ca pre nisce Romŭni ŝi cariŭ cu actul lor au datŭ nascere cultureŭi popŭrelor de la Dunŭrea. «Царь рече къ философу Константину : инъ сего дане можетъ сътворити развѣ тебе; тѣмъ дамъ ти дары мнози, и помимъ братъ свои, игумень Меодѣи, и иди же : вы бо еста Селунѣнина оба, да Селунѣне все чисто словенскѣ бесѣдуютъ = Imperatorul a ŝisŭ cŭtrŭ filosoful Constantin : acŝsta nu o pŭte face (nimene), afarŭ de tine, pentru acŝsta iŝi voiŭ da ŝie daruri multe, ŝi induplicŭ pre fratele teŭ, egumenul Metodie ŝi du-te : cŭci voi amŭndoi sŭnte-ŝi thesaloniceni ŝi thesoloniceniŭ vorbescŭ toŝi slovenesce curat (2). Ŝi cu modul acesta pe calea istoricŭ noi avemŭ posibilitatea unui dialectŭ slavonŭ, in care traducŭndu-se cŭrŝile bisericesci, au continuatŭ a scrie tŭte popŭrele dela Dunŭrea Bulgaro-romanice. Acŝsta o ŝicemŭ cu atŭta mai mult, cŭci kŭlar limba slavonŭ din documentele nŭstre istorice se distinge de limbele celoralalŝi slavi ŝi are o asemŭnare numai pŭnŭ la unŭ punctŭ cu limba slavonŭ bisericescŭ.

In respectul filologicŭ trebuie sŭ notŭmŭ aici kŭlar, intru cŭt ni permite scopul, ce urmŭrimŭ, cŭ limba slavonŭ eclesiasticŭ, seŭ mai generalŭ, limba slavonŭ literarŭ din secolul IX ŝi X-le are particularitŭŝi, semine cu multe din particularitŭŝile limbei romŭne. Aŝa usul verbului a fi, cŭnd el are sensul afirmaŝiunii mai ales, se

(1) Жур. Московитянинъ 1843, No VI, pag 405—431.

(2) Cap V. biogr. S. Metodie (Журк. Москвит. 1843 No. VI, 405—434). Aici biograful S. Metodie ni redŭ o conversaŝiune, urmatŭ intre imperatorul Michael III ŝi Constantin seŭ Ciril, fratele lui Metodie. Din acŝstŭ bucatŭ se vede apriat, cŭ Ciril nu era slavonŭ de origine, ŝi cŭ el, fiind dupre educaŝiune greco-romanŭ, adicŭ filosofŭ din Thesalonic, noi ne indoimŭ sŭ fi fostŭ ŝi grecŭ dupre origine, mai ales cŭnd acum se scie, cŭ aici era unŭ centru politico-religiosŭ. strŭmutatŭ din Sirmiu.

elidă în limbele slavice, ca și în limba greacă, se înțelege când această nu vatămă înțelesul. Espresiunea însă de mai sus, « *ВН БО еста се.пунѣна оба* = căci voi amândoi sunteți thesaloniceni », precum și altele analoge cu această, probéză, că aici limba slavonă s'a supus celei românesce, seú limbelor neo-latine în genere. De altă parte trebuie să mai notăm, că această limbă, având materialul ei comun în multe privinți cu materialul limbii bulgare, ni mai prezintă o particularitate, care nu există, de cât în limba română și cea albaneză. Voiesc să dicu, că limba slavonă literaro-eclesiastică din secolul al IX și X-le își declină vorbele seú nu prin flexiune, ca toate limbele slavice, dar prin particule, ca cele neo-latine (1). În fine, decă mai întorcem privirile noastre și asupra semnelor, ce reprezintă sonurile acestei limbi particulare, descoperim iarăși, că și aici limbă slavonă eclesiastică își are caractere, pe care nu le are nici una din limbele slavice. Mai întâi litera *ѣ* = *ă* în nici una din limbele slavice, afară de cea bulgară cu puține excepțiuni, nu are sonu; și duple opiniunea noastră această provine de acolo, că toate limbele slavice, care întrebuintează alfabetul cirilic, ele au păstrat această literă, care în limba slavonă literară a secolului al IX-le își avea sonul seú, ca și în cea română de astă-đi (2). De asemenea este cu literele () = *i* și () = *in* din care, duple cum observă literații slavoni, cea din urmă a despărut cu totul din toate limbele slavice, afară de limba slavonă, vorbită în jurul Achridei și al Bitoliei (3), adică de pe acele locuri, unde și pănă astă-đi se vede

(1) Дѣятельность. св. Константина и Меодія Ив. Пигулевскаго 1862. Кіевъ. pag. 7.

(2) Popórele dela Dunărea, ca și omenirea întregă, când și-au propus, de ași forma un alfabet, era foarte natural, a se conduce de principiul fonetismului. De aceea limba slavonă are și ea două sisteme de scriere — fonetică, pe care o numesc *Глаголица* = și *Буквица* = derivativă. Sistema derivativă s'a introdus mai pre urmă, și anume prin secolul al XII-le, în óre-ce sistema fonetică a fost inventată de către sf. Ciril încă dela 855, duple cum vom proba această mai jos. Că în adevăr este diferență între aceste două sisteme de scriere ale limbii slavone bisericesci, această se poate vedea din comparațiunea lor și în special din literele *ѣ*, care duple sistema derivativă are sonul original greceú de *ps*, iar duple glagoliță de *pă*, *0* duple glagoliță sună *tă*, duple sistema bucvitei *fi* etc. Și asemănarea dintre limba română și cea slavonă a secolului IX-le o găsim mare, când facem comparațiunea cu sistema glagoliței.

(3) Григоровичъ Журн. Минист. Народнаго Просв. 1847. cap. IV. pag. 29.

elementul român a fi dominant; iar litera () = i, a căria sonă este foarte usitată în limba Română, a mai rămasă puțin a se întrebuița în limba bulgară și în foarte în puține locuri de către celelalte limbi slavone. Numai puțin și între consone se observă o afinitate a limbii române cu cea slavonă eclesiastică. Așa $\text{ш} = \text{șt}$, observă încă Șafaric, se găsește numai în limba bulgară (1), iar noi adăugim, că acestă sonă este întimpinată la totă pasul în limba română. În fine literele grece: ξ , ψ și θ , care după forma și sonul lor sânt de origine grăcă și s'au păstrat de către alfabetul cirilic, ajunsă pănă la noi, în alfabetul însă primitiv, după cum probază astădi slavisti cei mai renumiți, aceste litere nu esistaă cu caracterele aceste, după cum sonurile lor nu esistaă nici în limba română. Așa ψ era egală cu sonul lui pă, $\xi = \text{xla}$ seă esă, adică cu înclinațiune către x latină și $\theta = \text{tă}$ (2). Tote aceste observațiuni, făute se înțelege numai în trăsurile lor generale, probază pănă la evidență, că *limba slavonă eclesiastică se pôte considera, ca produsul tuturor popórelor de la Dunărea, unde atât Bulgarii, seă mai drept Slavii, cât și Românii au proadusă contingentul lor.*

Nu numai pre calea filologică se pôte proba, că limba slavonă s'a introdusă în Bisericile dela Dunărea printr'o necesitate politică; această se vedea și kiar din șirul istoric al faptelor. Slavisti ruși, între cari mai ales D. Calaidanov, (3) au descoperit mai multe bucăți dintr'ună autoră contimporană faptului inventărei literelor cirilice. Acestă autoră, care ni lasă mai multe note, privitoare pre circumstările vieței socialo-religióse din seculul al IX-le, la popórele Bulgare-Române, este contimporană cu Boris, regele Bulgarilor și se numește Tudor duxul (4). Ducele Tudor este, după cum se vede din notele rămase, unul din ómenii cei mai erudiți ai timpului seă. El cunoște limba și literatura biblică din limbele latină și elenică și combate pre adversari seă în punctul, că nu numai

(1) Schafaric Ant. slav. T. II, cap. II, pag. 333.

(2) Срезнев. Древнiя писмена слав. pag. 18—20.

(3) Калайд. Иоаннъ экс. болгар.

(4) Atragemă atențiunea lectorilor noștri asupra numelui lui Tudor duxul. El se numește Tudor, după versiunea românească și pre lăngă aceste este și dux, iar nu КНЯЗЬ. Acestă pôte să probeze, că el era kiar român de origine; căci deca ar fi fost Bulgară, trebuia să se numescă $\Theta\epsilon\omicron\delta\omicron\rho\beta$ după versiunea grăcă, seă БОГДАНЪ, după traducțiunea slavonă.

limbele latină, grăcă și ebraică sunt capabile, de a lauda pre D-zeu, dar probază, că și cea slavonă. Laudă foarte mult pre S. Ciril, inventatorul alfabetului cirilic, și în fine se exprimă : « И аще выпросиши : въ кое время ? то вси вѣдять и рекать, іако въ времена Михаила, царя гръчска, и Бориса князѣа блъгарска и Растѣа, князя Морска и Коцѣа князѣа блатнѣска, въ Лѣто отъ съданиа всього міра 6363 (сѣу 855 d. Chr.) = Și decă întrebi în ce timp (adică s'a inventat alfabetul cirilic)? Apoi toți știu și spun, că pre timpul lui Michael, imperatorul Grecu, Boris, principele Bulgarilor, Rastici (1) principele Morski (2) și Coțel, (3) principele Blatnilor (4), la anii de la facerea lumii întregi 6363 adică 855 de la Christos ». Din toate aceste fapte istorice rezultă iarăși, că *introducerea în Bisericile de la Dunărea a unei limbi cu totul distinctă de cea latină și grăcă a fost un act, rezultat din calcule de independență politico-religiasă, și că acest act s'a săvârșit cu consimțimentul tuturor popórelor dela Dunărea, exprimat póte și kiar prin regi lor.*

Cestiunea timpului, adică, când s'a inventat alfabetul cirilic, precum și începerea traducerei cărților bisericesci în limba slavonă, militază și mai mult în favórea opininnei noastre; că adică literile cirilice sunt un produs al tuturor popórelor de la Dunărea, menit de a exprima liga, ce esista încă de prin seculul al VIII-le între popórele Slavo-Bulgaro-Romanice, iar limba slavonă, introdusă în Bisericile acestor popóre, era menită, de a mănține libertatea lor politico-religiasă în fața atât a Bizantinilor, cât și a Latinilor de la Roma. Și în adevăr, Bulgarii, pentru exemplu, prin regele lor Boris primescú crestinismul pre la anii 864, iar literile cirilice se inventază, dupre cum ni spune Tudor Ducsul la 855. Și că în adevăr, acesta este anul inventărei literelor cirilice, sėu dupre espre-

(1) Rastici este șisú în locú de Rostislav, principele Moraviei.

(2) Morski în locú de Moravski, adică al Moraviei.

(3) Coțel dupre opiniunea noastră, este principele românú de dincóce de Dunărea din ducatul lui Geliu, și acestú principe se numesce de către D. A. T. Laurian Cutesc.

(4) Adiectivul lui Tudor de БЛАТНѢСКА = blatnescú este șisú în locú de vlahicescú. Și acésta se vede din afinitatea literelor, ce componú pre ambele vorbe, din circumstările istorice. care ni probează, că a esistatú unú duce cu numele de Cutesc la vlachi din Stânga Dunărei, și acésta anume pre la 850—870.

siunea lui Tudor : «азбуки по языку словѣнскоу» noi avem aici mai multe argumente din chronicele Bulgare și Serbe (1) și tot acésta se atestă, și de către manuscriptele vekī, păstrate în Academia de Moscva, unde anul inventărei literelor cirilice este scrisă dupre sistema glagoliței, séu fonestica slavonă (2). Acum, acósta anticipațiune cu noș anī a invențiunei literelor cirilice nu ne probéză pēnē la evidență, că *literele cirilice n'au fostū inventate de către Bulgari și pentru Bulgari numai?* Nu ne pune în pozițiune, de a admite, că *crestinismul*, singura sistemă de cultură posibilă pre acele timpuri, și carea avea necesitate de nisece litere, *era răspânditū la Dunărea cu mult înainte și kīar de anū 855?* Necesitatea unei sisteme de o cultură specială și separată de a Bisericilor din Constantinopolū și Roma, devine posibilă la unū poporū și înțelēsă numai atunci, când acel poporū scapă de primele impresiuni, și devine reflectătorū, precum s'a întâmplatū și în casul de față, când adică Boris, principele Bulgarilor în înțelegere cu Rastislav al Moravilor și cu Cutesc al Vlachilor se consultă și convinū asupra măsurilor, prin mijlocul cărora s'ar mănținea libertatea popórelor lor.

Să întórcemū acum privirile nóstre și asupra timpului, când s'au tradusū în limba comună a popórelor de la Dunărea cărțile biblice și noi vomū veni și pre acéstă cale la convicțiunea, că Bulgarii s'au creștinatū de către Romāni, mai 'nainte de actul creștinărei lui Boris, iar limba slavonă, introdusă în Bisericile de la Dunărea, a fostū mijlocul, de a scăpa de influența esterióră. Esarchul, numitū al Bulgariei, Ioan, ni spune : «святин божини человекъ Къстатинъ, философъ река, многы труды приа, строиа писмена словѣнскихъ кънигъ, отъ Евангелія и Апостола прѣлагая Изборъ; иеликоже достиже живын въ мирѣ семь тьмѣмъ, толикоже, прѣложъ, прѣступивъ бес конца, и свѣтъ приятъ дѣль своихъ мздоу = Santul omū al lui D-deū Constantin, dicū filosoful, întreprindēnd multe oste-nele, a făcutū scrierea cărților slavice, și a începutū aplicațiunea ei la Evangelie și Apostolū; și atāta a făcutū, trăind în acéstă lume

(1) Schafaric. Ant. slav. T. II, cart. II, pag. 323 sqq.

(2) Дѣятельность свв. Кирилъ и Меод. Из Пигулевскаго 1862. Кіевъ pag. 15.

intunecată, în cât a tradusă, lucrând fôră de obosială și primind la lumina dîlei resplata lucrărilor sôle » (1). Și că în adevăr, traducerea Noului Testamentă s'a făcută în limba slavonă mai înainte de creștinarea Bulgarilor și a altor popore slavice, se mai vede și dintr'ună altă citată al aceluiși Ecsarchă Ioan, care dîce : Съ сими же съ оставль іего, въ житіи семь великый божиин Архиепискоупъ Меодин, братъ приложи вся оуставныя кънигы 60 отъ еллиньска языка, іеже естъ грѣчьскъ, въ словѣньскъ = Și pentru acestea eă țî-am lăsată (lectorule) în viêța acestui mare al lui D-deă Archiepiscopă Metodie, fratele lui (Constantin), că a tradusă tôte cãrțile canonice 60 în limba slavonă din cea elenică, care este cea grécă (2). Acestă citată lasă a se vedea iarăși, că și kîar traducerea vekiului Testamentă nu s'a făcută cu multă după traducerea celui nou, adică imediat după anul 862, când acum Metodie era Archiepiscopă al Moraviei. Și pentru ca să ne convingemă kîar, că în adevăr trãducerea vekiului Testamentă în limba slavonă s'a făcută îndată după anul 862 și pôte kîar înainte de creștinarea lui Boris (864), să estragemă ună altă locă din chronicarul rusă Nestor, care dîce : « Посади два попа скорописца зѣло, и прѣложи вся кнѣги исполнь отъ гречьска языка въ словѣнескѣ 6 мѣсяць, начепъ отъ марта мѣсяца до двудесяту и 6—ю день октября мѣсяца = A pusă (Archiepiscopul Metodie al Moraviei) doi popi tachigrafă la lucrăși a tradusă tôte cãrțile, făcendă (acesta) din limba grécă în cea slavonă în (timpă) de 6 luni, începând de la luna lui Martie pênă la a 26-a dî a lunei lui Octomvrie » (3). Cu modul acesta noi cre-

(1) Дѣят. свв. Кир. и Мео. ив. Пигулевскаго pag. 9—10. Și fiind-că dialectul Bibliei slavice este ună dialectă sudică și nu sêmănă cu limba Moravilor, apoi noi trebuie să conkidemă împreună cu D. Pigulevskii, că S. Constantin a făcută traducerea Noului Testamentă mai înainte de 862, data ducerei lui Ciril și Metodie în misie la Moravi, adică mai înainte de creștinarea Bulgarilor, seă mai drept a lui Boris.

(2) ibid. Este sciută, că cãrțile vekiului Testamentă : Tovit, Iudit, III-a a Impăraților și a III-a Ezdreii sîntă traduse după Metodie și Ciril, și pre lîngă aceste din Vulgata și nu din Septuaginta.

(3) Полн. Собр. руск. лѣт. Т. I см. II. Schafăric aduce acestă argumentă în opera. Památky drevniho pisemnictvi lihoslovanův. Biogr. S. Metodie cap. XV. Și aici putemă să mai adăugimă și ună argumentă, trasă din notele lui Tudor Ducsul, care, respundend celor, ce dîcăsă, că în limba slavonă nu se potă traduce cãrțile sântite. se exprimă : « Singură S. Constantin supranumită Ciril, acum a făcută și scriere și a tradusă și cãrți în puțină ană » (Дѣят. свв. Кирил и Меод. Ив. Пигулевскаго pag. 11).

demă, că probând în de ajuns, am venit cu dreptă cuvânt la concludiunea, că atât traducerea cărților biblice în limba slavonă, precum kiar și inventarea alfabetului cirilic, privite din punctul de privire al timpului, când ele s'au manifestat, trebuie să ne convingă, că aceste mari acte s'au făcut de către toate popoarele de la Dunărea, care nu aparțin eu la rasa slavică numai, precum erau Românii și kiar Bulgarii.

În fine, dacă puem încă o dată cestiunea limbei și a culturii româno-bulgare din secolul al IX-le, apoi acesta noi aici o facem ca să privim la cultura religioasă a popoarelor de la Dunărea și din punctul de privire al *locului*, unde s'a cimentat această cultură, precum și al *persoanelor*, ce au efectuat-o. Mai întâiu, când noi ne întrebăm despre locul, de unde au fost persoanele, cărora li datorresce posteritatea acestu mare act, noi găsim cu ușurință, că atât s. Constantin, supranumit prin viața monachală Ciril, precum și s. Metodie, « s'au născut în Thesalonic, seu Solun pre slavinesce, din Leu drungarul și că Metodie era mai mare, de cât Constantin » (1) Biograful acestor bărbați mari ajunge pănă a ni da note, relative la copilăria mai ales a lui Constantin și ne spune: că el a fost luat în palatul imperialu la 842 și a învățat în școla lui Varda, iar pentru progresele lui în dialectică a fost supranumit « filosoful » (2). Apoi adauge, că după terminarea cursului i-s'a oferit funcțiunea de bibliotecar « оу патриарха оу св. Софін =

(1) De ordinar slavonii numesc pro tatăl lui Constantin și Metodie grec de origine, iar Bizantinii Romei. Noi însă, cari acum scim, că Thesalonicul încă depe timpul lui Iustinian I devenise un centru românesc; că numele de Leu este nume, pre care grecii nu'l întrebuințază; decât mai avem în vedere și aceia, că unii greci îi era preste puțință, de ași impropria sonurile de ä. î, în, c, j, șt etc. din limbele popoarelor de la Dunărea, și ale representa apoi prin nisce semne din nou inventate; și în fine, decât mai luând în considerațiune și espressionea biografului acestor persoane, că voi Soluneni vorbiți curat slavinesce, și dicu, decât luăm în considerațiune toate aceste, noi nu putem să nu recunoșcem, că Metodie și Chiril, au fost români de origine, din Românii Thesalicului, și astu-fel numai fiind. ei au putut să aibă simpatii pentru națiunile negrece de la Dunărea, să și improprieze sonurile limbelor acestor popore, pănă la a putea inventa noi semne seu litere, și în fine, contra voinței Bizantinilor, să pună bazele unei culturii, care mai pre urmă a adus emanciparea acestor popore.

(2) Biogr. s. Constantin cap II, adauge Жѹри. Московитянинъ 1843 No. VI pag. 410—413.

la patriarhul în s. Sofie ». Dar înclinațiunile lui naturale spre studiu l'au făcut să părăsiască această ocupațiune și « să se retragă în monastire » (1). Decă mai întorcem privirile noastre și asupra s. Metodie, biograful ni descoperă, că el era « рода нехуда отъ обоиоди = de nemă nu prostă de pre amândoi părinți ». Și, adaugă biograful : велиа добра и честна, знаема первѣе Богомъ и царемъ и всею селу-ньскою странаю = purtându-se bine și onest, asculta mai întâiu de D-zeu, și de imperatorul și (sciea) totă țera Thesalonicului »; дондеже царь, увѣдѣвъ быстрость его... княжение дасть ему дръжати словенско = și pănă când imperatorul, vedând agerimea lui . . . Ia oferitū lui domnia slavonă » (2). Și complectând biograful s-lui Metodie datele, relative la sorta acestuia, țice : « Реку же азъ, іако прозря царь, како и Меодія хотѣше учителя словеномъ послати перваго архиепископа, дабы проучилси всемъ обычаемъ словенскимъ и обыкьмъ я помалу = Și țicū eū, ca îngrijindu-se imperatorul, și pre Metodie invățatorul voind să-lū trămită (în calitate) de cel întâiu arhiepiscopū (3) pentru ca să învețe toate datenele slavone și să le deprindă cu incetul (4).

Și precum s. Ciril a fostū omū, cu înclinațiuni spre viața contemplativă, și cănta unū cercū de activitate mai înaltă, tot de acestū caracterū era și Metodie; căci biograful lui, țăcă ce ni spune : сътворъ въ княженіиномъ лѣта многа, и узрѣ мѣтвы многы безчисленны въ житіи семъ . . . и обрѣтъ время (Меодіи) избѣсть княженія и шедъ въ Алимобъ, идѣже свѣтин отци живутъ, постригъ ся облеге ся въ черны рызы = și fiind în domnia aceia auī mulți, și vedând rele multe și

(1) Biog. s. Const. cap. IV.

(2) Biogr. S. Metodie cap. III. Este sciutū, că Bizantiniū avēu sub prefectura de Thesalonicū toate popórele, locuitoře în lungul riuului Strimon; prin urmare aici trebuie să înțelegemū, că lui Metodie, precum și părintelui său Leu, li era date în administrațiune aceste popóre. Tot aici mai observămū, că o asemenea funcțiune nu putea să fie încredințată de către imperatorul unuī slavonū, considerați fiind slavonū tot-dé-una, ca inimi ai imperiului.

(3) Trebuie să șcimū, că acestū actū, de punerea în arhiepiscopie a lui Metodie trebuie să se fi petrecutū 'nainte a anului 855, adică a invențiunei literelor cirilice și a traducerei Evangheliei în limba slavonă, precum și înainte a creștinării lui Boris Prin urmare arhiepiscopia, carea se țice aici, ca necesară, și unde voia imperatorul să trămită pre Metodie, trebuie să fi fostū arhiepiscopia de Thesalonicū, ce își are începutul dela Iustinian I, și carea nu putea să aibă de creștinū pe cât pre Româniū, veniți de la Sirmin cu prefectura. . . .

(4) Жит. св. Меод. Cap. III.

fără de număr în viața acesta . . . și (voind să câștige timpul, Metodie a lăsat domnia și s'a dus la Olimp (1) unde s-ți părinții trăescă, tundându-se și îmbrăcându-se în haîne negre (2). Cu retragerea lui Metodie în muntele Aton se condiționează, noi vom vedea, totă activitatea lui Metodie și Ciril, ca luminători ai popórelor de la Dunărea, și aici anume s'a începută cultura popórelor Româno-slavice, carea a mântinut și naționalitatea lor, fără a se putea absorbi de imperiile dominante ale Europei din secolul IX și cei imediat următori. Și în adevăr; deca noi recurgem la istorie, descoperim, că în anul 851 Constantin, ca cel mai renumit dialectic al timpului său, este trimis de sinodul ortodocșilor, împreună cu Asingrit și George Palama, în Tracia și Macedonia, ca să lupte contra islamismului, ce se ropaga aici prin órdele de Bulgari, veninde ne'ncetat despre munții Urali și cari respândise printre creștinii acestor locuri idei contrare înkinării s-telor icóne (3). De altă parte, noi am probat mai sus, că la 855 s. Constantin a inventat și mai precis, adevulgat alfabetul cirilic, cu care acum se scria limba bisericescă slavonă și în care se traduse-se Evangelia și Apostolul (4). Pre lângă aceste, Constantin, aflându-se în misiune prin Macedonia și Thracia, el era tot-de-o-dată și în muntele Aton, colucrând cu Metodie la formarea unui cerc de ómeni, cari erau destinați, de a începe opera regenerării popórelor dela Dunărea, și componend o scólă de învățacei, între cari se vedă că se distingă

(1) Olimpul său Alimbul biografului lui Metodie nu pôte să fie muntele Olimp din Thesalia, căci, după cum ni spune istoria, aici nici o dată n'au existat monastiri; ci trebuie să înțelegem munții din jurul Thesalonicului, aflători pre peninsula Chalcidică, său munții Atonului. De altă parte, muntele Olimpul, propriu zis, și pre care la Grecii vekî era un templu cu numirea de Apolon Olimpianul, se unese cu munții chalcidici și ai Atonului, și acesta pôte a și făcut pre biograful S-tului Metodie, ca să dică, că Metodie s'a dasă la călugărie în Alimb. Munții Chalcidici s'au numit ai Atonului de la unul din capetele peninsulei acestor munți, și anume cel orientală. Aici se află monastiri creștinesci încă din Seculul al V-lea; iar în seculii posteriori s'au înmulțit monastirile pênă la atât, că schimnicul Sergiu din muntele Aton ni spune, că în secolul al X-lea aici se află 180 monastiri, cu 50.000 călugeri (Писмена и сочинения святогорца Спбургъ 1858 pag. 86 — 133).

(2) Bigraf. S. Metodie cap. III.

(3) Писмена и сочинения святогорца Спбургъ 1858 pag. 88—133.

(4) Veđi locul citat mai sus.

Horazd, Climent, Naum, Sava, Angelar și alții (1). Aici anume, adică în muntele Aton și numai prin ajutorul unei întregi scole Metodie și Ciril au putut în timpul cel mai scurt, după cum s'a demonstrat de noi mai sus, ca să inventeze alfabetul cirilic, și, traducând apoi Apostolul și Evangelia, să poată îndupleca și pre Boris la primirea creștinismului, care acum, avându-și o literatură separată de a Grecilor și a Latinilor, îi putea asigura și pre Boris în independența politică, pre carea, cum am vădit mai sus, el o cauta, când la Roma și alte ori la imperatorul Germaniei. Prin urmare, *cultura, destinată de a separa pre slavi de Greci și Latini și de a-i introduce, după espresiunea D. Golubinski, în familia popoarelor europiene, s'a elaborat kiar în centrul populațiunei Române din secolul al IX-le și de către nisce persoane, ește tot din acestu centru.* Acesta precum și cele espuse mai sus, ni probază, după opiniunea noastră, rolul activ, ce Românii l'au avut asupra popoarelor slavice și specialmente asupra Bulgarilor.

Între anii 869 și 878 istoria ni lasă doi Archiepiscopi ai Bulgariei, puși de Patriarchia de Constantinopol (2). A nu admite opiniunea noastră de mai sus, și a mai susține părerea, că Bulgarii au avut de Archiepiscop pe Iosif la 869 dintre Bulgari, acesta ar însemna a fi cu totul departe de logica faptelor. Archiepiscopul Iosif este pus de Patriarchul Ignatie după sinodul din 869—870, și pre lungă aceste el nu putea să fie grec după origine, dar dintre supușii lui Boris, așa cum el ceruse și de la papa Nicolaș. Acum se întrebă, dacă Bulgarii au primit creștinismul, după cum pretind unii, o-dată cu Boris și la 864, era posibil, ca acestu Iosif, fiind dintre Bulgari, în timpul de trei sêu patru ani să primiască creștinismul, să se rădice prin toate treptele ierarhice, și tot-o-dată să capete și încrederea Patriarchului, de a fi proclamat de Archiepiscop al Bulgariei? În virtutea logicei faptelor, noi admitem, că precum cu Marin, cerutul de la papa Nicolaș, Boris n'a făcut distincțiune de naționalitate între Români și Bulgari, tot asemenea trebuie să se fi întâmplat și cu Iosif. Acestu archiepiscop, primu al

(1) Дѣят. свв. Кирилъ и Меѳодій. Ив. Пигулевскаго. pag. 36.

(2) Прологъ Троицкой Лаврской библиотеки №. 33 фѳа 162. (Древ. Памят. Т. Срезневскаго 1863 pag. 259, col. II). Migne Patrol. T. CXXVI. pag. 760.

Bulgariet, suitu la acéstă tréptă cu aprobarea patriarchului Ignatie, în anul 869, trebuie să fi fostu dintre acei episcopi Români, cari avéu tótă increderea lui Boris, și cari de altă parte erau renumiți și prin ortodocșia lor. — Tot astu-felú trebuie să fi fostu și cu Archiepiscopul Georgie, despre care se face mențiune la anul 878, și despre care Boris arată Papei Ioan VIII, că acestú Iosif pune Episcopi prin Bulgaria (1).

Unú altú faptú istoricú, care ni presintă tóte probele despre caracterul seú românescú, este persóna Metropolitului Agaton, despre care se face mențiune în practicele sinodului din Constantinopolú, adunatu la 879--880 cu scopul, de a anatematiza ingerința Papei în Bulgaria. Metropolitul Agaton, dupre atestările lui Lecvien (2) și Dositiei (3), se subsemnéază « Ἀγαθὸν Μοραβῶν = Agaton al Moravelor. Pe acestú Agaton nici kiar D. Golubinski nu-lú admite, a fi Bulgarú de origine (4). De altă parte, Agaton nu este Metropolitú nici al Moraviei; și acésta, se póte constata prin doé argumente istorice. Antáiú, la anul 862 s. Metodie a începutú predica cuvântului lui D-đeú la Moravi, iar de la 863 înainte el devine, cu aprobarea papei Ioan VIII, Archiepiscopú al Moraviei, propriú đise (5); și prin urmare în Moravia pre la anul 879 era archiepiscopú Metodie și nu Agaton. Al doile, asupra Episcopilor din regatul Bulgaro-românú, pentru cuvântul, că acestú regatú era sub jurisdicțiunea Imperatorilor, patriarchií din Constantinopolú aú pututú să aibă o influență óre-care, și tot-o-dată să póte kiema și pre Agaton la sinodul din Constantinopolú, care se adunase cu scopul, de a lucra contra tendințelor Papei, și kiar de a anatematiza cele făcute de papi prin Bulgaria. În óre-ce cu Archiepiscopul Moraviei nu putea a-și avea locul nici una din aceste; fiind-că Moravia în puterea dreptului de creștinare prin s. Metodie și Ciril a rămasú tot-dé-una sub jurisdicțiunea Papei, și kiar cel antáiú archiepiscopú al lor este confirmatú de Papa (6). Voind acum

(1) Iaffe Regesta No. 2357 (Golubinski Очеркъ ист. церквей. pag. 34).

(2) Lequien Oriens Christ. II. 289. Asseman Callendaria III, 138.

(3) Dositih. Τόμο; Υ.α.α; pag. 34.

(4) Golub. Кратк. Очеркъ ист. цервей pag. 34—36.

(5) Дѣятельность свв. Кирилль и Меодія ив. Пигулевскаго. pag. 9.

(6) Veđi opera lui Pigulevski citată mai sus.

să dămă partea pozitivă a faptului, noi trebuie să scimă, că Agaton al Moravelor este Metropolitul creștinilor din părțile, locuite de către Români în modă specială; și kiar nu e curiosă, că sub jurisdicțiunea acestui Metropolită se aflău toți Episcopii din ducatele Romănesci cele de dincóce de Dunărea și cari nu erau sub Archiepiscopia Bulgară, séu acea de Tesalonică. Acesta noi o dicemă cu atăta mai mult, când scimă, că pre la finele seculului al IX-le organizațiunea ecleziastică era terminată și prin țările, cum se numău atunci, barbarice; când în istorie nu întâlnimă la Români din ducatele lui Geliu, Claudiu și Mariu, de cât numai Episcopi; când mai luămă în considerațiune, că Serbia de astă-đi cu Sirmiul și Margul vekiu erau centruri de activitate romănescă; și când în fine ni mai aducemă aminte, că pre la finele seculului al IX-le viața Românilor de dincóce de Dunărea era sgduită de invaziunile Ungurilor, încă păgâni. Tóte aceste dică raționamente ne facă să admitemă și noi opiniunea istoricilor celor mai reputați, că Morava séu Moravele (1) era orașul de pre laturea dréptă a Dunărei și de la gura riului Morava, adică Margul vekiu (2) și că prin urmare Agaton al Moravelor, nefiind ună Metropolită al Bulgarilor, după cum îl recunósce și D. Golubinski (3), ne fiind de altă parte nici ună Metropolită al Moravilor, cari pre la acestă timpă avéu de Archiepiscopă pre st. Metodie, *el trebuie să fi fostă Metropolitul Românilor din Dacia mai ales traiană, cari n'aú încetată ună singură momentă a se ținea de ritul Bisericei ortodocse, fóre ca tot-o-dată să încetese, de a-și căuta independența lor și kiar cea religiósă.*

Prin seculul al X-le noi găsimă în banatul Timișend, séu cum l'amă numită noi mai sus, în ducatul lui Claudiu și specialmente în orașul Maresiu ună Episcopă ortodocsă, care dá permisiune ducelui Optum, ca să fundeze o monastere de bărbați, kiar în orașul Ma-

(1) Lecvien și Dositheï, imitând practicalele sinodului, scriu numele orașului Morava în plurală; dicend: τὰ Μορᾶβα séu, τῶν Μορᾶβάων, și acesta, credă, că imitând usul Românilor, cari tot-dé-una pună numele localităților în plurală; în óre-ce în autorii profani acest nume se găsesce tot-dé-una τὸ Μορᾶβον, adică în singulară.

(2) Schafaric (Древн. II, 1356, și cu dînsul și alți istorici, consumați în viața popórelor de la Dunărea, recunósce, că Moravele este vekiu Margul.

(3) Golub. Очеркъ ист. црвей. pag. 34—36.

reșiul (1) Pre la anul 1005, din această monastire, carea avea patronul s-lui Ioan botezătorul, se fundează de către ducele Cinad o altă monastire la muntele, numitū mai pre urmă Leū, care se afla în împrejurimele orașului Mereșiū, și care monastere s'a fundatū pre numele s-lui martirū Georgie. Și pentru mai multă kiaritate a faptelor să estragemū aici bucăți din actele s. Gerhard, Episcopul Chanadiet, care, fiind de ritul Bisericei papale, merită tótă increderea, când el relatéză fapte, privitoare pre ortodocșia Românilor din Banatul timișenū : « Cu bine-cuvântarea **Episcopilor greci** (ortodocși) construisse (Optum sēū Achtum) în cetatea Mareșiană unū monasteriū înkinatū s-lui Ioan botezătorul, și aședase într'insul unū egumenū cu călugeri de ritul grecescū . . . » (2). Și după ce autorul espune bătălia dintre Cinad și Optum, și arată cum Cinad în urmarea unui visū face s-lui Georgie unū votū, promițend că-l va zidi o monastere, decă-l va ajuta să învingă pre Optum, adauge : « Apoi plecând de acolo (de la muntele Leū, unde Cinad făcuse votul), veni în cetatea Mareșiana, unde erau călugerii greci, cari celebraū oficiile divine duple ritul și usanțele lor, iar **Episcopulū**, înțelegendu-se cu Comitele Cinad, a strămutatū pre egumenū cu călugerii în locul Leū (Orozlan) și monasteriul lui l-a datū Episcopului și călugerilor, cari au ședutū tot în acelu locū, pēnē când s'a făcutū monasteriul s-lui George » (3). Cu modul acesta, *în seculul al X-le și pre la începutul celui al XI-le noi avemū în Panonia, locul cel mai românescū, unde nu esista altū elementū, afară de cel românescū, doē monastiri și unū Episcopū, cari, nefiind de origine bulgari, nu erau nici unguri.*

Cestiunea Eparchiilor, pre care de ordinar le numescū ale Bulgariei, ni presintă destul material, relativ la istoria Bisericei Romanilor. Chronicarii bizantinī în genere, precum și autorii eclesiasticii greco-latini numescū tôte Eparchiile, fundate în Dacia lui

(1) Magazinul ist. A. T. Laurean T. I. pag. 226. Orașul Mareșū era pre riul de a-semine numire. El din descripțiunea istoricā se vede a fi fostū capitala ducatului lui Optum și aici acest duce, sēū mai drept rege românescū, își avea reședința sa. Tot aici Optum șia fundatū și monastirea, despre care ni este vorba aici.

(2) Acta s. Gerhardi, Episcopi Chanadiensis. Opera Ignatii C. de Battyan Epipi. Tranniae A. Carolinae. 1790 (Mag. ist. Lanr. T. V., pag. 216—224).

(3) ibidem.

Aurelian, eparchiî ale Bulgariei, și pre basa acestei nedistințțiuni, s'eu mai precis, profitând istoricîi slavî de acesiã confușiune etnografică, găsescû în ambele Mysii, Thesalia, Macedonia și în genere în Dacia aureliană numai eparchiî bulgare. Trebuie însă și aici să ne înarmăm de critica istoriei, și cu modul acesta noi ne vom comvinge, că în Bulgaria au fostu Eparchiî eclesiastice, unde elementul românescû, decă nu avemû încă probe din istorie categorice că a fostu dominătorû, apoi putemû să o afirmămû în modû pozitivû, că el era masa populațiunei mai ales a celei creștine.

Leon Alațiu ni păstréză unû documentû fórte important în cât privește începutul Eparchiilor eclesiastice, cunoscute sub numele de ale Bulgariei, și el, fundându-se pre unû autorû contimpuranû al faptelor, Nil Docsapatri, ni spune : « Ο μοίως τῆ Κύπρω ἐστὶν αὐτοκέφαλος, μὴ ὑποκειμένη τινὶ τῶν μεγίστων θρόνων, ἀλλ' αὐτεξουσίως ἀγομένη, καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων λειροτονομένη, καὶ ἡ Βουλγαρία μὴ οὕσα ἐξ ἀρχῆς Βουλγαρία· ὕστερον δὲ διὰ τὸ αὐτὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κυριευθῆναι λέγεται Βουλγαρία. Εμεινεν οὖν καὶ αὕτη αὐτοκέφαλος διὰ τὸ ὑπὸ βασιλικῆς ἐξουσίας, ἀποσπασθῆναι τῆς λειρὸς τῶν Βουλγάρων, ἦτοι τοῦ βασιλέως Κυροῦ Βασιλείου τοῦ Πορφυρογενήτου, καὶ μὴ ἀνατεθῆναι ποτὲ τῆ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως· διὸ καὶ ἕως τοῦ νυν ἡ Κύπρος καὶ ἡ Βουλγαρία ὑπὸ μὲν τοῦ βασιλέως λαμβάνουσιν ἐπισκόπους· λειροτονοῦνται δὲ οὗτοι ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, ὡς εἴρηται, καλοῦνται ἀρχιεπισκοπαὶ, ὡς αὐτοκέφαλοι· ἔχει δὲ καὶ ἡ Βουλγαρία ἐπισκοπὰς πλείους τῶν τριάκοντα, ὧν ὑπερκάθηται ἡ πόλις Ἀλξίς ἐν τούτοις, καὶ τὰ περὶ τούτων = De asemenea Ciprului, este autocefală și Bulgaria, carea ne fiind de la începutu Bulgariei, nu se supune la nici unul din tronurile cele mai mari, ci se administréză independent, prin proprii s'ei Episcopi. *Iar pre urmă, fiind că ea s'a cuceritû de către Bulgari, s'a numit Bulgaria.* A rămasû și acesta autocefala, fiind că ea s'a smulsû din mâna Bulgarilor de către puterea împărătescă, adică a imperatoruli D. Vasilie Porfirogenitul, și nu s'a supusû nici o dată Bisericeî de Constantinopolû. Pentru care și p'enh acum Ciprul și Bulgaria își primescû pre episcopi de la imperatorul. Se chirotonisescû însă acestia de către Episcopi proprii, precum s'a dîsû, și se numescû Archiepiscopi, ca nisce autocefali.

Bulgaria are episcopi mai mult de trei-deci, preste care predomină orașul Achrida; și aceste despre cele disse (până aici) (1). Reflec-tând asupra acestui loc din Docsapatri, nu vedem noi ore în scurtă istoria Archiepiscopiei de Bulgaria? Nu se dice aici, că Episcopiile, ce compunéu prin seculul al IX-le X, XI XII-le, Archiepiscopia de Bulgaria, s'aũ numitũ ale Bulgarilor numai pentru cuvântul, că ace-ste locuri aũ fostũ cucerite de către Bulgari? Mai mult de cât atãta. Din acestũ fragmentũ noi mai vedemũ, că Episcopiile din Bulgaria, precum și tôte Metropoliile ei n'aũ fostũ nici o datã sub tronul de Constantinopolũ; și continuând aũ sub Achrida, Archiepiscopia infi-nțatã de Iustinian I, precum și în pozițiune escepționalã, de aũ cu-cerite de către imperatorĩ prin puterea armelor, Eparchiile Bulgariei aũ avutũ tôte drepturile, de a forma o Archiepiscopie autocefalã și independentã, carea mai pre urmã a predatũ autocefalia sa tuturor Bisericiilor și Episcopiilor, ce aũ compus'o. În fine, tot în acestũ ci-tatũ al lui Docsapatri mai avemũ și numêrul totalũ al Eparchiilor, ce compuneaũ pre atunci Archiepiscopia, numitã a Bulgariei și de unde se vede, că treceaũ preste numêrul de trei-deci. Pentru noi noi însã aici este importantũ, ca sã scimũ, dẽca nu cum-va aũ fostũ și Eparchii, unde elementul creștinũ era de originã românescã.

Istoria pãnã acum kiar posede trei chrisóve, respectiv de Ar-chiepiscopia de Bulgaria și aceste chrisóve ni sũntũ venite dela imperatorul Vasilie Bulgaro-ctonul (1019). Ele s'aũ descoperitũ de către prea invẽțatul și mult activul prelatũ al Bisericeĩ ruse Prea Sãnțitul Porfirie, Vicarul Metropoliiei de Kievũ și s'aũ gã-sitũ în bibliotecile monastirelor din muntele Sinai. În aceste do-cumente, streine istoriei pãnã la 1871, se descrie cu de amêruntul în trei chrisóve tôte Episcopiile, ce trebuie sã compunã Archiepis-copia de Bulgaria de pre timpul lui Vasilie Bulgaro-ctonul, adicã din seculul al XI-le, precum și acelor precedenți acestuia. Cãci prin

(1) Leonis Allatii de perpetua consensione lib. I, cap. XXV. § 1. — Atragemũ a-tențiunea lectorilor noștri în modũ specialũ asupra acestui locũ. Aici sũntũ pre scurt espuse tôte argumentele autocefaleĩ, și ale Bisericeĩ nóstre, și tot o datã principiul din Biserica ortodocsã, ca puterea civilã sã aibã o autoritate ore-care și asupra Bisericeĩ. Acẽsta anume a și fãcutũ pre Biserica Rusiei mai în urmã, ca capul Statului sã devinã și capul Bisericeĩ. Iar Germania de Nord luptã astã-di tot pentru acestũ principiiũ, care este cu totul opusũ principiilor și usantelor Bi-sericeĩ papale.

chrisovul al II-le, vorbind imperatorul despre Eparchiile, ce din uftare nu s'aũ enumeratũ prin cel dintãiu, se exprimã . . . « ἀλλὰ πάσας τὰς βουλγαρικὰς ἐπισκοπὰς, ἃς ὑπὸ Πέτρου τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Σαμουὴλ ἐδεσπόζοντο καὶ κατεῖλοντο καὶ παρὰ τῶν τότε ἀρχιεπισκόπων, καὶ τὰ λοιπὰ ἅπαντα κάστρα, τὰ αὐτὰ θεσπίζομεν ἔχειν καὶ διακρατεῖν τὸν νοὺν ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον = Ci tote Eparchiile bulgarice, care se stãpanãu și se aflaũ sub potestatea lui Petru imperatorul și a lui Samuel (1) și a Archiepiscopilor de atunci, decrãtamũ, ca tôte aceste, precum și restul de castele, sã fie și sã se ținã de cãtrã Prea Sãntul Archiepiscopũ (2) ».

Și mai jos, specificãnd imperatorul una cãte una Eparchiile ce compunũ Archiepiscopia de Bulgaria, și determinãnd cu precisiune prerogativele, acordate fie-cãria Eparchii, și pentru ca nu cum-va Bisericile, compuse din creștini de naționalitatea nebulgarã sã se credã nesupuși Archiepiscopiei de Bulgaria, seũ de Achrida, se exprimã :

« Οὐ μόνον δὲ τὰς ἐξ ὀνόματος τεθεῖσας ἐπισκοπὰς ἔχειν θεσπίζομεν τὸν ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας, ἀλλ' εἰ καὶ λοιπαὶ ὑπελείφθησαν διὰ λίθην μὴ ἐμφανισθεῖσαι καὶ τῶν Βουλγαρικῶν ὄρων ἐντὸς εἰσὶ, καὶ τούτας διακατέλγειν, καὶ δεσπόζειν παρακελεύομεθα, καὶ ὅσα ἕτερα ὑπελείφθησαν κάστρα ἐκτὸς τῶν σιγγιλλίων τῆς βασιλείας μου ταῦτα πάντα κατέλγειν τὸν αὐτὸν ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον, καὶ λαμβάνειν τὸ κανονικὸν αὐτῶν πάντων, καὶ τῶν ἀνὰ πάσαν Βουλγαρίαν Βλάτων . . . ὅσα ἐντὸς Βουλγαρικῶν ὄρων εἰσὶ τιμᾶν δὲ αὐτὸν καὶ σέβεσθαι μεγάλως καὶ ἀκούειν τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ τῆς παραινέσεως = Decrãtamũ, ca Prea Sãntul Archiepiscopũ al Bulgariei sã aibã nu numai Episcopiile, înșirate pre nume, dar și acele, care, nenumindu-se, s'aũ lãsatũ din uftare și care sũntũ în interiorul chotarelor bulgarice și ordonãm, ca și aceste sã se ținã și sã se stãpanãscã, și cãte alte castele s'aũ lãsatũ din sigiliile nãstre (3), pre tôte aceste

(1) Petru este fiul lui Simeon, și nepotũ de fiũ al lui Boris. Dupã Boris regatul Bulgaro-romãnũ a trecutũ la fiul seũ în 907 — Simeon, și acesta a întinsũ hotãrele Regatului în respectul civilũ și a fundatũ, seũ mai drept a confirmatũ, mai multe eparchii eclesiastice. Fiul lui Simeon, Petru, urmãndũ pãrintelui seũ în Regatũ la 896, el n'a încetatũ de a ținea Regatul în aceeași splendorã.

(2) Golubinski *краткіи очеркѣ ист. церквен.* pag. 258 — 263.

(3) Aici este qisũ sigiliu în locũ chisovũ; s'a exprimatũ cu semnul pentru obiectul însemnatũ.

să le țină acestu Prea Sântu Archiepiscopu, și să Iea dela dînșii acela, ce este canonicu, și de la Vlachi de prin totă Bulgaria... câți sântu în interiorul chotarelor bulgarice, (toți) să-lu onoreze și să-lu respecteze fôrte și să asculte de cuvintele și sfătuirile lui » (1). Din tôte aceste se vede, că Eparchiile Archiepiscopiei de Bulgaria, sêu mai precis, ale Achridei, nu erau compuse numai din creștini de origine bulgară; ele se compunau și din Vlachi, cari, cum am vëdutü în decursul studiului nostru, erau creștini încă dela venirea lor pre la Dunărea. — Dar mai special.

Cu tötă lipsa de indicațiuni istorice încât se atingea de Eparchiile eclesiastice, locuite de cătră Români, noi ajutați de critică vomü descoperi și aici mai multe Eparchii, unde elementul românescü era predominantü.

1. Eparchia Oițelor, pre carea grecii au numit'o Προβάτων sêu Προβάτων, iar slavii Овче поле. Din acéstă Eparchie la sinodul din Constantinopolü, ținutü pre timpul lui Boris 879, au luatü parte doi Episcopi-Leon al Προβάτ-elor sêu Oițelor și Manuel al Προβάτ-ului, sêu al Oiței (2). Că în adevër a esistatü o asemenea Eparchie eclesiastică, acésta se mai vede și din catalogul Eparchiilor, cunoscutü sub numele imperatorului Leon cel înțeleptü și unde Eparchia Προβάτ-ului este pusă sub Archiepiscopia Adrianopolului, sêu cum se mai numesce el în acel catalogü, a Emimontului (3). Acum în Eparchia oițelor, care de toți istoricii se pune între Varna și Șumla noastră de astă-dîi (4), putëu pre timpul lui Boris să fie atâta creștinü din Bulgari, cari să pôte avea unul sêu doi Episcopi, ce ar fi pututü lua parte la sinodul din Constantinopolü, ținutü la 879 pentru ca să anatematizeze pre papali în totü acela, ce făcëu ei prin Bulgaria? Noi dicemü, că nu; fiind că la acésta ne împinge Niceta Choniati, care, vorbind despre rescóla Românilor de sub imperatorul Isaac Angel din anul 1185, se exprimă în respectul Românilor din timpurile, ce ne ocupă, « că Barbarii dela muntele Emü, se nu-

(1) Golubinski locul citatü mai sus.

(2) Dosith. Τόμος Χαράς pag. 35.

(3) Σύγγραμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων Πάλλη καὶ Ποτλη vol. V. pag. 483. Atragemü atențiunea lectorilor nostri asupra numirei Adrianopolului de Αἰμιμόντου, adică a muntelui-Emü. Și acésta probéză influența romanismului și klar în respectul numirilor de localități.

(4) Golub. краткій очеркъ ист. церкви. pag. 53—56.

mlău Myși, iar acum se kiamă Vlachi » (1). Cu modul acesta, noi acum putem să afirmăm kiar, că *Eparchia Oițelor era compusă din creștini de naționalitate românească*, și acesta o țicem fundându-ne pre relatările lui Choniat, și pre numirea Eparchiei, carea își are originea în ocupațiunea de predicțiune și putem să o numim și esclusivă de pre atunci a Românilor, adică pascerea oilor.

2. Eparchia Delvetului său Δελβετοῦ. Aici dupre mărturia lui Lecvien (2) se află creștini cu Episcopul lor încă mult 'naintea lui Boris. S. Teofan țice, că pre timpul lui Crum, Episcopul locului a fostă strămutatū de către acesta la Dunărea (3), iar Lecvien în locul citatū adauge, că în Delvetū scaunū episcopalū datéză din cea mai aduncă anticitate. Dositeū ni mai spune, că Episcopul Delvetului — Simeon la 879 aū luatū parte la sinodul din Constantinopolū, care era ținutū cu scopul, de a confirma ortodocsia cea tresaltată de către papali (4). Că această Episcopie nu este o Episcopie Bulgară, despre acesta nu mai rămâne nici o îndoială. Și noi sūntem în totū dreptul a presupune și kiar a afirma, că, fiind Delvetul în apropierea Eparchiei Oițelor, la pōlele muntelui En, *cel puțin creștinii din această Eparchie trebuie să fi fostū români de origine*.

3. Archiepiscopia de Achrida. Localitățile, ce compunēu această arhiepiscopie pre timpul lui Basiliu Bulgaro-ctonul 1019, erau: Achrida, Prespa, Mocrul și Kicēvul, care tōte se află în jurul lacului, cunoscutū în anticitate cu numirea de Lichnida, său Achrida. Pre lōngă aceste Cedrin ni mai spune, că David, fratele regelui Samuel al Bulgaro-Românilor, a fostū ucisū de Vlachi, ce locuiau Prespa, Castoria și imprejurimele lor (5); iar Niceta Chroniatū populéză cu Vlachi mai tōtă Tracia (6). Déca mai luămū încă în considerațiune, că în Achrida aū esistatū creștini cu mult mai 'naintea lui Justinian I, și acesta a ridicatū pre Episcopul Achridei la rangul de Archiepiscopū; că pre timpul lui Boris la sinodul din 879 a luatū parte Episcopul Achridei Gavriil, care, se înțelege, că încă

(1) Nicetae Choniatae de Isaacio Angelo lib. I cap. IV. fine.

(2) Lequien. Oriens Christ. I, 1183.

(3) Theoph. Chronographia (ediț. Bonn. 1839) I pag. 772.

(4) Dosith. Τόμος Υαρῶς pag. 35.

(5) Georgii Cedrini Hist. Compend. (ediț. Bonn). 1839 pag. 435.

(6) Nic. Choiatae. Urbs capta. (ediț. Bonn 1835) pag. 808—817.

nu putea să fie Bulgarū de origine; dicū, după tóte aceste atestațiuni, noi nu putem, să mai admitem, că Archiepiscopia, pre care Basiliu Bulgaro-ctonul o numesce a Bulgariei, era o arhiepiscopie, destinată numai pentru poporul bulgarū, pre care îl subjugase, pēnă alū nimici. Din contra, noi în *Archiepiscopia de Archrida vedemū mai mult unū centru eclestiasticū, comunū tuturor popórelor acum creștine din ambele Daciū*. Și cu acēsta numai noi ne și putem esplica modul, cum Romāni și kīar de pre timpul lui Stefan cel mare ținū așa de mult la Achrida, ca la centrul lor eclestiasticū (1).

4. Eparchia Castoria. Dupre chrisóvele lui Basiliu Bulgaro-ctonul în acēstă Eparchie eclestiastică intraū orașele Castoria, Curest, Colonia, Deavoli, Vooza și Mora. Tóte aceste orașe, ce compunēū Eparchia Castoria, se aflaū situate în apropierea Achridei (2), și ele pentru noi aici aū importanță, căci, dupre atestările lui Cedren și Choniat, creștiniū acestei Eparchii oraū de origine Romāni (3).

5. Eparchia Bitoliei. Aici dupre chrisóvele lui Basiliu Bulgaro-ctonul intraū orașele Pelagonia, Prilep, Devretū și Veles. Acēstă Eparchie se află în rōndū cu a Achridei (4), și noi credemū, că decă astă-đi kīar Bitolia se póte considera, ca o Eparchie romānescă, unde elementul romānescū este predominantū, apoi acēsta cu atāta mai mult trebuie să fi fostū atunci, când Bitolia nu încercase atātea nenorociri istorice, care aū venitū asupra ei după timpurilie lui Basiliu Bulgaro-ctonul.

6. Eparchia Belgradului. Trebuie să scimū, că orașe cu asemenea numire se găsescū în Dacia lui Aurelian dođ. Unul este Belgradul din Albania, care se mai numesce Gradița, Glaventin și Biserica albă, și al doile este Belgradul Serbiei de astă đī, care se presupune a fi veklul Singidon. Noi întorcēnd privirile nóstre asupra Belgradului din Serbia de astă-đī, atragemū privirile lectorilor noștri asupra opiniunei D-lui Golubinski, care crede, că pēnă la 1019 în Belgrad, n'a esistatū o Episcopie eclestiastică; și acēstă opiniune

(1) Veđi Documentul, la care aici facemū alusiune, în Magazinul istoricū al D. A. T. Laurian T. J, pag. 277.

(2) Golub. краткіи Очеркъ ист. церкви pag. 58—59.

(3) Ibidem.

(4) Golub. opera citată pag. 61.

D-lui o fundeză pre acela, că despre Eparchia Belgradului nu se face mențiune în chrisóvele lui Basiliu Bulgaro-ctonul (1). Dar noi nu trebuie să scăpăm din vedere, că Basiliu Bulgaro-ctonul prin chrisóvele séle reguléză Eparchiile, ce intrau în Bulgaria, acum cucerită de dinsul; în óre-ce Belgradul din Albania n'a fostú nici o dată sub potestatea regilor Bulgaro-Români. Cât însé se atinge de Belgradul de pre riul Sava, adică veklul Singidon, apoi despre acésta noi acum scimú, că el a fostú încă din cea mai adâncă antici-tate și péné prin secolul al XI-le el s'a aflatú sub potestatea unor duci românesci, cari n'avéu aface cu regiú Bulgaro-Români. În fine, că pre la anii dela Christos 1000 Belgradul se afla în puterea lui Optum (2), iar la 1078 el cade sub dominațiunea Ungurilor (3). Și aceste sântú cuvintele pentru care Belgradul nu se găsește în chrisóvele lui Basiliu Bulgaro-ctonul, și nu că în Belgrad n'a asistatú Episcopie.

Noi péné acum am vedútu, că încă din cei întâi anii ai creștină-tăței în Singidon a esistatú o Episcopie, și în decursul studiului nostru amú arátatú cum Singidonul a fostú unú centru mai ne'ntre-ruptú de vieță românescă, atât în sensul religiosú, cât kiar și po-liticú. Leevien (4) și Dositeú (5) ni-au spusú, că la sinodul din Con-stantinopolú 879 a luatú parte Agaton Metropolitul Moravelor, și că prin urmare, Români de prin secolul al IX-le din Serbia de a-stă-đi avéu o Archiepsapie cu mult 'nainteá lui Basiliu Bulgaro-ctonul 1019. De altá parte imperatorul Româno-Bulgarilor Calian din al doile regatú Româno-Bulgarú printr'o epistolá a sa cátré papa Inocențiu III din 1204 ni spune, că în Serbia de astá-đi și parte din Panonia vekle aú esistatú pre timpurile anterióre lui cincí Eparchii eclesiastice (6). Tóte aceste ni demunstrá, că Eparchia Belgradului, esistândá pre timpul lui Basiliu Bulgaro-ctonul, n'a intratú în Archiepiscopia de Bulgaria, ca cea ce nu se putea

(1) Golub. краткии очеркъ ист. цервей. pag. 69.

(2) Acta s. Gerhardi Episcopi Chanadiensis. opera Ignatii C. de Battyan Eppi. Tranniae A. Carolinae 1790.

(3) Fessler Geschichte von Ungarn ed. II. T. I, pag. 157, 232, și 233.

(4) Lequien Oriens Christianus II, pag. 289. Asseman Callendaria III. 138.

(5) Dosith. Τόμος Χαράς. pag. 34.

(6) Teiner. Monumenta slavorum Mesidionalium T. I. pag. 90 Migne Patrolog. T. CCXV. pag. 291.

estinde preste limitele fostului regatŭ Bulgaro-Românŭ, și de altă parte, și pentru cuvântul, că în Moravele era unŭ Metropolitŭ sêu Archiepiscopŭ, în a căruia jurisdicțiune nu putea să între Archiepiscopulŭ de Bulgaria, ce era cu reședința în Achrida.

De și noi aici amŭ putea, ca să mai adaogimŭ esemple, în cât privește originea creștinilor din Eparchiile Bulgariei, ajungŭ însă aceste fapte istorice, pentru ca să ne convingemŭ, că Eparchiile eclesiastice ale Bulgariei în numărŭ de preste trei-deci nu aŭ fostu tôte compuse din creștini, cari erau de origine Bulgară. Elementul românescŭ în respectul vieței eclesiastice s'a aflatŭ cu Bulgarii în acelêși raporturi, în care ei erau și în privința vieței politico-sociale. Formând unŭ regatŭ comunŭ, ei aŭ trebuitŭ să aibă și o Archiepiscopie Bulgaro-Românescă, unde prelații ei din necesă trebuêŭ să fie mai ales Români, ca națiunea cea mai cultă și mai experimentată în ale creștinismului. Dar acêsta se va proba în viitorŭ de cătră istorie, și noi aici trecemŭ la alte fapte istorice, din care vomŭ putea vede iarăși, că elementul românescŭ de la Dunărea și chiar în respectul Ungurilor n'a avutŭ numai unŭ rolŭ pasivŭ, cum voiescŭ să-lŭ presinte unii din autorii streini.

Precum Roma păgană și Atena veke își formulase teoriile lor de Statŭ, și dicêŭ Atenienii, că totŭ celŭ, ce nu este elenŭ, este barbarŭ, și Romanii totŭ celŭ, ce nu este cetățênŭ romanŭ, este slavŭ, tot astŭ-felŭ se întamplară cu Roma nouă, precum și cu cea veke prin seculul al X-le al creștinismului. La Roma și Constantinopolŭ în acestŭ timpŭ era concentrată tôte viața politică prin eselență, și aceste doê capitale cu patriarhiile lor erau singurele în dreptŭ a distribui titlurile de nobleță, și mai ales pre cele de regi și imperatorii. Credința acum era răspândită și printre barbarii, că corona regală se pôte primi numai dela Roma și Constantinopolŭ, iar condițiunea indispensabilă pentru acêsta era religiunea creștină. Bulgaro-Românii la începutul jumătăței a doa a seculului al IX-le avêŭ creștinismul, lor însă li mai lipsia patriarhia, și pentru acêsta și vedemŭ pre Boris adresându-se când la Constantinopolŭ și alte-ori la Roma nu pentru titlul de rege, pre care acum el în persôna sa cel puțin îlŭ avea, dar mai mult pentru patriarhie, adică pentru acea autoritate eclesiastică, carea ar fi pututŭ și în viitorŭ să-lŭ mijlocêscă dela D-șeu titlul doritŭ, sêu dupre espresiunea D-lui Fili-

pid « împărăția inkipuită ». Boris cere Patriarchū dela Roma nouă, și sinodul din Constantinopolū, adunatū la 861, îi respunde, duple cum am vădūtū mai sus, că provinciile Bulgariei sūntū provinciī ale coronei imperiale și că Episcopiī lor trebuie să fie numiți de către Imperatorul. Pre la 868 Boris cu aceeași cerere se adresază la Papa Nicolaū, și acesta îi respunde, promițēndu-i, că-i va da, dacă nu Patriarchū, apoi numai de cât Archiepiscopū său Metropolitū (1). O atitudine, dacă nu identică, apoi cel puțin analogă, ținū și cialalți conductorī ai tuturor popórelor dela Dunărea, și kīar Romāniī, cum vomū vedea în ultima epochă de studiu, ce ni prestă, prin principiī lor Petru și Asan s'aū adresatū tot pentru titlul de Imperatorū său Rege la Papa Inócențiu III. Dar pēnē atunci să întórcemū atențiunea noastră asupra Sērbilor, Horvaților și mai ales a Ungurilor, cariī ne importéză într'unū modū mai specialū în studiul nostru de acum.

Sērbii și Horvații, stabilindu-se pre locurile dela Dunărea, se decidū a primi creștinismul, și ei nu se mulțumescū cu doctrinele creștinismului, răspāndite acum la popórele, cu care colocaluā, și nici nu se supunū bucuroși autorităților eclesiastice, acum stabilite. Ei pentru acestū scopū se adresază la Constantinopolū, și principiī lor între altele capătă și titlul de patriciī (2). De altă parte, Geula, principele Ungurilor, la 948 supune corónei ungarice, său mai drept, potestatea Ungurilor, pre toți duciī romānesei din vekea Panonie și își întinde dominațiunea sa preste întregū ducatul lui Optum, care ajungea pēnē la Vidinul de astă-đi. El pre lóngă aceste mai avea sub potestatea sa și tóte elementele, necesare pentru a se face creștinū, și cu tóte acestea Geula se adresază pentru creștinarea la Constantinopolū. Cedrin și cu Zonara ni spunū, că Geula, mergēnd la Constantinopolū pentru a se boteza, și avēnd de nașū pre imperatorul Constantin, *el a dusū cu sine pre unū monachū anume Ieroteī, renumitū pentru eusevia lui* (3). Și pentru ca să confirmāmū și mai mult cele đise de noi aici, să estragemū și din Dositeī locul, privitorū pre acestū evenimentū. « εἶτα καὶ Γόλας, ἄλλος ἀρχιερός

(1) Responsa ad consulta Bulgarorum No. LXXII.

(2) Georgii Cedreni, Compend Hist. ad an. 35 Constantini VIII.

(3) Cedren, locul citatū. Ioannes Zonaras în analibus lib. XVI, No. 21.

Οὐγγρων ἔρχεται, καὶ βαπτίζεται καὶ αὐτὸς, τῶν ἰσῶν ἀξιωθεὶς καὶ δοξαῶν καὶ τιμῶν. Καὶ Ἰεροθέου, ἀνδρα τίμιον ὁ Θεοφύλακτος Οὐγγρίας, ἐπίσκοπον χειροτονεῖ, καὶ πέμπει, ὃς ἐκεῖ πολλοὺς εἰς τὴν εὐσέβειαν ᾠδήγησε . . . = Apoi vine și Ghila, altă căpetenie a Ungurilor, și se botează și el, *invrednicinduse de aceleși daruri și onoruri*. Și pre Ierotei, bărbatū de onóre, Teofilact ilū chirotonisese Episcopū al Ungariei și ilū trāmite, care a condusū acolo pre mulți la eusevie (1). Acestū faptū istoricū, și in special ducerea lui Geula la Constantinopolū cu monachul Ierotei nu ne pôte pre noi óre autoriza, ca să tragemū conclusiunea, că și Ungurii cu creștinarea lor se află in acelési raporturi cu Romānii, in care noi amū vėđutū, că aū fostū și Bulgarii? Monachul Ierotei, dusū de Geula la Constatinopolū, ca să fie chirotonisitū Episcopū, déca nu era din monastirea, aflată in orașul Mureșiu, apoi el trebue să fi fostū din clerul Bisericii romānesci, care pre acele timpuri erau singure organizate cu tóte elementele lor constitutive. Cu alte vorbe, Romānii din Panonia aū unū rolū activū in respectulū Ungurilor, și primele semințe ale creștinismului in Ungaria aū fostū răspāndite prin creștinii dintre Romāni.

Să reintórcemū acum privirile nóstre asupra a totū, ce noi pėnė acum am đisū in epocha de studiū, ce amū trecutū. In respectul intinderii lor, noi amū vėđutū, că in óre-ce in epocha precedentă Romānii se intindėu de la Sirmiul vekiū, ca dintr'unū centru, și ca nisce rađe, spre Mėđă-đi și mai mult pre laturea stāngă a Dunărei spre Rėsăritū, acum đicū, in acéstă epochă de studiū noi I-amū vėđutū, spre Mėđă-nópte intindėndu-se in formă de staturi, legate unul de altul, și intinse pėnė preste Transilvania, iar spre Mėđă-đi și Rėsăritū fiind pre-serați prin Mysii, Thracia și Macedonia, ei ajungėu

(1) Dosith, cart. VII, cap. XIX, §. 3. Atragemū atențiunea lectorilor noștri asupra faptului, că Teofilactū, care a chirotonisitū pre Ierotei, estē Patriarchul de Constantinopolū. De altă parte, Dositei nu redă cu fidelitate faptul, dupre cum ni-lū conservă Cedrin și Zonara. Dositei, ca să pótē ajunge la conclusiunea, că și Biserica Ungariei, datorindu-și înființarea ei Bisericii de Constantinopolū, lasă acea parte din evenimentū, unde se spune. că Ierotei a fostū dusū de către Geula la Consaantinopolū, pentru că, cu modul acesta se pótē deduce, că Biserica Ungariei trebue să deprindē de cea de Constantinopolū, pentru cuvėntul, că ea datorese acestia înființarea celei āntăi Episcopii.

până la Marea neagră și treceră peste Thesalonic. Și în ore-ce viața lor politică de mai înainte era limitată mai mult în cea socialo-religioasă, aici, noi i-am vădit, că Românii având și o viață politică, propriu zisă, întruniră toate condițiunile vieții politice, posibile lor pre acele timpuri. Ei avură ducii lor românesci în ducatele din stânga Dunării, și luptară cu Ungurii pentru viața politică, iar îndrepta fluviului își împărțiră viața politică cu Bulgarii, regulându-se cu acestia în cât se atingea de persoanele regilor și admitând regi dintre Bulgari și alte-ori dintre Români. Viața însă religioasă la Români, ca și la toate popoarele Evului mediu, a avut în această epochă rolul cel mai mare. Vădit, că viața și independența politică este greu de susținută în fața Ungurilor și a Bizantinilor cotropitori, ei se gândesc la mijloace, prin care ar putea avea independența religioasă. Tinzând neîncetat la a avea o Biserică neatârnată de tronurile de la Roma și Constantinopol, ei se supun bucuroși Archiepiscopiei de Achrida, cerând când de la Roma și alte-ori de la Constantinopol Patriarhul, sau cel puțin Archiepiscopul.

Cedându-se Româno-Bulgarilor, noi am vădit, independența ecleziastică nu sub forma de Patriarhie, dar numai de Archiepiscopie, și făcându-se reședința acestei Archiepiscopii nu în centrul vieții lor politice, dar la extremitatea Statului lor, în Achrida, Români și Bulgari tot pentru neatârarea lor au trebuit să cedeze un element de cultură cu totul eterogen naționalității lor, și inventând literele cirilice, ei au acceptat limba slavonă, ca mijloc pentru o cultură separată și neconfundabilă atât cu cultura bizantină, cât și cu cea papală, ce devenisă acum schismatică. Aceste sunt privirile generale, rezultate din faptele, espuse în epocha de la 668 până la 1185. Viața Romanilor din timpul următor până la Radul Negru, și specialmente cea religioasă, se va desfășura în epocha următoare și ultimă a studiului nostru.

În fine cu studiul nostru am ajunsă pănă în fața epocii ultime a istoriei religiöse a Românilor, ce ni-amă propusă să urmărimă. Regatul Romăno-Bulgară, înființatū de frații Petru și Asan la anul mântuirii 1185, va fi punctul nostru de plecare în această epochă, iar începutul seculului al XV-le ni va servi, ca terminū ultimărū în studiul nostru. Noi sântemă deciși, ca să ne oprimă aici, fiind că viața politico-religiösă a Românilor de la acestū terminū devine cunoscută, și chronicarii nostri presintă datele istorice destul de lămuritū. Tot-o-dată anticipămă a spune lectorilor nostri, că în această epochă, vorbind despre regatul de preste Dunăre, înființatū de Petru și Asan, îl vomă numi Romăno-Bulgară; și această pentru preponderanța elementului românū din viața politico-religiösă a Românilor și Bulgarilor din al doile regatū al lor.

Nu mai puțin sântemă datori, ca să prestabilimă și planul de studiu al acestei epoce, și să o spunemă, că lectorii noștri voră găsi același modū de espunere al materiilor. Vomă începe mai întâiū cu o delimitațiune geografică a elementului românū de pre ambele laturi ale Dunărei, arătând pre unde anume se întindea viața politico-religiösă a Românilor din seculul al XII pănă la al XV-le; după această, vomă căuta, ca să skitămă și viața politico-socială a elementului românescū din ambele Dacii; pentru că numai astū-felū pôte deveni înțelėsă viața lor religiösă, scopul studiului, ce urmărimă.

Muntele Emă, ca și Carpaților, Romăni li datorescū conservațiunea, precum și viața lor. Preste Dunăre, și anume în muntele Emă, Romăni la anul 1185 și cei următori fundeză unū regatū, care mai pre urmă a ajunsă, ca să impună respectū Imperiului bizantinū, să fie recunoscutū de cătră statele europiene, esistānde prin seculul al XII și pănă la al XV-le, și să se estindă prin tötă Mysia, să ajungă diu marea Neagră pănă la Adriatică și cu posesiunile lui din Tracia să amerințe kiar capitala Imperiului bizantinū. Regatul Romăno-Bulgară din seculul al XII-le, care se mai numesce și al doile, s'a fundatū, de cătră trei frați de origine român, numiți Asan, Petru și Ioan, și în scurtū timpū a devenitū, ca să ocupe totū terenul, cunoscutū astă-di cu numirea de Bulgaria cea veke. Și fiind-că caracterul acestui regatū mai mult românescū se

dispută și se contestă de către unii din istoricii, de acela noi aici, mai înainte de a determina hotarele lui, să facem, ca autorii bizantinii, precum și alții contimpurani să vorbescă ei despre înființarea acestui regat cu caracteru curat-romănescu, și să ni arate și originea fraților Asan, Petru și Ioan.

Maî întâiu Niceta Choniat, vorbind despre nunta imperatorului Isaac Angel cu fiica regelui Ungariei — Bela III. spune: «Καὶ ἔλαθε διὰ σμικροπρέπειαν καὶ ἄλλας μὲν πόλεις καλαμησάμενος, αἱ κατ' Ἀγγίαιον συνφκίζοντο, ἑαυτῷ δὲ μάλιστα καὶ Ρωμαίαις ἐκπολεμώσας, τοὺς κατὰ τὸν Αἴμον τὸ ὄρος βαρβάρους, οἱ Μυσοὶ πρότερον ὠνομάζοντο, νυνὶ δὲ Βλάχοι κεκλήσονται. οὗτοι γὰρ ἰταῖς δυσχωρίαις πεποιθότες, καὶ τοῖς φρουρίαις θρασυνόμενοι ἅ πλεῖστά τε εἰσι καὶ ὀρθὰ κατ' ἀποτόμους κείμενα πέτρας, καὶ ἄλλοτε μὲν κατὰ Ρωμαίων ἐμεγαλαύχθησαν, τότε δὲ πρόφασιν εὐρήσκοντες, ὃ δὴ λέγεται, Πάτροκλον τὴν τῶν οἰκείων θραυμάτων ἀπαγωγὴν καὶ κήκωσιν ἑαυτῶν, ἐς ἀποστασίαν λαμπρὰν ἀνεσκίρτησαν. ἦσαν δὲ οἱ τοῦ κακοῦ πρωτοῦργοι καὶ τὸ ἔθνος ὅλον ἀνασείσαντες Πέτρος τις καὶ Ἀσαν, ὁμοιογενεῖς καὶ ταυτόσποροι, οἱ καὶ μὴ ὄρωντες τὴν νεωτέρισιν ἀπροφάσιστον προσίασι βασιλεῖ σκηνομένῳ ἐν τοῖς Κυψέλλοις, αἰτούμενοι συστρατολογηθῆναι Ρωμαίαις καὶ διὰ βασιλείου γράμματός σφισιν βραβευθῆναι χωρίον τι βραχυπρόσοδον κατὰ τὸν Αἴμον κείμενον. Ἀλλ' ἀπέτυχον τοῦ αἰτήματος· ἦν γὰρ ἡ θεία ἐπικρατεστέρα κίνησις. ὕπετονθόρουσαν οὖν ὡς παροφθέντες, εἰκαίως δὲ καὶ τὴν αἴτησιν ἐπανατεινάμενοι παρέπτυσάν τι καὶ ῥῆμα θερμότερον, τὴν ἀποστασίαν ὑπεμφαίνον· καὶ ὅσα, ἐπανιόντες οἰκαδε δράσουσι, καὶ τούτων μάλιστα ὁ Ἀσαν ὁ καὶ θρασύτερος καὶ ὀμότερος, ὅς καὶ τύπτεται κατὰ τῶν προσώπων ἐπιταγῆ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου, ἐπιπληχθεὶς εἰς ἀναίδειαν. Καὶ οἱ μὲν ἄπρακτοι οὕτως ἐπανῆλθον καὶ περιύβριστοι· ὅσα δὲ κατὰ Ρωμαίων οἱ ἀγοσιουργοὶ οὗτοι καὶ μικροὶ διεπράξαντο, τίς ἂν ἐφίκοιτο λόγος, ἢ ποία διήγησις τοσαύτας κακῶν Πιάδας συμπεριλήψεται;»

Și (Isaac Angel) a făcutu pentru degradarea sa, ca să se tortureze (1)

(1) În privința tortunelor, despre care Choniat face numai mențiune, George Acropolitul (Anniles cap 11) este și mai explicit, când face: «Impărațind în Constantinopol Isaakie și murindu-i femeea lui, a luatū pre cea menționată de noi mai sus, de origine din Ungaria, fiind fiică a capiteniei Ungurilor. Fiind-că era săse

și alte orașe, ce se află spre Anchial (1), și să se rescôle contra lui și mai ales a Romanilor (Bizantinilor) barbarii, cei de pre la muntele Emü, pre cari mai 'nainte îi numiau Myși, iar acum se kiamă Vlachi. Acestia, încredându-se în dificultățile terenului, și basându-se pre forterețe, de care suntu (aici) förte multe, aședate pre petre drepte și ripöse, s'au lăudat și alte dăți în contra Romanilor (Bizantinilor), iar atunci gășind pretecestü, și dicënd, că i s'a răpită moșia părintescă, cea pentru chrana familiei și i s'a făcutü lui nedreptate, a săritü la o rescólă mare. Instigatorii reului și resculătorii întregului nēmü erau unü Petru öre-care și Asan (2), de aceeași seminție și născuți din același părinți, cari, spre a nu face rescóla förē de pretecestü, au venitü la imperatorul, ce se afla în Kipsela și au cerutü, ca să între în armata romană (bizantină) și cu gramată împărătescă să fie recompensați cu unü orașü micü, ce se afla Emü. Dar nu li s'a realizatü cererea; fiind-că era unü motivü förte tare și mai înaltü (3). Deci murmurând, ca respinși, și pre nedrept susținënd cererea, au eruptü ceva și o vorbă mai îndrăznēță, manifestând rescóla, și câte au să facă, ducëndu-se acasă; și de acestea (dicea) mai ales Asan, ca cel mai îndrăznețü și mai necioplitü, și care a fostü lovitü preste

facē nuntă și tot-o-dată împărătescă, trebuia cu acēsta săse facē keltueli mari pentru care din totă téra Romanilor (Bizantinilor) se aduna oi, porci și boi. Dar fiind-că mai multe de aceste nutresce Bulgaria, de aceia de la dinsa s'au cerutü și mai multe etc.

(1) Anchialul era unü orașü de pre malul vesticü al mării Negre, în Tracia (veđi Μεσσιου Γεωγραφία pag. 438).

(2) Choniat aici nu face mențiune, de cât de cei doi frați, cari, dupre cum se vede, au făcutü rescóla și au întemeiatü și regatul Románo-Bulgarü. Dar, că acești frați au fost trei la numărü, adecă Asan, Petru și Ión, seü mai drept, Ioniță, acēsta se vede din mai multe documente și sprecialminte și din altü locü la Niceta Choniat, (De Alexio Isaacii Angeli fr. Lib I, cap. VI.) unde se dice: «Iar domnia Vlachelor căută spre Ioan, al treile din frați». Se înțelege, că Choniat spune acēsta după ce istorisese mörtea lui Asan.

(3) Nu voiesce Choniat să spunē motivul, pentru care Isaac Angel n'a voitü să cedeze la imunitățile, cerute de Asan pentru orașul seü, și dice, că aceste motive suntu förte tari și kiar divine (θειο). Dar cu tóte aceste, motivul celü sântü și tare pentru Bizantinü, de a nuse aranja cu popórele, ce locușau Imperiul și care în realitate făceau forța lui, este cuprinsü în desprețul Grecilor către alte popóre, pre care, dupre deprinderea veke, îi numiau varvari, precum și în istoria bizantină, de unde se vede, că Grecii din Bizanțiu, păstrând numele numai de Romani, au luptatü pre tóte căile contra acestü elementü.

față din ordinul sevastocratorului Ión și inculpată în nerușinare. Și cu modul acesta ei s'au reintorsă fără de nici un rezultat și cu totul insultați. Câte însă acești rei și spurcați, în contra Romanilor (Bizantinilor) au făcută, ce voce ar putea să le spună, seú ce espunere ar putea să îmbrățișeze atâta amar de reuțăți? (1) În urmarea celor ȳise de către Choniat, omul celú mai influente și mai cunoscătorú de faptele timpului seú, (2) noi sântemú datorú, să constatămú: întâiú, că *elementul, ce a provocatú rescóla în Imperiul bizantinú din 1185, a fostú celú românescú, și tot-acestú elementú, a fostú în capul regatului al doile al Românilor și Bulgarilor*; (3) *de altă parte, că motivul acestei rescóle, ce în rezultatú a adusú înființarea regatului al doile Româno-Bulgarú, a fostú dorința, ce Asan a esprimatú către Isaac Angel, de a obține independența unú orașú din muntele Emú, pre care Petru și Asan îlú aveau, ca moșie părintescă.*

Nu era de ajunsú, ca săse umple sufletul lui Asan numai de spi-

(1) N. Choniatae. De Isaacio Angelo lib. I cap. IV.

(2) Că în adevăr, Choniat a fostú omul celú mai competentú în máteria, ce a scrisú. ácéta se vede întâiú din modul tractărel materiilor și apoi kíar el singur despre sine mărturisesce ácéta.

(3) Românismul și nobleța de sânge acestor trei frați, cariú au restabilitú regatul din cestiune, se probéză: întâiú, prin scrisórea Papei Inocențiu al III către Ioniță, Imperatorul Românilor și al Bulgarilor, unde ȳice: « Nos antem audito, quod de nobili urbis Romae prosapia progenitores tui originem traxerunt et tu ab eis et sanguinis generositatem contraxeris et sinceræ devotionis affectum, quem ad sedem apostolicam geris quasi haereditario jure, jampridem te proposuimus et litteris et nuntiis visitare = Iar noi aúndind, că străbunii tói își trágeau originea din nobila viță a cetăței Roma și tu de la ei ai moscenitú nobleța sângelui și afecțiunea sincerei devoțiunii, pre carea o porți către seannul apostolicú, ca unú dreptú, de ereditate, pentru ácéta decú ni am propusú, ca să te visitámú cu scrisóri și nunții». Insuși Choniat, vorbind despre rescóla din cestiune a Românilor, distinge-fórte bine elementul românú de celú bulgarú, când se esprimă: «Cariú mai înainte se numiaú Myși, iar acum se kíamă Vlachiú». (N. Choniatae. De Isaacio Angelo lib. I, cap IV). Și la același locú (cap. VI) Choniat ni mai spune, că Leon monăsteriotul, vorbind de rescóla Românilor, a ȳisú: «Ași dorú acum de sufletul lui Basiliu Bulgaroctonul, care ar face cu Valachiú aceia, ce a făcutú și cu Bulgariú». Și tot acolo Choniat, spunénd de armata, cu carea Asan s'a servitú în rebelele sele cu Isaac Angel, adaugé, că luptătorii lui Asan erau Sciți, adecá Români, cum vomú vedea din Valachia de astăú. În fine, Choniat, arătând și tendințele lui Asan respectiv, de cucerile lui, se esprimă: «Și nu doríau, să-și recapete numai locurile lor și să aibă administrațiunea numai a Mysiei, dar și locurile Romanilor (Bizantinilor) le-aú vătămatú fórte mult, și nu s'au repausatú de locú, péné ce s'au unitú la unú locú, puterea Myșilor și a Bulgarilor.

ritul resbunării și al revoluțiunii contra elementului dominatorului al Bizanțiului și care asupra pre popore prin totu felul de nedreptăți. Lui Asan, pentru ca săși realizeze murmurele din Kipsela, îi trebuia poporul, și acestu poporū, cu care Asan a întreprisū fundarea regatului II Romano-Bulgarū, erau Romāni. Choniat ni spune și midlocul, cum populațiunea romanā depreste Dunāro s'au sculatū la apelul lui Asan, când fiçe : - Οί βλάχοι ὄκνον τὰ πρῶτα καὶ ἀπεπήδων πρὸς τὴν ἀπόστασιν εἰς τὴν ἐνήγοντο πρὸς τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἀσάν, τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος ὑφορώμενοι. Τῆς δὲ δειλίας ταύτης τοὺς ὁμογενεῖς ἀπάγοντες οἱ ταυτοῖμοι εὐκλήριον ἐδείμαντο οἶκον ἐπ' ὀνόματι Δημητρίου τοῦ καλλιμάστουρος, εἰς ὃν πολλοὺς τῶν δαιμονολήπτων συνηθροικότες ἐξ ἑκατέρου γένους, αἰμωποὺς καὶ διαστροφούς τὰς κόρας, λυσιχαίτας, καὶ τάλλα ἀκριβῶς διασώζοντας, ἐπόσα οἱ τοῖς δαίμοσι κάτοχοι διαπράττονται, τοιαῦτα τούτοις ἐνθουσιῶσιν ὑπετίθους φθέγγεσθαι ὡς ὁ θεὸς τοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων γένους ἐλευθερίαν ἠϋδόκησε καὶ τοῦ χρονίου ζυγοῦ ἐπένευσεν ἀπαυχένευσιν, οὐ χάριν καὶ τὸν χριστομάρτυρα Δημήτριον ἀπολιπεῖν μὲν τὴν θεσσαλονικέων μητρόπολιν καὶ γεῶν τὸν ἐκεῖ καὶ τὰς παρὰ Ρωμαίοις διατριβάς, ἐς δ' αὐτοὺς ἀφικέσθαι ὡς ἐπαρήξοντα καὶ συλλήπτορα τοῦ ἔργου ἐσόμενον. Αναγκωχούμενοι δὲ πρὸς βραχὺ οἱ παράφοροι οὗτοι, καὶ αἰρνης τὸ πνεῦμα πλεῖον συλλέγοντες, ἐπιληπτουόμενοι αὐθις διεσοβοῦντο καὶ ἐδόκω ἐνθεστακὴν καὶ διάτορον μὴ εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦδε ἔδρας ἀκμήν, ἀλλ' ὄπλα μετὰ χεῖρας λαβεῖν καὶ Ρωμαίοις ὁμόσε χωρεῖν, τοὺς δε γε συλλαμβανομένους κατὰ πόλεμον μὴ ζογρεῖν, ἀλλ' ἀποσφάττειν καὶ κατακαίνειν ἀνηλεῶς, μηδ' ἐπὶ λύτραις ἀφιέναι, μηδ' ἐπικάμπτεσθαι μηδὲ γονυκλησίαις θηλύνεσθαι, ἀλλ' ὡσπερ τιγὰς ἀδάμαντας πρὸς πάσαν ἀνεγδότους εἶναι παρὰ κλησιν καὶ φθείρειν ἀπαξάπαντας τοὺς συλληφθέντας. ὑπὸ θεοπρόπων οὖν τοιούτων ὄλον τὸ γένος ἐξομιληθέντες τῶν ὄπλων ἅπαντες γίνονται. Καὶ ὡς αὐτίκα εὐημερήθη τούτοις τὰ τῆς ἀποστασίας, ἔτι μαλλὸν ἔθοντο τῇ ἐλευθερίᾳ σφῶν ἐπευδοκεῖν τὸν θεόν. — Vlachiū la începutu se leneviaū și fugiaū de rōscōla, la carea îi îndemnaū Petru și Asan, considerând greutatea lucrului. Și pentru ca să scape de acēstă frică pre conationalii lor, frații aū construitū pre numele s-lui Demetria marelui martirū unū templū măreșū, in care adunând mulți îndemo-

nizați de ambele securi, cu okii roșii, cu luminile okilor imprăștiate, sbârliți, și dispunând în totul și de toate câte facu cei ținuți de demoni, au impusu acestora, ca să dică astu-felū, că D-șeul națiunei Bulgariilor și al Vlachimilor a bine-voitu eliberarea lor și a bine-cuvântatū lepădarea jugului secularū, pentru care și martirul lui Christos Demetriu a părăsitū metropolia Thesalonicenilor și templul de acolo, precum și rēmanerea la Romāni (Bizantini), ca celū, ce are să fie sprijinatorū și ajutorū al lucrului (acestui). Mai reținendu-se puțin nebunii aceștia, și de o dată iritându-se mai mult cu spiritul, și îndrăcindu-se din nou, se escitaū și strigaū la arătare și cu voce mare, de acum să nu sufere stăpânirea, dar să țină armele în mână și să mērgē contra Romanilor (Bizantinilor), și pre cei prinși în resbelū să nu-i cruțe, dar să-i tae și să-i omōre fōrē de milă, nici pentru bani să nu-i libereze, nici săse înduplice la rugăciuni, nici să se supună la ingenukeri, ci ca nisce petre tari, (adamanti) să fie ne 'nduplicați la ori-ce rugăciune și să nimiciască pre fie-care din cei prinși. Deci înduplicată fiind națiunea întregă cu astu-felū de devinațiuni, au alergatū la arme. Și de 'n dată ce au vėdutu, că li merge bine cu rescōla, încă și mai mult s'au întăritū în libertate, (dicend) că acesta o bine-voiesce D-șeul lor. (1)

Cu modul acesta Romāni sūnt puși pre piciorū de revoluțiune contra opresorilor lor, Bizantinii, și resculāndu-se totū poporul, în mai puțin de 15 ani și în urmarea a patru resbele cu Imperatoriul bizantin, ei se vėdū stăpāni mai preste totū teritoriul dintre Marea Nėgră și cea Adriatică. Punctul in se de revoluțiune și basa operațiunilor lor era muntele Emū, fiind-că în privința acesta ēca cum se exprimă Choniat: « Καὶ μικρὸν ἡγησάμενοι τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἀνετον καὶ ἀπόλυτον, καὶ κατὰ τῶν ἀποθεν τοῦ Αἵμου κομπούλεων καὶ συγκτήσεων ἐμπλατόνονται. Ἄτρωτος δὲ τῶν ὀμαιμόνων ὁ Πέτρος καὶ στεφανίσκῳ χρυσέῳ διαδέεται τὴν κεφαλὴν καὶ τοῖς ποσὶν ὑποβάπτει καὶ περιτίθησι κοκκοβαφεὲς πέδιλον. Τῇ δὲ Πρισθλάβα προσβαλόντες (πόλις δ' αὐτῆ ὠγυρία, ἐκ πλίνθου πάσα ὀπτῆς, καὶ πλείστην ὄσσην περὶ τὸν Αἴμον τὴν περιμέτρον ἔχουσα) ὡς οὐκ ἀκίβδονον ἐώρων τὴν πολιόρκησιν, αὐτὴν μὲν ἀντιπαρέρχονται, τὸν δ' Αἴμον ὑποκατέρχονται, Ρωμαῖ-

(1) Niceta, Choniat: De Isaacio Angelo lib. I. cap. V.

καὶς δ'ἐτέραις ἐπικαταρρόραγέντες ἀπροσδόκητοι κωμοπόλεις πολλὰ μὲν σώματα Ρωμαίων ἐλεύθερα. πολλοὺς δὲ βόας καὶ ὑποζύγια καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων χρεῖμά τι οὐκ ἐλάχιστον διαρπάσουσι. = Și bucurându-se puțin de libertatea și desfrêul lor, s'a întinsu asupra orașelor și cetăților celor depărtate de muntele Emū. Al doile frate-Petru a pusu pre capul lui coronă de aurū, s'a încălțatū și și-a învălitū piciorerele cu colțuni vâpsitī. Prislava, ce este orașul vekiu Ogigia, (1) tot din cărămidă arsă, și care cuprinde cea mai mare parte din întinderea de prin jurul Emului, a fostū atăcată, dar vëdënd că luarea ei presintă dificultăți, ei au trecutū dincolo de cetate și au coborētū Emul la vale, și aruncându-se fôrē de veste asupra altor orașe romane (bizantine), pradă multe corpuri libere de Romani (Bizantini), boi mulți, care, și cătașime nu mică de alte animale» (2).

Incepënd Romani de la muntele Emū cu eliberarea orașelor și a cetăților lor, pre care Bizantini le stăpănuiaū numai in puterea unei egemonii, și a dreptului de conkistă antică, adecă cu cucerirea mai întâiū a Mysiei, éca cum espune și Acropolitul întinderea și lățirea Regatului al doile Romano-Bulgarū: «Καὶ ἀνίσταται τις Ἄσαν τοῦνομα, καὶ βασιλεύει τῆς Χώρας, ἅπαντα τὰ ἐντὸς τοῦ Αἰμου μέχρι καὶ τοῦ Ἰστρου ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος. = Și se scōlă unū-ore-care cu numele Asau, și împărătesce preste țēră, supunënd sie-și tôte (localitățile) dintre muntele Emū și pēnē in Istru ». (3) Și așarea: «Ὁ γὰρ δηλωθεὶς Ἄσαν δύο ἔσχεν ἀδελφοὺς, ὧν ὁ μὲν Πέτρος ἐκαλεῖτο, ὁ δὲ Ἰωάννης. Καὶ τὸν μὲν Ἰωάννην εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ, τὸν δὲ Πέτρον τμημά τι κόψας τῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας ἄρχειν ἐκείνου διεκελεύσατο, ἧ τε μεγάλη Περισθλάβα καὶ ἡ Προδάτους καὶ τὰ περὶ αὐτὰ τῶ Πέτρῳ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἄσαν ὡς οἰκεῖος κληρὸς δεδῶρητο, ὅθεν καὶ μέ-

(1) Prislava sėu Presilava era unū orașū fôrte vekiu, pentru care Choniat ilū și asemănă cu vekea și mitologica politie Ogigia. Dēcă insū consultămū pre Meletie in Geografiile sėle (pag. 316), el ni spune, că Preslava era o cetate in Dobrogea de astă-đi. între Șumla și Rusciuc, sėu pôte klar Rusciucul, in ceia-ce privesce partea lul cea veke.

(2) NicetaChoniat de Isaacio Angelo lib. I, cap. V.

(3) Georgii Acropolitae Annales cap. 11. Cu alte vorbe, dupre supusele lui Acropolital, Asan la prima încercare de rescōlă șia supusū sieși Dobrogea și Bulgaria de astă-đi.

χρη τοῦ νῦν τὰ τοιαῦτα τοῦ Πέτρου ὀνομάζεται χώρα. = Iar Asan, răcõndu-se cunoscută, avea doi frați, din cari unul se kiema Petru, iar cela-lalt Ioan (1) și pre Ioan îl u avea cu sine, iar lui Petru, despărțindu-l o parte din eparchia sa, i-a ordonată să o stăpâniască el, adecă Pereslava cea mare și Provatele (2) și locurile cele de prin jurul lor s'au chărăzitu lui Petru de cătră fratele seă Asan, ca o parte proprie a lui, pentru care aceste locuri și pënë acum se numescă țera lui Petru (3) ».

Iar după mórtea lui Asan, carea s'a iutâmplată la noă ani de la începutul rescólei, adecă la 1195, regatul Româno-Bulgară, condusă acum de Ioniță, fratele lui Asan numera între provinciile sele și următórele localități: « Ἀπάρας γοῦν ἐκεῖθεν ὀ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, μὴ ἔχων τὸ ἐμποδῶν ὡς τῶν Ἰταλῶν αὐτοῦ καταπορθηθέντων τὸ ἔσχατον, ἑτέρου δὲ μὴ ὄντος τοῦ ἀνθισταμένου, πᾶσαν κατατρέχει Μακεδονίαν. Λείαν οὖν παμπόλλην ἐποιήσατο, ἀτάνδρους τὰς πόλεις ἀνδραποδισάμενος καὶ τέλειον κατασκάψας αὐτάς. Τὸ δὲ αἰ διανόημα ἦν, ὡς μήποτε Ρῶμαίους ἀνάγκησιν σχεῖν, τῶν σφετέρων ἐπιδράξαιθαι πόλεων. Κατέσκαψαν γοῦν ἐκ βάθρων αὐτῶν τὴν Φιλιππούπολιν, θαυμάστην ἄγαν οὔσαν, ἣτις παρὰ τῷ Ἑβρω κείται, εἶτα τὰς ἄλλας πάσας πόλεις, τὴν Ἡράκλειαν, τὸ Πάνιον, τὴν Ραϊδεστόν, Χαριούπολιν, Τραϊανούπολιν, Μάκρην, Κλαυδιούπολιν, Μεσσνούπολιν, Περιθεώριον, καὶ ἄλλας πόλλας, ἅς ἀριθμῆσιν οὐ χρεῶν, = Deci sculându-se de aici Imperatorul Bulgarilor (4), ne având cine să-l u impiedice, ca celu ce sfărãmase cu totul și nu de mult pre Italieni, iar altul ne mai fiind ca să-i stea in contra, străbate tótă Macedonia. Deci făcând pradă fôrte mare, pre tôte orașele le-a pustiatu de bär-

(1) Numele acestu frate a lui Asan era Ioniță românescă, pre care Bizantinii ne putend să-l u pronunță, îi dicéu simplu Ioan. Noi însă ne ținemă aici de versiunea latină, carea numesce pre acestu frate a lui Asan Ioannitius = Ioniță.

(2) Aceste erau orașe de pre malul Dunărei și prin urmare din Mysia veke și Dobrogea de astă-dî.

(3) G. Acropolitae Annales cap. XII.

(4) Aici e vorba despre Ioniță imperatorul Româno-Bulgar, care a bătatu la Adrianopolă pre Italienii, ce ocupau Constantinopolul și in bătăia de la Adrianopolă a fostu prinsă și Balduin, ducele lor de cătră armata lui Ioniță. Și prin urmare Ioniță s'a sculatu și a plecatu de la Adrianopolă (G. Acropolita Annales, cap. XIII.

bați și cu desevăzire le-a dărâmată pre dinsele. Iar acésta eî o făceaî cu scopū, ca nu vre-o-dată Romaniî, (Bizantiini) a-vënd reinforțări, să-și recapete orașele lor. A ruinată din temeliele séle Filipupolul, fiind fórté minunată și situatū lóngă riul Ebru, apoi pre tóte cele-la-lte orașe, Iraclia, Paniul, Redestul, Chariupolul, Trafanupolul, Macra, Claudiupolul, Mosinupolul, Periteoriul și altele multe, pre care nu este necesariū să le enumerămū (1) Cu alte vorbe, Imperatorul Româno-Bulgarilor, Ioan, pre la anul 1198 a ajunsū, ca să-și întindē dominațiunea sa preste ambele Mysii, căci tóte aceste cetăți și orașe, de care face mențiune aici Acropolitul, se află pre ambele laturî ale riului Ebru, séu Marița de astăzi.

In fine Acropolitul, continuând cu înșirarea orașelor și localităților, intrate in Regatul Româno-Bulgar, adauge: « ἐπὶ καὶ γὰρ κατ' αὐτῶν κατόπιον ἐχώρει, πάντα ἀναμιωτὶ τούτω ὑπέπιπτον, καὶ γίνεται μὲν ὑπ' αὐτὸν ἡ Ἀδριανοῦ, ἐκ τοῦ σχεδόν δὲ καὶ τὸ Διδυμότοιχον, εἶτα Βολερὸν ἅπαν, Σέρραι, Πελαγονία, καὶ Πρίλαπος καὶ τὰ πέρεξ τούτων. Κετέδραμε δὲ καὶ τῆς μεγάλης βλαχίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἑλβάνου κατακυριεύει καὶ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ τὰς λαίας ποιεῖ » = Și deci mergea in urma lor (2), și tóte ise supuneaî fórté vörsare de sânge; și a intratū sub stăpânirea lui (politia) lui Adrian, din care mai și Didimotichul, apoi Volerul întregū, Sera, Pelagonia, Prilapul și imprejurimele lor. A venit sub dînsul Valachia mare (3) și a cuceritū Elbanul și își întinde devastările séle pēnē la Iliric (4) ». Din tóte aceste iarăși resultă, că la începutul revoluțiunei Asan și a îndreptatū privirile séle mai întăiū asupra elementului românū, din imperiul bizantinū. Acésta se dovedesce din modul, cum el își

(1) Georgi Acropolitae, Annales cap. XIII.

(2) Aici e vorba despre locuitoriî orașelor Imperiului bizantinū, pe cariî Asan făcēndu-î captivi in resbōe, îi elibera, ca să se reintōrcē la locurile lor, și să spunē locuitorilor, că el, scāpāndu-î de jugul Bizantinū, are a se purta cu dînsiî omenesce.

(3) Despre Valachia cea mare éca cum se esprima Choniatal: « Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ἄλλοις τις τὰ Θεσσαλίας κατέλιπον μετέωρα, ἃ νῦν μεγάλη βλαχία κυλιησμεταί, τοπάρχης ἦν τῶν ἐκεί. » = Pre lóngă aceste, altū (poporū) domiind preste chotarolē Thesalieî care acum se numescū Valachia cea mare., își avea guvernatoriul séu preste locurile de acolo » (N. Choniatae. Urbs capta cap. XV.) Aici Choniatū are in vederea, de a ne vorbi despre Romāniî din muntele Pindū, cariî pre timpul lui Ionișā încercase și eî de a funda unū regatū românū sub guvernāmēntul unū Crișu. Despre acésta mai jos.

(4) Georgii Acropolitae, Annales cap. XXV.

intinde cuceririle sêle, facend ca sã ise supunã mai întâi orașele din Mysii, întindend-u-și cuceririle sêle spre Macedonia și Thesalia în modũ treptatũ, unde a apucatũ sã supunã Didimotichul, erã restulũ celorlalte cuceriri din Thracia, precum și Valachia mare de la muntele Pind, le-a efectuatũ fratele și succesorul seũ la tronũ, Ionișã, precum kiar și fiul seũ Ioan II Asan.

Decã în fine acum am voi, ca sã determinãmũ hotãrele regatului Romãno-Bulgarũ, noi trebuie sã recunoscãmũ în virtutea citatelor de mai sus, cã acestũ regatũ pre timpul Imperatorului Românũ Ionișã, adecã pre la începutul seculului al XIII-le, el se limita la Nordũ cu Dunãrea, la Ostũ cu marea Negrã, la Sudũ cu Iliricul și locurile cele mai depãrtate ale Thraciei (1). Limitele iusũ despre Vestũ erau disputate de cãtre Unguri, și Ionișã, dupre cum se vede, el își ținea imperiul pãnã în Serbia de astã-đi; cãci ecã ce dice el într'o epistolã cãtrũ Papa Inocentiu III-le: «Și despre hotãrele Ungarilor, Bulgarilor, și ale Vlachiilor, lasũ sã judece sãnșia ta, și sã îndrepteze lucrul acela, cum va fi mai drept, ca sã nu aibã pãcatũ sufletul Sãnșiei tale, și așã sã aibã împãrãția mea credinșã Bulgarilor și a Vlachiilor, precum are craiul ungarescũ credinșã Ungarilor, și sã înceteze uciderile între împãrãția mea și între Unguri. Și sã scie Sãnșia ta, cã cinci Episcopiile ale Bulgarilor se ținũ de împãrãția mea, care le aũ cuprinsũ craiul Ungarilor, cu credinșele Bisericiilor și episcopiile acelea s'aũ facutũ nimicũ. Și de s'a facutũ acẽsta cu dreptulũ, fie așã » (2). Din care plãngere a lui

(1) Dicemũ pãnã în locurile cele mai depãrtate ale Thraciei; cãci despre hotãrele acestei pãrți n'avemũ nimicũ determinatũ. Dar, cã în adevãr Regatul Romãno-Bulgarũ de pre timpul lui Ionișã s'a întinsũ pãnã în interiorul Thraciicũ, și anume preste tãtã lãtura locuitã de Romãni și de Bulgari, acẽsta ni-o atestã și G. Pachimeru, cãnd dice: «Iar (elementul) Vlachiicũ, care se întinde mai pãnã la suburbiile cetãței (Constantinopolũ) spre Vizia și mai departe, se socote în multe forte mare la numãrũ și este unũ poporũ, ce s'ãfiã pre unũ terenũ dificilũ și se ocupã cu pașunãrea. (Georgii Pachimaris De Andronica Palacologo lib. I, cap. XXXVII).

(2) Gesta Innocentii III. No. 72 (Chron Romãnilor Șincai T. I, pag. 239). Șincai, fundãndu-se la locul citatũ pre mai mulți istorici, pretinde, cã Episcopiile disputate erau în Serbia. Acẽstã credinșã a lui Șincai se sprijinesce și prin faptulũ, cã la Vidin pre timpul lui Ionișã era o episcopie romãnã. De altã parte Ludovic craiul Ungarilor, voidnã la 1371 a bate pre Romãni din Muntenia, și trecẽnd Dunãrea el vine pe la Turnu-Severinulũ în țerã, adecã prin Serbia, seũ Episcopiile, pretinse de Ionișã, ca prin provinciile sêle; dar este învinsũ cu desevãșire. (Mag. istoricũ T. V, pag 245)

Ioaniță către Inocențiu III. Papa Romei rezultă, că *Imperiul seǔ la Vestǔ avea de limită o parte din Serbia de astă-đi*, seǔ mai corectǔ, că Bulgaria, cea dependintă de imperiul lui Ioaniță, avea la Vestǔ de chotarǔ marginea despre ostǔ a Serbiei de astă-đi și în pretențiune cinei Episcopii din Serbia.

Ulǔ al doile Statǔ curat românescǔ și klar contimporanǔ cu regatul Româno-Bulgaru din dreapta Dunărei, se afla situatǔ pe malul stângǔ al Dunărei, între Siretǔ și munții Carpați, pēnă la Amlaș și Făgăraș. El cuprin'ea tôte țerile, ce încă nu se aflău spre ostǔ sub dominațiunea *Tatarilor*, iar spre *Vestǔ sub cea a Ungurilor*. Cu alte vorbe, că pre la 1215 duple cum ni spune inscripțiunea monastirei din Câmpul-lungǔ (1) și chronicarul anonimǔ românescǔ : « Radul vodă Negru era vodă în Ardél și Chațg pre Amlaș și Făgăraș, și aǔ coboritǔ în țeră românescă pre apa Dâmboviț-i la Câmpul-lungǔ, unde și-aǔ făcutǔ curți și mōnăstire la acestǔ anǔ. Venit'aǔ și Basarabǔ Băbul Cralovei și s'aǔ supusǔ lui. Ș aǔ stăpănitǔ numitul domnǔ tōtă tēra românescă cu cinci județe ale Cralovei pēnă în Dunărea și pēnă în apa Siretului, și în Ardélǔ Amlașul și Făgărașul, cum și cei mai din urma lui Domni multă vreme aǔ stăpănitǔ aceste, duple cum se dovedesce din titlul chrisóvelor. Iar dupō acēsta aǔ mutatǔ Radul vodă Negru scaunul la curtea de Argeș, și făcēndu-și curți, aǔ făcutǔ și Biserică, în care dopō mōrtea lui s'aǔ îngropatǔ și i s'aǔ făcutǔ și statuă de pētră, adecă kipul lui, care este în acea Biserică » (2), De unde rezultă, că pre la începutul seculului al XIII-le, Românii, ocupând muntele Emu cu țerile, învecinate lui, ei țineaǔ pentru sine în regatǔ separatǔ și munții Carpați dintre Siret și Făgărașǔ.

C) se atinge însă de Transilvania, și Tunisēna, unde cum noi am văđutǔ în epocha precedentă, esistaǔ mai multe staturi românesei,

(1) Veđi articolul : « Metropolitul Ungro-Vlachiei Neofit I în jurnalul » « Biserica Ort. Română » anul III No V, pag. 179 și 181, unde se đice : « Care monastire o aǔ ziditǔ răposatul Radul vodă Negrul, când aǔ fostǔ velētǔ de la Adam 6723 » Ch. 1215). Și ațurea, vorbindu-s, despre imunitățile orașului Câmpul-lungǔ, acordate de Radul Negru, se đice : « când aǔ fostǔ lētǔ 6723 (Chr. 1215) ».

(2) Anonymus Valachius cap. XLIV. (Chron. Rom. Șincai F. I pag. 249).

nu rămâne nici cea mai mică îndolală, că asemenea state au continuat a exista și în epoca, ce ne ocupă, adică de la secolul al XII-le înainte; dar numai ele se distingeau prin caracterul lor politic. Ungurii, fiind de religiunea catolică, și prin urmare favorizați de Papi și regii Occidentului; Românii, ținând de altă parte la Biserica ortodoxă, ca la patrimoniul lor cel mai scump, au trebuit să-și piardă viața lor politică, fără ca vre o dată să renunțe și la locurile, ce le-au ocupat o dată, adică la munții Carpați, cari li-au servit, noi am vedut, de adăpost în fața invădătorilor barbari, și cari tot-o-dată au contribuit, ca o cetate întinsă și bine fortificată, la conservarea și chiar dezvoltarea elementului românesc. Dicem, și în munții Carpați Românismul s'a conservat în permanență, și tot-o-dată, ca elementu compact și distinct de elementul unghuresc, care acum prin influența politică îl încotropi-se. Și ca dovadă la cele șise de noi, să cităm mai întâi pre Andrei al II, regele Ungariei, care într'o diplomă, dată călărilor ierosolimitani, și prin care li acordă mai multe imunități, se exprimă: « că nici ei nici ómenii lor să nu plătescă nici un tribut, când vor trece prin țera Siculilor său *prin țera Blachilor* » (1) Tot același Andrei II, regele Ungariei, printr'o altă diplomă, dată sașilor din Transilvania, se exprimă: « Praeter vero supra dicta, silvam Blacorum et Bissenorum cum aquis, usus communes exercendo cum praedictis scilicet Blacis et Bissenis eisdem contulimus, ut praefata gaudentes liberate nulli inde servire teneantur=Și pre lóngă cele enumerate mai sus, le-am acordatú lor *pădurea Vlachilor* și a Bisenilor cu ape cu tot, profitând în comun de usul lor cu menționatú adică mai sus Vlachi și Biseni, și bucurându-se de libertatea prestabilită, să n'albă a servi nici decum pentru acesta » (2). Românii din Transilvania și Timișena însoțesc pre Bela, regele Ungariei, în rebelul, ce acesta a avutú cu Otocar, regele Bochemiei, despre care însuși Otocar mărturisesce într'o scrisóre către Papa Alecsandru, și prin care tot-o-dată se atestă, că în Transilvania și Timișena existau Români cu staturi, vasale Ungurilor, (3). În fine pre la anul

(1) Mag. istoricú A. Tr. Laurian T. III. pag. 111. (per teram Siculorum. aut per terram Blacorum).

(2) Ibidem. pag. 117.

(3) Balbinus. Miscell. Hist. Bohem. Dec. I, lib. VI. (Mag. ist. Tom. V, pag. 241).

1371, Ludovic, regele Ungariei, avea sub vasalitatea sa și pre Nicola (Nicola) voevodul Transilvaniei, căruia îi poruncesce, ca să intre cu armata în țera românească, ce se afla situată între Siret și munții Carpați, unde fu bătut de Radu al II-le (1). Resumând numai cele espuse pene aici, trebuie să recunoșcem, că în *Transilvania și Timișena* în epoca, ce ne ocupă, exista Romanii, și că acești Romani se afla organizati în State, dependente de Regii Ungariei, numai în ceia, ce privia viața lor politică.

Nu putem să părăsim partea geografică a studiului nostru, fără ca să ne ocupăm și de laturile, ce se afla preste Siret, adică în Moldova, Basarabia și Bucovina de astăzi. George Acropolitul, vorbind despre Ioniță, imperatorul Romano-Bulgarilor, și spunând, că el se numia pre sine « Ρωμαιοκτόνος = ucigătorul de Romani sêu Bizantini » și că Bizantinii toți îl porecliau cu numirea de « σκολοιάωννης = cănele de Ioan, vorbesce și despre Romanii din locurile, ce ne ocupă, dicând : « τὸ γὰρ τῶν Σκυθικῶν γένος ἰδιοποιησάμενος καὶ κοινωνήσας αὐτοῖς συγγενείας καὶ τρόπου μετασχὼν ἐκ φύσεως θηριωδέστερου, φόνους ἐνετρόφα Ρωμαίων. ὡς γοῦν οὗτοι ἐτεθνήκει, ὁ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ παῖς Βορίλας τοῦνομα, τὴν Σκυθίδα θείαν γαμετὴν εἰληφώς, τῆς ἀρχῆς τῶν βουλγάρων γέγονεν ἐγκρατής. Τὸν δὲ τοῦ Ἀσαν παῖδα ἀφήλικα ὄντα ἔτι κρύφα τις λαβὼν, ὡς εἰρήκαμεν, ἐπὶ τοὺς Σκύθας κειώρηκεν. = Și nêmul Sciților, fiindu-l la dispozițiune (2), și fiind cu dinșit în relațiunî de rudire, și având de la natură un caracter foarte silbatic, se desfăta cu morțile Romanilor (Bizantinilor). Și cum acesta a murit, fiul surorii lui, cu numele Borila, luând de femeie pre o frumôsă scită, s'a făcut stăpân preste domnia Bulgarilor. Iar copilul lui Asan, Ioan, fiind încă nevârstnic, a fost luat pre ascuns de cine-va, și dus, dupre cum am șis, la Sciți. » (3) În ge-

(1) Mag. ist. A. T. Laurian, Tom. V, pag. 245.

(2) Noi traducem vorba ἰδιοποιησάμενος; nu cu sensul ei propriu, ci transformată. Și acesta pentru cuvântul că Imperatorul Ioniță nu și-a întins dominațiunea preste latura stângă a Dunărei nicî-o-dată, ci a fost numai în legăturî de amicitie cu Romanii de aici.

(3) G. Acropolitae Annales cap. XIII.

neră vorbind, Acropolitul ni spune destul de lămurit, că între R. mâinii de preste Dunărea și cei de dincóce, sėu Bulgarii și Scitii, cum îi numesce el, esista o afinitate și o rudire, că regiî Romăno-Bulgari își procuraî în stănga Dunărei armatele lor, necesare în luptele cu Bizantinii, că ei tot la Romăniî din stănga Dunărei și special la cei din Moldova își găseaî femeile lor și la casă de trebuință își adăpostiaî și copiii, cariî mai pre urmă trebuiaî să ocupe troul Romăno-Bulgariî din drėpta Dunărei.

Decă însă întorcemū privirile nóstre asupra istoriei Ungariei, descoperimū, că în adevăr în părțile Moldovei eraū de asemenea respândiți Romăniî și elementul lor se întindea mai preste tótă Moldova veke. Eca ce dice în acéstă privință Papa Gregoriu IXle către Bela, regele Ungariei la anul 1234: «In cumanorum Episcopatu, sicut accepimus, quidam populi, qui Valachi vocantur existunt, qui et si censeantur nomine christiano, sub una tamen fide varios ritus habentes, et mores illos committunt, quae huic sunt nomini inimica.—In Episcopatul Cumanilor, dupre cum am înțelesū, esistū óre-care popóre, cese-klamă Valachi, cariî, de și se distingū cu numele de creștinii, totuși sub o credință aū diferite rituri și facū astū-felū de fapte, că se opunū cu totul numelui lor (1). În fine Ludovic, regele Ungariei, la anul 1352 bate pre Tatarii la Marea Neagră, adecă în Bugégul de astă-dii, și își cere permisiunea de la Papa Clementū, ca să-și improprieze sieși tóte locurile cucerite. La care Papa respunde în modul următorū dicēnd: «Nos igitur huiusmodi tuum laudandum in hac parte propositum multipliciter in Domino commendantes, illudque favoribus, et rependiis apostolicis prosequentes, omnia et singula, provincias, civitates, castra, villas, fortalitia, et quaelibet alia loca, quae praestante Deo de manibus schismaticorum et infidelium eorundem potentia et manibus eripere et potestati tuae subjicere—Deci noi astū-felū aprobămu în totū modul și în Domnul propunerea ta cea mult

(1) Raynaldus ad annum 1234. (Mag. istoricū A. T. Laurean T. III, pag. 119).—Aici nu este vorba despre alți Valachi sėu Romăni, de cât despre acei aștăo. i în Cumania, sėu Scitia autorilor Bizantinii, pre carea noi am determinat cu mai multă precisiune în epoca precedentă, și care se întindea preste Moldova veke cu Basarabia și Bucovina.

lăudată în această parte (1) și te investimă pre tine și ereții tîi cu favoarea și aprobarea apostolică, ca pre toate și *înparte provinciile, cetățile, castrele, vilele, fortărețele și orî-care altă locū*, ce ajutându-ți D-deū, vei apuca *din mânele schismaticilor* și klar din stăpânirea și mânele necredincioșilor, să le supui potestății tale » (2). Din toate aceste acum urmază, că Români și numai ei, putînd să fie aici schismatici, ocupă și tîra cumanilor și ei se întindeau și preste Moldova veke, cu Basarabia și Bucovina, adecă preste o parte din Cumania.

Resumînd în fine totu, ce s'a dîsu pînă aici în respectul întinderii teritoriale, pre care Români o ocupă între seculul XII și XIV-le, trebuie să recunoșcem, că ei aveau doē centruri de viață munții Emū, și Carpații, disputîndu-și la Emū dominațiunea cu Bulgarii și Bizantinii, iar la Carpați despre Vestu aveau a lupta cu Ungurii, și la Ostul Carpaților cu Tatarii. De altă parte trebuie să mai admitem, că în dreapta Dunărei Români se află răspîndiți prin Mysia, Tracia, Thesalia, Macedonia, pînă în Serbia, iar în stînga Dunărei Români locuia munții Carpați și se întindeau pînă la marea Négră, și parte a Chersonului de astă-dî, rîdicîndu se în sus pre malul Bugului și ajungînd pînă la obârșia acestuia și a rîurilor Nistru și Prutū.

Trecînd la viața politică a Românilor din epocha, ce ne ocu pî, vomū insista mai mult pentru importanța ei cea mare și vomū căuta, ca să determinăm cît se va putea de apriatū acestū rolū al Românilor din seculul al XII, fiind că de la acēsta atárnă klar viața politică posterioară a Românilor, adecă infintarea principatelor Moldovei și al Munteniei, precum klar și viața lor religioasă. Să

(1) Aici e vorba despre partea, ce o ocupase Tătarii, adecă despre Vekia Cumanie, sēu Moldova, de unde ei faceau incursiuni în Ungaria.

(2) Raynaldus ad annum 1352. Necredincioșii, despre care Climent face aici mențiune, sîntū Tătarii, iar schismaticii sîntū Români din Moldova; căci alt-mintrelea nu se pōte esplica cum aici puteau să esistē schismatici, sēu creștini de ritul Orientalū.

începemă deci cu frații Asan și Petru, pentru ca să vedem ce au făcut ei și succesorii lor în respectul politic în dreapta Dunărei.

Chronicarul român Șincai pretinde, că înființatorii Regatului al doile Româno-Bulgară — Petru și Asan, au fost din familia comitopolilor, derivându-și originea prin Samuel, regele Bulgaro-Român (1). Că în adevăr, Petru și Asan sînt decoboritorii din Samuel, unul din cei patru comitopoli, acesta se probază și prin o scrisoare a lui Papa Inocențiu III, numind pe Petru și Samuel *străbunii lui Ionișă*, fratele Petru și Asan (2). Dar pe noi aici după ce am arătat mai sus motivul, ce au provocat pe Petru și Asan la răscolă contra Bizantinilor, și după ce am desfășurat și modul, cum acești doi frați au resculat pe poporul românesc, ne interesază mai ales viața lor politică și organizațiunea, ce ei au știut să dea Regatului al II-le Româno-Bulgară, pe care au putut mai târziu să-l loviască numai Imperiul Osmanilor.

Incunjurați Petru și Asan de o națiune, cum o numește Pachymer (3), compusă « din bărbați deprinși cu luptele », ei se concentrează în orașul Tîrnova și de acolo ascéptă pe Imperatorul Isaac Angel, ca prin dînsul să probeze Bizantinilor, că decoboritorii lui Traian și Aurelian nu sînt barbari, și că ei știu ase lupta și a organiza mult mai bine, decât Imperiul, acum putredit de corupțiune. Și pentru ca să nu ni se impute părtinirea, să lăsam pe Acropolitul, ca să vorbescă : « τῶ τοι καὶ ὁ Βασιλεὺς ἀγανακτήσας Ἰσαάκιος, τὸ τῶν Ρῶμαίων ἅπαν συναγαγὼν εἰς ἓν στρατεύμα, κατ' αὐτῶν ἐχώρει. Τὴν γοῦν παράλιον παριὼν καὶ διὰ τῆς Μεσημβρίας πόλεως τὴν διόδον ποιησάμενος ἔσω τοῦ Αἴμου γίνεται. Ὁ δὲ Ἀσάν μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματος ἐντὸς τοῦ πολυγίου οὗ δὴ τὸ ὄνομα Στρίναβος εἰσέρχεται, ἐνθα καὶ τὰς σκηνάς ποιησάμενος ὁ Βασιλεὺς Ἰσαάκιος τοὺς Βουλγάρους ἐπολιόρκει,

(1) Chronica Romanilor Șincai Tom. I, pag. 220. Vezi și acestu studiu mai sus pag. 92—94.

(2) Gesta Innocentii III. No. La o scrisoare a lui Ionișă Papa Inocențiu respunde : « Petisti vero humiliter, ut coronam tibi Ecclesia Romana concederet, sicut illustris memoriae Petro et Samueli et aliis progenitoribus tu's in libris tuis legitur concessisse. Ai cerut deci cu umilință, ca Biserica Romană să-ți acorde și coronă, pe cum se citește în cărțile tele, că li s'a concedat celor de bună memorie, ilustrilor Petru și Samuel, străbunilor tăi (vezi și Mag. ist. I. I pag. 56).

(3) G. Pachymeris. De Androin ca Paleologo lib. I. cap. XXXVII.

καταστρατιγείται δὲ παρ' αὐτῶν. = De aceste (cuceririle lui Asan) supărându-se Imperatorul Isaac, și adunând la unu locu totă armata Romanilor (Bizantinilor), a mersu în contra lor. Deci trecend pre longă malul mării, și făcendu-și trecerea prin orașul Mesimvria, a ajunsu în interiorul muntelui Emū. Iar Asan cu oștea de sub dînsul intră în orașelul, ce se kîamă Strinav (1), aici tăbărise, de a bate pre Bulgari și Imperatorul Isaac; se învinge însă de acestia > (2).

Și scăpând prea puțin de al Imperatorului din lupta de la Strinav și acestia goli și fōrē de odōrele imperiale, care au fostu multe la numărū și de unū preçū mare, Bizantiniū au trebuitū să pērdē Mysia întregă și să lase tōte locurile la dispozițiunea lui Asan. Dar să ascultămū pre Acropolitul, care continuă, dîcend: Ἐντεῦθεν οὐκ ὀλίγα πράγματα Ρωμαίοις ἐκ Βουλγάρων ὑπήρχεν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου τοφλωθέντος, καὶ αὐτοῦ δὲ τῶν Ρωμαίων σκήπτρων ἐπειλημμένου, πόλεμοι πάμπολλοι τοῖς Ρωμαίοις παρὰ τῶν Βουλγάρων ἐγένοντο περὶ τὰ μέρη τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ Βερόης, ἐνθα καὶ ὁ πρωτοστράτωρ Καμύτζης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐάλω μαχόμενος . . . = De aici nu puținē rēutāși s'au făcutū Romanilor (Bizantinilor) din partea Bulgarilor. Și orbitū fiind Imperatorul Isaac de cātrē fratele seū Alecsie și tot el (Isaac) perçdend sceptrele Romanilor (Bizantinilor), o mulțime de resbōite au suferitū Romaniū (Bizantiniū) de la Bulgari în părțile Filipopolului și a Beroei, unde și campoducele Camița a fostū prinsū de cātrē Bulgari în luptă > (3).

Nu-mai puțin atestă și Choniatuceririle lui Asan, făcute în favōrea întinderei deviiitorului seū statū, când el se exprimă: « Ὅθεν οὐδ' ἡγάπων εἰ τὰ ἑαυτῶν ἔχουσι σώζειν καὶ τὴν τῆς Μουσίας μόνην περιβαλοῦνται τοπάρχῃσιν, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ τὰ Ρωμαίων μέγιστα δλόψουσι καὶ τὴν τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Βουλγά-

(1) Strinav, Trinav, Turnav, și Ternav este orașul Târnova de astăzi. Acesta era orașul celū mai forte din Mysia, întăritū cu fortificațiuni atāt artificiale, cāt și de la natură. El se mai numia și Turnaval, pentru turnurile și forturile, ce-lū încun jurau. (Μελετίου Γεωγραφία 415).

(2) Georgii Acropolitae. Annales, cap. XI.

(3) G. Acropolitae. Annales, cap. XII.

ρων δυναστείαν εἰς ἐν συνόψουσιν ὡς πάλαι ποτέ ἦν οὐδαμῶς ἠγείχοντο.—Și nu li plăcea numaĭ, ca să pótē a-și conserva locurile lor, și să cāștige numaĭ administrațiunea Mysiei, dar vătămău fóрте mult și locurile Romanilor (Bizantinilor) și nu se îndoiaū cat de puțin, că vorū uni la unū locū puterea Mysilor și a Bulgarilor, precum a fostū încă o dată * (1) Și mai jos tot Choniat adauge: Οἱ μέντοι Βλάχοι τῷ ἀεὶ νικᾶν Ρωμαίους ὑφρουζόμενοι, καὶ πλοῦτον ἀβρὸν καὶ παντοῖον ὄπλισμὸν ἐκ τῶν Ρωμαίων λαφύρων περιβαλλόμενοι, ἀκατάσχετοι τοῦ λοιποῦταῖς ὄρμαῖς ἐγεγόνεισαν, καὶ οὐκέτι κώμας καὶ ἀγρούς ἐληΐζοντο ἐπιόντες, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν εὐπύργων ἐφοπλίζοντο πόλεων. Τὴν τε οὖν Ἀγχιάλιον ἐξεπόρθησαν καὶ τὴν Βάρναν παρεστήσαντο καὶ κατὰ τὴν Τριάδιτσαν ἀφικόμενοι, ἣ ἐστὶν ἡ πάλαι λεγομένη Σαρδική, τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος ἠφάνισαν, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Στούμπιον τῶν ἐνοικοῦντων ἐκένωσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Νῆσον ἀφικόμενοι λείαν κἀκεῖθεν οὐκ ὀλίγην ἀνθρώπων τε καὶ ζώων ἐπεσπάσαντο.—Deci Vlachiĭ, mândrindu-se, că învingū tot-de-una pre Romanĭ (Bizantini), și umplēndu-se de avuțil lucrosoe și de totū felul de arme din prădile Romanilor (Bizantinilor), aū devenitū de acum ne'nvinși în incursiuni, și nāvālind, apucaū nu numaĭ sate și ogóre, dar se luptaū și în contra orașelor bine fortificate. Anchialul l'-aū distrustū, Varna aū incunjurat'o, și ajungēnd pēnē la Triadița, adecă disa o dată Sardica, aū distrustū cea mai mare parte a ei, și Stumbial însuși l'-aū golitū de locuitori, dar ajungēnd și pēnē la Niș, aū apucatū și de acolo pradă de ómeni și animale nu mică (2). De unde vedemū, că frațĭ Petru și Asan nu s'a mulțemitū nu mai cu Mysia, carea, dupre cum ni spunū autorii bizantini, era de dreptū a lor, adecă locuită de Romāni, ci ei, unind locurile Romānilor cu ale Bulgarilor, și aū întinsū dominațiunea preste ambele laturĭ ale muntelui Emū, și aū fundatū unū Regatū în Mysiile vekĭ, pre care succesoriĭ lor, cum vomū vedea, l'a întinsū de la Marea Nēgră pēnē la Adriatica și de la Varna și Anchialū pēnē la Triadița, seū Sardica veke.

(1) N. Choniatae De Isaacio Angelo, lib. I, cap. VI.

(2) N. Choniatae De Isaacio Angelo, lib. III, cap. IV.

Să cităm aici și un document kîr al lui Asan, care are totă importanța atât din punctul de privire al întinderii Regatului său, cât și kîr pentru viața politică a Românilor din aceste timpuri. Din documentul acesta se văd drepturile de comerț, ce Asan acordă Dubrovčanilor prin totă întinderea Regatului său, cât kîr și locurile, pînă unde se întindea stăpînirea lui Asan. Eca cuprinderea documentului: *anul* 1186 — 1196.

† Дава царство ми оризьмо си хорѣ всей Дябровинштѣи, лю-
бовнымъ (в)сєвѣрнымъ го(стемъ) царства ми, да іаду ходять по
всей хорѣ царства ми скупля каквя (ли)бо, или нося или жєня,
или купня каквя либо носять, и до коіа либо землѣ или хоры
доидя, или до Бѣдынѣ или Бранчѣва и Бѣлграда доидять, или
до Трънова и повсєму Загорну (и)л(и) до (П)ряслав(а) или кар-
вунскыѣ хоры придять, или крѣпостѣи хорѣ или борунє(тѣ)и или
во Дринѣ и в Димотѣ или в скопскыя хоря или приѣ(п)сєля-
я или в Дѣволскыя хоря или в земля арбанаскыя или в Соланѣ и-
дять, по всяду да си куповая и продавають свободно бесѣ всѣ-
коя пакости, да не имая(т)ѣ по всѣхъ хорахъ Царства ми и
г(ра)довѣхъ и клицурахъ запрѣтеина, и(я) да си ходять и бупуять
и продавають бес печѣли ѣ(к)о и всевѣрнии любовнии гостє цар-
ства ми кто ли имѣ спакоости о томъ либо' или на клицурѣ или на-
форосѣхъ или гдѣ(ѣ) л(и)бо прѣзъ законѣ о кумерки, то да е
вѣсть, тои е противникѣ царству ми, и милости не щотѣ (п)-
мѣти (в) я велик(я) ме оргия патить . . . ми †.

† Асѣи(ѣ)... Б(ѣлгар)о(мѣ) и Гръкомі †.

« † A dată împărăția mea această chotărire (1) întregii țeri a
Dubrovčanilor, iubiților și credincioșilor oșteți ai împărăției mele,
ca unde vor să umbla prin toate țerele împărăției mele cu ori-ce ne-
gețu, său ducând, său (2) său ori-ce cumpărături aducându,
și pînă la ori-ce pămîntu, său țeră ar ajunge, său pînă la Vidin,
său Branicev și de ar ajunge și pînă la Belgrad, său pînă la Tur-

(1) In originalu aici se vede unu terminu din administrațiunea bizantină; și a-
cēsta probēză, că Statula, din nou înființatū, iī lipsiaū terminii. Ο'ρισμός = chotă-
rīre este vorbă grecēscă.

(2) Aici este vorba ЖЕНЯ, pre carea, decă o vomu traduce cu femeu, nu are nici
unū sensū. De aceia noi o lăsamū netradusă.

nova și preste tótă (țera) transmunténă (1) séu decă vorü merge péné la Preslava, séu la locurile de cărbunü (2) seü péné la țera crafului, séu a Borustenului (3), seü în Drina séu în Dimot, séu în țera Scopiei, séu Friep, séu în țera Devol, séu în pământul Albanezilor, séu vorü merge în Solan, pretutindenea să cumpere și să vëndé liberi, fõrë de tótă supărarea, și să nu fie opriți prin tóte țerile împărăției mele și prin tóte orașele și satele, ei să umble, să cumpere și să vëndé fõrë de supărare, ca nisce credincioși și iubiți óspeți ai împărăției mele. Și cine li va face lor nemulțemire în ceva, séu prin sate, séu prin orașe (4), séu ori-unde alurea, în contra legei de comerçü (5), unul ca acela să scie, că el este contrariu împărăției mele, și îndurarea să nu caute, dar resbunare mare pentru acésta va păți urgie din partea mea (6).

(Semnătura lui Asan în originalü stă) :

Asan Bo și al grecilor (7).

Acestü documentü autenticü al lui Asan ni arată, că Regele Româno-Bulgarilor se ocupa și de partea administrativă a țerei séle, de și totü timpul îi era absorbitü cu diversele resbele pentru lațirea și recunóscerea Regatului seü. El, stăruind în luptele cu Bizantinii, de a lărgi chotarele imperiului seü, séu dupre espresiunea lui Choniát, de a cuceri nu numai Mysia, dar și Bulgaria, se

(1) Decă luămü, ca locü de emítare a acesteï chotărări, Túrnova, adecă capitala Regatului, atuncü prin țera transmunténă, trebuie să înțelegemü locurile de preste Em. De unde urméză, că încă Asan își trecuse chotarele imperiului seü preste munții Em.

(2) Aici Asan trebuie să înțelégë locurile cu mine de cărbunü din Baicanü.

(3) Ore este cu puțință, ca aici să înțelegemü țera de lóngă Boristen, séu Dni-prul de astăzi?

(4) Aici originalul se servese de unü terminü ungurescü $\phi\phi\phi\phi$ séu varoș-orășü, cetate.

(5) Vorba $\kappa\upsilon\mu\epsilon\pi\kappa\eta$ este latină, séu póte românescü, — comerçü.

(6) Aceste espresiuni sântü, dupre părerea noastră, curat românesci.

(7) Monumenta Historica slavorum meridionalium. Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Ivan Cuk. Sakcinski cart. III, pag. 181 (1876). Editorul acestui Documentü, D. Sakcinski, îndeplinesce vorba scurtată din documentü B(lăgar(o)m), adecă al Bulgarilor; dar Bo póte să fie suplinitü și prin B(lach)o(m), adecă al Blachilor, și noi presupunemü acésta cu atâta mai mult. căci prin documentü nu se face nici o menținne despre Bulgari, iar Asan, noi am vedütü, că el era Domnul Vlachilor, și rescóla s'a făcutü de către Vlachi.

ocupa și de partea administrativă, dând drepturi Dubrovcenilor, de a duce comerțul în Statul Româno-Bulgar și a se bucura de toate libertățile atât în cumpărare, cât și în vindere preste totă întinderea Regatului Româno-Bulgar. Cu o vorbă, Asan pentru istoria Românilor din drépta Dunărei este o persoană nu numai cu calități de bună militar, dar și de administrator.

Nu mult însă s'a bucurat Asan de ostenelele séle, și a administrat țera, cucerită de dinsul, împreună cu fratele său Petru. Administrând el în partea despre vestu a Regatului cu capitala în Tŕnova, iar Petru în cea despre Ostu, cu reședința în Pereslava și Provatele, móre la anul 1195 din mânele infame ale unui vŕrú al său, numitú Ivanc séu Iancu. Acest Ivanc, dupre cum ni spunú chronicarii bizantini, era unú omú de multe calități militare, care a luatú parte cu Ionița, fratele lui Asan, la multe din luptele lui Asan cu Bizantinii. Dar intrând în relațiuni de adulteriú cu sora femeii lui Asan, ajungú lucrurile pênă acolo, că Ivanc, trebuind să fie pedepsitú de către Asan pentru o asemenea faptă necreștinescá, impunge pre Asan cu sabia, cea adusá intradins, și dupó o luptá cu Bizantinii de noé ani, Asan móre, lăsându-și Regatul neregulat. (1)

Celú, care avea mai multe drepturi asupra Regatului lui Asan, era fratele său Petru, care guvernase împreună cu Asan, și care luase parte la toate ostenelele înființării și ale organizării Regatului. Și în adevér, că Petru ține peptú lui Ivanc în toate încercările lui, de a pune mâna pre fránele guvernului; el se luptá contra Bizantinilor, cari, instigați de Ivanc, nimicescú tractatele și cautá a sfărâma și Regatulú al doile Româno-Bulgarú; (2) și tot acestú Petru a trebuitú să cante a feri Regatul Româno-Bulgarú și de pretențiunile unui al doile aspirantú la tronul lui Asan, cu numele Chros séu Crișu, de națiune tot Românú (3). În genere vorbind, *Petru fratele lui Asan, a administratú singurú regatul Româno-Bulgarú în timpú de patru ani, adecá de la 1195 pêná la 1199, fóre a modifica nimicú din organizațiunea lui.*

(1) N. Choniatae De Alexio Isaacii Angeli fr. lib. I, cap. V și VI. G. Acropolitas, Annales cap. XII.

(2) Nicetae Choniatae De Alexio Angeli. lib. II, cap. VI.

(3) Nicetae Choniatae De Alexio Angelolib III, cap. I, II și IV. Choniat ilú nu-

La anul 1199, s'eu dupre Șincaș la 1200 (1), se sue pre tronul Regatului Româno-Bulgară Ioniță, al treile frate al lui Asan, când acum incetase din viața și Petru, din mâna altui trădătoru, pre care Chonicarii bizantinii nu-lă numescă (2). Ioniță, ca celū ce a fostū tot de-una împreună cu Asan, și care, nu e curios, a luatū parte și la organizațiunea Statului Româno-Bulgară, se distinge de fratele'seu celū mai mare, Asan, prin caracterul seū, dar în respectul vieței politice continuă a desvolta numai opera lui Asan. Remânend acum de la Asan și Petru unū Statū propriu, în care intraū ambele Mysii cu o parte din Tracia și Macedonia, lui Ioniță îi presta, ca pre calea cuceririlor să-și asigure bine Statul și să rotunjescă hotarele lui. De aici apoi Ioniță fu nevoitū, ca să țină mai multe resbele cu vecinii, spre rotunjirea Regatului seū și rădicarea lui la rangul de Imperiu. De altă parte, Ioniță a trebuitū să se ocupe și de laturea administrativă a Imperiului și cu modul acesta să caute a-și asigura și regula Imperiul și pre această cale. Dar mai special:

Mai întâi, în respectul caracterului Ioniță diferă de fratele seū Asan. Noi am vedutū mai sus, că Choniat presintă pre Asan, ca pre unū omū de unū caracterū durū și îndrăsneșū. Pentru Acropolisul însă Ioniță se presintă, ca unū omū barbarū și fôrte rău. El dice: *Ἐντάμυναν οὖν, ὡς ἐφασκεν, ἐποίηστο τῶν ὄν εἰργάσαντο πρὸς Βουλγάρους κακῶν ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, καὶ καλεῖσθαι μὲν ἔλεγεν ἐκείνον Βουλγαροκτόνον, Ρωμαιοκτόνον δὲ ὠνόμαζεν αὐτόν.* = Si dicea, că el își răsbună pentru relele, ce Imperatorul Vasilie a făcutū Bulgarilor, și adaugea, că pre cum acela s'a numitū Bulgarohtonū (seū ucidețorū de Bulgari) așa și el se numesce pre sine Romeohtonū (seū ucidețorū de Bizantini). (3)

mesce Chris; iar noi credemū, că trebuie să se fi k. matū Ch. (K) rișu. (N. Choniatae De Alexio Angeli cf. lib. II, cap. III.)

(1) Chronica Românilor Tom. I, pag. 234.

(2) N. Choniatae De Alexio Isacii Angeli fr. lib. I capit. VI. Aici se vorbesce despre mórtea lui Petru, precum și administrațiunea lui.

(3) G. Acropolitae Annales cap. XIII, Mare în adever, trebuie să fi fostū indignațiunea lui Ioniță contra Bizantinilor, când el sciea disprețul lor pentru streinii și perfidia, cu care s'au purtatū în relațiunile lor cu Asan. De altă parte în Constantinopolū, precum și în totū Imperiul Bizantinū, mórtea Bulgarilor și a Vlachiilor era decretată încă de la 1019 de către Imperatorul, Vasilie Bulgarohtonul,

Si mai jos : * ἦν γὰρ καὶ ἀληθῶς ὡς οὐδέποτε τῇ Ρωμαίων τοσαῦτα παρὰ τοῦ ξυνέβη κακά, ὡς καὶ ὄνομα τεθῆναι τούτῳ ἐκ κυνὸς τὴν ἐπίκλησιν ἔχον. Σκυλοῶάγγελος καὶ γὰρ ἐπεκλήθη τοῖς πᾶσι. Τὸ γὰρ τῶν Σκυθῶν γένος ἰδιοποιησάμενος καὶ καιωνήσας αὐτοῖς συγγενείας καὶ τρόπου μετασχὼν ἐκ φύσεως θηριωδέστερου, φύοις ἐνετρίψα Ρωμαίων. = Și în adever, că nici-o dată și nicăiri Romanilor (Bizantinilor) nu li s'a întâmplatū din partea cui-va atâtea rele, așa că el avea o supra-numire și numele i se combinase lui din căne; căci se numia de toți Skiloian, seū cănele de Ioan » (1). Perfidia Bizantină, disprețul și chiar ura lor contra Vlăchilor a făcutū din Ioniță, *ca el să urmărească interesele Statului seū fōrē de șuvăire*. Poporul însă românescū nu avea ast-felū de priviri asupra lui Ioniță; căci el i-a datū supranumirea de calo-ianī, seū Ioan cel bunū și — această numire i se recunósce lui Ioniță și chiar prin actele diplomatice.

Insuși actul suirei lui Ioniță pre tronul Regatului Româno-Bulgarū merită din partea noastră tōtă atențiunea și chiar ni presintă și unū mare interesū în ceea, ce privesce alegerea lui Choniatū, vorbind despre mōrtea lui Asan, dice pentru Ioniță : « Ἡ δὲ ἡγεμονία βλέπει πρὸς Ἰωάννην τὸν τρίτον τῶν ἀδελφῶν. Τότε δ' οὖν ὁ Πέτρος συλλήπτορα τῶν πόνων καὶ μερίτην τῆς δυναστείας Ἰωάννην προσελόμενος τὸν ὀμνύμενον, ὅς ἐφ' ἰκανὸν ὀμνήρησεν ἐν Ρωμαίσις ἡγίαια εἶχε βασιλεὺς Ἰσαάκιος δισσεύσας κατὰ Μουσῶν, ἀποδράς δὲ, ὡς πρὸς τὰ οἴκoi πάλιν ἀφίκετο, οὐκ ἐξ ἀντιθέτου τῷ τεθνεῶτι Ἀσάν τὰ Ρωμαίων ἔκτειρε προνομεύων. Ἡ γὰρ φύσις καὶ τούτῳ οὐδὲν τι πρὸς τὰ ἡμέτερα διεβράβευσε μέτριον. = Iar *domnia caută spre Ioan*, al treile frate. Atunci Petru a luatū pre fratele seū Ioan, ajutătorū în ostenele și împărțitorū al împărăției, care în de ajunsū s'a învoitū cu Romanii (Bizantini), cât a avutū Imperatorul Isaac a lupta contra Mysilor (2), dar fu-

care în templul Sosteniilor a atârnatū unū decretū imperialū, unde se dicea : « Și câte a dispusū acela (Basilii Bulgaroetonul) în monastirea Sosteniilor, dupre aceste să se pedepsiască și Vlăchiī, adecă să se nimiciasce (N. Choniatae De Isaa cio Angelo lib. I, cap. VI.)

(1). Idem. ibidem.

(2) Aici Choniatul face alusiune la șederea lui Ioniță în Constantinopolū, unde se vede, că el luase ore-care angajamente față cu Bizantiniī.

gind, s'a dusă Yarășî la ale sële, și nu în contra mortului Asan, prădând, strica (provinciile) Romanilor (Bizantinilor). Pentru că natura și acestuia nu l-a acordatū nimicū măsuratū în raportū către ale nōstre ». (1) Din acestū citatū al lui Choniat se vede, că Petru a avutū de ajutătorū pre fratele seū Ioniță îndată după mōrtea lui Asan, așa precumū și Asan l'a avutū pre dînsul; și că numai la 1199, după mōrtea lui Petru, Ioniță a rămasū singurū Domnitorū preste Regatul Romāno-Bulgarū. De altă parte, se mai învederéză, că în fața tuturor pretendenților la domnie, poporul și boeriî țerei aū datū preferință lui Ioniță, ca celū ce era mai apropiētū de Asan și tot-o-dată și celū mai capabilū pentru realizarea planurilor lui în respectul Regatului Romāno-Bulgarū.

Nu credemū de prisosū, a face aici mențiune, că regele Emeric al Ungurilor contestéză către Papa Inocențiu al III-le lui Ioniță dreptul de Rege al Romāno-Bulgarilor și într'o scrisōre către numitul Papă, Emeric, la anul 1204 dice, că Ioniță nu are nici o țēră preste carea să domnescē. La acēstă contestațiune Inocențiu III-le îi respunde: « Măcar că ai scrisū, că numitul Ioniță nu este Domnū al vre unei țēri, de aū și cuprinsū o parte din țēra ta, altă parte din țēra altuia, și numai pēnē la o vreme le ține cuprinse, de unde te miri, că pre unū apriatū inamicū al teū, ne'ntrebāndu-te, așa în grabă voimū să-lū încoronāmū craiū; totuși (ci ertă) almintrelea stă lucrul, despre o parte, fiind că nu știi deplin adevērul; căci în veciî trecuți mulți crai s'aū încoronatū în Bulgaria de scaunul apostolicescū, precum Petru, Samuel și alții după dînșii.....Dară cu vreme impuțernicindu-se Greciî, Bulgariî și-aū perdutū împērăția, ba ce e mai mult, aū fostū siliți sub greū jugū a sluji Imperatorului din Tarigrad pēnē atunci, pēnē când mai pre urmă doi frați, adēcă Petru și Ioniță, născuți din vița crailor m'ai din 'nainte, țēra părinților seî nu atăta o aū cuprinsū, cât o aū căscigatū în dēret, așa cât într'o ȃi aū bătutū marii prinți și nenumērate popōre; însē totuși nu dicemū, că dōră vre o parte de țēră nu o aū cuprinsū cu puterea, ci statornicesce întărimū, că partea cea mai multă a țerei o aū căscigatū din cădința părintescă » (2) Trebuie și aici să obser-

(1) N. Choniatas De Alexio Isaacii Angeli fr. lib. I. cap. VI.

(2) Gesta Inocentii III, No. 80 și 81. Noi, ne avēnd originalul am reprodușū acestū citatū după cronicile Romānilor de Șincaî (Tom. I, pag. 243).

vămă, că Ungurii nu au perdat în istorie o singură ocaziune, de a nu-și arăta ura lor contra elementului românesc, și că în cele mai multe timpuri pretențiunile lor au fost ascultate de Papi, precum și de casele domnitoare ale Europei, ca cei ce se țineau de Biserica papală, iar Români, căutându-și interesele lor politice pe calea dreptului și a modestiei, au rămas tot-de-una în sufletul lor credincioși Bisericii străbunilor lor. De altă parte Têra, asupra căreia Emeric avea pretențiunile sêle, era o parte a Serbiei, pe carea Ionița o supuse cu sabia de la Imperatorul Bizantin și despre carea avem să vorbim mai jos.

Luî Ionița nu-i prestă mai mult a lupta contra Bizantinilor, ca luî Asan. La mórtea sa Asan lasă în stăpanirea Regatului Româno-Bulgară totă Mysia cu o parte din Tracia și Macedonia, adecă totă întinderea de pământă dintre Marea Negră pînă în Adriatică. Și pentru ca să vedem pozițiunea Bizantinilor față cu Regatul Româno-Bulgară, să lăsăm pre Choniatū ca să vorbească el: «ὀπίητα δὲ τῶ Πέτρῳ ἐξ ἡμῶν οὐδεὶς, οὐδ' ἠρόνατο, ἀλλὰ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων τοῖς ἐναντίοις κατορθωμένων ἐπιπλείστοις ἐγνωντοῖς, καὶ τοῦ κακοῦ τοῦ δὲ τῶν Ρῶμαίων ἐσαι διακωμαίνοντος πράγμασιν, οὐδέ ποτε θραχεῖα νίκη Ρῶμαίοις διαγεγέλαι, οὐδέ τι παρρηέστη τροπαιουγήματος ὄδαλμα.»

A sta luî Petru în contra nici unul din noi nu putea (1), fiind că ei (Petru și Ionița) isbutise, ca să facă în timp de mai mulți ani atâtea și astă-fel de rele inamicilor lor (adecă Bizantinilor). Și acestă reū învâluind interesele Romanilor (Bizantinilor) tot-de-una, nici-o-dată măcar o învingere mică nu li-a surtă Romanilor (Bizantinilor) și nici li s'a prezentat vre ună semnă de trofeū (2). Se pôte deci afirmă, că despre Bizantin Ionița ar fi putut forțe lesne, să-și strămute capitala Imperiului seū din Túrnova la Constantinopol; dar el la Sudul Regatului seū trebuia să lupte cu Latini, ce inundase Imperiul și ocupase și Constantinopolul, iar la Nord-Vestă cu Ungurii, cari îi disputa o parte din Serbia de astă-đi.

(1) Aici se are în vedere timpul, când Ionița a administrat împreună cu Petru.

(2) N. Choniatae De Alexio Isaacii Angeli fr. lib I, cap. VI. cfr. G. Acropolitae Annales cap. XIII.

Μαί ἀντ'αὐτῷ ἰν ῥεσπεκτῷ ῥεσβελουί ἰουί Ἰονιτᾶ ἐυ Ἰατινίῃ, ἐκα ἐε δῖκε Ἀερπολιτῷ: « Μὴ βουληθέντων δὲ τῶν Ἀδριανουπολιτῶν ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι τῶν Ἰταλῶν, ἐκστρατεύουσιν οἱ Ἰταλοὶ κατ' αὐτῶν, αὐτοῦ τε τοῦ βασιλέως Βαλδουῖνου συνόντος αὐτοῖς καὶ τοῦ τὸν τόπον τοῦ δουκὸς ἐπέχοντος Βενετίας ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει. Εἰς στενοχωρίαν γοῦν οὐ μικρὰν ἐλθόντες οἱ τοῦ Ἀδριανοῦ οἰκήτωρες ἀποστέλλουσι πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἰωάννην, ἵνα συνάρηται τούτοις καὶ τοῦ ἐπηρμένου κινδῶνου ῥύσσηται. Ὁ δὲ ἀσμένως δέχεται τούτο, καὶ Σκύθας μεθ' ἐαυτοῦ προσλαβόμενος, ἐπεὶ φανερῶς οὐκ εἶχε τοῖς Λατίνοις μαχέσασθαι, περιγενέσθαι βεβούλευται μηχαναῖς. Καὶ ὁ μὲν ἔκειτο μακρὰν πού τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐκπέμπει δὲ κατὰ τῶν Ἰταλῶν τοὺς Σκύθας, τῇ Σκυθικῇ στρατείᾳ χρῆσασθαι κατ' αὐτῶν. Ἰταλοῖς μὲν οὖν ἔθος ἐφ' ἵπποις ὑψαύχεσιν ἐποχεῖσθαι καταφράκτοις τε οἱ ὅλου εἶναι τοῖς ὅπλοις τοῦ σώματος, κἀντεύθεν δυσκενήτως κατὰ τῶν ἐναντίων ὀρμῶσι Σκύθαι δὲ κρυφότερον ὠπλισμένοι ἐλευθερότερον ἐπιπηρῶσι τοῖς ἐναντίοις. Οὐ μὴ ξυνιέντες οἱ Ἰταλοὶ παρὰ τῶν Σκυθῶν καταστρατηγοῦνται, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Βαλδουῖνον ὑπ' αὐτῶν ἀλῶναι καὶ δέσμιον ἀπαχθῆναι πρὸς τὸν βασιλέα Βουλγάρων Ἰωάννην=No voinđ Adrianupoliții, ca să se supună Italienilor, se înarmeză contra lor Italienii, unindu-se cu dinșii Imperatorul Balduin, și loco-țiitorul din Constantinopol al ducelui de Venetia. Deci venind în srtâm-torare, nu mică, locuitorii Adrianupolului, trămită după Imperatorul Bulgarilor-Ioan, ca să li ajute lor și să-i scape de pericolul, ce li prestă. Iar el primesce voios acésta, și luând cu sine Sciții, nu voia să se lupte cu Latini la arătare, dar au căutatū să facă usū de arta strategică. Și el s'a aședatū ceva mai departe de Adrianupolū, și a trămisū în contra Italienilor Sciții, ca să întrebuinteze tactica sci-tică. Și Italienii aveau datina, ca încalicând cu mândrie pre cai, să fie înzălăți preste totū corpul cu arme, și astū-fel cu greutate se mișcaū în contra inimicilor. Iar Sciții, fiind mai sprinten armați, se asvêrliaū cu mai multă ușurintă asupra inimicilor. Italienii, ne fiind deprinși astū-felū, se învingū de Sciții, așa că kiar Imperatorul Balduin se prinde de aceștia, și se duce legatū la Imperatorul Bulgarilor-Ioan » (1) Și mai jos : Ἀπάρας γοῦν ἐκείθεν ὁ

(1) G. Acropolitae Annales cap. XIII.

βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, μὴ ἔχων τὸ ἐμποδῶν ὡς τῶν Ἰταλῶν αὐτοῦ καταπορθηθέντων τὸ ἔσχατον, ἐτέρου δὲ μὴ ὄντος τοῦ ἀνθισταμένου, πᾶσαν κατατρέχει Μακεδονίαν. = Deçi sculându-se de aici Imperatorul Bulgarilor, ne-având cinesă-lă împedice, ca celū ce sfărămasse cu totul și nu de mult pre Italieni, iar altul ne mai fiind, ca să I stea în contră, străbate tótă Macedonia». (1) Și bine ȕice Acropolitul, că în urmarea învingerei Italienilor, Imperatorul Romano-Bulgarilor, Ionița devine stăpânū preste întregū teritoriul Imperiului Bizantinū, și el putea să devinē Imperatorū al Bizanțului, numai dēcă nu ar fi fostū reținutū în calea sa de modestia elementului românescū, din care făcea parte.

A doa luptă, ce Imperatorul Ionița a trebuitū să ținē tot pentru limitele Imperiului seū. era cērta pentru o parte din Serbia actuală, născută între dînsul și Emeric, regele Ungariei. Imperatorul Ionița, în puterea armelor luase dela Imperatoriū Bizanțului cinci provincii din Serbia, și Emeric avea asupra lor pretențiunii de ereditate. La arme Emeric nu se decide, și voiesce a și căta drepturile sele pre căi peȕise, seū mai dreptū, pre calea diplomatică a timpului. Mai întâiū el voiesce să profite de trecerea prin Ungaria a cardinalul Papei Ioocentiu al III, ce-I ducea investitura lū Ionița de Rege al Romānilor și Bulgarilor, și ilū nevoiesce pre acesta, ca să kîeme pre Ionița la o insulă a Dunărei și să rezolveze acestū diferendū dintre dînsiū (2). Dar ne isbutind, Emeric recurge la autoritatea Papei Ioocentiu al III-le, și acesta, ca celū ce avea în mânele sele firele diplomației de atunci, é că cum se exprimă într'o scrisóre cātrē Emeric: «La a doa, ce ai scrisū, că numitul Ionița aū cuprinsū țera, carea o aū datū zestre tatăl teū surorei tale Impărătesei Grecilor, și că țera Serbiei, care este supusă corōnei tōle, luând cu sine (Ionița) o mulțime de păgāni, o aū jefuitū fōrē de milă întrū atāta, cât afară de cei, ce s'aū omorītū prin tirania lū, mulți creștinū s'aū dusū în robia păgānilor, să scii de bună sēmă, că noi nu ni place ori-ce s'aū făcutū spre vătămarea și paguba ta, și ca să-ți se facē destul (satisfacțiune), cu dinadînsul ne vomū sirgui» (3).

(1) G. Acropolitae, ibidem.

(2) Chroniclele Romānilor, Șincaī T. I, pag. 242.

(3) Chroniclele Rom. Șincaī T. I pag. 243. Ne avēnd originalul, am reprodușū citatul dupre Șincaī.

Ce a făcutu mai pre urmă Inocențiu III pentu regiî Ungariei în privința acestei părți de pământu nu se scie, dar acêsta se pôte afirma cu siguranță, că *Imperatorul Ioniță la mórtea sa, carea s'a întamplatü dupö trei ani dela data acestei certe, a lăsatü Imperiul seü și cu posesiunea a cincî Eparchii în Serbia de astă-đi.*

În privința administrațiunei sociale, propriu đisă, ne avënd nici unü felü de date, noi süntemü necesitați să admitemü, că Imperatorul Ioniță a continuatü cu administrațiunea, dată Imperiului de cătrö Asan. Acela, ce ocupa acum pre Ioniță, era pozițiunea internațională, seü politică a Bisericei și a Statului seü. Lăsând, ca să vorbimü despre pozițiunea Bisericei Regatului Románo-Bulgarü la locul propriu, noi aici să arătămü modul, cum Imperatorul Ioniță primesce titul de Rege al Rmânilor și Bulgarilor și tot-o-dată se bucură și de dreptul de a'și bate monedă cu esigia sa, ficsând prin acêsta rangul politicü al Statului seü față cu celelalte Staturi ale Europei de atunci.

La anul 1200, dupö ce Ioniță a rămasü singurü stăpanitorü al Regatului Románo-Bulgarü, Papa Inocentiu III-le adreséză lui Ioniță o scrisóre printr'unü nunțiu, seü trämisü al seü, Arhipresbiterul Grecilor de Brundisiu, și îlü cercetéză, ca pre unü fiü spiritualü, adăugënd și aceste cuvinte: « Cum enim plene nobis per ipsum de sinceritate tui propositi ac devotionis affectu constiterit ad te proposuimus maiores nuntios, vel legatos potius destinare, qui tam te, quam tuos in apostolicae sedis devotione confirmet et de benevolentia nostra efficiant certioram » = Căci îndată ce vomü constata pre deplin prin dinsul sinceritatea propunerii tale și afecțiunea devotamentului teü, ne-am propusu, ca să trämitemü la tine nunții mai mari, seü, delegați cu mai multă putere, cariî atât pre tine, cât și pre ai tei să-î confirme în evlavia scaunului Apostolicü și să te asigure despre buna voință a nöstră » (1). Pëne aici se vede numai atata, că Papa Inocentiu, aflând dela misionarii seî despre nisce dorinți ale lui Ioniță, îi dă curajul, ca el să-și le arate Paperi.

Și în adevër, că la anul 1201, Ioniță respunde la scrisórea lui

(1) Gesta Innocentii III No. 66.

Inocențiu, și în răspunsul său, ecă cum își înșiră el dorințele sale : ... « Sanctissime Pater ! significastis nobis per sacras litteras vestras quod nos significaremus vobis, quid ad ecclesia romana petamus. = Prea Sântă Părinte ! Ni-ați notatū noi prin sacra vōstră scrisōre, ca noi să vī arătămū voi acela, ce ceremū dela Biserica romană » Și mai la vale : « Imprimis petimus ab Ecclesia Romana matre nostra coronam et honorem, tanquam dilectus filius, secundum quod Imperatores nostri veteres habuerunt. Unus fuit Petrus, alius Samuel, et alii, qui eos in imperio praecesserunt, sicut in libris nostris invenimus esse scriptum. Nunc autem, si placitum est auctoritati vestrae nobis istud implere quicquid imperio nostro duxeritis injungendum ad honorem Dei et Ecclesiae Romanae complebitur. = Mai ales ceremū de la Biserica romană, mama noastră, coronă și onōre, atât ca unū fiū iubitū și apoi fiind-că Imperatoriū, noștri cei vekī aū purtat'o. Unul a fostū Petru, altul Samuel și alții, ce aū preesistatū în Imperiu, precum aflămū scrisū în cărțile nōstre. Iar acum, decă place autorității vōstre a ne implini acēsta, ori-ce veți impune Imperiului nostru, spre lauda lui D-zeū și a Bisericeī romane, se va implini » (2).

Indată după primirea acestei scrisori, și chiar în același an, Papa Inocențiu îi trimite lui Ioniță a doua scrisōre cu Ioan Capelanelul său, prin carea efectuă unirea Bisericeī Romāno-Bulgare cu cea papală, iar asupra titlurilor imperiale, cerute de Ioniță, ecă cum se exprimă Papa : « Petisti vero humiliter, ut coronam tibi Ecclesia Romana concederet, sicut illustis memoriae Petro, Samueli et aliis progenitoribus tuis, in libris tuis legitur concessisse. Nos igitur ut super hoc majorem certitudinem haberemus, registra nostra perlegi fecimus diligenter ; ex quibus evidenter apparet, quod in terra tibi subjecta, multi Reges fuerant coronati. = Dar ai cerutū cu umilință, ca Biserica romană să ți cedeze ție coronă, precum se citește în cărțile tale, că ea aū cedatū celor de amintire ilustră Petru, Samuel și altor străbuni ai tei. Noi însă, ca să putemū avea mai multă certitudine asupra acestui lucru, am făcutū (regulatū), ca să-se citească cu îngrijire registrele nōstre ; din care apare cu evidență, că în

(2) Gesta Innocentii III No. 66.

pământul, supusă ție, mulți regi au fost încoronați». Și vorbind mai încolo Inocențiu despre privilegiile Bisericii Româno-Bulgare, spune lui Ioniță că a ordonat delegatului său : « Mandamus quoque ipsi, ut de corona progenitoribus tuis ab Ecclesia Romana collata tam per libros veteres, quam per alia documenta inquirat diligentius veritatem, et de omnibus tecum tractet, quae fuerint pertractanda; et cum per ipsum et nuntios tuos de omnibus redditi fuerimus certiores, consultius et maturius, prouti fuerit procedendum, procedamus. = Și ordonăm aceluiași (Capelanu), ca despre corona, cea acordată de Biserica romană străbunilor tei, să urmărească cu mai multă diligență adevărul, atât prin cărțile veki, cât și prin alte documente, și să tracteze cu tine despre cele, ce voru fi de tractat; și cum ne vomu încredința despre toate prin dînsul și nunțiii tei, să procedăm cu mai multă maturitate și judecată, despre acela, ce trebuie să facem » (1).

Cercetându-se de către Ioniță cu Ioan Capelanul cărțile și monumentele cele vekî, Ioniță la 1202 scrie țarășii lui Inocențiu, în care scrisore éca ce dice despre demnitatea imperială: « Cum placuit Domino nostro Iesu Christo me Dominum et imperatorem totius Bulgariae et Blaciae facere, inquisivi antiquorum nostrorum scripturas et libros, et beatae memoriae Imperatorum nostrorum praedecessorum leges, unde ipsi sumpserunt regnum Bulgarorum et firmamentum imperiale, coronam super caput eorum et patriarchalem benedictionem : et diligenter perscrutantes, in eorum invenimus scripturis, quod beatae memoriae illi Imperatores Bulgarorum et Blacorum Simeon, Petrus et Samuel et nostri praedecessores coronam imperii eorum et patriarchalem benedictionem acceperunt a sanctissima Dei Romana Ecclesia et ab apostolica sede, principe Apostolorum Petro. Sed imperium meum voluit benedictionem et imperiale firmamentum coronae capitis imperii sui suscipere et patriarchalem benedictionem ab Ecclesia Romana, ab apostolicae sedis principe Apostolorum Petro et a sanctissimo patre nostro universalis Papa tertio Inocentio ; = Plăcând D-lui nostru Iisus Christos, a mă face pre mine Domn și Imperator a toatei Bulgarii și Valachii, am cercetat scriptele și cărțile noastre cele vekî și legile celor de fericită memorie predece-

(1) Gesta Innocentii III, No. 68.

sori și imperatori ai noștri, de unde ei și-au luat stăpânirea asupra Bulgarilor și confirmarea imperială, corona pre capul lor și bine-cuvântarea patriarhală; și scrutând cu diligență, am aflat în scriiturile lor, că acei de fericită memorie Imperatori ai Bulgarilor și Vlachilor, Simeon, Petru, Samuel și ai noștri predecesori au primit corona Imperiului lor și bine-cuvântarea patriarhală de la prea Sânta lui D-zeu Biserica romană și de la tronul apostolic, de la căpitenia Apostolilor Petru. Iar imperiul meu voiesce să primiască bine-cuvântarea și confirmarea imperială a coronei capului imperiului său și benedictiunea patriarhală de la Biserica romană, de la tronul apostolic, de la căpitenia Apostolilor Petru și de la prea sântul părintele nostru, Papa universală, Inocentiu III-le » (1).

În fine la anul 1204 Inocențiu confirmă pre Ioniță nu de Imperator, dar de rege al Româno-Bulgarilor și îi trimite insigniile regale (2). « Calojohanni illustri Bulgarorum et Blacorum Regi, eiusque posteris ei tam in regno quam in devotione sedis apostolicae successuris in perpetuum....sceptrum regni et regium tibi mitimus diadema, eius quasi nostris tibi manibus imponendum, recipiendo a te juratoriam cautionem, quod nobis et succesoribus nostris et Ecclesiae Romanae devotus et obediens permanebis et cunctas terras et gentes tuo subjectas imperio in obedientia et devotione sedis apostolicae conservabis. Ad petitionem insuper venerabilis fratris nostri Blasii Brandizuberensis Episcopi, quem ad sedem apostolicam destinasti, publicam in regno tuo cudendi monetam tuo caractere insignitam, liberam tibi concedimus facultatem. = Lui Caloian, Regelu illustru al Bulgarilor și al Vlachilor și următorului lui atât în regat, cât și în evlavia scaunului apostolic în perpetuitate. . . . trimitem scēptrul Regatului și diadema regală (3), pre carea să îți o punē (pre capul teū) ca și cu mânele nōstre, primind de la tine jurământū, ca cautiune, că vei rămānea devotată și

(1) Gesta Innocentii III, No. 70.

(2) Nu înțelegem, cum chronicarul român Șincai pune scrisoarea, din care vom să facem citațiunile, ce ne privesc, la anul 1203, iar actul încoronării lui Ioniță la 15 Noemvrie 1204. Noi am admis data din urmă.

(3) Nu credem de prisos a arăta aici însămnătatea vorbelor de scēptru și diademă. În limba elenică vorba σκήπτρον, însămnază autoritatea, sēu tolagul imperial, care se da la tōte persoanele, când primiau investitura. În Eliada lui Omer, acestă sēmnă imperială se da de către fiul lui Cronos. .

supusă noi și succesorilor noștri și Bisericii Romane, și vei conserva în supunere și devoțiune către scaunul apostolică pământurile, cucerite, și națiunile, supuse din imperiul teă. Pre lângă acestea, la cererea venerabilului nostru frate, Blasiu, (1) Episcopul de Brandežuberă, pre care l'ai trămisă la tronul apostolică, îți cedămă ție voie liberă, de abate monită publică în regatul teă, însemnată cu stampa ta » (2).

Acum resumând cele dișe despre Ioniță, noi trebuie să recunoscem, că acestă frate și succesoră al lui Petru și Asan a rădicată opera fraților seă pêne la gradul celă măi înaltă posibilă; el a făcută, din locurile, cucerite de dișii de la Bizantină, ună regată în tôte condițiunile evului međiu, cu dreptul kiar de a bate monedă cu efigia lui personală. Acésta anume a și făcută pre Emeric, mândrul rege al Ungariei, să protesteze la Papa Inocentiă III-le.

Cu finele anului 1207 Ioniță móre de pleuritidă, fără de a lăsa vre ună succesoră la tronul seă. Din toți frații Români, duple cum se vede, numai singură Asan a avută copii, atât de seccsul masculină cât și feminină; și anume pre Ioan, care la mórtea lui Ioniță era minoră. (3)

Pre la finele anului 1207 se sui pre tronul Regatului Româno-Bulgară Borila și stă aisi pêne la anul 1221. Pre acestă Borilă, nepotă al fraților români, și născută din o rudă a lor, D. Gobubinski îlă numesce de la sine Boris III (4). Sub Borilă Regatul Româno-Bulgară a începută să seacă și a perdută o parte din ținuturile Macedoniei. Iar de la anul 1214 el a intrată în luptă civilă cu

Diadema, fiind țarăși o vorbă elenică, διάδημα, însemnăză cunună, seă legătore în jurul capului. La popórele orientale acésta diademă, seă legătore de capă este compusă dintr'o țesetură, carea a ajunsă a se întreluița, ca ună obiectă de necesitate, pêne și de celă măi de pre urmă. În Grecia veke aceste diademe seă cunună la începută se făcú din ramuri de arbori și se dau celor, ce învingú în concursurile, care se numău ἀγών, și care avú caracterul espositiunilor nóstre de astă-đi. Măi pre urmă a începută a se acorda, ca ună semnă de distincțiune și Regilor

(1) Pre acestă Blasiu Șincai îlă numesce Vasilié. Ore nu putemă să admitemă, că acestă nume este românescul Vlasi? Și acésta o đicemă cu atâtă măi mult, căci ună Vlasi seă Vasilié s'a trămisă la Roma, ca să se chirotonisescă Episcopă pentru Târnova. Despre acésta măi jos.

(2) Gesta Innocentii III No. 73.

(3) Despre mórtea lui Ioniță și minoritatea fiului lui Asan — Ioan, veđi G. Acropolitae Annales cap. XIII. și XY.

(4) Краткій очеркъ исторiи православныхъ церквей pag. 11.

vărul seü Ioan, fiul lui Asan, și s'a ținutü în Regatul unkilor sei pënë la 1221, când a trebuitü să cedeze tronul lui Ioan. Dar se ascultămü și aici pre Acropolitul, care dice: « Ο πρώτος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Ἀσάν δύο ἔσχεν υἱούς, τὸν Γεωργίου, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον. Τοῦ γοῦν εἰρημένου Βορίλα βασιλικῶς τῶν Βουλγάρων κατάρχοντος, ὁ τοῦ Ἀσάν υἱὸς Ἰωάννης φυγαδεύει χρησάμενος ἐπὶ τῶν Ρώσων χωρεῖ, ἐκεῖσέ τε χρόνον ἐφ' ἱκανὸν διαμείνας, καὶ τινὰς τῶν συγκλυθῶν Ρώσων σὺν ἑαυτῷ περιελαγῶν, τὴν πατρικὴν ἀνακαλεῖται κληρονομίαν καὶ πολεμεῖ τῷ Βορίλα καὶ νικᾷ τοῦτον καὶ χώρας οὐκ ὀλίγης ἐγκρατὴς γίνεται. ὁ δὲ Βορίλας ἔνδον εἰσέρχεται τοῦ Τριπόδου καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτεσι τειχῆρης πολιορκεῖται. Ἐπεὶ δὲ ἀπέκαμον οἱ συνόντες αὐτῷ, τῷ Ἀσάν Γεωργίῳ προσέρχονται. φεύγων δὲ ἀλίσκεται ὁ Βορίλας καὶ παρὰ τοῦ Ἰωάννου τυφλοῦται. Καὶ οὕτως ἐγκρατὴς τῆς τῶν Βουλγάρων ἀπάσης ὁ Ἰωάννης γεγένηται. = Celü antäiu imperatorü al Bulgarilor Asan a avutü doi fil, pre Ioan și Alecsandru (1). Decü predisul Borilä fiind imperatorü al Bulgarilor, vine fiul lui Asan, Ioan, dupö o ședere în retragere la Ruși (2) și rămâne acolo timpü îndelungatü, și aducënd cu sine și pre unü din boeril Rușilor, reclamä ereditatea pärintescä, se luptä contra lui Borilä, ilü învinge pre dinsul și se face stapänü preste o mare parte din țerä. Iar Borilä inträ în interiorul Tärnovei și se luptä din zidurele ei șapte anü. Fiind însö cä companionil lui l-au pärasitü, ei se unescü cu Ioan Asan. Fugind Borilä, se prinde, și se orbesce de Ioan, și cu modul acesta Ioan se face stapänü preste totä Bulgaria » (3).

Ioan, pre care istoricil ilü numescü al II-le, spre distincțiune de Ioniță, fiul lui Asan, a fostü Rege al Romäno-Bulgarilor de la 1221 pënë la 1241; iar D. Golubinski crede, cä el a statü în regatul Romäno-Bulgarü pënë la 1245 (4). Acestü rege mare în tôte privințele, și tot-o-datä putemü dice, superiorü și kïar lui Ioniță, a

(1) In altü locü Acropolitul în locul lui Alecsandru pune de fiül al lui Asan, pre un Michael. (Cap. XXXIX).

(2) La capitul XIII, Acropolitul dice cä Ioan a fostü la Sciți, adecä la Romänil din stännga Dunärei, de la cariü atât tatäl seü, cât și unkil sei primläü ajutore în resbele.

(3) G. Acropolitae Annales cap. XX.

(4) E. Golubinski, Уч. ист. Прав. церкви. pag. 11. Ätät Sciții, cât și Rușil din acestü locü suntü Romänil din stännga Dunärei.

adusă Regatul Româno-Bulgară atât în privința întinderii, cât și a relațiilor politice la gradul cel mai înalt. Fiind singur un bărbat prea bun și tot-o-dată și foarte capabil, el a întrecut pre Ioniță în toate privințele; iar în respectul politico-social se poate considera ca cel mai de frunte.

Maî întâi în privința caracterului și a capacității se însuși chronicarii bizantini, cari de altămintă se vedeu ostili Românilor, se exprimă într'un mod foarte avantajos pentru Ioan II. Acropolitul pentru exemplu, vorbind de caracterul personal al lui Ioan, dice: « Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ Βουλγάρων ἄρχων Ἄσαν ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, ἀνὴρ ἐν βαρβάραις ἄριστος ἀναφανείς οὐκ ἐν τοῖς οἰκείοις μόνον, ἀλλὰ γε δὴ καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐχρήσατο καὶ φιλανθρωπότερον τοῖς προσερχομένοις αὐτῷ ἐπήλυσι, καὶ μάλιστα τοῖς Ρωμαίοις, καὶ φιλοτίμως αὐτοῖς παρεῖχε τὰ σιτηρέσια. = În curând s'a retrasu dintre cei vil și căpitenia Bulgarilor (Ioan II) Asan, fiind între barbari cel mai bun om, și nu numai cu ai săi, dar klar și cu streinii, cei veniți la dînsul se purta foarte omenesce, dar mai ales cu Romanii (Bizantini), plătindu-le lor foarte onest salariile » (1). Și pentru ca să vedem și mai bine capacitățile lui Ioan II Asan, să lăsăm tot pre Acropolitul să ni spună acela, ce mai scie el despre dînsul. El aturea mai dice: Ἐδοξε γοῦν τοῖς πᾶσι τότε καὶ θαυμαστός καὶ μακάριος. Οὐ γὰρ ἐχράτο μαχαίραις ἐν τοῖς οἰκείοις, οὐ δ' ἐχραίνετο φόβους Ρωμαίοις, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ τῶν Βουλγάρων. ἔνθεν τοι καὶ οὐ μόνον παρὰ Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ παρὰ Ρωμαίων ἐφίλειτο καὶ ἐτέρων ἐθνῶν. = Pentru aceste deci se părea atunci tuturor, că el este minunat și bun. Căci nu întrebuița sabie cu ai săi, nici se bucura de omorurile Romanilor (Bizantinilor), ca alții mai înainte de dînsul dintre Bulgari (2). Pentru care nu numai de către Bulgari, dar și de către Romani (Bizantini) și de alte nămurî era iubit » (3) În genere vorbind, Ioan II Asan, klar dupre mărturia Bizantinilor era un om de multe calități bune; și a fost, se poate dice, cel mai capabil din Regia Româno-Bulgară.

Decă ore-care părți ale Imperiului Bizantin de pre timpul lui

(1) G. Acropolitae. Annales cap. XXXIX.

(2) Aici Acropolitul are în vedere purtarea lui Ioniță cu Bizantini; adecă Ioan II, Asan nu erakomeocton.

(3) G. Acropolitae. Annales, cap. XXV.

Ioniță rămăsese nesupuse Regatulului Româno-Bulgară; și decât Ioniță pentru legăturile sale cu Papa Romei nu a putut să-și le supună cu desăvârșire; apoi Ioan II Asan, eliberându-se, cum vom vedea, de tutela Papei, el își stabilește hotarele Imperiului său despre Nord-Vest până la Belgradul Serbiei de astăzi, își ia în stăpânire toate orașele și cetățile din Thesalia, Epir și Albania, dominând și având sub stăpânirea sa și Macedonia cu Thesalonicul și Muntele Atonului, iar spre Ostă ajunge prin Thracia până la Marea Neagră și sub zidurile Constantinopolului. Inșuși Constantinopolul, cu orașele de prin prejur, în care se află încă Latini, era la discrețiunea lui Ioan II Asan, căci despre locuitorii acestor orașe eca, ce dice chiar Ioan II, într'unu manuscriptu, descoperitu în Târnova, capitala Imperiului său: И тѣ подъ руку царства моего повиновахуся, понеже много царя не имѣяху, развѣ мене, и мною ради дни своя испровожающе бяху. Богу тако повелѣвшу. = Și aia, (locuitorii Constantinopolului) sîntu supuși sub mîna Imperiului meu, întrucît nu au altu Imperatoru (1), afară de mine, și mulțemiți cu mine, voru rămînea a-și face dîilele lor cu mine. Așa a bine-voitu D zeu. (2).

Spiritul genialu al lui Ioan II Asan nu se putea limita în cuceriri numai; el voia, ca să dea regatului, său de acum Imperiului său, o organizațiune socială și să stabilizească și nisce relațiuni politice cu diversele State, ce-lu încunjurau. El a observatu, că starea politică, dată Imperiului de către Unkîlul său Ioniță, nu era pusă tocmai pe adevăratele ei baze, și Papii Romei avéu diferite pretențiuni de la Regiul Româno-Bulgaru. De acela, Ioan II Asan dă o organizațiune socială Statului său, întră în legături de rudire cu Regiul Ungariei, și cu familiile Imperiale ale Bizanțului, și rupe legăturile dintre Imperiu și Papii Romei, stabilite de unkiul său Ioniță.

Și în adevăr, Ioan II Asan, după cum ni spune Acropolitul, completează opera predecesorilor săi, dând o organizațiune socială și militară Statului său. El pentru ca să pôte înlătura cauzele, ce ruineză Imperiile, și specialminte pre al Bizanțului, face după cum ni spune Acropolitul: « Επει δὲ τὸ πολὸ τοῦ βουλευμάτο κατειργάσατο, καὶ ὡς ἡγάπα τὰ κατ' αὐτὸν διέθετο, εἰς τοὺς οἰκείους ἐπαπέ-

(1) Alusiune la mórtea lui Balduin.

(2) Читенія общ. Ист. и древн. 1859. cart. II, pag. 19. articolu lui Dascalov despre descoperirile din Târnova.

ζευξεν τόπους, τινὰ μὲν τῶν φρουρίων καταλειπῶς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων δεσπόζεσθαι, τὰ πλείω δὲ ὑφ' ἑαυτὸν ποιητάμενος, στρατιώτας ἐν τούτοις τάξας καὶ στρατηγούς καὶ τοὺς εἰσπρατομένους τὰ δημόσια φορολογήματα. = Fiind că cea mai mare parte din dorița sa își realizase, și după plăcere și-a organizat afacerile sale, a distribuit la al sei locuri, și unele din cetăți le-a lăsat, ca să se stăpâniască de Romani (Bizantini), iar pre cele mai multe le-a ținut pentru sine, așezând în cele mai multe ostași și comandanți, precum și adunători de contribuțiuni publice » (1) Cu modul acesta noi vedem, că Ioan II Asan diferă de predecesorii sei; *el se gândesce și la modul, cum pôte să fie administrat Imperiul seū, celū acum atât de întinsū.*

Unu lucru pôte să devină ne'nțelesū în fața circumstărilor istorice. Acropolitul ni spune mai sus, că Ioan II Asan a cedat Bizantinilor mai multe cetăți, și această cesiune s'a făcutū de bună voie din partea lui Ioan. Dar acum se întreabă, cum era cu putință, ca Regiū Romano-Bulgarū, să facē nisce asemenea sacrificii Bizantinilor, când ei încă de pre timpul lui Ioniță erau singuri stăpâni pre întregū Imperiul Bizantinū, iar Latiniū erau cu totul învinși și nu aveaū în stăpânirea lor, de cât Constantinopolul, cu împrejurimele lui? Ioan II Asan, noi am notatū mai sus, avea prevederile sale în respectul politicū. El a calculatū, că mórtea lui Balduin în carcerile lui Ioniță trebuia să fie răsbunată, și Papiū Romei nu putēū să fie indiferenți la fermitatea poporului românescū în cea, ce privesce ortodocșia lui. Pentru aceste cuvinte, Ioan II Asan, și mai 'nainte de venirea pericolului din partea Occidentului asupra Imperiului seū căută, seū mai drept, acceptă re'noirea bunelor relațiunii cu Imperatoriū Bizantinū, și kfar face, ca relațiunile lor politice să se cimenteze și prin legături de sânge; adecă măritarea ficei lui Ioan II Asan, după fiul Imperatorului Ioan Duca Batazi, și mai apoi și kfar căsătoria lui Ioan II Asan cu Irina, fiica Imperatorului Angelū Teodor.

Acropolitul ni descrie mai de aprópe pre fie-care din actele aceste și ni arată modul, cum Ioan II Asan a intratū în rudire cu

(1) G. Acropolitae. Annales, cap. XXV.

Imperatorii Bizantinii, indicând tot-o-dată și la ruperea relațiilor lor religioase cu Papii.

Și mai întâiî dice: « Οὐ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης, οἷα ἐκείνος θεινὸς ἐφευρεῖν μεθόδους ἐν περιστάσει σωσαί τε τὸ οἰκεῖον, ὑπὲρ οὗ καὶ πλείονος ἔδειτο λόγου, ἀναχαιτίσαι τε καὶ τὸ ὑπεναντίον, ὡς ἂν δι' ἀμφοῖν τὰ οἰκεῖα κρατύνοιο, εὐρίσκει τρόπον ἀποπληρωτικὸν τοῖν δυοῖν. Ἐγεννήθη γὰρ αὐτῷ υἱὸς ἐκ τῆς βασιλίδος Εἰρήνης, ἧ καὶ κλησὶς τοῦ πάππου καὶ βασιλέως Θεοδώρου τοῦ Λασκάριος ἐπετέθειτο· ἐνδέκατον δὲ οἱ ἔτος τότε ἠνόετο. Καὶ ὁ Ἀσάν δὲ θυγάτριον ἔσχευ, Ἐλένη αὐτῇ τοῦνομα παρὰ τῆς ἑξ' οὐγγρων γαμηθείσης αὐτῷ· ἔννατον καὶ ταύτη ἔτος ἦν. Πρεσβείαν γοῦν στέλλει ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Βουλγάρων ἄρχοντα Ἀσάν, καὶ μνηστείας τῶν παίδων μνημονεύει καὶ τῆς ἀμφοῖν ἀρχιστείας καὶ τοῦ δι' ἀλλήλους συναπισμοῦ τε καὶ συγκροτήσεως. Καὶ δέχεται ὁ Ἀσάν τὴν πρεσβείαν καὶ πληροῦνται αἱ συμφωνίαι. Καὶ ἐπὶ τούτοις καὶ ὄρκοι προὔβησαν. = Iar Imperatorul Ioan (1), fiind prea abilă, în a afla mijloace dupre circumstări, spre a-și conserva interesele sële, pentru care s'a vorbită mai mult, precum și spre a înlătura pericolul, află ună mijlocu folositorū pentru amândoi, adecă, ca să-și apere amândoi interesele lor. Decī i s'a născutū lui ună fiu din împărătesa Irina, în care se găsiaū inclinațiunii de ale strămoșuluī seū — Imperatoruluī Teodor Lascar; numărând atuncī al unspredecilea anū. Și Asan avea o fiică, cu numele Elena, din femeea lui cea din Unguri; și acēsta avea noē anī. Decī Imperatorul trāmite o solie cātrē cāpitēnia Bulgarilor Asan, și propune logodireā copiilor, înrudirea lor a amāndurora, precum alianța și apārarea reciprocă, Asan acceptă solia și se facū învoielile. Și pentru aceste s'aū făcutū și jurāmintē (2) ».

Și mai jos tot Acropolitul adauge: « Οὐ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης τὴν αὐτοῦ σύζυγον σὺν τῇ θυγατρὶ Ἐλένη λαβὼν διαπραισῶται εἰς Λάμπσακον, ἐνθα ἦν ἡ βασιλὶς Εἰρήνη, καὶ πληροῦσι τὴν

(1) Aici e vorba despre Ioan Duca imperialul Bizanțuluī, cărnia 'i mai dicū și Bazazi și care a împărătitū de la 1222. pēnē la 1255. (Dcsit. Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολίμοις πατριαρχευσάντων cart. VIII. cap. XVIII. § 1.

(2) G. Acropolitae. Annales. cap. XXXI.

τῶν παιδῶν συνάφεια, τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ τὰ τῆς ἱερολογίας τελέσαντος. = Iar Imperatorul Ioan, luând pre soția sa cu fiică-sa Elene, merge în Lampsac (și tot aici era și împărăteasa Irina) și face unirea copiilor, efectuând Patriarchul German bine cuvântarea > (1).

În fine Acropolitul, vorbind despre reintorcerea împărăteselor pre la locurile lor și ducerea copilei lui Asan cu logodnicul ei la părinții băétului, arată și modul, cum aliații nostri s'au învoit în respectul posesiunilor, precum și luptele, ce au făcut contra Latinilor din Constantinopol, ce își întisese dominațiunea mai preste totă țera cuserului de acum a lui Asan. Adecă: « Οὐ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀσάν, τὰς οἰκίας δυνάμεις προσειληφότες καὶ ἄμφω τὴν δυτικὴν καθέδραμον χώραν, ὁπότε ἦν τοῖς Λατίνοις δολεύουσα. Καὶ λείαν μὲν πολλὴν ἐποιήσαντο καὶ Σκυθῶν ἐρημίαν τὴν ἅπασαν ἀπειργάσαντο, σφίσι δὲ αὐτοῖς κατὰ τοὺς ἔρκους τὰ ἄστη καὶ τὴνχώραν διμερίσαντο. Καὶ Καλλιούπολις μὲν, ἐπεὶ καὶ πρὸ τῆς συγλεύσεως τοῦ Ἀσάν παρὰ τοῦ βασιλέως ἐάλω, ὑπὸ τὸν βασιλέα ἐγένετο, ὁμοίως καὶ Μάδουτα καὶ πᾶσα ἡ ὀνομαζομένη χερρόνησος. Εἶχε δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ τοῦ Κισσοῦ φρούριον, καὶ μέχρι ποταμοῦ ὄν Μαρίτζαν ὁ πολὺς μετονομάζει λαὸς τὰ σύνορα ἔθετο. Ἐκράτησε δὲ καὶ τοῦ ὄρους τοῦ Γάνου, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδείματο καὶ πολίχνην . . . Οὐ δὲ Ἀσάν τὰ ὑπεράνω τῶν εἰρημένων χώρων καὶ πρὸς Βορρᾶν νεύοντα ὑφ' ἑαυτὸν ἔσχεν. Μέχρι μὲν οὖν καὶ αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντίνου καὶ ἀμφότεροι κατηντήκεσαν, τοῦ ρηγῶς Ἰωάννου ἐπ' αὐτῶν καθέζομένου καὶ καθορῶντος, καὶ ποσίαν πολλὴν τοῖς Λατίνοις ἐνέβαλον, καὶ ἐν στενῷ κομιδῇ τὰ κατ' αὐτοὺς ἔθεντο. = Iar Imperatorul Ioan și Asan, unindu-și amândoi puterile lor, au cutrieratu totă partea vestică a țerei, ce era supusă Latinilor. Au făcutu pradă mare, și au aplicatū în totul pustiirea Sciștilor, iar între dânșii, conform jurămintelor și-au împărțitū cetățile și țera. Calipolul, fiind că și mai 'nainte de intrunirea cu Asan se guvernă de Imperatorul, a rămasū sub acesta, de asemine și Madita și totă partea, ce se kiamă Cheronis. Avea Imperatorul și cetatea Kisu și s'a pusū chotarū pënë la riul, pre care mulțimea poporului

(1) Idem ibidem. cap. XXXIII.

ilă numesce Marița. A ținut pentru sine și muntele Ganul, în care a construit ună orășelă. . . . Iar Asan a avut sub sine locurile mai din sus de cele menționate și care înclină spre Nord. Și s'au învoit amândoi și kiar pene la zidurile Constantinopolului (adecă) regele (1) Ioan (Asan) să domniască preste aceste și să le inspecteze, pentru care au băgată frică mare în Latină. Și în scurt cu precisiune au regulat interesele lor (2).

Acestă tractat al lui Ioan II Asan cu Imperatorul Ioan Duca a fostă rainată nu după multă timp. Ioan II Asan, vădend că Imperatorul Bizantin cu totă inrudirea lor nu încetază, de a lucra contra lui, și kiar a se întinde în Imperiul se, se hotărăsce, de ași relua fata înapoi și după acesta, a declara resbelă lui Duca. Și în adevăr, Acropolitul ni spune: «Οὐ δὲ γε Ἀσάν μετὰ μेलος ἐπὶ ταῖς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου συνθήκαις, ὡς ἐφάνη, γενόμενος τρόπον ἐζήτει ὅπως ἂν τὴν θυγατέρα ἀποσπάσῃ τοῦ σύζυγου βασιλέως τοῦ Θεωδῶρου καὶ ἐτέρῳ ταύτην κηδεύσῃ· τῶν γὰρ Ρωμαίων ἐδοξεί πάνυ τὴν ἐς τὰ βελτίω προκοπήν, ἔθρους ἄρχων ὑποταταγμένου πάλαι Ρωμαίοις. Σκῆπτεται γοῦν αἰτία, ὡς ἐδοκεῖ μεν, εὐλογον, κ' ἂν οὐκ ἐλάνθανε τοὺς ἐπισταμένους τὰ πράγματα, καὶ ἀποστέλλει πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασιλίδα, ὡς ἐπεὶ πλησιάζει τῇ Ἀδριανοῦ βούλεται αὐτότε καὶ ἡ σύζυγος τὸ θυγάτριον ἰδεῖν καὶ πατρικῶς περιπτύξασθαι καὶ τὰ εἰκότα πληρῶσαι καὶ αὐτῆς ἀποπέμψαι πρὸς τὸν πενθερὸν καὶ σύζυγον. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ἡ βασίλισ Βιρήνη, καὶ τοὶ γε ἀκριβῶς εἰδότες τὸ δρᾶμα καὶ καθαρῶς ἐπιγνόντες τὴν σκευωρίαν, ὅμως πέμπουσι πρὸς τὸν Ἀσάν τὴν θυγατέρα, ταῦτ' εἰρηκότες ὡς εἰ τὴν θυγατέρα κατάσχοι καὶ τοῦ νομίμως συζευχθέντος ἀποστερήσειεν, ἔστι θεὸς ὁ τὰ πάντα ἐφορῶν, καὶ τιμωρίαν ἐπάγων τοῖς τοὺς ὄρκους παραβαίνουσι καὶ τὰς συνθήκας, ἃς ἐπὶ θεῷ μάρτυρι συνεστήσαντο, διαλύουσιν. ὁ μὲν οὖν Βούλγαρος τὴν θυγατέρα λαβὼν ὤχετο τοὺς ἐπομένους αὐτῇ πάντας ὀπισθορμήτους ποιήσας, καὶ τὸν Αἴμον διαβάς ἐχώρει ἐπὶ τὸν Τρίνοβον,.... = Iar Asan, desprequind, cum se vede, trac-

(1) Pentru prima și tot-o dată și ultima dată întâlnim titlul de Rege, acordat de Bizantină Regilor Româno-Bulgari.

(2), G. Acropolitae, Annales cap. XXXIII.

tatul cu Imperatorul Ioan, căuta mijlocul, cum ar fi putut să-și smulgă fata de la Imperatorul Teodor și să-i caute ei altul. Și acesta pentru cuvântul, că lui îi era frică de progresul Romanilor (Bizantinilor) spre mai bine, fiind Românii (Bizantinii) acum stăpâni preste unu nemiş, ce și mai 'nainte li era lor supus. Se află deci mijlocul, duple cum se părea, raționabil, de și nu era neînțeles de acei, ce se interesa de acesta, și trimite soli către Imperatorul și Impărătesa, căci fiind că are a se apropia de Adrianopolu el și impărătesa, și voiesc a vedea fata, a o îmbrățișa și a-și implini o datorie, (să o trimite) și iarăși o va reintorče la ginere și soțul ei. Iar Imperatorul Ioan și Impărătesa Irina, de și au înțeles foarte bine lucrul, și au cunoscut cu precisiune cursa, au trimis înșe la Asan pre fiică-sa, dicens aceste, că decă va reține fata și o va lipsi de consortul ei cel legitimu, este unu D-șeu, care privesce tôte, și trimite pedepsă tuturor călcătorilor de jurăminte și tractate și cele făcute în prezența lui D-șeu, ca martur, se voru nimici. Iar Bulgarul, luându-și fata, s'a dus, reinturnând înderet pre cei veniți cu dinsa, și trecend Emul, au mersu la Târnova (1)...

Și în adevăr, Ioan II Asan a voit să rupă alianța dintre Imperatorul Bizantin și Regatul seș. La anul 1237 Latini, propunendu-i o altă alianță contra Imperatorului Bataze, fostulu seș cuscu, Ioan II Asan o primesce cu mulțimire și ese kfar la resbelu împreună cu Latini contra Imperatorulu. Aflându-se înșe în campania acesta și luând cu asaltu cetatea Zarul, de o dată îi vine lui Ioan scirea, că la Târnova i-a muritu feciorul, femea cea din familia lui Bela, a Regelu Ungariei și Episcopul, seș mai drept Patriarchul Vlasie al Târnovei. Aceste sciri întristătoare au sguduitu sufletul lui Ioan II pêne întru atât, că el, părăsind pre dată campania, s'a reintorsu la Târnova și de acolo a trimis către Ioan Duca Batazi soli speciali, prin cari mărturisind mânia divină asupra lui pentru călcarea jurămintelor, rögă pentru reînnoirea tractatelor și reprimierea fiicei seșe, în calitate de consortă a Imperatorulu Teodor. Imperatorul, duple cum ni spună Acropolitul, a primitu cu dragoste pre soli și pre soția lui Teodor și a reînnoitu tractatele (2).

(1) G. Acropolitae Annales cap. XXXIV.

(2). G. Acropolitae Annales cap. XXXVI.

Și pentru ca Ioan al II Asan să întărească și mai bine legăturile dintre sine și imperatorul Bizantin, se însoră cu fata lui Teodor Angel — Irina. Dar să lăsăm și aici ca să ni spună lucrul Acropolitul : « Ο μὲν οὖν Ἀσάν Ἰωάννης τῆς συζύγου στερηθεὶς, ἦν ἐξ Οὐγγρίας εἶναι ὁ λόγος φθάσας ἰστόρησεν, ἠγάγε το εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀγγέλου θεοδώρου τὴν Εἰρήνην, καλὴν τὸ εἶδος καὶ εὐ μεγέθη . . . , μεθ' ἧς ὁ Ἀσάν παῖδας γεγένηκε τρεῖς. τὸν Μιχαήλ, τὴν Θεοδώραν καὶ τὴν Μαρίαν. Ἀπελύθη γοῦν τῶν δεσμῶν διὰ ται τοῦτο ὁ Ἀγγελος Θεόδωρος, καὶ συναινέσει τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Ἀσάν ἐγκρατῆς γενέσθαι τῆς θεσσαλονίκης καὶ πάσης ἧς πρότερον ἦρχε χώρας ἠθέλησε. = Deci Ioan Asan fiind lipsit de consorț, ce, după cum am istorisit, o avea din Ungaria, Iea de femeie pre fata lui Angelu Teodor, Irina, frumoasă la kipu și măreță. . . . cu dinsa Asan a făcutu trei copii, pre Michail, Teodora și pre Maria. S'a ținutu deci de legatură kyar pentru acesta Angel Teodor și cu consimțimântul ginerelui se, Asan a voitū să se facē stăpānū preste Thesalonic și totā țera, preste carea domnia mai 'nainte » (1).

Astū-felū fiind lucrurile, Ioan II Asan regulēzā afacerile politice ale regatului se, și prin tractate de alianță și in rudire cu familiile domnitore ale Bizanțului el își asigura cel puțin pentru unū timpū, liniscea despre partea Sud-Ostică a Imperiului se. Dar întorcerea lui la Biserica ortodoxă și rădicarea, cum vomū vedea, a Metropolitului de Târnova la rangul de Patriarchū a infuriatū in gradul celū mai înaltū pre Papa Romei, Gregoriu al IX-le, și într'o epistolă asa cătrē Bela al IV-le, Regele Ungariei, provōcā kyar o cruciadă întregă in contra lui Ioan II Asan. Dar se reproducemū și aici faptele, după cum le vedea atuncī Grigoriu și Bela, și să estragemū din cronicile Romānilor de Șincai următorele bucāți : « Dintru al cărorā numērū este și Asan celū fōrē de lege, carele lāsāndu-se de unirea Bisericei, și nevrēnd a fi dintre oile lui Christos, nici îngādūind să se pascē cu cuvēntul invēțăturēi, cu pilda lucrārei și cu împārtășirea trupului lui Christos, primesce in țera sa eretic, și-i apārā, de carū totā țera lui se dīce a fi plină. (2)

(1) G. Acropolitae Annales cap. XXXVIII.

(2) Aici Papa face alusiune la Bizanțini, ce cu Angel Teodor au cuprinsū locurile, cedate de Ioan la Thesalonicū.

« Așa dar fiind lucru vrednic, ca sângele lor să vină preste dinșii, ca și al Amoreilor, am poruncit fraților nostri, cinstiților Archiepiscopi din Strigon și de la Colacea, Episcopului din Perusia, solului scaunului apostolicesc. și tuturor Episcopilor prin Ungaria, *ca în protiva Țisului Asan și a țereii lui să vestescă cuvântul crucii, dând toate indulgențiile, care se dau tuturor, cari trecu la Palestina, precum și celor ce voru merge contra lui Asan, seú în persoană, seú cu ajutoru* ». O scrisore cam de o asemine cuprindere a scrisu Papa Gregoriu al IX și lui Balduin I, care era Imperatorul Latinilor din Constantinopolu. (1).

Dar acéstă furie a Papei Gregorie IX a peritu, ca fumul; fiind că Latiniî din Constantinopolu nu îndrăbniău în urmarea celor suferite la Adrianopolu a se mai scula contra Românilor; iar Bela din cauza rudirei lui cu Ioan II, adreséză Papei următórea epistolă: « Porniți fiind din îndemnurile Sântiei tale pre Bataze, Impératul Grecilor al indemna, ca de scaunul apostolicesc să fie ascultătoru, în totu timpul ne-am sirguitu și când cu mai mare nedejde lucrămü, iată amü trântitu adoa órá cartea de pământü, ci prea cinstitul Episcopul din Perusiu, solul scaunului apostolicesc, carele dupre modul soliei séle cu osirdie și cu înțelepciune, ne lăsând ce-va din cele viitoare, aü lucratü la noi, ca țerile lui Asan, ca a le unu schismaticü, să ne milostivimü a le cuprinde cu puterea scaunului apostolicesc întru ertarea păcatelor nóstre. Ci fiind că pre noi ne-aü împreunatu legăturile prieteșugurilor și a le cumnăției; pentru că din răposată fiica nóstră are fiu și moscénü, și de poruncile nóstre așa ascultă, că se vede a nu fi numai prietenü, ci supusu noi, pentru a căruia vătămare se vorü supăra toți prietenii și cununatii, căți am avutu péné acum în părțile Romaniei (Imperiulu Bizantinü); pentru că Bataze pre nepóta nóstră o aü maritatu dupó fiul seü (2), și fiind frate cu prea iubita femeea nóstră, crăfasa Ungariei, cu atăta dragoste este către noi, că e gata să se dea pre sine și a le séle pentru noi, carele va ținea, că pre asa, vătămarea lui Asan, pentru carele totuși cu umilință ne rugămü milei Sântiei Vóstre, ca să vă milostiviți a-l priimi cu obiceiuita bunătate, de

(1) Chron. Rom. Șincai T. I. pag. 263 și 264.

(2) Alusiunea la mărișul Elenei, fiiceii lui Ioan II cu Theodor, fiul lui Ioan Duca Bataze.

se va înturna după dojenirea noastră la unirea s-tei noastre Bisericii, carea nu numai de șapte-ori, ci de șapte-zeci și șapte de ori este datăre a erta. (1).

În fine resumând și în respectul lui Ioan II Asan cele lucrate de dinsul pentru Regatul Româno-Bulgară, noi trebuie să constatăm, că acestă omă, fiind dotată de la natură cu cele mai bune calități, el a organizat în interiorul seă Statul Româno-Bulgară, a restabilită Biserica sa pre vekile ei precepte religiose, și cu puterea armelor și a prevederilor sele el a pusă pre Regatul Româno-Bulgară și în nisce relațiuni politice determinate.

La 1241. Ioan II Asan móre, nu multă după mórtea femeii sele a doa — Irina, și lasă Regatul fiului seă Ioan seă Caliman, celă din femeea întâea, sóra Regelui Ungariei Bela IV. Și Acropolitul éca cum presintă partea acésta a istoriei, ce ne ocupă : « Ἐπει οὖν αὐτὸς ἐτεθνήσκει, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὃν Καλλιμάνον ὠνόμαζον, ἐκ τῆς ἐξ Οὐγγρων τούτων γεγενημένος τὴν ἀρχὴν ἀνεδέξατο. . . . Ὁ μὲν οὖν Καλλιμάνος τὴν πατρικὴν ἀρχὴν ἀναζωσάμενος καὶ τὰς μετὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου σπονδὰς ἀνεγέωσατο, καὶ εἶχον εἰρήνην ἐν τοῖς τοιοῦτοις τὰ πρᾶγματα. = Deci fiind că el (Ioan II) a murit, fiul lui, pe care îl numău Caliman, și care i-se născuse lui din femeea cea din Ungaria, a primită stăpânia Caliman, căscigând stăpânia părintéseă, a reînviat tractatele cu Imperatorul Ioan, și astă-felă lucrurile au fostă în pace (2).

La anul 1246 móre și Caliman în vârstă numai de 18 ani și în locul lui se pune fratele seă Michael, celă din Irina, femeea a doa a lui Ioan II. Aici trebuie să observăm, că Caliman nu s'a distinsă prin nici ună actă particulară; și totă, ce putemă nota în cursul acestor șese ani de guvernare ai minorului Caliman, este înclinațiunea lui, de a reînvi legăturile de amicitie cu Papa Inocențiu IV-le, pre care le rupsese Tatălă seă în timpul lui Gregorie al IX-le.

În intervalul dintre mórtea lui Caliman și suirea pre tronul Regatului Româno-Bulgară a lui Michael, legăturile cu Imperiul Bi-

(1) Pray Annalium Part. I, pag. 218. Șinc. Chrona. Rom. Tom. I, pag. 263, 264.

(2) G. Acropolitae Annales cap. XXXIX.

zantină se rupă, și Imperatorul Ioan Bataze cucerește o parte din teritoriul Regatului. Dar mai bine și aici să ascultăm pre Acropolitul, care dice: « Ο μὲν οὖν βασιλεὺς ταῦτα μαθὼν τοῦ πρόσφ εἶχετο, καὶ τέλος φθάνει τὴν Φιλίππου, παραμείψας τὴν χριστούπολιν, κἀκεῖσε σκέψιν ἐποιεῖτο μετὰ τῶν μετ' αὐτοῦ λογάδων εἰ δεῖ προσβαλεῖν τοῖς τῶν Βουλγάρων καὶ χειρώσασθαι τινα τῶν παρ' αὐτοῖς κρατουμένων, καὶ εἰ εὐχερές ἐστὶ ἀλῶναι τὸ τῶν Σερρῶν ἄστυ. = Deci Imperatorul, auzind aceste, (1) amersă mai de parte, și trecând alături cu Christopolul, ajunge în fine la Filipopol și aici face consiliu cu consilierii de pre lungă dînsul, decă trebuie să atace pre Bulgari, să pună mîna pre unele locuri, ocupate de dînsii și decă este timpul propriu, ca să cuceriască cetatea Serilor » (2) Și mai jos: « Καὶ εἰ μὲν κρατήσομεν τούτου, κέρδος ἐσχήκαμεν οὐ μικρόν, καὶ μᾶλλον τὰ τῶν Βουλγάρων ταπεινωθήσονται, καὶ τὴν τῆς ἀγάπης πρεσβείαν εὐχερέστερον δέξαιντο, ἐπεὶ καὶ ἐμποδῶν αὐτῶν ὁ δεσπότης, μέλλει δὲ καὶ ἄλλο βρέφος, ἄρξει τῶν Βουλγάρων ὁ ἐκ τῆς Εἰρήνης τῆς τοῦ Ἀγγέλου θεοδώρου γεννηθεὶς Μιχαὴλ, εἰ δὲ μὴ περιγενέσθαι ἡμᾶς συμβαίη τοῦ ἄστεως, τί τὸ ζημίαν ἐπάγον τῇ τῶν Ρωμαίων ἀρχῇ; λαβόντες γὰρ διάπειραν ἠρεμήσομεν, καὶ πάλιν διαπρεσβεύσομεν πρὸς Βουλγάρους, κἀκεῖνοι ἀσμένως τὴν πρεσβείαν δέξαιντο ὑπὸ βρέφους ἀρχόμενοι, ὃ τὰ πρὸς μάχην οὐκ οἶδεν. = Și decă vomă cuceri acésta (Cetatea Serilor), vomă avea ună căscigū nu micū, și mai ales s'ar umili Bulgarii, și ar primi cu mai multă ūsurință solia de amicitie, fiind că și stăpânul lor a muritū, iar acum are să împărătiască preste Bulgarii unū altū copilū, Michail, celū născutū lui Asan din Irina, fīca lui Angel Teodor, și decă s'ar întāmpla, ca să nu căpătāmū noi cetatea, ce pagubă pōte să se întāmple stăpāniei Romanilor (Bizantinilor)? Căci făcēnd cercarea, ne vomū linisci, și iarāși vomū trāmite deputațiune la Bulgarii, și ei vorū primi cu plăcere deputațiunea, avēnd in capul lor unū copilū, ce nu cunōsce cele ale resbelului » (3) Și iarāși: « Ἐπεὶ αἱ Σέρραι πάλαι μὲν ὑπῆρχε πόλις μεγίστη, ὁ δὲ Βούλγαρος Ἰωάννης μετὰ τῶν

(1) Aici se face alusiune la mórtea lui Caliman.

(2) G. Acropolitae Annales cap. XLIII.

(3) Ibidem.

λοιπῶν Μακεδονικῶν πόλεων καὶ ταύτην πολιορκήσας κατήρειψεν, ὡς κώμη τότε ἐτύγχανε, τῆς ἀκροπόλεως μόνης περιτεταγισμένης καὶ ἠδ' ἑπισημῆς δέξασθαι πόλεμον, ἧς φύλαξ ἦν ἀνὴρ Βούλγαρος Δραγωγτὰς τὴν κλησιν, ἐς Μελενίκου τὰς οἰκήσεις ποιούμενος. = Fiind însă, că Sera o dată a fostu orașu fôrte mare, iar Ioan Bulgarul (adecă Ionifă), incunjurând'o și pre acésta, a ruinat'o împreună cu cele lalte orașe ale Macedoniei, atunci era numaî, ca unu orașelū, și cetatea singură era incunjurată cu ziduri și capabilă, de a ținea resbelul, păzitorū alū acestei cetăți era unu bulgarū cu numele Dragota, avendu-și locuința în Melenic ». In fine, ca să se vadă și mai bine mijlocele, de care s'aū servitū Bizantinii și in acéstă circumstare istorică, dămū și acéstă parte totū din Acropolitul: « Ἐπεὶ δὲ ὁ κρατῶν τοῦ ἄστεος Δραγωγτὰς τὴν κάτω χώραν εἶδεν ἀλοῦσαν, ἀνὴρ Βούλγαρος καὶ ἤγιστα πεπαιδευμένος ἄστη χρονίως διαφυλάττειν, μαθὼν δὲ καὶ τὸν τοῦ δεσπότη αὐτοῦ θάνατον, τύχη ἀγαθῇ οὐ διὰ μακροῦ καρτερήσας διαπρεσβέβευεται πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ τὸ μὲν ἄστει εὐθὺς τὸν βασιλέα ἐφῆμιξεν ἀλουργὸν οὐκ ἠλαῖναν ὁ Δραγωγτὰς χρυσίῳ συνουφασμένην ἐνεδέδυτο, καὶ στατήρων πλῆθος χρυσῶν ἐδέδεκτο. ὕποσχέσεις γοῦν ὑπὲρ τοῦ Μελενίκου μάλα λαμπρὰς πρὸς τὸν βασιλέα ἐπεποίητο, ὑπεράγαν ἀληθεῖς. = Fiind că pázitorul cetăței, Dragota, a vedutū, că orașulū de jos este cuceritū, și cu tóte că acestū bărbatū Bulgarū era fôrte bine deprinsū in a păzi cetățile, aundind însă de mórtea stăpânului seū, și din norocire, ne putând a se ținea multū timpū, trămite o solie la imperatorul. Și cetatea pre dată a recunoscutū pre Imperatorul. Deci Dragota s'a îmbrăcatū cu chaimă de stofă purpurie și lucrată cu aurū și a primitū o mulțime de statiri de aurū (1). Și a făcutū Imperului promisiuni fôrte mari și in totul adevărate și pentru Melenicū » (2).

După ce Bizantinii au răpitū una câte una numaî priu mijlocul trădărei mai tóte cetățile de pre laturea dréptă a riului Marița,

(1) Statirul este numirea unei monede vekî, și ea a esistatū la Perși, și Grecii din diferitele provincii. Statirul Bizantinii, precum și la cei vekî, era de argintū și de aurū, și valórea era diferită. In vekime el valora de la 4 pênă la 28 drachme, seū lei noi de ai noștri.

(2) G. Acropolitae Annales cap. XLIII.

și « chotarū, dupre cum dice Acropolitul, era între dînsul (Imperatorul) și Bulgari, riul Ebru » (1) atuncî vine Michael la tronul Regatului Româno-Bulgarū în etate numai de 8 ani. El de la anul 1246, când s'a suitū pre tronū și pînă la anul 1257 a suferitū rușinea, adusă regatului părintescū de cătră Imperatorul Teodor. În acestū anū însă atingînd etatea de 19 ani, și-a propusū, ca să-și resbune și să punē încă o dată în jocū curajul nēmului seū. Și choniat dice: « Ἐπει γὰρ ὁ τῶν Βουλγαρων ἄρχων μακρότερον διαγαίνει τὸν βασιλέα ἐγίνωσκεν, Σκυθικὸν στρατεύμα εἰς σφετέραν σωμαχίαν προσκαλεσάμενος κατὰ τῶν τῆς Μακεδονίας χώρων ἐκπέπομφε κέρδους τε χάριν καὶ τῆς πρὸς Ρωμαίους τινὸς ἐκφοβήσεως ἠρίθμητο δὲ περὶ πού τὰς τέσσαρας χιλιάδας, ὡς οἱ εἰδότες ἔφασκον Σκύθαι. Τινὲς μὲν οὖν καὶ πλείους, οἱ δὲ καὶ ἐλάτους ἔλεγον. Οἱ μὲν οὖν Σκύθαι τὴν Ἀδριανοῦ παραμείψαντες τὰ περὶ τὸν ποταμὸν οὗ Ρηγίνα τοῦνομα λείαν ἐποιοῦντο, καὶ τὰ πέριξ τοῦ Διδυμοτοίχου χωρία ἐσκόλευον. Οἱ δὲ προλεγεγμένοι στρατάρχαι τοῦ εἰς τὸ Δυδυμότοιχον καταλειμένου στατεύματος, τῶν βασιλικῶν ἐπιλελησμένοι προστάξεων, καθοπλισθέντες κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐφόρμησαν. Οἱ μὲν οὖν Ρωμαῖοι, οἷα ἔθος αὐτοῖς, δυσαχθέσιν ὄπλοις κατάφρακτοι ἦσαν, οἱ δὲ Σκύθαι κοῦφοι ὀπλίται καὶ τόξοις χρώμενοι Μάκρόθεν οὖν οὗτοι τοῖς βέλεσι τοὺς Ρωμαίους ἔβαλλον καὶ τοὺς ἵππους ἐτίτρωσκον καὶ πεζοὺς τοὺς ἱππότας ῥαδίως ἐποίουν, καὶ τέλος τρέπουσιν. =

Deci fiind că Domnul Bulgarilor scîfa, că Imperatorul este mai departe, klemînd ôste scitică pentru ajutorul seū, s'a îndreptatū în contra locurilor din Macedonia pentru căscigū și pentru infricoșarea Romanilor (Bizantinilor). Scîții erau la numărū aprôpe patru mi, dupre cum diceaū ceī, ce cunoscū. Unii diceaū și mai mulți, iar alții mai puțin. Deci Scîții, trecînd alătura cu Adrianopolul aū făcutū prădăciuni pre lîngă riul, ce'lū numescū Rigina, și aū sfășiatū satele din jurul Didimotichului. Iar comandantii menționați ai ôstei lăsate la Didimotichū, urmînd ordinele imperiale, înarmîndu-se, s'aū repeditū contra Scîților. Și Romanii (Bizantinii) dupre datina lor, avînd arme grele, erau nemișcați, iar Scîții erau armați ușor și întrebuițaū arcuri. De departe acestia lovîaū cu săgețile pre

(1) G. Acropolitae Annales cap. XLIV.

Romani (Bizantini) și pre cai li răuiaă și pre călăreți li făceaă pedestri, și in fine fugiau » (1).

Anul 1258 a pusă capătă regilor din familia masculină a lui Asan. Cu mórtea lui Michael se sue pre tronul Regatului Româno-Bulgară vărul primară al acestuia, Calimană II, dar avënd o domnie efimeră, și fiind fôră de succesoră, Regatul trece in mână streine. Din cei un-spre-đece regi, ce aă mai urmată pre tronul Regatului Româno-Bulgară, toți aă fotă streini de linia directă a familiei lui Asan, și ei mai toți aă intratū in rudire cu familia lui Asan, dar numai in linie nedrăptă prin femei. Fiind că acești regi acum eraă aleși de cătră poporū din familiile boeresci; și fiind că in privința genealogiei lor ni lipsescă datele necesare; de acela noi spunemū in termini generali, că acești regi in numărū de un-spre-đeci aă ocupatū tronul Regatului pënë la 1394, când Regatul Româno-Bulgară cade sub dominațiunea definitivă a Turcilor, făcându-se stăpânū preste Túrnova și cele-lalte localități ale Regatului sultanul Amurat I. Tot-o-dată trebuie să recunóscemū, că Regatul Româno-Bulgară cu despărerea familiei lui Asan a fostū *ne'nterupt sfășiētū*, când de Bizantină, alte oră de diferiți pretendenți la tronū, mai pre urmă de Serbi și in fine sdrobotū cu deseversire de cătră Turci.

Făcënd acum și o privire generală asupra întregi vieți politice a Românilor din Regatul Româno-Bulgară, noi suntemū obligați de evenimente, ca să recunóscemū, că acestū Regatū a avutū o existență de 209 ani, din aceștia 73 ani el a fostū administratū de Asan și de membrii din familia lui, iar restul de 136 a continuatū a exista sub regi, aleși din familiile boeresci. Pre lóngă aceste, trebuie să măz adaugimū, că Regatul Româno-Bulgară sub membrii familiei lui Asan a mersū crescënd in respectul militarū, administrativū, religiosū și politicū, sub cialăți însē

(1) G. Acropolitae Annales cap. LXI. Cine nu recunóscă și aici pre Români de pre armele și modul lor de bătăe? Arcași români eraă vestiți și in timpurile posterióre, adecă prin seculul al XV-le kiar, iar strategica, descrisă aici se vede și in lupta lui Ionișă cu Latini, lóngă Adrianopolū.

regi, a perdut^ă pre fie-care \dot{d} i din splend^orea sa; și disputat^ă în părți de c^ătr^e Imperatoriⁱ Bizantiului și principii Serbiei, el cade la 1394 sub jugul cel^u de fer^u al Musulmanilor. Acesta a fost^ă ultima și cea mai fatală dată, când Românii din dr^epta Dunărei cu Bulgarii nu a^u mai cunoscut^ă p^en^e în prezent^ă vieț^ă politică.

În muntele Em^u Românii, noi am v^eduț^ă, av^end în c^ostele, s^eu mai drept, în jurul lor pre Imperiul Bizantin^u, ei nu și-a^u manifestat^ă vieț^ă lor politică, de c^ăt numai când împrejurările le-a^u permis^ă, adecă, când Imperiul Bizantin^u începuse a se disolva. În munții Carpați iară și păstrându-se elementul românesc^u, a trebuit^ă să accepte și nise circumstanțe tot favorabile, pentru ca să p^ot^ă a-și manifesta vieț^ă lor politică; dar numai în nise condițiuni, proprii circumstărilor de aici, și conforme cu elementele istorice, ce-i încunjură. — Și specialminte.

Pre c^ostele ostice ale munților Carpați și anume pe la anul 1215, când în Regatul Româno-Bulgar^u domnia Borilă și Ioan II Asan, se fundeză un^u stat^u cu totul românesc^u, Principatul lui Radul Negru. În stânga Dunărei, și specialminte între Siret și Carpați era posibil^u, ca vieț^ă politică a Românilor să fie curat românescă; căci în aceste locuri, Ungurii singurii puteau să impedeze desvoltarea ei; dar, noi am v^eduț^ă, că Ungurii din aceste locuri s'a^u alungat^ă încă de la începutul secolului al X le de c^ătr^e Pacinați. Pacinații după ac^esta, stând pre locurile, locuite de Români în Valachia și Moldova veke, a^u fost^ă și ei alungați preste Dunărea de c^ătr^e Cumanii, pre la anul 1065. Perind Pacinații cu desev^erșire din stânga Dunărei, la 1122, ei a^u fost^ă înlocuiți cu Cumanii, dar s'a^u întins^ă numai p^en^e la Siret, lăsând pre s^ema Românilor munții Carpați și locurile din dr^epta Siretului. De aici apoi posibilitatea, ca Românii să-și p^ot^ă funda un^u Regat^u și să albă o vieț^ă politică independentă, supărați fiind mai mult de c^ătr^e Ungurii, de c^ăt de Cumanii. Din contra, Cumanii la 1152 trec^ă și ei preste Dunărea, și cu modul acesta Românii rămân^ă singurii stăpânii și preste locurile din stânga riului Siret p^en^e în Bugég.

Da, încă de la 1215 un^u Român^u cu numele Radu Negru, av^end în fața despre Ost^u locuri g^ole de pop^orele barbare; și de altă parte, ne put^end suferi relațiunile s^ele cu Ungurii; își părăsesce locul s^eu

natală — Transilvania, și vine la Câmpul-lungă, unde înființază un nou Regat românesc. Aici el, venind, a găsit un element românesc destul de mare; căci noi am vădit, că, desfășurând viața politică a Românilor din dreapta Dunărei, Regii Regatului Româno-Bulgar se adăposteau la Români din stânga Dunărei, își procurau armatele, necesare pentru luptele lor contra diferiților inimi ai Regatului, și aceste armate, de și numite de chronicarii Bizantinii Sciți, ei se recunosc a fi Români mai întâi după atestățiunea lui Inocențiu III Papa Romei, și apoi după armătura lor de buni săgetari, cum ni-a descris mai sus Choniat. Dar să lăsăm pre anonimul chronicar românesc a ni vorbi el despre începutul Regatului românesc de la Câmpul-lungă și Argeș: « Radul vodă Negru era vodă în Ardél și chertogă pre Almaș și Făgăraș, și a coborât la țera românească pre apa Dâmboviței, la Câmpul — lungă, unde și-a făcut curți și monastire la acestă an. Venit'ău și Basarab, Banul Crațovei, și s'a supus lui. Și a stăpănită numitul Domnă totă țera românească cu cinci județe ale Crațovei pînă în Dunărea și pînă în apa Siretului și în Ardél, Almașul și Făgărașul, cum și cei mai din urma lui Domnă multă vreme a stăpănită aceste, după cum se dovedesc din tituli Chrisóvelor. Iar după acestă a mutat Radul vodă Negrul scaunul la Curtea de Argeș, și făcendă și curți, a făcută și Biserică, în carea după mórtea lui s'a îngropat și i s'a făcută și statuă de pētră, adecă kipul lui, care este în aceea Biserică » (1).

Mai tot aceste fapte, relative la fundarea Regatului românesc de pre cōstele ostice ale Carpaților, se cuprind și în documentele ce ni-a rămasă scrise în pētră la monastirea lui Radu-Negru din Câmpul-lungă. Și fiindă că unii se îndoiesc despre fundarea Regatului românesc dintre Siret și Carpați la 1215, noi reproducem și aceste documente, care sună: « În zilele ducelui creștin, și de Ddeu iubită creștină, Matei Basarab voevodă și Dómna lui Elena, cu vrerea lui Ddeu, pusă a fi Domnă în țera românească și întru moșia lui, care iaste dintru Unguri descălicată, adecă început'amă a scrie de acestă s-tă și D-dească monastire, ce iaste chramul Adormirei Prea Santei Stăpănei Nōstre Născătorei de Ddeu și pururea Feciōrei Maria, care s'a începută și s'a zidit

(1) Anonymus Valachiae cap XLIXV. (Șineai chronicile Rom. Tom I, pag. 249.)

și s'au săvârșit de bătrînul și prea milostivul creștinu Radul Negrul voevodă, care a fost de începutu descălicătoru țerei românești și de începutu a fostu ziditu această sântă și Ddească Biserica, când a fostu cursul anilor 6723 (ch. 1215) » (1).

După ce am văditu atestațiunea lui Matei Basarab, Domnul țerei românești, despre fundarea regatului și a monastirei lui Radu dela 1215, acum să ascultăm și o altă inscripțiune, ce o datază tot dela Matei Basarab 1636, și carea dupre mărturia acestui Domn, este estrasă din cărțile bătrînești. În acestu monumentu istoricu neperitoru se cuprindă nisce imunități acordate Câmpulungilor de către Radu Negru și aprobate și de către Matei Basarab. Iéca și cuprinderea documentului, care după ce se introduce mai în același mod, adaugă : « ... care o a fostu ziditu răposatul Radu vodă Negru, când a fostu velétu dela Adam 6723 (1215)... » și mai jos : « După aceia, și această, ce se dice dolgopolu (Câmpul-lungu) să fie ertatū de vamă de pâne, să nu dea vamă domnescă, așijderea și orașeni să nu dea vamă de cele, ce vor vinde, după cum ertatū a fost de răposatul Radu Negru voevodă și cum scrie și în cărțile bătrîne » (2).

În fine Câmpul-lungu ni mai presintă și un al treilea documentu, relativu la data fundarei Regatului românescu dintre Siret și munții Carpați, și acestu documentu datază dela Duca vodă 1645. El este scrisu pre o cruce de pētră, carea stipulează pre cât imunitățile orașenilor din capitala Regatului lui Radu Negru, tot pre atata și modul organizațiunei sociale a Regatului. Sēu mai special : « În numele Tatălui și al Fiului și Sfântului Duchū amin. Rădicatus'au această cinstită și sfântă cruce întru slava și cinstea Născătoriei Domnului nostru Iisus Christos și întru pomana Domniei mele Io. Duca voevodă și a Dōmnei Domniei mele Anastasia și a fiului Domniei mele Io. Constantin voevodă. Vēdēnd Domnia mea mila orașului Câmpul-lungu, cum să fie ertatū de vamă de pâne, să nu dea vamă domnescă, așijderea și orașeni să nu dea vamă ori din ce vorū vinde, care vamă a fostu ertatū »

(1) Inscripțiunea de deșupra ușei de la Biserica cea veche din Câmpul-lungu veđi Jurnalul „Biserica ortodoxă română“ Anul III. fasc. V, pag. 177.

(2) Ibidem pag. 179.

tată și de răposatul Ico Radul Negrul voevodă, când au fostă lătă 6723 (1215) și de Alexandru vodă Iliăș la lătă 7136 (1628) și de alți bătrini repositi Domni, precum serie în cărțile cele bătrine și în pisania s-tei monastiri, carea iaste pusă de-asupra ușei Bisericei, întărite de răposatul Matei voevodă cu mare blestemă. Iară când au fostă în dălele Domniei mele venit'au județul cu orășeni cu jalba la Domnia mea, spuind cum că călugării le strică mila orașului, ce au avută de la alți Domni bătrini. Intru acea vedend Domnia mea cărțile cele bătrine și ce serie în pisania monastirei, Domnia mea încă am întărită mila cu această cinsistă cruce, ca să fie ertăți și de Domnia mea de aceste de tôte, câte serie mai sus. Iar cine nu va întări mila, această să fie proclătă și anatema.... Așijderea și pentru judecata orașului pre orășeni să-i judece județul cu 12 pargari și cu bătrani orașului... Ci tot legile și judecățile lor să fie stăpănitore, și căci județul să n'arbă voe a lua vamă de la orășeni din cele, ce voră vinde ei >. (1)

Fundarea noului Regată pre malul stângă al Dunărei, și anume între Siret și Carpați s'a efectuată la 1215, adecă, când în Regatul Romăno-Bulgară din drăpta Dunărei se afla Rege Borilă și era amerințată de Ioan II Asan, care își petrecuse copilăria, dupre cum ni-a spusă Acropolitul, la Romăni din stănga Dunărei. Și era fôrte naturală, ca lucrurile să se petrecă anume astă-felă. Romăni din stănga Dunărei sub numirea de Sciți, au ajutată la fundarea Regatului Romăno-Bulgară. Ei în tôte resbelele Regilor Romăno-Bulgari cu Bizantinii și cu Italianii s'au confirmată din ce în ce în vitalitatea lor. De altă parte Radul Negru, fiind ne'ncetată supărată de Regii Ungariei, și împedicată de aceștia în desvoltarea vieței politice a națiunei sële; nu avea, de cât să se depărteze puțin de aceștia, și întindend mâna conaționalilor sei, să continue împreună cu aceștia vieța politică romănescă și în stănga Dunărei. Acestă se putea efectua cu atăta mai ușor; căci la Dunărea și anume în părțile Romăniei mică, cum se numesce ea astă-đi, pre la 1215 se afla ună altă ducată romănescă, sub conducerea Banului Basarab al Craiovei.

De altă parte, Radul Negru, noi amă vedută, ca să pôte atrage

(1) Locul citată pag. 180 și 181.

mai mulți locuitori români în capitala Regatului său, el acordă câmpulungienilor mai multe imunități și scutiri, privitoare pre obiectele lor de consumațiune și pre negoțul lor. Este dămnă de totă atențiunea și kiar impresionătoră modul organizațiunei judecătorești și administrative a Câmpu-lungului. Numai la Români prin secolul al XII-le se pôte vedea o administrațiune colectivă, și cei 12 pângari cu judele și cu bătrînii orașului dispuniau de totă viața socială a locuitorilor; și acesta pentru cuvântul, că ei încă din timpurile cele mai antice nu puteau să se împace cu administrațiunea personală.

În genere vorbind, fundarea unui al doile Regatū pre cōstele ostice ale Carpaților și cu basele în Dunărea și Siret s'a realizatū de către Radul Negru la 1215, și a continuatū cu viața politică și religiōsă pēnē în prezentū. Dar Ungurii sub conducerea Regilor lor nu lăsaū în pace pre acestū Regatū, de a se desvolta; iar Tatarii, carii s'aū ivitū la Dunărea pre la 1233, aū adusū atāta devastare și atāta ruiă locuitorilor din munții Carpați, în cât istoricii ni spunū, că nu s'aū mai vĕdūtū în istorie astū-felū de acte barbare (1). Prin tōte aceste circumstări istorice, noi trebuie să recunōsemū, că pre malul stāngū al Dunărei, și anume din Carpați și pēnē la rîul Siret s'a fundatū în epoca, ce ne ocupă, unū Regatū curatū romānescū, care încă depre timpul fundatorului său și-a primitū o ogarnisațiune socială, proprie datinelor și usanțelor vekii, și care a rēmasū a se administra de către pāngarii și bătrînii orașelor.

Dar observēndu-se, că acestū statu romānescū este invidiatū de Ungurii și devastatū de Tatarii, și considerāndu-se, că Turcii, carii la 1393 a supusū Regatul Romāno-Bulgarū, începū a să arāta și în stānga Dunărei, Mircea, Domnul Munteniei, inkīee unū tractatū de alianța cu Pōrta, și Romānii și aici, ca tot-da-una, își dicū, nu se pōte, ca să avemū libertate politică complectă, apoi primimū condițiunile de vasalitate de la poporul, care nu ni pōte amerița viața cel puțin socială și religiōsă.

(1) Mag. ist. de Tr. Laurian Tom. V, pag. 239—243.

În partea de preste Siret și pănă dincolo de orașul Kiev, pre această vale a Mării Negre, pre unde au venitū toți barbarii, cari au inundatū locurile Românilor, în timpurile evului mediu esistaū mai multe popóre, și mai ales Rutenii, cum îi numescū istoricii occidentali, cu capitala în Kiev, și Români, amestecați cu Cumanii, cari se întindeau pănă dincolo de râul Bugă, adecă pănă unde se întinde și astă-zi, dupre espresiunea sătenilor de la Bugă, *pământul negru* (1). Pre toate aceste popóre, chronicarii bizantini, le numescū cu numele genericū de Sciți, sēu Cumanii. Intre acești Sciți, sēu Cumanii se afla o masă mare de Români, cari sūnt recunoscuți de Români, sēu vlachi încă de către Papa Inocentiu III-le. Pre acești Români, sēu Sciți, cum îi numiaū chronicarii Bizantini, noi i-am văduțū încă dela începutul înființării Regatului Româno-Bulgarū luând parte la toate luptele Româno-Bulgarilor cu Bizantinii și Latini și tot despre dinșii éca ce mai scrie Acropolitul pre la anul 1236, când în Regatul Româno-Bulgarū împărăția Ioan II Asan : « Κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ τὸ τῶν Σκόθων γένος, τῶν Ταρτάρων καταδραμόντων αὐτῶν, ὅποσοι τὸ ξίφος ἐκείνων ἐξέφυγον, ἀσκοῖς τὸν Ἴστρον διαπεράσαντες τέκνους ἅμα καίγοναιζι, καὶ ἀκόντων Βουλγάρων (πολλὰ γὰρ ὑπῆρχον χιλιοστύες) τοὺς τῆς Μακεδονίας χώρους κατέλαβον, οἱ μὲν περὶ τὸν Ἐβρον καὶ τὰ ἐκείσε πεδία τὰς νομὰς ποιοῦμενοι, οἱ δὲ περὶ τὰ κατωτέρω μέρη καὶ τὸν ποταμὸν, ὃν ἡ χόδην ῥέουσα γλωττα, καθάπερ ἔφημεν, Μαρίτζα ὀνομάζει. =

În timpul acela și némul Sciților, fugind de Tatarii, căți au scăpatū de sabia acestora, au trecutū Istrul în luntri cu femei și copii, și sōrē de voia Bulgarilor (fiind că erau multe mi) au cuprinsū locurile Macedoniei, și uniți și-au făcutū proprietăți pre Ebru și pre căm-

(1). La 1863 aflându-ne într'unū satū depre malul stângū al râului Bugă, am auditū vorbindu-se limba românescă de către mai mulți săteni, ce venise la puțul satului, mișcați, se vede, de curiositatea, de ascii cine este celū sositū în satul lor. Dupō o conversațiune de mai multū timpū, li-am adresatū întrebarea: decă și în acelū satū mai sūntū Români, sēu dupre cum dicū ei, Moldoveni? la care întrebare ni s'a respunsū de către unū sătenū de o statură 'naltă și de o fiziognomie brună; Ei Părinte! « Români veți găsi dela Marea și în sus, cât ține pământul negru ». Si în adevēr, că disele teranului românū de la Bugă s'au verificatū și de noi în anii următorii; căci, schimbându-ni în sic-care anū drumul de la Kiev spre Iași, am constatatū, că pre totū teritoriul de dincolo de Bugă, adecă *pământul negru*, se află Români, ce forméză populațiunea cea mare; și că numai pre ici și cola se găsescū câte unū satū de coloni military ruse și putini Malarosieni.

piile de acolo, iar alții în părțile mai de jos și riul și-au improprietat, pre care limba vorbitoare vulgară îl numește, cum am șisă, Marița. (1) Dăcă întorcemă privirile năstre asupra modului, cum acești Sciți s'au purtată în locurile, cuprinse de dinșii preste Dunărea, descrișă tot de Acropolitul mai jos; dăcă observămă, că Sciții, trecând în Regatul Româno-Bulgară, lor li s'au opusă, cum dăce Acropolitul mai sus, Româno-Bulgarii; în fine, dăcă mai recuăscemă și afecțiunea Românilor pentru locul lor natală și în specială pentru munții Carpați; noi nu ne putemă învoi cu părerea D-Jui Șincai, că acești Sciți, ce au trecută Dunărea, au fostă Români. Din contra ei trebuie să fi fostă Cumanii; și Români în timpul Tatarilor, ca și al Hunilor și al Avarilor, s'au retrasă la munți și și-au limitată vieța lor, ca și atunci, numai în cea socială și religioasă.

La anul 1239, mergând vestea Tatarilor, cari acum se stabilescă pre platoul Mărei Negre, ca și toți predecesorii lor barbari, o altă colonie de Cumanii, în numără de 40,000 familii, părăsescă Moldova și se stabilescă cu permisiunea Regelui Bela IV-le în Ungaria. Cum că și această colonie a fostă nu de Români, dar de Cumanii, ca și cea de mai înainte, se probază întâi din faptul, că la 1236 Româno-Bulgarii se opusese la trecerea coloniei precedente a Cumanilor și că prin urmare acestia de acum nu avău mai mult curajul, de a se îndrepta preste Dunărea; și apoi lucrul, ni se atestă foarte bine de Imperatorul Frideric către Regele Angliei. Imperatorul Frideric într'o epistolă către Regele Angliei, prezentând pe Regele Ungariei neglijentă, față cu pericolul din partea Tatarilor, ecă cum se exprimă despre faptele istorice, petrecute în stânga Siretului: « După ce au venită la cea impoporată colonie a Cumanilor numiții Tatarii, pre ei cu totul, împrăștiindu-i, i-au învinsă, și pre cari nu i-au mântuită fuga, i-au tăetă sabia cea încruntată, a căroră vecinătate pre Rutenii, cei ce nu sântă departe de ei, nu i-au înțeleptită să-se paziască de nămul celă necunoscută, ci bătând Tatarii Kieva, cetatea lor cea mai mare, crăimea acea vestită a lor încă s'a sodomită, tăinduse locuitorii ». (2). De unde se vede, că Tatarii de la Marea Négră s'au dusă întâi preste Rutenii,

(1) G. Acropolitae Annales cap. XXXV.

(2) Pray in Annalibus pag. 263 (Sinc. Chron. Românilor Tom. I. pag. 266).

carii avéu Regatul lor cu capitala în Kiev, apoi au venit 'do au sfărâmatu pre Cumanii, carii se întindéu în « colonie populată » de la Regatul Rutenilor spre Carpați, iar Românii acum, ca și mai 'nainte, au rămasu ascundédu-se în munții Carpați.

Încă o probă despre rămânerea Românilor în munții Carpați, precum și pre còstele ostice și nordice a le lor, și de strămutarea numai a Cumanilor în Ungaria, ni-o dă Episcopul de Olomuț într'unu raportu de la 1273 către Papa Gregoriu al X-le, unde se dice: «Iară primejdiile, care potu veni creștinătăței în Ungaria, sântu acestea: *ântăiu în Crăimea accia se ținu Cumanii*, carii nu numai streinilor, ci și țeranilor li sântu gròznicii, pentru că nu se batu ca alții, ci nepartinind pruncilor, și bătrînilor, pre tinerii și tinere, prîndédu-I, îi facu de legea lor cea rea întru atâta, cât așa fòrte și-au înmulțitu puterea sa; de unde Ungaria cu tôte țerile vecine stă în primejdie. Tot în acea crăime se sufere ațeva ereției și schismatici, carii fugu din alte țeri. Iată însăși crăesa Ungariei este română, ale căria frății sântu și au fostu păgâne. (1) Aici se face distincțiune fòrte bine între elementul Cumanu de celu românescu; adecă pre Cumanii îi presintă cu tôte culorile de barbari, contra locuitorilor Ungariei, iar pre Românii, ca pre unu elementu eterodocsu, de unde Regele Ungariei își ia femea. Iar ce se atinge de espresiunea raportorului, că crăesa cu frățile ei este păgână, apoi acésta se esplică fòrte ușor, când noi ni aducem aminte de ura papalilor contra ortodocșilor și în special de faptul, că numai 35 de ani au trecut la mijlocu, de când Ioan II Asan infuriase pre Papa Gregoriu IX-le pentru reintòrcerea sa la Biserica ortodocsă, și de altă parte, când vomu mai lua în considerațiune cercările ne-fructuòse ale Papilor Inocentiu III și IV cu Valachii din Cumania.

Resumându-ne, acum trebuie în fața lipsei de alte fapte istorice să admitemu, că Românii din Moldova veche, care se numia de Occidentali Cumania', iar de Bizantini Scitia, fiind pene la 1273 inundați de Cumanii, iar de aici bântuiți și de Tătari, n'au pututu avea și vieță politică; dar, trăind pre aceste locuri și la nevoi scăpând în munții Carpați, ei s'au limitatu, ca și în epocel

(1) Steph. Catona Hist. crit. Tom VI, pag 637. (Șinc. Chronica Rom. Tom. I, pag. 281).

precedente, într'o viață numai socială și religioasă, rămânând ca pre cea politică să-și-o manifesteze cu venirea lui Dragos, adecă la 1359.

În epoca precedentă a studiului nostru noi am văzut, că Românii din Transilvania își avu viața lor politică independentă și independența lor politică și-o regulau cu Regeii Ungariei, singurii, cu cari Românii de atunci au avut o luptă. Dar pre la anul 1000 Regele Stefan, pentru ca să pôte primi titlul de Rege, se uni cu Biserica papală, și de aici apoi toate nenorocirile Românilor, a căroră consecințe se vedu și pînă astăzi. Ungurii, vădend, că nu voru putea ținea peptu Românilor, cari n'au voit a se uni cu dînșii și în respectul religios, și fiind puțini la număr, kiamă o coloniă germană și pre la 1143 Geisa II o aședă în pământul regală din Transilvania. La 1211 vinu alte colonii preste Românii din Transilvania și Regele Andrei II le aședă în țera Bârsel. În fine aceste colonii, căpătând la 1222 nisce privilegiile de la același rege Ungur, în diploma lor se face mențiune de «terra Blacorum», adecă țera Valachilor. Și ca o noă dovadă despre existența Românilor din Transilvania în țeri separate, noi estragemu aici o parte din diploma Regelui Andrei al II-le, carele a dat'o Securilor din Transilvania și unde se dice apriatū: «Praeter vero supra dicta, silvam Blacorum et Bissenorum cum aquis, usus communes exercendo cum praedictis scilicet Blacis et Bissenis, eisdem contulimus, ut praefata gaudentes libertate nulli inde servire teneantur = Și afară de cele mai sus șise, li-am acordatū tot lor și pădurea Vlachilor și a Bisenilor cu apele, ca să profite de usul lor în comun cu preșii, adecă Vlachi și Biseni, și bucurându-se de prestabilita libertate, să nu fie ținuți a face pentru acesta vre unū serviciu ôre-care » (1). De aici acum urmază, că și în epoca, ce ne ocupă, Românii în Transilvania se află în mase compacte, ocupând țeri, păduri și ape, și că de acum pentru planurile Regilor Unguri, începū a se amesteca cu diferite colonii.

Cu totă preponderența cea mare a Regilor Unguri, cu tot ajutorul, ce acestia primiau de la Biserica Romei în sugrumarea elementului românesc mai ales din Transilvania, Românii pentru

(1) Magazinul istoric de A. Tr. Laurian vol II, pag. 116.

meritele lor politice și militare mai n'au încetat, de a-și avea Ducii lor proprii. Așa la 1191 și 1192 Hamer ni spune, că Românii din Transilvania își aveau voevodul lor propriu, cu numele de Leostache (1). Mai pre urmă Turoț în chronica Ungariei adaugă, că la 1371 Nicôlă, voevodul Transilvaniei, și din ordinul lui Ludovic, Regelui Ungariei, cu o armată de Secui se bătău cu Românii din Valachia, care fu învinsu în munții Valachiei mici (2). De asemenea și la 1387 Românii sub conducerea lui Nicôlă Gara, ajutată de Petru, fiul lui Dan, Domnitorul Valachiei, bate pre unu Croat, ce se aședase în Timișțana și îl alungă de acolo (3). Și pentru ca să înțeleem și mai bine privirile noastre asupra vieței politice a Romanilor din Transilvania, să lăsăm ca să ni spună Turoț ungurul acela, ce erau Românii din Transilvania ktar prin seculul XV-le, adecă la anul mântuirii 1443: « Erat tunc in regno miles magnanimus, nobili ac claro Transalpinæ gentis de gremio natus, Iohannes de Hunyad, homo bellicosus, et ad flectendum arma, dirigendasque resbellicas natus; et sicut piscibus aqua, cervisque umbrosas Instrare silvas, sic illi, armorum bellique expeditio, vita erat. = Era atunci în Regatū unū militarū ingeniosū, născutū dintr'o familie nobilă și ilustră a națiunei de preste *Transalpinæ* (Valachia), Ioan Huniad, omū resboinicū și născutū spre a purta arma și a dirige operatiunile resbelului; și precum pescilor apa și cerbilor pădurea umbrôsă le este spre mulțemire, așa pentru dînsul era vietă campania armelor și a resboului » (4). Și pentru ca să înceteze ori-ce bannelă despre naționalitate lui Ioan Huniad se lăsăm, ca să vorbîescă aici și Piu II, Papa Romei, care dice: « Hic Ioannes natione Valachus fuit haud altis natalibus ortus, sed ingenio dextero et animo sublimi et virtutis amator, multa cum Turcis secunda proelia fecit, et hostium spoliis hungarica templa ditavit, primusque omnium apud Hungaros Turcorum acies et frangi, et vinci posse monstravit. . . . » Ioannes Hunniades, cuius no-

(1) G. Ieremias Hamer Period. VII, Reg. Hungariæ § 129, nota h. (Șinc. Chron. Rom. I, pag. 226).

(2) Tharotz Chronica Hungariæ Pars. II, cap 97 (Mag. istoricū A.Tr. Laurianū Tom. V, pag. 244).

(3) Pray Annales Reg. Hung. Part. II. lib. II, pag. III. 177 (Mag. Ist. Vol. V pag. 246).

(4) Turotz Chron. Hung. Part. VI, cap 30 (Mag. ist. Laurian, Tom. I, pag. 70).

men caeteros (viros Hungaros in re militari claros) obnubilat, non tam Hungaris, quam Valachis, e quibus natus erat, gloriam auxit-
 = Acestu Ioan a fostu de natiune Valachu, nascutu din parinti nu prea inalti, dar cu unu geniu decsteru, de o inima sublima si iubitoru de virtute, a tinutu cu Turcii multe batai fericite, si a inavutitu templele Ungurilor cu spoliile de la inimici; si celu antaru la Unguri a demunstratu, ca armata Turcilor se pote si infrange si invinge.... Ioan Huniad, cu a caruia nume se intuneca cialalti barbati Unguri, vestiti in arta resbelului, a adausu glorie nu atata Unguriloru, pre catu Valachilor, din care era nascutu (1). In genere putemu dice si aici, *ca si Romani din Transilvania n'au incetat u tra i si o viet u politica, dar, din causa modestiei lor, lasandu-se sub influenta elementulu ungurescu, ei n'au cautatu nici in momentele cele mai favorabile, de a se elibera de vasalitatea Regilor Unguri si incetul cu incetul ei au inceputu sa fie loviti si liar in viet u lor social u si tenta i in cea religio s u.*

Facend acum o privire general u asupra viet ei politice a Romanilor din intregu periodul, ce ne ocup u, noi trebuie sa stabilim, ca viet u politica a Romanilor este in genere mai bine pronunata, in acesta epoca, de cat in cele precedente. Aici Romanii, usand de elementul Bulgaru, funde z u preste Dunarea unu Statu cu totul independentu, care se numesce de catre Romano-Bulgari Imperiu, iar in dreptul internationalu de atunci se radice la rangul de Regatu. Pre lang u aceste, Statul Romano-Bulgaru de preste Dunarea se funde z u si prosper u sub familia romana a Asanilor; iar cu radicarea pre tronul Regatulu Romano-Bulgaru a unor persoane obscure, el incepe a decadea, pen e la ivirea lui Amurat I, care a pus u capetu viet ei politice a Romanilor din drepta Dunarei. Trebuie inse notatu si acesta, ca cu cat elementul romanescu perde din forta sa indrepta Dunarei, cu atata viet u politica a Romanilor se devolt u in stanga Dunarei, si anume la 1215 se funde z u Regatul Valachiei, iar la 1359 celu al Moldovei, re-

(1) Aeneas Sylvius Historia de Europa. De Hungaria cap. I si II. Mag. Ist. Laurian Vol. I. pag. 70).

mânând, ca Româniî din Transilvania, Timișiana și Maramureș să ducă acea viață politică, carea și-o puteau smulge de la Regii-Ungariei.

Noi putem și aici să anticipăm a o spune, că și viața religioasă a Românilor din această epochă diferă în totul de viața lor religioasă din epocele precedente. Având Româniî acum o viață politică independentă, și cunoscând, că organizațiunea de independență a Statului se conditionează și cu independența Bisericeii; seî ce e și mai mult, că pre independența Statului trebuie să o precădă cea eclesiastică; și încă unî considerentî, că de multe-ori o națiune, perdându-și independența politică, ea nu se perde când are independența Bisericeii seî; având dicî Româniî cei mari ca Asan, Ioniță și Ioan II Asan, în vedere tote aceste considerente, ei au făcutu totu posibilul, ca în epocha, ce ne ocupă, să-și ficeze bine independența Bisericeii lor și să o facă ne atârnată de ori-ce scaunî apostolicî. Dar mai special să urmărîm și aici faptele în ordinea lor chronologică și cu priviri speciale la Bisericile fie-cărui Statî românesc, și să începemî întâiî cu Biserica Româno-Bulgară din drăpta Dunărei.

Pre lîngă alte fapte relative la viața religioasă a Românilor din această epochă, noi trebuie mai întâiî să notămî construirea templului, în onóra s-lui Demetriu de către însuși Asan. Vădând Asan, că pentru a scăpa de jugul bizantiî lui îi trebuie poporul, iar pentru reinființarea Statului Româno-Bulgarî el are necesitate să răscôle și pre poporul Bulgarî, construiesce unî templu în unul din orașele Mysiei, și dupre cum se crede, în Târnova, și cu ajutorul s-lui Demetriu răscólă pre poporî contra Bizantinilor (1). Și asupra acestul faptî noi sîntemî datorî să notămî: mai întâiî că Româniî și în această epochă întreprîndî actul eliberărei lor și resbelele contra Bi-

(1) N. Choniatae De Isacio Angelo lib. I, cap. V. veđi acestî locî mai sus, Despre Biserica s-lui Demetriu din Târnova - unde și în viitorî s'a încoronatî Regîi Româno-Bulgarî veđi E. Golubinski Крат. оу. ист. Церкви pag. 93 și 94. Aici, trebuie să aducemî omagele năstre omienilor politici de astă-zi. Fundând o Biserică pentru armata românescă la Poradim, omeniî noștriî politici și-au adusî amînte, că s-tul Demetriu au mai ajutatî Românilor și la 1185 pentru rădicarea unî statî românescî în drăpta Dunărei. La 1877 când iarăși Româniî s'au rădicatî, acum împreună cu Rușiî, ca să elibereze pre poporele din drăpta Dunărei, ei și acum e a și atuncî, au începutî de la construirea unei Bisericeii în onóra s-lui Demetriu.

zantiailor prin construcțiunea unui templu ; și apoi că construcțiunea acestui templu se face în onórea s-lui Demetriu, ce-și avea metropolia în Thesalonic, adecă în orașul, unde pre timpul lui Justinian se strămutase prefectura și arhiepiscopia din Sirmiu. Cu alte vorbe, Asan prin acestă actă a voită să readucă arhiepiscopia românescă din Thesalonic în unul din orașele, cucerite de dînsul și tot-o-dată să se începă vieța religioasă a Românilor și a Bulgarilor uniți tot din focarul vekiū, de unde și-a începută Româniū vieța religioasă și pre timpul lui Justinian, adecă din Thesalonic. . . .

Atrăgendu-și Asan elementul românesc cu s-tul Demetriu din Thesalonic, și de altă parte, înaintând cu cuceririle sôle și lărgirea Statului, el avea necesitate, ca Statul sêu să între în concertul celorlalte State europiene, ca imperiul sêu să fie recunoscută și politicesce; și acestă scopū nu putea să fie realizatū, alătura cu independența religioasă. Conform pozițiunei politico a Statului Româno-Bulgarū, Biserica Românescă din drépta Dunărei după succesele lui Basiliu Bulgaro-ctonul se afla aservită Patriarchiei de Constantinopolū ; și de aici apoi mai multe acte ale lui Asan și ale contimpuranilor sei, ca să facă din Biserica Româno-Bulgară o Biserică independentă și cu totul națională ; și aceste sfortări aū unū caracterū seminiū cu tóte actele lui Asan de cuceritorū și ele duréză de la 1185 pênū la 1199. De la acéstă dată însă, se începū nisce acte eclesiastice de o natură distinctă, și ele, urmărind pre calea religioasă unirea Bisericei Româno-Bulgare cu cea papală, tindeaū, la a face din Biserica Româno-Bulgară o instituțiune cu totul independentă și egală tronurilor apostolice, carea ar fi avutū rangul de Patriarhie și dreptul, de a-și alege, sânti, și confirma pre prelații ei cei mai superiori, precum și dreptul de sântire a s-lui Mirū ; iar pre calea politică a face din Statul Româno-Bulgarū unū Imperiu, care ar fi pututū avea drepturile Imperiului germanū din Occidentū. Aceste acte s'aū petrecutū între anii 1203 și 1221, adangând la aceștia și pre cei patru ani de la 1199, pre cariū noi îi considerămū, ca preparatoriū pentru unirea Bisericei Româno-Bulgare cu Biserica papală. În fine vine a treia periódă de acte din Biserica Regatului II Româno-Bulgarū, care în sensul eclesiasticū se potū considera, ca o reacțiune a sfortărilor de mai 'nainte, și unde Biserica Româno-Bulgară se reintórce la ortodocsie, dar în sensul intereclesiasticū și a inde-

pendenței Bisericii, ea este o continuare a tendințelor din perioada precedentă, cu singura diferență, că de la 1221, adică anul suirii pe tronul Regatului Româno-Bulgară a lui Ióan II Asan, faptele se petrecă nu cu Roma, dar cu Constantinopolul și în genere cu Imperiul Bizantin. Resumându-ne, trebuie să constatăm că în epoca religioasă, ce ni prezintă, s'aș petrecut două serii de fapte, întâiu, *cele relative la emanciparea Bisericii de sub Patriarchia de Constantinopol*, și al doile, *faptele, privitoare pre tendința Bisericii Româno-Bulgare, de a se rădica la rangul de Patriarchie*.

Thesalonicul și mai ales Achrida fiind încă sub stăpânirea Bizantinilor (1), Asan la fundarea Imperiului său a trebuit să se gândească numai de cât și la pozițiunea Bisericii. Celu întâiu act religios al lui Asan după construirea Bisericii s-lui Demetriu din Túrnova, este regularea canonică a Bisericii sele și pozițiunea ei față cu Patriarchia de Constantinopol. După succesele lui Basiliu Bulgarotonul (1019) toate Bisericile, populate de către Români și Bulgari au fost ocupate de către ómenii Bizanțului, din cari mai mulți erau kiar greci de origine. Asan în primul an kiar al fundării Statului său a trebuit să se scape de Episcopul grec și să așadă în Túrnova, capitala Imperiului său, Episcopu de aceeași naționalitate cu dînsul, și tot-o-dată care împărtășea aceleași priviri politice cu conaționalii se. Acum, decă noi vom lua în considerațiune spusele lui Choniat despre mersul cuceririlor lui Asan, și vom ținea comtu despre acela, că el a rădicatú Imperiul său cu Vlachi, cucerind mai apoi și Bulgaria, trebuie să recunoscem, că Asan pentru realizarea mai sigură a planului său politic, a trebuit să pună de Episcopu al Túrnovei numai de cât pre unú Vlachú, și Vasilie, care în Epistola către Papa Inocentiu III de la 1203 seú 1204 se numesce pre sine Archiepiscopu al Bulgariei de 18 ani, trebuie să fi fostú anume dintre persónele cele mai apropiete și mai de credință ale lui Asan (2).

Unú lucru însé trebuie să observăm, și acesta consistă în pozițiunea analogă a Bisericii Româno-Bulgarilor cu Statul lor. Precum

(1) Dosith. Περὶ τῶν ἐν Ἱερ. Πατριαρχευσάτων cart VIII, §. 2.

(2) Că Vasilie este pasú Archiepiscopu încă din ceí întâi an ai Regatului Româno-Bulgarú acesta se vede din epistola lui Vasilie către Inocentiu III, unde el la 1203 seú 1204 se numesce pre sine Archiepiscopu alú Româno-Bulgarilor de 18 ani (Veđi Patrolog. Migne Tom. CCXV, pag. 288). Adică Vasilie s'a suitú pre Tronul Bisericii Româno-Bulgare la 1185 seú 1186.

Asan s'a proclamată pre Sine Rege și mai pre urmă kiar Imperatorul al Vlachelor și al Bulgarilor, asemenea și Episcopul Vasilie se proclamă pre sine și de către Biserica sa Archiepiscopul al Bisericei Româno-Bulgare, tindend la a deveni kiar Patriachul. Despre modul, cum Regiul Româno-Bulgari au voită, ca să realizeze și această tendință religioasă a Statului lor, vomă vorbi înainte, aici trebuie să constatămă numai că *Vasilie este Archiepiscopul al Bisericei Româno-Bulgare încă de la 1185 seu celă mult 1186.*

O a doua Eparchie ecleziastică, ce s'a reformată de sigur tot pre timpul lui Petru și Asan, este și eparchia Preslavei. Aici în adoa capitală a regatului Româno-Bulgară, unde își avea reședința sa Petru, fratele lui Asan, noi găsimă pre la anul 1203 pre un Episcopul cu titlul de Metropolitul, Sava (1). Intr'unul Sinodicul, descoperit în Târnova și numit de Slavi cu numele de «Sinodicul imperatorului Boris» se vedă figurând în Biserica de Preslava de la 1186 înainte, 12 Metropoliți, dintre cari celă puțin celă din epoca, ce ne ocupă, pենă la 1203, trebuie să fi fostă Români, căci Petru și Asan au cucerită mai întâi Vlachie și apoi Bulgaria și Preslava este unul din orașele cele întâi, care s'au cucerit de frații Petru și Asan. Metropoliții de Preslava se considera Metropoliți «prototronii» adecă celă întâi după Archiepiscopul de Târnova (2).

În genere vorbind noi în epoca de la 1185 pենă la 1203 găsimă în Regatul II Româno-Bulgară pենă la 12 Episcopii, fie-care cu Episcopii lor. Așa Episcopia Velbujda seu Belesbudiensis are de Episcopul pre Anastasie, (3) Scopia pre Marin (4), cea de Preștin pre Avraam și de Niș pre Kiriac (5), Episcopia de Brancev, seu cum se numă ea atunci de Brandizuberensis seu Brandiburznensis avea de Episcopul pre Românul Vlasi, pre care Ioniță, cum vomă vedea mai jos, l'a întrebuintat în misia, privitoare pre unirea Bisericei Româno-Bulgare cu cea papală (6). Episcopia de Vidin, ce atunci se numă Bydmensis, avea de episcopul pre Climent (7), și al-

(1) Epistola Episcopilor din Regatul Româno-Bulgară către Papa Ioocențiu III. (Patrol. Mygne Tom. CCXV, pag. 289 Monumenta Slavorum meridionalium Theiner T. I, pag. 29)

(2) Жизнь Феодосія терновскаго въ Чтен. общ. ист. 1860 cart. I. cfr. E. Golubinski Оч. ист. церкви прав. pag. 94. (3) Mygne Patrol. T. CCXV. pag. 290. (4) Ib. pag. 289. (5) Ibidem. (6) Mygne Patrol. T. CCXIV, pag. 1113 și T. CCXV, pag. 280. (7) Mygne Patrol. T. CCXV, pag. 289. Monumenta Slavorum Meridionalium T. I, pag. 29.

tele. Așa că în epoca acésta, când Petru și Asan avéu în stăpânirea lor Mysiile, unde populațiunea era compusă mai ales din Vlachi, era preste puțință, ca Episcopiile diferitelor Eparchii să fie ocupate, dupre părerea D-lui Golubinski, numai de persóne dintre Bulgari (1). Noi, de și avem în profitul nostru pre Choniat, carele ni spune, că Petru și Asan au întrunit în Regatul lor mai întâi pre Vlachi și numai pre urmă pre Bulgari; deși probele istorice ni-au dovedit pêne la evidentă românismul acestor doi frați, precum și în special românismul Episcopului de Branicev; cu toate aceste noi și aici vom face ușu de modestia românescă, și nu vom pretinde, ca D. Golubinski, că toți Episcopii din período dintre 1185 și 1203 au fost pêne la unul român; dar, presupunând kiar contra datelor istorice, că Regatul II-le Româno-Bugară s'a fundat de către Petru și Asan cu concursul Bulgarilor, *trebuie să admitem, că mulți din acești Episcopi au trebuit să fie de origine română, și mai ales cei din Mysii și din anii primii ai fundării Regatului II-le Româno-Bugară.*

O dată cu suirea lui Ioniță, fratele lui Asan, pre tronul Regatului Româno-Bugară, (1199), și Biserica Româno-Bugară, ca și Statul, a început să se ocupe de relațiunile ei intereclesiastice cu alte Biserici și să tindă la a deveni Patriarchie și Biserică în total independentă și egală tronurilor apostolice. Asemenea relațiuni cu Biserica de Constantinopol nu puteau așa avea locul, din cauza pozițiunei Statului Româno-Bugară față cu Imperiul Bizantin; ele au trebuit din necesă să se începă cu Biserica papală, și la acésta au contribuit de o parte, dorința lui Ioniță, de a se pune și pre calea politică în rîndu cu celelalte State europiene, iar de alta au colucrată foarte mult și kiar agenții eclesiasticii ai Papei, cari încă din timpul Regatului I Bulgaro-Român căutați toate mijlocele și profitați de toate circumstările istorice, ca să restringă legăturile vechi de unire între bisericile dela Dunărea și cea papală. Dar să intrăm în amănuntele istorice și să espunem faptele, privitoare pre unirea Bisericii Româno-Bugare din regatul II-le cu Biserica papală; adecă evinimentele istorice dintre anii 1199 și 1221.

Mai întâi istoria pêne acum dispune de o epistolă a Papei Ino-

(1) Краткий Оч. ист. Церквей прав. pag. 89—106.

cențiu al III-le, prin carea se pune în evidență Românismul lui Ioniță, se lase ase întrevedea, că această epistolă este scrisă ceva mai târziu de suirea lui Ioniță pe tronul Regatului II Romano-Bulgarul, adevă cam pe la anul 1200, și tot-o dată, că această epistolă este motivată de unu propus, s'eu dorință a lui Ioniță, manifestată, se dice, către agenții eclesiastici ai Papei. Eca bucățile din această epistolă, privitoare pre fie-care din observațiunile noastre: «Iar noi am auzitū, că străbuniū tei își trăgeaū originea lor din vița cea nobilă a cetăței Roma și tu ai mosceului dela dinșii atât nobleța sângelui, cât și afecțiunea devotamentului sincerū, ce ai către scaunul apostolicū, ca unū ereditarū de dreptū, (1). Și mai jos: «Iampridem te proposimus et litteris et nuntiis visitare, sed variis Ecclesiae sollicitudinibus detenti, hactenus non potuimus nostrum propositum adimplere. = Ni-am propusū de mult să te visitămū, și cu scrisori și cu nunții, dar reținuți de diferitele ocupațiuni ale Bisericei, n'amū pututū pēnē acum să ni realizămū scopul nostru » (2). În fine tot Inocentiu și în aceeași epistolă către Ioniță arată și motivul acestei corespondențe, dîcînd: «... et per Legatos et litteras nostras te in laudabili foveamus proposito, et devotione sedis apostolicae solidemus. Cum enim plene nobis per ipsum de sinceritate tui propositi ac devotionis affectu constiterit, ad te proposimus maiores nuntios, vel Legatos potnis destinare, qui tam te, quam tuos in apostolicae sedis devotione confirmet, et de benevolentia nostra efficiant certiozem = Și prin scrisori și nunții să te ajutămū în propunerca ta lăudabilă și să te consolidămū în devotamentul teū către scaunul apostolicū. Căci cum ne vomū asigura pre deplin prin dinșii de sinceritatea propunerēi și afecțiunea devotamentului teū, ni-am propusū, ca să trāmitemū la tine nunții mai mari, s'eu mai

(1) Mygne Patrol. T. CCXIV, pag. 825 (Mag. ist. A. Tr. Laurean, Tom. I pag. 51 și 52), Aici D. Golubinski prin opera citată (pag. 261 și 265) vede cu totul altu-ceva de aceia, ce represintă locul și citatele, aduse de noi mai sus din diferiții chronicarii Bizantinii. Eca cum se exprimă: «afară de complimentul ordinarū, făcutū de către Papi tuturor Imperatorilor ortodocși, lui i s'a prezentatū ocașinea, de a face Imperatorului Bulgarū (?) încă și altū felū de complimentū. Sub stăpânirea Bulgarilor, se aflau atuncī Români Valachieni (?), cari i își deducū originea, și pēnē la unū punctū este adevăratū, că ei se tragū din Italieni, s'eu Romani » !... Aceste expresiuni în fața celor duse de noi pēnē aici sūnt refutate cu desvērșire. Ori-ee refutațiune este de prisos.

(2) Ibidem.

drept, Legați, cari atâț pre tine, cât și pre ai tēi să-I confirme in devotamentul cătră scaunul apostolicū și să te încredințaze despre bună-voința noastră » (1). De unde încă o dată adăugămū, dicēnd, că propunerea pentru unirea Bisericii a venitū din ambele părți, adecă a lui Inocențiu și Ioniță, fie-care voind a trage din acestū actū beneficiile respective.

Imediat după acēsta urmēza respunsul lui Ioniță cătră Papa Inocențiu III, și tot cu acēstă ocasiune a scrisū Papei și Archiepiscopul de Târnova Vasilie, trāmițēnd aceste scrisori cu Episcopul Vlasi de Branicev, (Brandisuberensis), care avea de comunicatū Papei « nisce vorbe secrete » din partea Imperatorului, (2). Dar Vlasi a fostū impedeatū in calătoria sa de cătră Greci și nevoitū să se reintōrcē din cale (3), și epistolele după acēsta aū fostū duse Papei de cătră unū călugērū din ordinul dominicarilor, numitū Pretestat. In aceste epistole atâț Ioniță cât Archiepiscopul Vasilie serie Papei : « Unde multas egimus gratias omnipotenti Deo, quia visitavi nos servos suos indignos secundum suam inaestimabilem bonitatem, et respexit humilitatem nostram, et reduxit nos in memoriam sanguinis et patriae nostrae, a qua descendimus. = Si am proadusū multe mulțāmiri omnipotentului D-deū, că după bunătatea sa cea nestimabilă in deajuns ne-a cercetatū pre noi serviū lui cel nedemni, a privitū asupra asupra umilităței nōstre și ni-a, adusū noi aminte *de natiunea și patria nōstră, din care ne tragemū* » (4) Tot astu-felū respunde la acēstă parte a epistolei lui Inocențiu și Archiepiscopul Vasilie, dar numai devine mai explicitū, când dice : « Fiind că el singur (Ioniță) și tōtă Impărăția lui are unū devotamentū particularū cătră Biserica Romană, *ca urmașū și coboritorū din sângele Romanū* (5). Cerēnd Ioniță in epistola sa cătră Papa insigniile imperiale, și repețēnd acēsta prin epistola sa și Archiepiscopul Vasilie, Ioniță adauge respectiv de unirea Bisericii Romāno-Bulgare : « Hoc autem petit imperium nostrum ab apostolica sede, ut nos simus in Ecclesia Romana si-

(1) Locul citatū.

(2) Mygne Patrol. T. CCXIV, pag. 1113 și 1116.

(3) Ibid. pag. 1114.

(4) Mygne Patrol. T. CCXIV, pag. 1112.

(5) Ibid. pag. 1115.

cut matris filialitate firmati. = Acésta cere imperiul nostru dela scaunul apostolică, ca noi să fim întăriți în Biserica Romană, precum sântu fiu cu mama lor > (1).

Vedând Ioniță, că răspunsul Papei la epistolele precedente întârziează, scrie o altă epistolă lui Inocentiu, și o trimite cu Archiepiscopul seū Vasilie, care, plecând la 1203 luna Iulie a fost prinsă de către Bizantinii la Dirachiu în Albania, și era să fie încetă în marea Adriatică, decât nu interveniau Latini, aflători acolo (2). Ioniță prin această adoa epistolă a sa este și mai explicit, când dice: « Te rog, ca să trimiți cardinali, cărora sântia ta să ordone, ca să mă încoroneze pre mine Imperator, și să așede în pământul meu Patriarchă, și astă-fel voi fi servitorul tău în toate dilele vieții mele ». Și pentru ca Ioniță să pôte indupleca pre Papa mai curând la cererile séle, adaugă: « Că Bizantinii trimiță, la mine, propunându-mi, ca să mă încoroneze cu coronă de Imperator, și pre Archiepiscopul meu să-lă facă Patriarchă. » (3).

Răspunsul Papei Inocențiu III-le, acceptat de Ioniță, era espediat din Roma cu capelanul papal Ioan de Casemario încă dela 3 Decembrie 1202 (4), dar el avea însărcinarea, ca mai întâiu săse ducă prin Bosnia și Ungaria, spre a aședa acolo cele ale Bisericeii (5), și numai după acésta să vină și la Ioniță. Capelanul papal Ioan, ajungând în Regatul Româno-Bulgară, la August 1203, (6) nu se prea grăbia cu încoronarea, ca Ioniță; dar mai întâiu a căutat, ca să stabilizeze în mod formal unirea Bisericeii Româno-Bulgare cu cea papală. Ca se atinge de confirmarea imperială a lui Ioniță, Papa amână lucrul pêne ce va cerceta registrele

(1) Ibid. pag. 1113. Atragemă atențiunea lectorilor noștri asupra titlurilor acestor două epistole, ce Papa dă lui Ioniță și care și-lă prescrie și Ioniță el singur. Papa prin Epistola sa intitulăză pre Ioniță: « Ioannitius Dominus Blacorum et Bulgarorum, = Ioniță Domnul Vlăchilor și al Bulgarilor »; iar Ioniță pre sine se intitulăză: « Ego Calojohannes Imperator Blacorum et Bulgarorum = Eū Caloioan Imperator al Vlăchilor și al Bulgarilor ».

(2) Mygne Patrol. T. CCXV, pag. 156 și 288. Noi nedisponând de original, reproducem acest document istoric după traducțiunea, făcută de D. E. Golubinski la pag. 267 și 268, opera, citată de noi aici.

(3) Mygne Patrol. pag. 155.

(4) Ibid. T. CCXIV, pag. 1115.

(5) Ibid. T. CCXV, pag. 253 și 240.

(6) Ibidem. T. CCXV, pag. 288.

sele și se va convinge prin capelanu, că în adevăr este scrisu în documentele vechi a le lui Ioniță, că predecesorii lui au primitu corona Imperială de la Papi. Dar în respectul eclesiasticu ecă cum se exprimă Papa prin scrisoarea sa către Ioniță : « Cui etiam commisimus vices nostras, ut in tota terra tua quoad spiritualia corrigat, quae corrigenda cognoverit, et statuatur, quae secundum Deum fuerint statuenda. Per ipsum quoque Archiepiscopo terrae tuae palleum, insigne videlicet plenitudinis pontificalis officii, juxta formam, quam sub bulla nostra dirigimus, conferendum. Eidem quoque Legato nostro dedimus in mandatis, ut si qui forsan in terra tua promovendi ad ordines fuerint, vel in Episcopos consecrandi, per vicinos catholicos duntaxat Episcopos, et ordinandos ordinet, et consecret consecrandos. = Pre lungă aceste, noi îi acordăm puterea noastră, ca în țera ta să îndrepteze cela, ce va cunoște, că trebuie îndreptat în respectul spiritualu, și să stabilizească cele, ce din porunca lui D-deu voru fi de stabilitu. Tot prin dînsul oferim Archiepiscopulu din țera ta paliu (1), adecă semnul puterei oficiulu pontificalu, ce i se va da în tocmai dupre forma, stabilită prin bula noastră. Aceluși legat al rostru îi comandăm, că, decă întâmplător în țera ta ar fi cineva de ordinaru și de sântitu în Episcopu, pre cei de ordinaru să-i ordinez, și pre cei de sântitu să-i sântiască cu Episcopii catolici vecini » (2). Iar Ștefan Baluti în faptele lui Inocentiu al III-le, respectiv de acestu actă dice : « Acesta (Legatul Papei) plecând, a datu laudatulu Archiepiscopu paliul, mitra și inelul, și a primitu dela dînsul jurămintul credinței și al ascultării către marele Pontifice și către Biserica romană pentru tot-dé-una. Și fiindu primitu cu cinste și cu evlavie de preșitul Ioniță, Domnul Vlăchilor și al Bulgarilor, a ordinaru după sfatul și invoirea aceluia doi alți Metropoliți în acelu regat, adecă pre celu din Belesbulna și pre celu din Postlava, pre cari i-a supusu celu din Zagora, drept

(1) Paliul a fostu pus de Legatul Papei asupra Archiepiscopulu Vasile în ziua de 8 Septembrie 1204. Paliul este o bucată de stofă, preserată cu cruci, care se trâmte de Papi în semnul jurisdicțiunei eclesiastice Archiepiscopilor diferitelor Biserici. În Franța Paliul este de culore albă și crucile de culore neagră. Paliul se dă tot-de-una în urmarea unui jurămintu și cu o ceremonie religioasă special efectuată în urma s-tei liturgii. Veđi despre paliu precum și ceremonialul, cu care el se oferă, în Mygne. Encyclopedie theologique T. L. pag. 1135.

(2) Patrol. Mygne T. CCXV, pag. 215 și 289.

Primatū; și la Tûrnova, cetatea cea mai nobilă a provinciei aceia a făcutū primătie. Isprăvindu-se aceste bine, Ioniță s'a supusū el și împărăția sa dominațiunei Bisericei Romane prin diploma, subsemnată cu bula de aurū (1).

Primind Archiepiscopul Vasilie insigniile Archiepiscopiei dela legatul Papei în ziua de 8 Septembrie 1204, (2) el a fostū proclamatū de Primatū al Bisericei Romano-Bulgare, (3) în urmarea jurământului, depusū înaintea legatului papalū (4). În fine a urmatū și declarațiunea lui Ioniță înscrisū, pre carea el a tûmănat'o legatului papalū, și pre carea noi o dămū aici în întregul ei pentru Importanța ei istorică. Eca cuprinderea acestui actū, despre care ni vorbește mai sus Balutiu : « In nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Cum placuit Domino nostro Iesu Christo me Dominum et Imperatorem totius Bulgariae et Blaciae facere, inquisivi antiquorum nostrorum scripturas et libros, et beatae memoriae Imperatorum nostrorum praedecessorum leges, unde ipsi sumpserunt regnum Bulgarorum et firmamentum imperiale, coronam super caput eorum et patriarchalem benedictionem : et diligenter perscrutantes, in eorum invenimus scripturis, quod beatae memoriae illi Imperatores Bulgarorum et Blacorum Simeon, Petrus et Samuel, et nostri predecessores coronam imperii eorum et patriarchalem benedictionem acceperunt a sanctissima Dei Romana Ecclesia, et ab apostolica sede, principe Apostolorum Petro. Sed imperium meum voluit benedictionem et imperiale firmamentum coronae capitis imperii sui suscipere et patriarchalem benedictionem ab Ecclesia Romana, ab apostolicae sedis principe Apostolorum Petro, et a sanctissimo patre nostro universali Papa tertio Innocentio; et a quocunque patriarchalis benedictio et madata in civitate imperii mei Trinovi data et concessa fuit a Domino Papa faciendi et consecrandi Archiepiscopos, Metropolitans et Episcopos, et reliquas ecclesiasticas obsequutiones sacramentales, concedit imperum meum, ut plenissimam in omni tenimento et imperii

(1) Mag. ist. A. Tr. Laurian T. I, pag. 59 și 60.

(2) Mygne Patrol. T. CCXV, pag. 289.

(3) Ibidem. pag. 290.

(4). Ibidem. pag. 289.

mei pertinentiis ipsi habeant potestatem. Ecce enim omnes totius imperii mei et tenimenti, et Patriarcha meus metropolitanus, Episcopi et Archiepiscopi et cuncti sacerdotes Romanae subsint Ecclesiae, et teneant legem, et consuetudinem et observationem, quae tenuerunt beatae memoriae Imperatores totius Bulgariae et Blaciae, prisci illi nostri praedecessores, et nos eodem modo vestigia errorum imitantes. Subsignat autem imperium meum ad securitatem chrysobulum suum, quod nunquam ab Ecclesia Romana et ab apostolica sede, principe Apostolorum Petro, ipsum videlicet imperium meum discedet, neque alii imperii mei Principes disgregabuntur se, ut vocatus dilectus filius sacrosanctae et apostolicae Romanae sedis, principis Apostolorum Petri ero. Et deinceps quascunque terras Christianorum seu paganorum meum acquisiverit imperium, sub potestate et mandato eiusdem sacrosanctae Romanae Ecclesiae et apostolicae sedis erunt. Et ut praesens Chrysobulum imperii mei ratum et firmum habeatur, dedi imperium meum in manibus reverendissimi viri Iohannis sacrosanctae Romanae sedis Legati et Domini Papae Capellani, in quo et nostrum pium et a Deo promotum signavit imperium anno sexmillesimo septingentesimo duodecimo, indictione septima. — In numele Tatălui, și al Fiului și al s-lui Spiritu. Amin. Fiind că a plăcutu D-lui nostru Iisus Christos a mă face Domn și Imperatoru a totă Bulgaria și Vlachia, am cercetat scripturile și cărțile bătrînilor noștri și legile cele de bună memorie ale Imperatorilor, predecesorilor noștri, *de unde aceștia și-au primitu dominațiunea asupra Bulgarilor* și confirmarea imperială, corona de pre capul lor și bine-cuvîntarea patriarchală; și căutând cu diligență, am aflatu în scrierile lor, că acei de bună memorie imperatorii ai Bulgarilor și Vlachilor, Simeon, Petru și Samuel, precum predecesorii noștri corona împărăției lor și benedictiunea patriarchală au primit-o de la prea s-ta a lui D-deu Biserica Romană, și de la scaunul apostolicu, de la Ântaiul Apostolilor Petru. Și împărăția mea voiesce bine-cuvîntarea și confirmarea imperială a coronei capului împărăției s-ele, și bine-cuvîntarea patriarchală să o primiască de la Biserica Romană, de la scaunul apostolicu, de la Ântaiul Apostolilor Petru și de la prea Sântul Părintele nostru Papa universalu, Inocentiu al III; și ori-cui se va da și conceda de Domnul Papa bine-cuvîntarea patriarchală și ordinul împărăției

mele Tri (Târ) nova, de a face și consacra Archiepiscopi, Metropoliti și Episcopi și celelalte servicii ecleziastice sacramentale, le îngăduesce împărăția mea, ca acele să aibă puterea cea mai întinsă în totu ținutul și părțile împărăției mele. Căci eca toți cei ai întregului meu imperiu și ținut, și patriarhul metropolitan, Episcopii și Archiepiscopii și toți preuții să fie supuși Bisericii Romane, și să țină legea, usanțele și prescripțiunile, ce le-au ținut cei de bună memorie Imperatori ai Întregii Bulgarii și Blacii, acei vekii predecesori ai noștri, imitându și noi faptele lor în același mod. Așa dar împărăția mea subsemneză spre siguranță chrisovul său, că nici-o-dată de la Biserica romană, de la scaunul apostolic și de la Ântaiul Apostolilor Petru nu va cădea, adecă, nici însuși împărăția mea, și nici se voru despărți alți Principii ai împărăției mele, dar voi fi, ca fiul celu klemat și iubit al scaunului prea sântu și apostolicu Romanu, al Ântaiului Apostolilor Petru. Și de aici înainte ori-ce țeri va căștiga împărăția mea de la creștini seu păgani, vor fi sub puterea și stăpânirea aceiași prea sante Biserici Romane și scaunu apostolicu. Și pentru ca chrisovul acesta al împărăției mele să fie cu putere și întărire, l'a datu împărăția mea în mânele reverendului bărbat Ioan, Legatul prea sântului scaunu romanicu și capelanu al Domnului Papă, în care s'a subsemnatu împărăția noastră cea evlaviôsă și de D-deu întemeiată în anul șese mi șapte sute doi-spre-șce, indictionul al VII-le finele anului (1203) (1).

Acestu act fu înmănatu Capelanului papalu Ioan, spre a fi încredințat Papei Inocențiu III; iar cu capelanul Ionița esprediă și pre Episcopul Branicevului Vlasie, care a dusu Papei trei epistole: una din partea lui Ionița, prin care Papa era mai antaiu anunțat despre rădicarea Archiepiscopului la rangul de Primatu, și îmbrăcarea paliului, și apoi era rugatu pentru demnitatea sa imperială și pentru demnitatea de Patriarhu a Archiepiscopului; (2) a doa epistolă era a Archiepiscopului Vasilie, prin care și acesta ruga pre Papa pentru aceleși daruri în folosul Bisericii și al Statului Romano-Bulgaru, adăngând tot-o-dată să fie instruitu în a sânti și s-tul Miru; (3)

(1) Mag. istoricū A. Tr. Laurian T. I. pag. 60—62. Mygne. Patrol. T. CCXV pag. 287.

(2) Mygne Patrol. T. CCXV, pag. 290.

(3) ib. ib. > 288.

în fine o a treia epistolă din partea tuturor Episcopilor Bisericii Româno-Bulgare, prin care aceștia rugău pre Papa, ca să trimită paliu la doi Episcopi, chirotonisiți din nou, adică lui Vlasie al Brenecevilui și altui al doile. (1).

Noi aici dăm ecstracte mai întâiu din epistola lui Ioniță către Papa, de unde se poate vedea acela, ce cere Ioniță pentru Biserică și acela ce i se dă de către Papa: «Rogă Sântenia ta, ca să implinesti dorința împărăției mele, și să trimiți toiagul păstoral, spre păstorirea oilor celor cîntătoare, precum este în datina Patriarhilor, și să faci din actualul Primat al s-tei și marelui Bisericii de Tîrnova, orașului celui întâiu al împărăției mele, Patriarch, pentru că această Biserică să aibă Patriarchie și după mórtea acestui Patriarch tot-de-una, după orînduirea sântiei tîle; fiind că din cauza călei celei depărtate și a resbelelor întâmplătoare ar fi cu neputință, ca la mórtea fie-cărnia Patriarch să alergăm la Biserică romană, pentru aceste cuvinte săse acorde Bisericii de Tîrnova de către Biserică romană dreptul, de ași alege și sânti pre Patriarchul se, ca nu în absența lui să rămână Biserică acesta fîr de păstor, și cu modul acesta sântirea Bisericii să rămână necompletă, iar pécatul să cadă asupra Sântiei tîle; încă ne rugăm Sântiei tîle, ca în s-ta Biserică a orașului Tîrnova, cu bine-cuvîntarea Sântiei tîle, săse sântiască Miru pentru botezul creștinilor; căci o spunem Sântiei tîle, în dată ce se va sci în Constantinopol, că noi am primit bine-cuvîntarea dela Sântia ta, atunci n'au să ni mai dea noi Miru » (2). Tot în această epistolă sînt cuprinse și rugămintele pentru insigniile imperiale, despre care noi am vorbit mai sus.

Archiepiscopul Vasilie trimite și el prin epistola sa Papei mai tot-aceleși rugăminți, ca și Ioniță, iar pentru Biserică Româno-Bulgară el cere, ca Papa să completeze lucrul, început cu dînsul, adică să-l facă Patriarch, și despre s-tul Miru eca cum se exprimă: « Nu avem s-tu Miru; noi l-am primit de la Greci, dar ei ne urăscu pre noi, ca și pre voi; și acum veți, Domnul meu, totul a rămasu asupra sântiei tîle, și tu acum trebuie să faci totul

(1) Mygne Patrol. T. CCXV, pag. 289.

(2) Veți local citată mai sus și Golubinski opera citată pag. 270.

și să ne înveți pre noi a sânti s-lu Miru, și a boteza pre poporū, ca nu poporul să rămâne fōră de s-tul Miru și tot-a-dată cu pēcatū. » (1).

În urmarea acestor rugăminți ale Regelui și ale Archiepiscopului Bisericii Romāno-Bulgare, Papa Inocentiu III trāmite pre marele Legatū, promisū în corespondența cu Ioniță, pre cardinalul dintre presviteri—Leu, carele, reținutū fiind în Uugaria de cătrē Rege, a pututū să ajungē în Tŕnova numai pre la Octomvrie 1204. Acestū legatū mare al papei a adusū lui Ioniță tōte insigniile și decretul de Rege al Romāno-Bulgarilor, precum și dreptul, de a bate monedă cu efigia sa, și l-a și proclamatū de Rege în ziua de 8 Noembrie 1204, (2) iar pre Archiepiscopul l-a confirmatū în rangul de Primatū și nu Patriarchū, dicēnd, că: « Primas et Patriarcha pene penitus idem sonat.—Primatū și Patriarchū însēmneză mai tot același lucru (3) » și l-a proclamatū Primatū în ziua de 7 Noemvrie (4). Și trāmițēndu-i tōte insigniile, acordate de Biserica papalā prelaților supremi, ea l-a permisū, ca să pōrte și toēgul archiepiscopalū, ce nu este în usul Bisericii papale, și dupre usul Patriarhilor Bisericii ortodoxe, Archiepiscopul Bisericii Romāno-Bulgare putea să fie precedatū de s-ta cruce în momentele, când mergea (5). Papa de asemenea acordā Archiepiscopului Bisericii Romāno-Bulgare, de a mirui și încoronā pre Regiū Romāno-Bulgarī și de a sânti s-lu Miru; iar ce se atinge de alegerea din viitorū a Archiepiscopilor Bisericii Romāno-Bulgare, Papa stabilește, ca ei să fie aleși și sântiți de Metropoliții și Episcopii Regatului, iar paliul ilu vorū primi dela

(1) Mygne Patol. T. CCXV, pag. 293. Despre sântirea S-tului Miru lectorii noștri trebuie să cunoscē, că scaunele patriarchale încă de mult au reținutū acestū dreptū exclusivamintē pentru sine, ca unū semnū vēdutū al dependenței Bisericii de tronurile patriarchale. În Biserica papalā sântirea s-lui Miru s'a ținutū, ca unū dreptū exclusivū al Bisericii din Roma; iar în cea ortodoxă dreptul, de a sânti s-tū Miru, a trecutū cu timpul, cam fōrē de permisiunea expresă a Patriarhilor, la Biserica rusescă și cea a Eladei. Vorbind canonicescē, fie-care Biserică autocefalā are dreptul, de a sânti s-lu Miru, iar avēnd în vedere usul, și tendințele Bisericii papale, Ioniță și cu Archiepiscopul Vasilie au căpătatū dreptul, de a sânti sântul Miru numai pentru tēmă; de a nu se reintōrce la Biserica din Constantinopolū.

(2) Mygne Patol. T. CCXV, pag. 280, și 554.

(3) Ibid. pag. 281.

(4) Ibid. pag. 554.

(5) Mygne Patol. T. CCXV, pag. 282 și 286.

Roma, cu care ocaziune ei trebuie să depună jurământul de credință către scaunul roman (1).

Cu modul acesta noi vedem, că diu corespondența, petrecută între Ioniță și Papa Iuocentiu III-le, unirea Bisericii Româno-Bulgare cu cea papală s'a efectuată la anul 1204. Tot-o-dată trebuie să mai adăugăm, că datele istorice, menționate mai sus, ni arată, că unirea Bisericii Româno-Bulgare cu cea papală s'a efectuată numai în mod administrativ, *fără ca să se dică unu singuru cuvântu și despre unirea dogmatică și cea ceremonială.*

Aici însă trebuie să adăugăm, mai înainte de a trece la o altă serie de fapte ale Bisericii Româno-Bulgare, că unirea acésta a Bisericilor, deși în mod formală pare a se fi prelungit până la 1234, ea a fost lovită mai mult s'eu mai puțin în dată după constituirea ei. Omenii de la cârma regatului, vădându că Papa n'a acordat Regelui Româno-Bulgaru, titlul de Imperatoru, iar Archiepiscopului de Turnova pre celu de Patriarchu, ei și-au întorsu privirile lor despre Biserica Romană și s'au încredut mai multu propriilor lor puteri, continuând a-și căuta de confesiunea, ereditată de la străbunii lor; și acésta era cu atâta mai ușor de implinitu, căci unirea Bisericii Româno-Bulgare, noi amu vedutu, se efectuase numai pre relațiuni administrative. Și în adevăr, că însuși Ioniță,

(1) ibidem pag. 281. Aici este locul propriu, ca să atragemu atențiunea lectorilor noștri asupra unor fapte istorice, petrecute cu acésta ocaziune între Papa Ioniță și Archiepiscopul Bisericii Româno-Bulgare. Ioniță cere de la Papa confirmarea titlului de Imperatoru, Archiepiscopul se consideră pre sine de Patriarchu, dicând într'o epistolă către Papa, că Legatul : «portavit universam plenitudinem patriarchalis dignitatis = a adus (lu) totă plenitudinea demnităței patriarchale (Mygne Patrol. T. CCXV pag. 554), iar Papa cu toate aceste pretențiuni rădica pre Ioniță la rangul de Rege, iar pre Archiepiscopu la celu de primatu. Și cu toate aceste noi trebuie să scim, că cu totă buna-voință, ce ar fi pututu să aibă Papa Iuocentiu III-le, el nu putea să implinască cererile Suveranului Româno-Bulgarilor. După teoriile creștine de atunci, dezvoltate mai ales la Apus, nu putea să existe, de cât unu singuru Imperatoru creștinu și unu singuru patriarchu. Până la disbinarea Bisericilor titlul legalu de Imperatoru îl avea numai Imperatori Bizantinii, iar după acésta a trecut la Imperatori germani, pre care îl păstrează și pene astă-zi în persoana Imperatorului Austriei. După teoria dreptului canonicu al Bisericii papale titlul de patriarchu, fără a fi pronunțatu, este conservat de Papii Romei, și neconcedatū nici unu Episcopu. Eca cuvintele pentru care noi observăm, că în acéști corespondență Papa se ține anume de unu șiru de titluri, fără a-le atinge cât de puțin pre cele cerute Româno-Bulgari.

având sub stăpânirea sa și locurile de preste riul Marița, între care și Archiepiscopia de Achrida, el nu obligă pre Archiepiscopul Achridei, de a se supune și el Bisericei papale, de și noi am vădută mai sus, că Ionița prin actul de unire al Bisericei Româno-Bulgare luase angajamentul, de a face acésta « cu tóte locurile, cucerite atât de la Principii creștini, cât și păgâni ». Și ca dovadă, că Ionița n'a supus pre Archiepiscopul de Achrida Bisericei papale, se ascultăm pre Acropolitul, care, facend istoricul lui Theodor Comnenul, și arătând cum acesta a cucerit Thesalonicul și imprejurimile lui, cum el a fost refusat de a se încorona Imperator al Bizanțului de către Constantin al Thesalonicului, se exprimă despre Archiepiscopul Achridei, dicend : « Ὁ δὲ Βουλγαρίας ἀρχιεπίσκοπος Δημήτριος τὸ βασιλικὸν περιδιδύσκει τοῦτον διάδημα, ὡς ἔφρασκεν, αὐτόνομος ὢν καὶ μηδενὶ ἐδθόνας ὑφείλων δοῦναι, καὶ διὰ ταῦτα ἐξουσίαν ἔχειν βασιλέας χρίειν οὕς τε ἂν καὶ ὅπου καὶ ὅτε βούλοιο. = Iar Archiepiscopul Bulgariei Demetriu îl încoronéză pre el cu diadema imperială, dicend, că el este autonom și nu datoresce nimănui să dea socotélă, și pentru acésta are puterea, de a unge pe imperatori ori-pre cine și ori-unde și ori-când ar voi » (1).

Acésta s'a întâmplat la anul 1222, când tronul Regatului Româno-Bulgară era ocupat de către Ioan II Asan, ce avea în stăpânirea sa Achrida cu Eparchiile dependente de dînsa, iar pre tronul Archiepiscopiei de Achrida era Demetriu Chomaten, una din cele mai însemnate persóne ale timpului său. Demetriu Chomaten, suindu-se pre tronul Achridei cam pre la 1195 (2) și folosindu-se de imprejurarea, că atât Imperatorul Bi-

(1) G. Acropolitae Annales cap. XXI.

(2) Demetriu Chomaten s'a suit pre tronul Achridei nu mai târziu de anul 1195, adecă când în Serbia veke era jupană, sêu Domnă St. fan Neman (Zhishman Das Eherecht der Orientalischen Kirche. Wien. 1864 pag. 249. E. Golubinski op. cit. pag. 291). El s'a rădicat la trépta de Archiepiscop din chartofilacsă, sêu secretar al Archiepiscopului de Achrida. predecesorul său, Ioan Camateră. Acéstă imprejurare, precum și kfar tendințele sële, diferite de ale Bizantinilor, ne fac să bănuim, că Chomaten trebuie să fi fost din Români de prin jurul Achridei, și nu Grecă din Constantinopol. Chomaten atestă singur acéstă calitate a sa prin inscripțiunea, pusă asupra uneia din operile sële, aflătore în biblioteca din München. (Colecțiunea bibliotecăi München a lui Hardt T. I, No. LXII, pag. 339 veđi și E. Golubinski op. citată pag. 291).

zantină, cât și Patriarchul de Constantinopol, se află așezați din cauza Latinilor în Nicea, își propuse, ca și el pre calea ecleziastică să realizeze tendințele lui Ioan II Asan, adică, cu alungarea Latinilor din Constantinopol și din Imperiul Bizantin, să-și impozițieze cu încetul autoritatea patriarhală a Bisericii de Constantinopol. De acela și vedem pe Chomaten, că el în urma armatelor lui Ioan II Asan, care acnm alungase pre Latinii din părțile Achridei, întinde mână de ajutor lui Teodor Comnenul și din despotul al Epirului îl unge de Imperator al Bizantiului, pentru ca cu timpul să-și aducă aminte și să scie kiar, că autoritatea lui imperială este confirmată nu de Patriarchul de Constantinopol, dar de Archiepiscopul Româno-Bulgăriei. . . . Acesta noi am vădit, că în evul mediu avea o însemnătate politică foarte mare.

După doi-spre-dece ani de la data acestui fapt adică la 1234, în timpul lui Ioan II Asan, când și pre tronul Bisericii de Turnova se afla Archiepiscopul, se după titlul Bisericii papale, Primatul Ioakim I, în Biserica Româno-Bulgăreă s'a petrecut un fapt care a skimbat cu totul fața Bisericii. Acesta a fost transformarea Archiepiscopiei, se după a Primatiei Bisericii Româno-Bulgărie în Patriarhie a Bisericii ortodoxe. Pentru acest fapt noi avem două argumente, unul de origine Bizantină și al-doile Româno-Bulgăreă.

Acropolitul, după ce espune modul, cum s'a efectuat nunta fiului lui Ioan (1222 — 1255) Duca Bataze cu fiica lui Ioan II Asan și arată și profitul, ce a tras din acest act Imperatorul Bataze, apoi în respectul Bisericii Româno-Bulgăreă, adaugă: « Τότε και ὁ Τριπόβου ἀρχιερεὺς ὑπὸ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τελῶν αὐτονομία τετίμηται καὶ πατριάρχης ἀναγορεύεσθαι κέκριται βασιλικῶ καὶ συνοδικῶ τῶ θεσπίσματι, χάριτας τῶν προχόντων ἀποτινόντων τῶ Βουλγάρων ἄρχοντι Ἰωάννου τοῦ κήδους ἕνεκα καὶ τῆς φιλίας. = Atunci și Archiereul de Turnova, fiind sub Patriarhia de Constantinopol (1), s'a onorat cu auto-

(1) Aici, în acest citat al lui Acropolitul, se observă în genere o rezervă în acela, ce privesc titlurile de funcțiune ale Regelui și ale Archiepiscopului. Pre lîngă aceste, Acropolitul, ne recunoscînd pentru Ioakim I titlul de Primat, el nu-î dă neci pre cel de Archiepiscop, numindu-l simplu Archiereu. — Aceste se înțelege nu fără intențiune, după cum vom vedea, că s'a petrecut lucrurile și kiar cu această Patriarhie, aprobată sinodicesce.

mie, și s'a judecată a se proclama de Patriarchă cu decretul imperial și sinodicul, împlininduse cu acesta voia mai marilor țerei pentru rudirea și amicitia cu Asan, căpitaniei Bulgarilor » (1).

Dupre sorginta Româno-Bulgară, conservată până la noi de către Sinodicul, cunoscută cu numele de alui Boris, Patriarchia Bisericii Româno-Bulgare nu se capătă cu atâta ușurință și totodată această sorginte ni prezintă și mai multe amănunțimi. Mai întâi Patriarchatul de Târnova se prezintă aici, ca o condițiune din partea lui Ioan II. Asan pentru intrarea lui în legătură de rudenie cu Ioan Duca Bataze. Dupre aceeași sorginte se dice, că Imperatorul a scris patriarhilor de Ierusalim, Antiochia și Alecsandria, rugându-i, ca să manifesteze consimțimentul lor în scris pentru ase acorda Archiepiscopului de Târnova titlul de Patriarchă, egală cu al lor. Că după priimirea consimțimentului din partea Patriarhilor, s'a ținut un sinod mare, în Lampsac, compus din Metropoliții, Archiepiscopii, Episcopii, Archimandriții, Egumenii atât greci, cât și Româno-Bulgari, și că au luat parte și toți monahii cei din muntele Atonului, cari se află atunci sub stăpânirea Imperatorului Română-Bulgară. În fine, proclamându-se cu solemnitate Archiepiscopul de atunci Ioakim în Patriarchă, Patriarchul de Constantinopol German și toți Archiereii greci, prezenți la sinod, au făcut un act, pre care: «своими сигиллями печатлестве, вдали царю болгарскому и новопоставленному патриарху въ вѣчное помянание неотъемлемо. = pecetluindu-lă cu sigiliile lor, l-a dată Imperatorului Bulgară (Româno-Bulgară) și Patriarchului pusă din nou, spre a rămănea pentru eternă memorie » (2).

După trei ani de la data proclamării Patriarchiei de Târnova; adică la 1237, Patriarchul Bisericii Româno-Bulgare, Ioakim I mōre, dupre cum ni spune Acropolitul o dată cu Maria, femeea lui Ioan II Asan și în locul lui se urcă pre tronul Patriarchiei Vasilie II. Despre acestă Patriarchă al treile al Bisericii Româno-Bulgare noi scim numai atâta, că pre timpul lui s'a transportat în Târnova relicviile (mōscele) s-ței Paraskevei, carea mai pre urmă, pre

(1) G. Acropolitae Annales cap. XXXIII.

(2) Actul original, despre care se face aici mențiune, nu se conservă, dar faptul este espus în sinodicul lui Boris, care se află tipărit în: Временникъ общ. ист. II. Древн. cart. XXI, pag. 9. seqq. (E. Golubinski op. citată pag. 280—281).

timpul lui Vasilie Lupul, s'a' adus și s'a' aședat în Monastirea s-lor Trei-Ierarchi din Iași. Despre Vasilie II, ca Patriarchu al Bisericei Româno-Bulgare, se face mențiune în sinodul lui Boris (cart XXI) și în biografia s-tei Paraskeve, scrisă de către Eutimie, celū din urmă Patriarchu al Bisericei Româno-Bulgare (1).

La anul 1238 Papa Gregoriu al IX-le se încercă, de a rădica o cruciadă întrégă contra lui Ioan II Asan, pentru primirea de către acesta a titlului de Patriarchu de la Biserica de Constantinopol pentru Archiepiscopul Bisericei Româno-Bulgare. Papa, spre a-și ajunge scopul, scrie epistole către toți Episcopii papali din partea locului, promitend prin agentii sei eclesiastice, de a da indulgenții tuturor aceloră, cari s'eu în persónă s'eu cu ajutoru « vorū merge în contra lui Asan » (2). De altă parte Papa scrie scrisori pentru același scop și lui Bela IV-le, Regelu Ungariei și lui Balduin I, Imperatorulu Latinilor din Constantinopol (3). Către Bela în particular éca cum se exprimă Papa : « Pre Ecselenția ta o rugăm și de la tine celū mai creștinu între prinți ceremū, rugându-te pentru Tatăl, Fiul și S. Spiritu, pentru vërsarea sângelui Christosulu teū, scólă-te, spre stricarea némului celu reū și întorsū, carele mult bārfește în contra némului creștinescū. Aprindē-te pre tine rāvna credinței cei pravoslavnice și așa te întrărméză în mână tare și arcū intusū, ca fugerind pre cei ciumați, . . . să puī în locul lor pre unșii Domnulu. Pentru că noi din mila Atot-Patericulu D-deū și cu puterea s-lor Petru și Pavel, apostolilor lui, ție și tuturor, cari s'a' căiit adevērat și s'a' mărturisitū, și cu tine se vorū duce în persónă sa, s'eu te vorū ajuta, li dāmū indulgenții depline, și țera aceia, după soborul generalū, ție și altor catolici o inkināmū, să o cuprindeți » (4). Dar cu tôte indulgențiile, acordate de către Papa celor, ce ar lua armele contra lui Ioan II Asan, Regele Româno-

(1) Martin (*Annus eccles.* pag. 247) urmând pre Bolandiști (pag. 326), pune anul 1221, ca timpū de transportare a móscei stei Paraskeve în Târnova; și prin urmare ar resulta, că ele s'a' adus aici pre timpul lui Borilă. Dar atunci trebuie să fim în opozițiune cu datele biografiei s-tei, care spunū precis, că s-tele mósce s'a' transportatū pre timpul lui Ioan Asan, și anume pre la finele împērației lui, când el se afla în culmea puterei. (E. Golubinski opera citatā pag. 281).

(2) Raynaldus ad annum 1238 §. 7. (Șincal chr. Rom. T. I, pag. 263).

(3) Aloysius Guerra in *Epitome constitutionum Pontif.* pag. 272 No. 18 (Șinc. T. I, pag. 264).

(4) Raynaldus ad annum 1238 §. 7. (Șinc. T. I, pag. 264).

Bulgarilor se akită ușor, căci pre Balduin, învingându-lă la Adrianopol, îl înkide și mai pre urmă îl și omără, iar Bela respunde Papei, că ținând la rudirea lui cu Ioan II Asan, nu pôte să rea armele contra lui, dar speră că se va reintorce la Biserica română (1).

Vedând Papii Romei, că cu real nu isbutescă a face nimic, și că Imperatorul Ioan II Asan este nu numai chotăritor în decisiunile sele, dar și brav în esecuțiunea lor, ei ascéptă mórtea lui Ioan II Asan, și la 1245, adecă după patru ani de la suirea pre tronul Regatului Româno-Bulgară a lui Caliman, Papa Inocentiu IV trâmite o scrisóre lui Caliman, după ce se înțelege, că verbal s'a făcut tóte preparativele pentru unirea Bisericilor în timpul de la 1241 pênă la 1245. Prin scrisórea de la 1245 Papa invită pre Caliman, ca îndată să facă unirea Bisericei Româno-Bulgare cu cea romană, și că, decă el volesce, pôte kfar să adune sinodă ecumenică pentru acéstă afacere (2). Și noi putem să afirmăm în modul cel mai pozitiv, că acéstă tentațiune a Papei Inocentiu IV n'a fostă încoronată cu succes; căci în același an al încercării (1245) a murit și Caliman.

Aici este locul, ca să arătăm și privirile Bizantinilor asupra Patriarchiei de Túrnova. Noi am vădut, că după mărturia kfar a chronicarilor Bizantini, și specialminte a lui Acropolitul, Patriarchia de Túrnova s'a proclamată și confirmată de către ună sinodă, compus din prelații Bisericilor Bizantine și ai celor Româno-Bulgare și că pentru acésta s'a cerut și adesiunea în scrisă a tuturor Patriarhilor. Acum să ascultăm și acele părți dintr'o epistolă a Patriarhului de Constantinopol, Calist I, care la 1355 se exprimă în acéstă privință: «Pentru condescendență, dice Calist, i s'a acordat Episcopului de Túrnova dreptul de a se numi Patriarh al Bulgariei, dar nici de cum nu i s'a dată lui dreptul, de a se enumera cu cialalți Prea Săuți Patriarhi » (3). Iar despre Patriarhul Constantinopolului German, cel care a proclamată pre Archiepiscopul de Túrnova Patriarh, dice Calist: «Insuși Patriarhul (Ger-

(1) ibidem.

(2) Reynaldus Annales Eccles. ad an. 1245 No. 11.

(3) Acta. Patriarch. Constantinop. Miclosiei I. 436. și Извѣст. Акад. наукъ Т. VII, pag. 156 Noi ne având originalul, dăm citatele după D. E. Golubinski o pera des citată pag. 283.

man) justificându-se în această privință, se exprimă, că opera noastră trebuie să se esplice nu așa, nu așa; cugetând la folosul politilcū comunū, noi am onoratū pre arhierul poporului Bulgarū, dar nu i-amū acordatū lui dreptul autocefaliei întregū; din contra, el este datorū să plătiască tributū și să dea daruri Patriarchului, ce l-a onoratū, și tot-o-dată să pomeniascē numele lui în Biserică; și decă vre unul dintre dinșii se va constata, că neglijaze aceste obligațiuni, unul ca acesta va fi produsū înaintea noastră pentru comtū, și respundere, adecă va fi datū judecāței » (1).

La acestū tributū bănescū, precum kiar și la celelalte obligațiuni, impuse de Patriarhul German în tăcere Bisericei Romāno-Bulgare, și fōrē de unū consimțimētū mutualū, Patriarhii de Tŕnova nu s'au supusū nici-o dată, pēnē cāud Regatul Romāno-Bulgarū a fostū în vigōrea sa. Tot din epistola lui Calist noi aflām cā Patriarhii de Tŕnova nu pomeniāu la serviciile divine pre cei de Constantinopolū, fiind cā și acestia nu pomeniāu pre cei de Tŕnova (2). Și mergēnd relațiunile dintre Biserica Romāno-Bulgarilor și cea de Constantinopolū tot-spre mai reū, noi găsimū în aceeași epistolă a Prea Sântului Calist, cā Patriarhii de Tŕnova cu toți Metropolții, Archipiscopi și Episcopi Bisericei Romāno-Bulgare recurgū într'o necesitate ecleziastică la unū mijlocū ne usitatū; adicā, hpsindu-li s-tul Mirū, neavēnd de la Bizantinī permissiunea, ca de la Papi, de a sânti s-tul Mirū, și de altă parte nevoid a se adresa și la Patriarhii de Constantinopolū, ei întrebuintēzā la misterul mirū-ungerei miruri de la relicviile s-tului Demetriū de Thesalonicū și ale s-tei Varvarei (3). În fine, după ce Regatul Romāno-Bulgarū a cădūtū sub jugul Turcilor la 1391; și după ce Regii acestui Regatū n'au mai fostū în stare, ca să impunē respectū Imperatorilor și Patriarhilor de Constantinopolū; Patriarhul Antonie la 1392, adecă numai la unū anū după căderea Regatului, scrie o enciclică către toți Patriarhii și Metropolții Imperiului Bizantinū, unde se exprimă: « Episcopi Bulgari (Romāno-Bulgari), ne temēndu-se de legile lui D-deū, și nerușināndu-se de cele umane și-au impropriētū multe din Bisericile nōstre, pentru

(1) ibidem.

(2) Acta Patriarch. Constp. Micloșicī I, 440, 441.

(3) ibidem.

care cu dreptu cuvântu sântu escluși din comunicațiunea cu noi, și noi nu ni permitem, de a fi în coliturgisire cu nisce prelați, cari comitu fôră de legi și se facu călcători de dinsele » (1) De aici numele și viața Românilor din drépta Dunărei se limitéză cu totul în cea bulgară, și Biserica Româno-Bulgara își perde unitatea sa, demicată fiind în Eparchii eclasiastice, care mai pre urmă începă a avea prelați numai dintre Bizantinii, și specialminte de națiunea grecéscă, conservată, seú mai drept, formată în Constantinopolu și anume în suburbia Fanarului.

Nu vomu părăsi Regatul Româno-Bulgaru din drépta Dunărei pênă ce nu vomu arăta aici numărul, precum și faptele mai însemnate ale Patriarhilor din Biserica de Tûrnova, espunând tot-o-dată și ultimele încercări ale Papilor Romei pentru unirea Bisericilor. Noi amu vëdutu mai sus, că celu întâiu Archiepiscopu al Bisericei Româno-Bulgare a fostu Basiliu I, care s'a suitu pre tronul Tûrnovei cam pre la 1185 seú 1186 și a continuatú cu titlul de Primatu, primitu de la Inocențiu III-le, pênă pre la 1234, când pre tronul Bisericei Româno-Bulgare se vede a fi Ioakim I. La 1237 Ioakim I móre și acestuia l-a urmatu Vasilie II, care fiind fața la transportarea s-lor relicvií ale s-tei Paraskeve, el trebuie să fi ocupatú tronul patriarchalú indata dupó mórtea lui Ioakim I. Sinodicul lui Boris pune dupó Patriarchul Vasilie II pre Ioakim II, despre care istoria pênă acum nu scie nimicú însemnatú. Ignatie nu se scie când s'a suitu pre tronul Tûrnovei, dar el se vede figurând, ca Patriarchu al Bisericei Româno-Bulgare la 1273, conform inscripțiunei de pre o Evanghelie (2). Sinodicul lui Boris dupó Ignatie pune pre unú Macarie, numindu-l și martirú.

Ioakim III. Despre acesta iarăși nu se scie când s'a suitu pre tronul Bisericei Româno-Bulgare. Chronicarii Bizantini facu despre dînsul mențiune la 1283 și pre timpul Regelui George Tertter I, care se dice a fi fostu din Camania, (3) adecă dintre Românií din Moldova și rudă cu Asan despre femeé; Ioakim III primesce o epistolă de la Papa Nicolaú IV-le, privitoare pre unirea Bisericilor (4).

(1) Acta Patriarch Constp. Micloșiei II. 161.

(2) Путешествіе по востоку Григоровича pag. 183.

(3). Istoria pentru începutul Românilor în Dacia de P. Maïor. pag. 231.

(4) Raynaldus ad an. 1291 §§ 37, 38, 40.

În această scrisoare Papa aduce aminte lui Ioachim III de promisiunea acestuia, că fiind amândoi la sinodul din Constantinopol, adunată la 1277 pentru unirea Bisericilor, pre timpul lui Michael Paleologul și a Patriarhului Ioan Bec, Ioachim III a declarat împreună cu Patriarhul Bisericii de Constantinopol, că primesc unirea Bisericilor (1). Și această încercare a Papei Nicolaș al IV-le a rămasă neșfârșită, căci la 1294 Ioachim III a fost ucis de către fiul lui Terter, Sfentislav Terter, bănuț fiind cu tradarea Statului la Tatarı.

Sinodicul lui Boris nă-a mai păstrat numele a patru Patriarhi de Tărnova, făr ca să cunoscăm vre un fapt din viațelor. Aceștia sunt : Dorothei, Roman, Teodosiu I și Ioanikie I.

După Ioanikie I din sinodică se vede, că a urmat un Simeon. Acesta la 1346 a încoronat pre Regele Serbiei Ștefan Dușan (2).

Theodosiu II. În timpul acestui Patriarhă, și pôte kăar după insistința lui, s'a adunat în Tărnova Sinodă, cam pre la 1352 contra Iudeilor și a Bogomililor, cari turburau atunci creștinătatea în Regatul Romăno-Bulgară (3). Acestă Theodosiu n'a ședut pre scaunul Bisericii Romăno-Bulgare, de cât numai pănă la 1356, când s'a retrasă, și în locul căruia s'a rădicat la tronul de Tărnova Ioanikie II, despre care șcimă nu mai atăta, că el a luat parte la sinodul din Tărnova în calitate de Archimandrită și Eghemenă al Lavrei din Tărnova a celor 40 de martiri, unde sântă îngropați toți Regii Romăno-Bulgari (4). Pre acestă Theodosiu, Calist

(1) Raynaldus ad an. 1277. § 34. și Allații de perpetua consens. lib. II, cap. XV § 5.

(2) Исторія Сербскаго языка. Майкова 1857 pag. 240.

(3) Începătorul eresiei Bogomililor este un monachă, cu numele Vasilie, după cum ni spune Zonara (Chron. cart. XVIII, pag. 336). Numele eresiei vine de la vorbele slavone БОГЪ=D-șeș și МИЛЫЙ = plăcută; în totul plăcuții lui D-șeș. Eresia Bogomililor este un antropomorfismă completă și Bogomilii pretindeau că D-șeș are formă umană, și că lumea s'a creată de spiritele cele rele. Dintre cărțile santeiei primău numai pre unele și Evangeliile, dar le interpretau în sensul lor propriu. Nu primău misterile Bisericii ortodoxe, numindu-le sacrificii elenice, lepădau icănele, creșându-le, ca pre ună cultă idololatra. Ei se mai numău pre dășii nășcători de D-șeș, și diceau, că ei, cugetând, nască pre curēntul. etc. În genere pre D-șeș Tatăl îlă presentaă, ca pre ună bătrînă cu barbă lungă, pre Fiul cu mai pușină barbă, iar pre S. Spirită îlă credeau, că este ună tînără, ce încă nu ă-a șită barba. 'Εκκλ. Ιστ. Μελετιου Τ. III, pag. 418.

(4) Чтен. общ. ист. и Древ. биогр. lui Theodosiu cart. I,

Patriarchul de Constantinopol, printr'o epistolă de la 1356 îl face: «простъ сынъ = prostu».

În fine Eutimie, ultimul Patriarchu al Bisericii Româno-Bulgare din drăpta Dunărei, este cunoscutu prin lucrările sele de sciință și prin nenorocirea, de a vedea cu propriii sei oki căderea Regatului Româno-Bugaru sub jugul Musulmandu la 1393, pre timpul lui Susman, ultimului Rege. Eutimie, după cum ni spune Gregoriu Ţamblac, panigiristul lui, trebuie să fi fostu dintre Români, ce locuiau în jurul Adrianopolului, și aici împreună, sed mai drept, sub conducerea lui Theodosiu, care mai pre urmă a devenitu Patriarchu de Târnova, a primitu tunderea în monachismu, și s'a nevoitu în viața monachală. Strămutați călugării din monastirea Paraoria, unde Eutimie și-a începutu viața monachală, și neputend mai mult rămânea acolo din cauza Musulmanilor, carii pre la 1361—1362 luase Adrianopolul și Filipopolul, Euthimie împreună cu părintele seŃ spiritualu Theodosie, s'a aședatu într'o monastire de lungă Târnova. După o călătorie prin Constantinopolu, pentru a lua parte la unirea Bisericilor de pre timpul lui Ioan Paleologul; după ce a trăitu mai mulți ani în Lavra s-lui Atanasie din muntele Athonului; Eutimie, retrăgendu-se în monastirea de lungă Târnova, a fostu aici alesu Egumenu, și s'a ocupatu cu corrigerea cărților de serviciu divinu ale Bisericii Româno-Bulgare, colationându-le cu textul originalu. În fine pre la anul 1375—și 78 el fu alesu Patriarchu al Bisericii Româno-Bulgare din Târnova. Ocupând tronul patriarhalu timpu aprópe de 18 ani, Euthimie, după luarea Târnovei de către Musulmani la 1393, a mai rămasu, ca Patriarchu numai pêne la 1394, când a fostu trãmisu în ecsiliu de către sultanul Balazet I, în părțile Macedoniei, adecã, cam spre locurile natale ale Patriarchului (1).

Și pentru ca să vedem și modul, cum Biserica Româno-Bugară din drăpta Dunărei, și-a perduto independența sa, noi estra-gem și aici privirile Dlui E. Golubinski, fondate pre acte și autori reputați: «Cu ecsiliul lui Eutimie, s'a terminatu existența Patriarchatului Bugaru (Româno-Bugaru). Nu se scie cum, dar Grecii (Bizantinii) au isbutitu, ca să capete dela Turci permisii-

(1) Manuscriptele lui TolstoŃ posedã unu esemplaru din panegiricul lui Euthimie. Biblioth. publicã. Sec. II. No. 205 sul. 257 și 282.

nea, de a lăsa scaunul patriarhal, și pre Episcopiile Regatului Bulgar (Romano-Bulgar) ale supune Patriarhiei de Constantinopol. În acel timp Sultanul Baiazet I asedia Constantinopolul, iar Grecii (Bizantinii) cu prețul degradării căpătase o pace pentru mai mulți ani (1). După exiliul lui Euthimie, Eparchia de Turnova, degradată și transformată în Metropolie, rămăsese fără de Arhiepiscop, și la August 1394 a fost trimis din Constantinopol greul Ieremia, care ne fiind primit de către Moldo-Vlahi, a ocupat tronul de Turnova, în calitate de Metropolit (2).

Resumând cele șise despre Biserica Romano-Bulgarilor din dreapta Dunării, noi trebuie să recunoștem, că de la 1185 până la 1204 ea a avut rangul de Arhiepiscopie, proclamată astă-fel de către fondatorul Regatului Romano-Bulgar, Asan, de la această dată și până la 1234 Biserica Romano-Bulgară a avut titlul de Primatie, fiind tot-o dată și în ore-care relații cu Biserica Romei; în fine, de la 1234 și până la 1394, adică timp de 160 ani, Biserica Romano-Bulgarilor a continuat a fi o Patriarhie în toate condițiile canonice, de și în acest interval, noi am vădit, a fost tentată de mai multe ori de către Papii Romei, și intrigată de către Patriarhii de Constantinopol, cari n'a putut face nimic, până când pe tronul Regatului Romano-Bulgar s'a aflat un Rege.

Dar să întorcem privirile noastre retrospective și asupra întregii vieți a Românilor din dreapta Dunării. Incepută viața politico-religioasă de către Români, ei cu încetul și-a supus și elementul Bulgar, cu care mai apoi a pactizat pentru a-și crea o sora comună și liberă de influențele Imperiului Bizantin și ale Regatului Ungur, făcând imediat din statul lor o împărăție, iar din Biserică o arhiepiscopie. Ne putându-se mai mult nega existența Statului Romano-Bulgar, și căpătându-și întinderea cea mai mare posibilă, oamenii de Stat ai Romano-Bulgarilor în persoana lui Ioanița își stabilesc posi-

(1) Histoire de l'Empire Ottoman alui Hammer tradusă în franțuzește de Docher Paris. 1840 T. I pag. 108.

(2) Acta Patriarch. Constp. Micoșic. Tom. II, pag 233 și E. Golubinski ОИ. ИСТ. ЦЕРКВЕЙ. pag. 84 — 89.

țiunea lor internațională, față cu celelalte Staturi și Biserici Europiene și éca că Imperiul și arhiepiscopia, de sine proclamate ale lui Asan, se transformă în regat și primăție regulată a lui Ioniță, conform usurilor diplomatiei evului mediu. În fine, pre tronul Regatului Româno-Bulgar se sue Ioan II Asan. Acestu român, și fiu al lui Asan, cu prevederi depărtate, face ușu de ambele forme ale legăturii din viața umano-creștinească. Intrând mai înțai în rudire cu Regii Ungariei și după acesta și cu Imperatori Bizanțiului, el pre această cale își asigură statul din partea celor doi vecini puterici; și pre călea curat diplomatică realiază idealurile Statului său; adecă face din Regat o Impărăție, și din Primăție o Patriarchie. *La umbra magnificenței regeneratorilor vieței Româno-Bulgare din drépta Dunărei, și în legături de rudire în linia feminină, Statul și Biserica lor continuă a esista încă 160 ani, când mâna cea păgândă a lui Baizet I pune capétu vieței politice a Românilor din drépta Dunărei, iar intrigele Patriarchiei de Constantinopol li rădică și vieța independentă religioasă, reducând Patriarchia Româno-Bulgarilor la rangul de Metropolie a Tûrnovei.*

Fiind Regatul românesc din stânga Dunărei, și anume celu dintre Carpați și Siret, înființat încă de la 1215, Biserica românească, din această parte pare a fi privată de organizațiunea ei eclesiastică. Sorgintele bizantine nu ni-au conservat nici unu nume de Metropolită seu Episcopu, care ar desemna modul organizațiunei eclesiastice din acestu Regat. De la 1359 Actele Patriarhatului de Constantinopol ni presintă atât nume, cât și fapte relative la Biserica Valachiei, pênă la această dată însă Biserica Valachiei pare că n'a esistat pentru istorie. Óre este dreptu, ca pre această tăceră a chronicarilor bizantini să o interpretăm în sensul, că Biserica Valachiei își are începutul seu numai, de când datele istorice bizantine încep a face mențiune despre dînsa? Seu, putem noi să admitem, împreună cu D. E. Golubinski, că Biserica Valachiei

până la 1359 a fostu supusă celei de Turnova și că ea a fostu administrată de către protopopii și ecsarchii acestei Biserici? (1). Noi în virtutea datelor istorice, de care dispunem, nu putem să admitem supozițiunea întâia, și pre a doa o primim, scrutând'o mai mult. Dar să desfășurăm lucrul mai de aproape și să vedem, care au fostu fazele, prin care Biserica Valachiei a trecut până la organizațiunea ei definitivă.

Noi am vădutu, vorbind despre viața politică a Româno-Bulgarilor din dreapta Dunărei, că Ionița la anul 1203 își disputa cu Regele Ungariei cinci Eparchii din Serbia de astăzi. De altă parte, la 1238 Regele Ungariei Bela IV într'o epistolă către Papa Gregoriu IX-le, arătându-și relațiunile soale amicale și de rudire cu Ioan II Asan, dice: « Afară de acesta, fiind că de către părțile Bulgariei, în pământul ce se numesce Zemram, carele mai de mult era deșertu, s'au înmulțitu locuitorii, carii încă nu s'au supusă vreunei Episcopii; ca pre acestia să-i putem da ore-cărui episcopu, dupre plăcerea noastră, poftim slobodnie de la Sântia ta » (2). Pre lângă aceste, decât noi mai consultăm și sorgințele româno-slavone, privitoare pre administrațiunea eclesiastică a acestor locuri, descoperim, că Eparchia Vidinului nu era supusă Patriarchiei de Turnova, și că sinodical acestei Patriarhii, cunoscutu astăzi cu numirea de sinodical lui Boris și care se citea în Biserica Patriarchiei de Turnova în fie-care Duminică a ortodocșiei, nu cuprindea pre Metropolitul de Vidin (3). Tot în aceste sorginți noi mai descoperim, că la 1262 s'eu cel mult 1270 Metropolitul Moskvei Kiril al II capătă în limba slavonă nu de la Patriarhul de Turnova, dar de la Metropolitul de Vidin cartea intitulată: « Indreptarea legii » (4). În fine când noi mai scim, că Patriarhia de Turnova a continuată a esista ne'ntreput până la 1393, și ea în persóna Patriarhului se, Theodosiu II, pre la 1356, a începutu a fi numai atăcată de către Patriarhul Calist I al Constantinopolului, iar Metropolia de Vidin cu totă vigórea Patriarchiei

(1) Кр. оч. ист. Церквей. pag. 350.

(2) Reynaldus ad annum 1238 § 7. (Șinc. T. I, pag. 264). Pământul Zemram, dupre opiniunea lui Șincai, este Severinul de astăzi.

(3) Оч. ист. Церквей pag. 98. E. Golubinski.

(4) Востокъ Румынц. Муз. pag. 290 seqq.

de Târnova se vede dependința de Constantinopol între anii 1282, și 1327 (1). În fața, dicem, a atator fapte istorice, nu putem, să ne unim, cu părerea D-lui Golubinski, că Biserica Valachiei a atârnatu de Patriarchia de Târnova, fiind administrată de protopopii săi esarchii acestei Biserici.

Din contra, noi am vădit în epocile precedente din studiul nostru modul, cum Archiepiscopia de Achrída s'a înființat de către Justinian din cea de Sirmiu, precum și afecțiunile, ce Românii kiar pînă la Stefan cel mare nutriau către această Archiepiscopie. Ei bine! în timpurile, ce ne ocupă, această Archiepiscopie se afla sub administrațiunea Patriarchului de Constantinopol și tot-o-dată despărțită de Românii din Stînga Dunărei prin Patriarchia de Târnova. Acum în fața lipsei de date istorice positive, și privitoare pre raporturile Bisericii Valachiei cu alte Biserici, nu este mai natural, ca să interpretăm lipsa de Episcopu din pământul Zemramului cu administrațiunea eclesiastică a Metropolitului de Vidin? Și acesta noi o afirmăm cu atâta mai mult, căci scim, că în respectul politicu o parte din malul dreptu al Dunărei se afla prin seculul al XIII-le sub stăpânirea unor regi debili, carii prin seculul al XIV-le au cedat posesiunile lor Basarabilor din stînga Dunărei. Aceste ni dau deci dreptul, de a presupune, că precum în respectul politicu, așa și în celu eclesiasticu malul dreptu al Dunărei s'a legat cu celu stîngu, și că Episcopii din stînga Dunărei recunoscău supremația Metropolitului de Vidin. Mai departe cum se pôte admite, că Radul Negru, fundând Regatul Valachiei cu unul din poporele cele mai religiöse — Românii, și ocupându-se și de imunitățile orașenilor din Câmpul-lungu, să nu se ocupe și de partea lor religiösă, și să nu se gîndască și la organizațiunea Bisericii sose, părăsind'o cu totul, s'eu lăsând'o în îngrijirea Protopopilor și a esarchilor Bisericii de Târnova? Acesta este unu ce imposibilu, și kiar contrariu datelor istorice, de care dispunem.

Mai antăiu, noi am vădit, Radul Negru, îndată după descălcare Valachiei, se ocupă de fundarea Bisericii domnesci din Câmpul-lungu (1215); apoi, strămutându-și reședința în Argeșu, el și aici se gîndesce iarăși la construirea unei Biserici. Despre acesta

(1) Acta Patriarchatus Comptani. Micloșici. T. II No. 434 pag. 161.

cea ce ni spun documentele noastre Istorice: « Iar Radul Negrul voevodă celă menționată mai sus, este celă întâiu domnitor creștin, ce a fost în Valachia. De asemenea și cea întâia Biserică, ce s'a zidit în Valachia, este această, unde se află relicviile s-tei martire Filothea » (1). Acum putem noi să presupunem, că în ore-ce Radul Negru avea în Regatul său două Biserici, să nu albă nici un fel de organizațiune ecleziastică? Dăr în această privință să ascultăm și prea Prea Sântitul Neofit I, Metropolitul Ungoro-Valachiei, care, făcând biografia s-tei Filotheei după tradițiunea populară, éca cum se exprimă: «Și numindu-se Biserica, pre carea Radul Negru a făcut-o la curtea de Argeș, s'a lăsată Sânta să fie rădicată, și călătoriau ômenii cu s-tele ei relicvii spre Dunărea. Decî, dându-se de veste lui Radul vodă Negru, îndată prea credinciosul Domnă a luată pre Archiereul locului și pre totu clerul cu boerii, (fînd-că atunci Metropolia era în curtea de Argeș), s'a dusă la Dunărea spre întimpinarea Sântei și a adus-o în curtea de Argeș, depunând-o în Biserica lui, unde se află și astă-zi, . . . » (2) Încă unu faptă care este de o valoare istorică ne contestabilă, noi îl găsim într'unu chirovă de la Vlad I, prin care se stabilește fundarea monastirei Vodița (3) și unde în modă precis se vorbește despre existența de Archiereu în Valachia mai înainte de anul 1459. Vlad la anul 1342 dice în actul, dată părintelui Nicodim, egumenului acestei monastiri: *іако по смърти курь Никодимовѣ, да прѣсть никы Господарь воленъ да постави на мѣстѣ томъ старѣишина, ни Архирей, ни инь кто.* = Și după mórtea D-lui Nicodim, să nu fie liberu nici unu Domnitoru, ca să pună în locul acela starețu, nici Archiereu, și altul ori-care, (4). Aceste date istorice, ni atestă în destul,

(1) Jurnalul „Bis. ort. Română“ No. X. an II. pag. 636. Aici Prea Sântitul Neofit I, Metropolitul Ungoro-Valachiei, pune pre Biserica S-lui Nicolau diu orașul Curtea de Argeș, cea întâia Biserică. Dar Radul, descălecându întâiu la Câmpulungu, a construită acolo Biserica domnescă, despre care am vorbitu, mai sus; și numai cu strămutarea reședinței la curtea de Argeșu s'a construită și această Biserică.

(2) Jurnalul « Bis. ort. Română » an II. No. X pag. 635.

(3) Vodița, este locul, unde s-tul Nicodim a fundatū o monastire și de unde apoi a trecutū la 1382 de a fundatū și monastirea Tismana. Cultura slavică de pre acele timpuri, care era răspândită, cum am vădutu mai sus, și la Români, a tradusū numirea veke a Mechadieii de Aquae cu ВОДИЦА s-bu mai usitatū ВОДИЦИ = apele.

(4) Влахо Болгарскія Граматы Венелина. pag. 6.

că Biserica Ungro-Valachiei își avea, decât nu Mitropolitul cu Metropolia sa în Curtea de Argeș, apoi cel puțin arhiepiscopul său, său pôte și mai mulți arhiepiscopi.

Încă de la 1346 Serbia se afla sub conducerea jupânului Ștefan Dușan, care își întinsese posesiunile sale peste o parte din vestul Regatului Româno-Bulgar, adevărat și peste Vidin. De altă parte, la 1327 Patriarhia de Constantinopol pusese sub dependența sa pe Metropolia de Vidin (1) și pe la 1356 ea tindea la a subordina și pe kîr pe Patriarhia de Turnova, pe timpul Patriarhului Calist I, care începuse a esplica înființarea Patriarhiei de Turnova în sensul arătat de noi mai sus (2). Cu alte vorbe, că pe la începutul jumătății adoa a secolului al XIV-lea malul drept al Dunării din fața Regatului lui Radul Negru era ocupat politic și de către Serbi, iar bisericesc de către Patriarhul din Constantinopol; și Românii din stînga Dunării aș trebuit să se ocupe de aici în mod special și de organizațiunea Bisericii lor, și să caute, a-și funda o Biserică cât se va putea mal națională. Pentru acest scop Românii din Valachia, avînd în vedere pericolele despre Ungaria, ce căutau a li se impune prin Biserica papală, și tinînd și la ortodocșia lor străbună, se vîdă necesitați, de a regula lucrul numai cu Patriarhia de Constantinopol.

Și în adevăr, că între anii 1350 și 1359, pe timpul Domnitorului Valachiei Alecsandru I Basarab (3), Românii din Valachia se punu în relațiuni cu Patriarhul de Constantinopol, și primesc de Metropolitul al Bisericii Valachiei pe Ioachim Critopol, care mai înainte fusese Metropolitul al Vizinei (4). Cu această ocaziune Patriarhia de Constantinopol, în unire cu Sinodul patriarhal, după ce, în urmarea cererii Domnitorului Alecsandru, alege și confirmă de

(1) Acta Patriarchatus Const. Micloșici T. II, No 434 pag. 161.

(2) Act. P. Const. Micloșici. T. I, pag. 436.

(3) Chronicarii români punu pe Alecsandru I, Domnitorul al Valachiei numai pînă la 1352; iar de aici pînă la 1366 se vede domnind Nicolau I, fiul lui Alecsandru. Actul patriarhal, pe care îl avem aici în vedere, și care relatează cel mult fapte de la 1357, sînt 1358, dice că pe acestu timp era domnitoru Alecsandru.

(4) Βιτπλν se afla în Alania veche, după mărturia lui Lequien în Oriens christianus (I, 1349); adevărat de supra riului Cuban din Gubernia rusă de Caucasu. -- Acestu Metropolit într'unu altu act al Patriarhiei de Constantinopol dela 1370 se mai numește Bizinia.

Metropolitul al Valachiei pre Ioacint Critopolu, stabilește, ca Metropolia de Ungro-Valachia să fi supusă Patriarchiei de Constantinopol (1). După cât putem cunoaște, Metropolitul Ioacint se afla pe tronul Metropoliei seie și la 1370, dar iarăși nu mai târziu de 1380. În actul, care se ocupă de numirea Metropolitului Ioacint, se prezintă o particularitate, pre carea noi nu o putem trece cu vederea. Aici Metropolitul Ioacint se numește apropiatul lui Alecsandru (*πλησιάζοντα αὐτῷ*). Și noi această apropiere o esplicăm numai în sensul de cunoscut (1).

După anul 1370 și între 1380 tronul Metropoliei Valachiei se ocupă de către unu Chariton. Pre timpul Metropolitului Chariton, Biserica Ungro-Valachiei, carea de la Ioacint se numea a Ungariei și a Planinelor, începe a se numi a Ungro-Valachiei, și Metropolitul ei purta titlul de: «*Μητροπολίτης πάσης Ουγγρο-Βλαχίας*» = Metropolitul al toței Ungro-Valachii » și «*ὀψέρτιμος*» = prea onorat ». Așa la anul 1380, în luna lui Iunie, Metropolitul Chariton, împreună cu al doilea Metropolit al Ungro-Valachiei, Antim al Severinului, subsemnează două acte sinodale a Patriarchiei de Constantinopol, prin care se rădică Episcopia de Cernica la rangul de Metropolie (2) și se confirmă Matei de Metropolit al Adrianopolului (4). Iar la anul 1381, luna Martie, Chariton, a mai scris o decisiune sinodală, prin care Metropolia de Cernica este redusă iarăși la rangul de Episcopie și supusă Metropolitului de Paleopatrașia (5). Și Chariton a rămas Metropolit al toței Ungro-Valachii numai pînă la 1381 luna Mai; căci de la această dată vedem în actele patriarhatului de Constantinopol pre Antim Critopol, fratele lui Ioacint (6).

În lunele de la Martie pînă la Mai anul 1381, se sue pe thronul Metropoliei a toată Ungro-Valachia Antim Critopol. Ereditând de la predecesorul său, Chariton, titlurile de Metropolit al Ungro-

(1) Acta Patriarchatus Const. T. I, pag. 388 seqq și 532 sqq.

(2) Acta patriarchatus Const. T. II, pag. 19.

(3) ibidem. T. II. pag. 9. După catalogul Eparchiilor, cunoscut cu numele de a Imperatorului Leon celui înțeleptu, Episcopia de Cernica cade în Metropolia Dirachinului (Πάλλα T. V, pag. 484). Prin urmare Episcopia cu orașul Cernica se afla în partea de Nord a Albaniei de astăzi.

(4) ibid. T. II, pag. 19.

(5) ibid. T. II, pag. 23.

(6) ibid. T. II, pag. 25—28.

Valachiei și prea onoratū, el devine la 1382 și: «*τοποτηρητής τῆς Καποδοκίας*» = Locoțiitorū al Capadociei (1) și «*ἐξάρχος*» = Ecsarchū (2). Cu modul acesta, Metropolitul Ungro-Valachiei pre timpurile lui Antim, avea toate titlurile, ce le aū Metropoliții acestei Biserici și pēnē astă-di; adecă «*Metropolitū al Ungro-Valachiei, Locoțiitorū al Capadociei, Ecsarchū și prea onoratū*». Și aceste titluri diferiaū de cele ale Metropolitului de Severin, despre care avem a vorbi mai jos.

Din timpul Prea sântitului Antim, pre care D. Lesviodaes ilū punē celū întâiū Metropolitū al Ungro-Valachiei (3), ni sūntū cunoscute mai multe fapte istorice, care atestă, că Metropoliții Ungro-Valachiei, fie ca Locoțiitori ai Capadociei, sēū și ca Metropoliții ai Bisericii Valachiei, aū luatū parte la administrațiunea Patriarchiei de Constantinopolū, ca membri ai sinodului patriarchalū. In anul 1381, luna Mai, Metropolitul Antim a fostū presentū la sinodul din Constantinopolū, și a subsemnatū gramata sinodală, prin care se confirmă pacea, inkeiată între Ioan Paleologul și fiul sēū Andronicū (4). Tot în același anū, dar numai în luna lui Iunie, Antim a decisū împreună cu cialalți membri ai sinodului, ca monachul Casian să devinē Metropolitū al Vidinului (5) și depărtarea lui Dorotheū de la Metropolia de Periteoria (6). La 1382 in luna lui Septemvrie opinēzā împreună cu cialalți membri ai sinodului patriarchalū, ca Metropolitul de Cherson să întōrēc Metropolitului de Sugdiana Elisul și alte locuri (7); iar in luna lui Noemvrie chotărescū împreună, ca Metropolitul de Cotia din Midia să se strămnte la Filadelfia (8). La anul 1382 Ianuarie in 20, Metropolitul Ungro-Valachiei, D. Antim, și locoțiitorū acum al Nicomidiei, a luatū decisiunea sinodală, ca să se degradeze unū prentū Machitar pentru o cununie nelegală (9);

(1) Acta patriarchatus Constp. Micloșiți. T. II, pag. 42—44.

(2) ibidem T. I, pag. 494. cfr. Πάλλη și Πότλη, și Συνταγμα τῶν Θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων T. V, pag. 501.

(3) Istoria bisericească. Bucuresci 1845, pag. 390. Dupre D. Lesviodaes Metropolia Ungro-Valachiei incepe a avea Metropoliții sēi numai de la 1362.

(4) Acta patriarchatus Constp. T. II, pag. 25—28.

(5) Ibidem T. II pag. 28—29.

(6) Ib. T. II pag. 34—39.

(7) Acta patriarchatus Constp. Micloșiți T. II pag. 42—44.

(8) ib. T. II, pag. 45—47.

(9) ib. T. II, pag. 48—49.

și tot în același an, dar numai la August 24, a subsemnat actul de degradare a protopopului Constantin Cavasila (1). Decide a se degrada Metropolitul Pimen al Rusiei la 1389 luna Fevruarie și aprobă alegerea lui Ciprian (2); și tot în același lună și an subscie o altă decisiune, relativă la strămutarea Metropoliei din Adrianopol în Agatonopol, din cauză că Turcii ocupase Adrianopolul (3). În Luna lui Martie a opinat pentru o epitimie, impusă unui preot Gregoriu (4); iar în luna lui Aprilie a subsemnat decisiunea sinodală, prin carea se interzicea Metropolitului de Chalcedona, de a nu mai avea Biserică și cleru al său în Constantinopol, pentru ca astă fel să se pōtă înlătura neorânduețele (5). În fine tot în anul 1389 și în luna lui Iulie, ambii Metropoliți ai Ungro-Valachiei, adecă Antim al întregii Ungro-Valachii și Atanasie al părții din Ungro-Valachia despre Severin au subsemnat actul sinodal, relativ la Metropolitul Paleopatrasiei, pentru ca acesta să nu supere pro Nifon Mandilas, Episcopul Methoniei (6). În genere vorbind, *Metropolitul Antim Critopol s'a suit pre Tronul Metropoliei întregii Ungro-Valachii la 1381 și a continuat cu administrațiunea Eparchiei sele pēnē pre la finele anului 1389, fiind tot odată și membru al sinodului patriarchal din Constantinopol.*

Deși finele seculului al XIV le a fost ultimul scop al studiului nostru, spre a se vedea cum creștinismul s'au dezvoltat prin Dacia în mod regulat și ne'nterupt, noi însă vom vorbi aici și despre succesorul Metropolitului Antim, care pare a nu fi bine fixat de documentele istorice, se mai drept, că actele patriarhatului de Constantinopol nu fac mențiune despre dînsul.

Judecând în adevăr depre actele patriarhatului de Constantinopol s'ar părea, că după Antim a urmat Macarie I. În această eror, a cădută și D. Golubinski (7). Dar Meletie, Metropolitul de Atena, oca ce dice în această privință la 1389 Fevruarie 15: « Ἀγτώνιος Δ! ἐπ' οὗ ἐν ἔτει 1389 φεβρουαρίου 15, ὁ Οὐγγρο-

(1) ib. T, II, pag. 51—54.

(2) Acta patr. Conpt. T, II, pag. 116—129.

(3) ib. T, II, pag. 129—130.

(4) ib. T, II, pag. 115.

(5) Acta patriarchatul Constp. T. II, pag. 131—133.

(6) ib. T II. pag. 135—137.

(7) Оч .ист. Церкви. pag. 355.

βλαχίας Τιμόθεος, φορέσας τὸ μέγα σχῆμα ἐν ἀσθενείᾳ, ὕγιαινων τὸν νοῦν συνεχωρήθη γὰ ἔχη τὴν ἀρχιερωσύνην ὡς πρότερον... = Antonie IV. Pre timpul acestuia la anul 1389 Fevruarie 15, Metropolitul Ungro-Valachiei Timothei, în timpu de bôlă, luând schima cea mare, și fiind sănitosu la minte, a continuatû a avea archieria, ca mai nainte, (1). Acestu Timothei a continuatû a fi Metropolitu pêne la 1442, dupre cum atestă D. Lesviodiacs, pro basa documentelor istorice române (2). Totu ce putemû să scimû despre Metropolitul Timothei al tôtei Ungro-Valachii din actele patriarhatului de Constantinopolu consistă întru aceia, că Patriarchul Matei I la 1401 în luna lui Maiu, îi atrage atențiunea asupra respunderii morale, față cu datoriile sêle de Archipăstoru (3), și tot-o-dată, *că in sinodul patriarchalû din Constantinopolu el a fostu înlocuitu prin Metropolitul părtei Ungro-Valachiei cei despre Severin*; — și acosta noi o presupunemû, că s'a petrecutû din cauza bolei, că a suferitû încă la suirea sa pre tronul a tôtei Ungro-Valachiei.

Nu putemû să intrerupemû studiul vieței religiose a Românilor din Valachia pêne când nu vomû face cunoscutû doctorilor noștri o particularitate istorică, pre care noi o întălnimû în istoria Bisericei Valachiei. În Valachia trebuie să scimû, a coesistatû de o dată doê Metropolit, una cu reședința în Argeș, și a doa la Turnul-Severinului. Celu întâiu Metropolitu avea titlurile: *Μητροπολίτης πάσης Οὐγγρίας καὶ Πλαγηνῶν* = Metropolitu al tôtei Ungarii și al Planinelor; apoi *τοποτηρητῆς Καπαδοκίας* = Locoșitoru al Capadociei și *ἑξαρχος καὶ ὑπέρτιμος* = Ecsarchu și prea onorabilu (4); iar al doilea se numia: *τοῦ μέρους Οὐγγρο-βλαχίας τῆς κατὰ τὸν Σεβερινὸν* = Metropolitu al părtei Ungro-Valachiei cei despre Severin (5) și avea și titlul de: *ὑπέρτιμος* = prea onorabilu (6), precum și pre celu de: *τοποτηρητῆς τῆς Μελιτήνης* = Locoșitoru al Melitinei. D. Golubinski crede, că înființarea a doê Metropolit în Valachia trebuie să fi esistatû pentru cuvântul, că patriarchif de

(1) *Εκκλησιαστικὴ ἱστορία Μελιτίου*. Τομ., III, pag. 239.

(2) *Ist. Bisericească* pag. 397.

(3) *Acta patriarchatus Constp.* T. II, pag. 494.

(4) *Acta patriarchatus Const.* T. I. pag. 494. *Σύνταγμα τῶν Θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνιων* Πάλλη. T. V, pag. 511.

(5) *Acta id.* T. III, pag. 519. 312.

(6) *ib.* T. I, pag. 535.

Constantinopolu, tolosinduse do ne'nțelegerea Metropoliților, să pôte ținea mai bine această Biserică in dependență. Noi la aceste mai a-adăngăm, că trobue să fi esistat și unu motiv politic; adică acela, că Regatul Valachiei pre aceste timpuri se compunea din două doimii — din domnia lui Radul Negru și a Banatului de Severin sêu Crațova. Dar noi să urmărim mai de aproape și Metropolia Severinului din punetul de privire religios.

La anul 1370, adică cel mult după 15 ani de la suirea pre tronul Metropoliei de Argeș a lui Ioacint Critopol, Metropolitanul Ioacint, pentru ca să căpătuiască de sigur pre unu frate al sêu Daniel, aflatoru in Constantinopolu, cere de la Patriarchul, împreună cu boerii din Banatul Severinului, unu al doilea Metropolitan, care să albă reședința in Severin. Dar mai bine și aici să reproducem actul in întregul lui, pentru ca lectorii noștri să vadă și condițiunile, cum s'a formatu această a doa Metropolie. «Anul 6878 (1370) Noemvrie indictionul IX-le. Cu puținat ani mai nainte, Prea Sântitul Metropolitan al Bitrinei (1) a fostu strămutat cu votul Sinodului și cu aprobarea Patriarchului la Metropolia Ungro-Valachiei, și acesta după ce mai întâiu s'a cerut de boerii acelu loc și de creștinii de acolo, ca să li se dea lor archiereu, pentru administrațiunea spirituală și folosul sufletesc; astu-fel, ca să se păstoriască de acesta bine și in modu plăcutu lui D-deu, și să fie conduși pre căile mântuirii. Iar după unu timpu ôre-care, fiind că poporul acelu locu este mare și kiar nemărginitu, unu singuru archiereu nu era de ajunsu la atâta popor, ca să-l pôtă pre ei inspecta spiritualminte și învêța cele necesare sufletului și mântuirii, și pentru acesta au cerut, ca să li se chirotoniască și altu archiereu al locului aceluia, cerând și acesta boerii acia și cedând la acesta Archiereul, ce era și se află și pêne acum acolo. S'a alesu la această demnitate prea onorabilul dikeofilacs, D. Daniel, bărbat forte bun și pietos, precum și virtuos, propriu pentru această demnitate mare și fiind cu consciință și cu virtute. Do acărula virtute și celalalte bunuri având cunoscință boerii acelu locu, împreună cu supușii, au rugat prin scrisori anume pre modestia noastră, precum și pre divinul, sântul și marele Sinodu, ca să bine-voimă și să li-lă dăruim lor Archiereu, care s'a și chiro-

(1) Aici Bitrina este disu in locu de Vitzina.

tonisită cu votul Sinodului și cu aprobarea modestiei noastre, — *Mitropolitul al unei părți din Ungro-Valachia, adevărat a unei jumătăți*, având (cealaltă jumătate) de Arhieru pre strămutatul mai înainte din Bitrina. Deci Prea Sântitul Mitropolitul, menționat al părții Ungro-Valachiei, prea onoratul și în s. Spiritu iubitul frate și coliturgisorul al modestiei noastre, cel supra-numit în monachismul, D. Antim, dătoresce să primiască și să țină această Biserică, și se învete pre poporul cel creștin al Domnului din dinsa, să sfătuiască și să esplice cele folositoare pentru sufletul și mântuire, făcând și citiți etc. Pre lungă aceste, el va mai ținea și locul Militinei și de acum va avea loc în strane și în tronurile, ce se află în s-tul și marele Sinodul, precum și pretutindinea. Deci pentru acestu scopu s'a eliberat acestu actul sinodalul menționatului Mitropolit al părții Ungro-Valachiei, prea onoratului și locoșitorului Melitinei, fratelui celui în S. Spiritu prea iubit și coliturgisorului modestiei noastre (Domnului Antim) (1).

Trecend Mitropolitul Antim în anul 1381 la catedra Metropoliei de Argeșu, în locul acestuia la Severin se rădica de sigur Athanasie I. Despre acestu Mitropolit al Severinului noi nu avem nici o scire pene la anul 1389 luna Iulie, când împreună cu Antim, a subsemnat un act al Sinodului patriarhalu, relativu la Mitropolitul Paleopatrasiei, Macsim (2). Suindu-se la anul 1389 Februarie în 15, pre tronul Metropoliei a tota Ungro-Valachia Mitropolitul Timothei, și suferind acesta de o bolă, la sinodul patriarhalu din Constanopolu a luat parte în toate decisiunile Athanasie I. Așa la anul 1397 găsimu pre Mitropolitul Severinului Athanasie luând parte la regularea Metropoliei de Corint (3). Pre timpul Patriarhului Mathei, și anume la anul 1400, Mitropolitul Severinului, de sigur că tot Athanasie I, ȳea parte la alegerea Mitropolitului de Laodicea, Macarie, la alegerea și confirmarea celui de Kizic, Theognot, precum și la alegerea Mitropolitului de Eraclia Theofan (4). În fine la 1401 în luna lui Iulie, Mitropolitul Athanasie I subscie un act patriarhalu, relativu la nisce muștrări, făcute

(1). Acta Patriarchatus Constp. T. I, pag. 532.

(2) Ib. T. II, pag. 135—137.

(3) Ib. T. II, pag. 287.

(4) Acta patriarchatus Constp. T. II 312.

Metropolitului de Thesalonică (5). Alte date istorice noi nu mai avem, relative la Metropolitul Atanasie I, și tot-o-dată nu știm, decât Metropolia Severinului a mai continuat să existe. Totuși, ce putem presupune, este, că în anul 1401 Biserica Moldovei respingând, cum vom vedea mai jos, pre Metropolitul grecu, Ieremia, o încurajată poate și pre Români din Valachia, ca să nu mai tolereze asemenea neregularitate canonică în Biserica lor, și tot-o-dată să concentreze toată autoritatea supremă eclesiastică în Metropolitul a toței Ungro-Valachii, care pre la acestu an era sâu Timothei, sâu Macarie I. Unu lucru însă trebuie notat aici, că cu anul 1401 *Metropoliția Ungro-Valahiei n'a mai luat parte la Sinodul patriarchală din Constantinopol*, și acêsta poate pentru cuvântul, că de la acêstă dată Metropolia Ungro-Valahiei, ca și cea a Moldovei, trebuie să fi început să aiea Metropoliții dintre Români.

Resumând cele dișe în respectul Bisericii Ungro-Valahiei, noi trebuie acum să stabilim, că de la 1215 pînă la 1350 și ceva Biserica Ungro-Valahiei s'a administrat de către Archiereii locului cu autoritatea Metropolitului de Vidin. De la acêstă însă dată istorică Biserica Ungro-Valahiei devine Metropolie sub autoritatea Tronului patriarchal și cu dreptul de administrațiune în acea patriarhie. Iar de la anul 1370 se înființază și o adoa Metropolie, dependintă în modu directu tot de Patriarhie, care durază pînă la 1401, când pentru Metropoliții Ungro-Valahiei încetază și dreptul de administrațiune în Sinodul patriarchal de Constantinopol.

Vięta religioasă a Românilor din Moldova, numai pînă la începutul secolului al XV se va desfășura de către noi aici. *Chronica Episcopiei de Romanu a Prea Sântitului Melchisedec, Episcopul Dunărei de jos*, (partea I, pag. 41—100), desfășură în de ajuns și cu toată dreptatea epoca înființării Metropoliei de Moldova, precum și relațiunile Românilor din acêstă parte cu Patriarhia de Constantinopol, pentru organizațiunea lor religioasă. Prin urmare noi ne

(5) Ibidem. T. II, pag. 519.

vomă limita pentru scopul, ce urmărim, numai în-determinarea pozițiunii religioase a Românilor din Moldova, începând de la secolul al XII și pînă la XV-le.

În intervalul de trei secole, ce ne ocupă aici, nu putem să nu admitem, că pre aceste locuri, adică în Moldova n'au esistat Români și kiar de rital ortodox. Noi am vedat mai sus, că cu transmutarea Cumanilor în Regatul Româno-Bulgar și în Ungaria, prin Moldova au rămas numai Români, cari, se adăpostiau prin munții Carpați, de câte-ori erau supărați de incursiunile Tatarilor. Acum să probăm din nou că locuitorii rămași în vechea Cumanie erau nu numai Români, dar kiar și ortodocși de religiune. Papa Gregoriu al IX-le printr'o epistolă de la 1234 se exprimă în această materie către Bela, Regele Ungariei: « In Cumanorum Episcopatu, sicut accipimus, quidam populi, qui Valachi vocantur, existunt, qui et si censeantur nomine christiano, sub unam tamen fide varios ritus habentes, et mores illa committunt, quae huic sunt nomini inimica. Nam Romanam Ecclesiam contemntes, non a venerabili fratre nostro, Episcopo Cumanorum, qui loci Dioecesanus existit, sed a quibusdam pseudo-Episcopis Graecorum ritum tenentibus universa recipiunt ecclesiae sacramenta, et nonnulli de regno Ungariae, tam Ungari, quam Theutonici et alii orthodoxi morandi causa cum ipsis transeunt ad eosdem, et sic cum eis quasi populus unus factus, cum eisdem Valachis, eo contemto, praemissa recipiunt sacramenta in grave orthoxorum scandalum, et derogationem non modicam fidei christianae. = In Episcopatul Cumanilor, după cum am înțeles, esistă o're-care popore, *ce se numescă Valachi*, cari, de și se distingă cu numele de creștini, au mai multe rituri în una și același credință, și comită fapte, care sîntă opuse acestui nume. Căci, desprețind pre Biserica romană, *primescă pre tôte misterele Bisericeii* nu de la venerabilul nostru frate, Episcopul Cumanilor, care este Diecesanul locului, **dar se țină de rital unor pseudo-Episcopi greci și nu puțină din regatul Ungariei, adică Ungari și Teutonși și alți ortodocși trecă la dînșii, pentru a trăi cu dînșii, și așa cu acești Valachi facă unul și același popor, desprețind pre Episcopă, și primind pre dîșele mistere** (adică cele ortodocse) spre marele scandală al ortodocșilor și spre degrada-

rea nu mică a credinței creștine (1). Acum din toate aceste scrieri ale Papei Gregorie IX-le rezultă, că la 1234 în *Episcopatul Cumaniei*, carea se vede, că era Moldova, adevă vekea țără a Cumanilor, erau Români, și că acești Români se țineau de ritul Bisericeii ortodocse, având și Episcopii lor ortodocși.

Dar trebuie, ca mai înainte de ce vom arăta tentatiunile Papiilor și respectiv de Romanii din Moldova, s'eu Cumania, să precisăm mai de aproape pre acești Episcopi ortodocși, de carii se face mențiune în această Epistolă a Papei Gregorie IX-le. Toți Romanii dar mai ales Moldovenii, s'au distinsu în istorie prin tendința lor de a ținea în modu independentu Biserica lor de Patriarhia de Constantinopolu. Acesta se probază în modul celu mai impunătoru din faptele, că Moldovenii nu primescu pre Metropolitul Ieremia (1395) (2) și pre alții, carii s'au chirotonisit și trimisii aici de către Patriarhia de Constantinopolu (3). De altă parte, noi trebuie să mai constatăm și aceia, că nici într'unu locu al actelor Patriarchiei de Constantinopolu nu se vede, ca Metropoliții Moldovei din această epochă, să fi luat parte, ca cei din Valachia, la administrațiunea Patriarchiei din Constantinopolu. Aceste considerente ne facu, ca să căpătăm o conclusiune de caracteru negativu, că Episcopi ortodocși din Episcopatul Cumaniei nu puteau să fie greci, s'eu mai drept, Bizantini de origine. Din contra, având în vedere, că Biserica Moldovei are pre Episcopul Iosif și Meletie (4) chirotonisiți de către Metropolitul Galileiei între anii 1371 și 1376; și că în decursul întregulu secul al XIV-le Biserica Moldovei este în relațiuni foarte apropiete cu cea de Achrida; (5) noi trebuie să recunoșcem, că Romanii Moldovenii din această epochă, fugind de ingerința Patriarchiei de Constantinopolu, nu se află nici în relațiuni intereclesiastice cu Metropoliții din Vidin, s'eu vekea Eparchie a Sirmiuului, ca Romanii din Valachia, cii ei, supunendu-se circumstărilor, își capătau pre Episcopii lor de la Bisericile ortodocse vecine, ținând la relațiunile lor cu Archiepiscopia de Achrida, carea se formase tot-dintr'o Episcopie românească,

(1) *Assemanus. cart. VIII. Ep. 319 (Mag. ist. A. T. Laurian T. III. pag. 119).*

(2) *Acta patriarchatus Constp. Miclogiei T. II, pag. 223.*

(3) *Veđi Chronica Ep. de Roman local citatū mai sus.*

(4) *Acta patriarchatus Constp. T. II, pag. 241 și 529.*

(5) *libid. T. II. pag. 230.*

adecă a vechiului Sirmiu și carea în aceste timpuri nu prezenta nici un pericol pentru independența Bisericii Moldovei.

În fața lipsei de o organizațiune definitivă a Bisericii Moldovei, de unde lipsea încă o Metropolie regulată, Papii își îndreptăză privirile lor asupra Bisericii Moldovei, după cum ele au fost îndreptate asupra Bisericii Româno-Bulgare din 1203, precum și asupra Bisericii din Valachia. În anul 1234 Biserica papală a fost cu desăvârșire desrădăcinată de către Ioan II Asan din Regatul Rămâno-Bulgurii, și Papa Gregoriu IX-le, vedând că nu poate să rădice o cruciadă contra acestui Rege al Româno-Bulgarilor, el își îndreptăză privirile sale asupra Bisericii Moldovei, și cu Bela al IV-le, Regele Ungariei, regulază organizațiunea unei Biserici papale în Episcopatul Cumaniei, și în Moldova. Eca cum se exprimă acestu Papă și în privința acesta: «Ne igitur ex diversitate rituum pericula provenientes animarum, nos volentes huiusmodi periculis obviare, ne praefati Valachi materiam habeant pro defectu sacramentorum ad schismaticos Episcopos accidendi, eidem Episcopo nostris damus litteris in mandatis, ut catholicum eis Episcopum, illi nationi conformem, provida dileberationi constituat, sibi juxta generalis statuta concilii vicarium in praedictis, qui ei per omnia sit obediens, et subjectus. — Deci, ca nu din diversitatea riturilor săse nască pericole pentru suflete, noi cu modul acesta voim, ca să înlăturăm pericolele, pentru ca nu preșii Valachii, având de motiv lipsa de mistere, să se adreseze la Episcopii schismatici, și acelu Episcop prin scrisoarea noastră îi comandăm, ca în vedere cu prevăzătorile deliberațiunii să așeze lor Episcopii catolicii, kiar din acea națiune, iar lui să fie vicari între preșii (Valachii) conform cu prescripțiunile conciliului general și să-i fie lui ascultători întru toate și supuși (1). De unde se vede, că Papa Gregoriu IX-le, observând dorința Românilor din Moldova, el li regulază, ca ei, supunându-se Bisericii papale, să aibă un Episcop de naționalitatea lor.

Dar nu mai departe, de cât la anul 1352, adecă când era Papă Climent VI, iar Rege al Ungariei Ludovic, Biserica Moldovei devine iarăși obiectul îngrijirilor Bisericii papale. Ludovic, bătând pe Tătari la gurile Dunărei, cere de la Papa, ca să-i dea bine-

(1) Assëmanus cart. VIII, Ep. 319. (Mag. ist. T. III, pag. 120).

cuvântarea, spre a întorce la catolicismă pre toți locuitorii țorilor vecine Ungariei, între carii și pre locuitorii Cumaniei. Și cu totă bine-cuvântarea, dată de Climent Iul Ludovic (1), Moldovenii continuă cu ortodocșia și mai departe, având Episcopi, după cum am arătat mai sus, chirotonisiți de către Metropoliți, ce nu li presenta nici unu pericolu în privința independenței eclesiastice, și fiind în relațiuni intereclesiastice cu Achrida.

Timpu de 118 ani Biserica Moldovei rămâne liniștită în privința religioasă, și ea continuă cu esecutarea cultului ortodocșu pene la 1370. În acestu an Clara, muma vitrigă a Domnitorului Lascu din Moldova, și muma bună a femeilor Regelui Româno-Bulgaru și al jupanul Serbiei, înteeșce din nou cestiunea unirei Bisericei Moldovei cu cea papală. Urban V-le, Papa Romei, întreprinde o nouă cercare pentru unirea acestei Biserice, și el, precum și Gregoriu XI-le, scrie epistole lui Lascu, invitându-l de a primi unirea (2), Clarei, de a convinge pre fiul său celu vitrigu în privința unirei (3), și o ordonanță Archiepiscopului de Praga, prin carea îi determină modul, cum trebuie să acționeze. Noi reproducem aici Epistola lui Urban V-le către Archiepiscopul de Praga; fiind că acesta cuprinde toate datele istorice, privitoare pre tendința Papilor în respectul unirei Bisericei Moldovei din timpul Domnitorului Lascu. Eca copriinderea ei și în originalu : Urbanus etc. Archiepiscopo Pragensi et Wratislaviensi, Cracoviensique Episcopis.

Nobilis vir Latzko dux Moldaviensium partium seu nationis Valachiae, nobis per dilectus filios Nicolaum de Melsak, et Paulum Swidinitz ordinis fratrum minorum professores notificare curavit, quod ipse et suus populus ducatus seu terrae Moldaviensis, licet christianitatis nomine gloriantur, tamen ipsi et eorum progenitores schismatici fuerunt hactenus et existunt, sed quorundam fratrum Minorum praedicationibus et doctrinis inducti abnegare volunt omne schisma, profiterique sanctam fidem, quam catholica et apostolica Ecclesia tenet, docet, et praedicat; ac nobis et successoribus nostris Romanis Pontificibus, et sanctae Romanae Ecclesiae humiliter obedire, ac intendere de caetero, prout alii catholici Principes et populi

(1) Maganiu istoricu A. T. Laurian T. III, pag. 124—128.

(2) Mag. ist. T. III, pag. 130, și pag. 140.

(3) ibidem. T. III, pag. 133.

obediunt et intendunt: nobisque idem Dux humiliter supplicavit, quod oppidum suum Ceretense Halecensis dioecesis spatio magno terrarum, diffusae (cui praeest Episcopus schismaticus, cuius Ecclesia Halecensis est in Russiae partibus schismaticorum videlicet constituta, utique insigne ac incolarum multitudine copiosum, et alias aptum decorari insignibus civitatis) in civitatem erigere, ac civitatis insignere vocabulo, et eidem episcopum praeficere catholicum, qui ipsos, ducem et populum instruat et conservet in dicta fide catholica et alia opportuna circa haec facere dignemur.

Nos igitur ad salutem animarum praedictorum Ducis et populi, contra Crucis hostes asserentium jugiter se pugnare, quos ab erroribus et schismate praedicto revocare cupimus augmentumque praefatae fidei plenis effectibus aspirantes, sed de praemissis nobis expositis notitiam non habentes, fraternitati vestrae, de quorum fidelitate et circumspicione in his et aliis plenam in Domino fiduciam obtinemus, de fratrum nostrorum concilio per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus vos vel duo aut unus vestrum, per vos vel alium seu alios viros fideles catholicos, et prudentes, si praefatos Latzkonem et populum repereritis velle firmiter, pure, simpliciter, humiliter et reverenter fidem catholicam suscipere praelibatam (quos si oporteat, ad hoc vestris doctrinis et praedicationibus, inducatis, et per alios viros catholicos in ipsa fide peritos procuretis induci) postquam ipsi, seu aliqua pars eorum, de qua vestrae discretionis videbitur expedire, abnegaverint omne schisma, et eandem fidem devote susceperint, et eam professi fuerint secundum formam, quam vobis sub bulla nostra transmittimus, dictum oppidum Ceretense ac totam praedictam terram seu Ducatum Moldaviensem ab omni potestate, dominio, superioritate et jurisdictione ordinaria, et dioecesana, et subjectione episcopali praefati Episcopi Halecensis seu gerentis se pro Episcopo Halecensi, ac Ecclesiae Halecensis, et cuiuslibet alterius personae ecclesiasticae, in ipsius oppido et terra, seu ducatu quaecumque spirituales seu ecclesiasticas potestates sive jurisdictionem praetendentis se habere, et eius ecclesiae seu dignitatis, totaliter in perpetuum eximatis, et etiam liboretis, constituentibus et ordinantibus, quod solum et immediate sanctae Apostolicae sedi et spiritualibus subsit: et deinde praefatum oppidum in civitatem erigatis, et civitatis vocabulo decoretis, ac totam dictam

terram seu ducatum Moldaviensem, in quantum ad praefatum Ducem pertinet, eidem civitati pro dioecesi assignetis et etiam deputetis, et ipsam dioecesim certis terminis limitetis, et si ecclesia ibidem sit ad hoc congrua, illam in cathedralem et episcopalem etiam erigatis = Ni s'a făcutu noi cunoscutu de către prea iubiții nostri, fi Nicolau de Malsac și Paul de Suidiniț, profesori din ordinea fraților minoriți, că nobilul barbatu Lascu, Ducele părților Moldovene, se'u a națiunei Valachiei, atât el, cât și poporul ducatulului se'u, se'u al terei Moldova, deși se glorifică cu numele croștinătatol, cu tôte aceste ei și părinții lor au fostu de la începutu și sântu schismatici. Dar acum, conduși de predicole și învățaturile fraților minoriți, volescă să se lepede de tötă schisma, și să profeseze s-ta credință, pre carea o ține, învăță și o predică Biserica catolică și apostolică; și volescă, ca să asculte cu umilință de Noi și de successorii nostri, Pontificii Romani, precum și de s-ta Biserică romană, și să se supună in tôte, precum și cialalți principii și poporo catolico ascultă și se supună. Apoi acestu Duce a cerutu dela Noi cu umilință, ca orașul se'u Siret, ce este supusu diecesei de Galiția, întinsă preste unu spațiu mare de pământu, in care diecesă se află unu Episcopu schismaticu, a căruia Biserică de Galiția este aședată in părțile adevă ale schismaticilor din Rusia, și numitul orașu (Siret) este mare duple aparință și plinu de locuitori și cuprinde totu, ce l-ar face aptu, pentru a fi decoratu cu insigniile de cetate, să fie rădicatu la rangul de cetate și desemnatu cu numele de cetate și să numimă in dinsul unu Episcopu catolicu, care ar învăța atât pre duce, cât și pre poporu, și să-I întrețină in gisa credință catolică și să-I învrednicimă in privința acésta și de alte dispozițiuni cuviințolose.

Deci noi, pentru mântuirea sufletelor preșisului poporu și duce carii mărturisescă, că se luptă in contra inimicilor Crucii, dorimă, ca să-I întorcemă de la erori, și de la preșisa schismă, voind, ca întorcerea la preșisa credință să fie plină de efecte bune; dar, ne avend cunoscință (esactă) despre espunerile, făcute noi, cu scrisori Apostolice și din consiliul fraților noștri te trămitemă pre frăția ta, in acărui fidelitate și circumspecțiune in asemenea cause, precum și in altele, punemă in Domnul tötă increderea noastră, și tot-o-dată îți ordonămă, ca voi, se'u doi, se'u unul dintre ai voștri să cercetați

prin voi, s'eu prin altul, s'eu prin alți bărbați catolici credincioși și prudenți, decât preșul Lascu și poporul lui voiesce în mod ferm, puru, cu simplitate, umilință și reverență să primiască dorita credință catolică (și decât va fi trebuință, să-i înduplecați în acésta cu învățăturile și predica v'astră, și să-i confirmați în d'nsa și prin alți bărbați catolici, cercați în acésta credință), după care toți, s'eu o parte óre-care din dinșii, cari se voru párea înțelepciunei v'ostre măi întreprindători, voru nega schisma întregă, și voru primi cu devotamentu acea credință și va fi profesată ea după formula, carea vi se trámite voi sub bula nóstră; atunci să scóteți cu totul și pentru tot-de-una pre menționatul orașu Siret și pre t'otá țera preșisă, s'eu ducatul Moldovei, de sub t'otá puterea, dominațiunea, superioritatea și jurisdicțiunea ordinară și eclesiastică, și *supunerea episcopală a preșisului Episcopu de Galiția, precum și acelor, ce geréză în locul Episcopulu de Galiția, s'eu a Bisericei Galițiene, și a ori-cárei alte persóne eclesiastice, ce ar pretinde, că are în acéstu orașu, țéră, s'eu ducatu vre o putere s'eu jurisdicțiune spirituală și eclesiastică, provenită din partea Bisericei, s'eu a demnitáței sóle, și tot-o dată să-lu liberați, stabilind și dispunénd, că acelu orașu să fie supusú imediat s-lu scaunú Apostolicú; și mai pre urmă să radicați pre orașul menționatú la rangulú de cetate, și să-lu decorați cu numele de cetate, și să supuneți pre t'otá țera menționată, s'eu pre ducatul Moldaviei, cât apárține preșisului Duce, acelei cetáți, ca pre o diecesă, și tot-o dată să dispuneți, ca să se delimiteze acea Eparchie cu confinií certe, și decât va fi acolo o Biserică proprie pentru acéstu scopú, să o faceți Biserică catedrală s'eu episcopală. . . . » (1).*

Din acéstu documentú istoricú de la 1371 resultă, că Biserica Moldovei încă nu avea o organizațiune eclesiastică definitivă, dar își primia pre Episcopii seí mai ales de la Biserica de Galiția, carea prin seculul al XIV nu presinta nici unú pericolú pentru independența Bisericei și a statulu Moldovenescú. De altá parte,

(1) Raynaldus ad annum 1371. (Mag. ist. T. III pag. 139). — Biserica unde s'a așezatú Episcopia papală, despre care se face aici mențiune, este Biserica s-lu Ioan Botezătorul din orașul Siret; iar Episcopul, ce s'a rânduitú de papa Urban V-le, se numia Andrei Vasito, care era și confesorú al Clarei (Engel în ant. tiquit. Hist. Moldaviae pag. 108 veđi și Șincai Chron. Rom., T. I. pag. 340.):

noi amă arătată mai sus, că încă de la 1336 Patriarchia de Constantinopol, în persoana Patriarchului Calist I, supusese sieși Archiepiscopia de Achrida, cu carea Biserica Moldovei încă din vechime era în relațiuni canoicice, transformase pre Biserica Vidinului în Metropolie, dependentă de Patriarchie și acum tenta, ca să nege și autoritatea Patriarhiei de Tîrnova. În fața acestor circumstanțe ecleziastice se esplică foarte bine motivul, ce a făcută pre Biserica Moldovei, ca să recurgă la Metropolia de Galiția, cerendu-i a fi chirotonisiți de Episcopi Iosif și Meletie (1) din cari celū întâiū la anul 1401 a devenitū și Metropolitū cu reședința în cetatea Albă (Ἀσπρόκαστρον) (2) Acastă însă tendință curat-națională a Bisericii Moldovei, a provocatū o reacțiune puternică mai întâiū din partea Papilor, cari ai regulatū, ca Biserica Moldovei să fie neatârnată de ori-ce altă Biserică ortodoxă, după cum am vedutū din actul de mai sus al lui Urban al V-le, de la anul 1371, și să se supună scaunului romanū, iar de altă parte și Patriarchia de Constantinopolū și-a manifestatū pretențiunile sele față cu Biserica Moldovei, și pre timpul Patriarchului Antoniu ea cu totū poporul a fostū supusă anatemei, și ei i s'a impusū pre la 1395 de Metropolitū unū Ieremia, venitū a nūme din Constantinopolū pentru acestū scopū, pre care Moldovenii l'au alungatū (3). După aceste la 1397 Patriarchia de Constantinopolū trāmite unū al doilea Metropolitū tot-de același origine cu Ieremia, dar și acesta este refusatū de tenacii Moldoveni (4). Dar tōte aceste lupte ai adusū cu sine și partea bună și pozitivă pentru Biserica Moldovei; adecă, Românii din Moldova cu Domnitorul lor Lascu ai provocatū indirect pre Patriarchia de Constantinu-

(1) Acta patriarchatus Constp. T. II, pag. 241 și 529.

(2) ibid. T. II, pag. 529. D. Golubinski pretinde, că orașulū, cetatea Albă, era prin locul Băltilor de astă-dī din Basarabia, pronunțând numele acestui orașū Belți și derivāndu-lū nu de la românescul Baltă, dar de la slavonul БѢЛЫЙ = albū. (Очист. Церкв. pag. 382). Acastă interpretare a numirei grecesci de ἀσπρόκαστρον nu este nici istorică și nici filologică, de și D-sa fundeză acastă numire pre unū textū vekiū, care sună : « Μιτροπολιτὴ Βῆλῆσκίη τούτῳ ἔστιν ἡ ἐκκλησία τῆς ἐκείνου πόλεως » — iar Metropolitul de cetatea Albă servesece aici în acastă Biserică. Acastă expresiune este usitată în locū de cetatea albă, prin care grecii ai voitū ca să exprime locul, ce s'a numitū mai în urmă Moncastro, sēu pre turcesce Ac-ker man. (veđi Γεωγραφία Μελετίου pag. 226).

(3) Acta Patriarchatus Constp. T. II, pag. 223 și 241.

(4) ibidem. T. II, 278.

polu, ca să nu rămână indiferentă față cu cele lucrate în Moldova de către Papii Urban V-le și Gregoriu IX-le, și pentru acesta Patriarhul Antonie trimite din Constantinopol doi Episcopi, *carii a-ducă Bisericei Moldovei titlul de Metropolie*, pre care nu-lu acordase nici unul din Papii menționați. Prin acesta Biserica Moldovei, dând lui Iosif, celui chirotonisită de către Metropolitul Galiției, titlul de Metropolit, s'a regulat și în privința eclesiastică, recunoscută fiind acum și de către Patriarhie cu titlul de «*Μητρόπολις τῆς Μαυροβλαχίας*, sėu Πόρρο-Βλαχίας, sėu în fine Μολδο-Βλαχίας = Metropolie a Valachiei celei negre, sėu Rusesei, sau a Moldo-Vlachiei (1); și în urmaarea unei tenacități și lupte de vr'o 30 ani, ea, pre timpul Patriarhului Mathel la 1401 sėu 1402, a isbutit, ca să aibă și Metropolit independent, recunoscut de Patriarhia de Constantinopol în persona lui Iosif, celui contestat atăta timp de către cei din Bizanțiu.

Caracteristica generală a Bisericei Moldovei din epoca, ce ne ocupă, adecă pënë la finele seculului al XIV-le și începutul celui al XV-le, constă întru acela, ca ea se distinge prin spiritul de independență națională, avėnd și Episcopii sei de naționalitate Moldoveni, pre carii îi chirotonisia la Metropolia de Galiția, sėu, la altă Biserică ortodoxă, ce nu putea să amenințe libertatea și naționalitatea Bisericei lor; pënë când infine însăși Patriarhia de Constantinopol a trebuit la 1401 să recunoască pre Biserica Moldovei Metropolie autocefală cu Iosif Metropolitul dintre pămėnteni. De altă parte, în acestă timp Biserica Moldovei a fostă tentată în trei rânduri, pentru a se uni cu Biserica papală, adecă pre timpul Papei Gregoriu IX-le (1234), Climent VI-le (1252) și Urban V-le (1370), și în fața tuturor acestor cercări, ea se presintă cu pretențiunea, de a avea

(1) În tóte aceste numiri ale Metropoliei de Moldova se observă, ca baasă, titlul de Valachia, care era acum numirea, cu carii Bizanținii se deprinsese a numi pre toți Romăni, fie din stanga, sėu dreapta Dunărei. În special Mavro-Vlachia vine dupre opiniunea noastră, de la Vlachia și Μάυροσ = negru, luat de la numirea Μάυρη θάλασσα = marea négră, unde se afla și cetatea albă. Ruso-Vlachia, avėnd iarăși de baasă terminul Valachia, această țeră era situată aprópe de Rusia, sėu pentru că ea era în relațiunii inter-eclesiastice cu Metropoliții din Galiția. În fine numirea de Moldo-Vlachia se compune, dupre opiniunea noastră din terminal de Vlachia, celă atribuit de Bizanținii Romănilor, și din Moldova, celă ce și-lu atribuiau sieși Moldovenii.

cleră natională, pentru care Grigoriu al IX-le a și cedat în această privință, lucru ce foarte rar se observă în istoria Bisericii papale.

Dacă în celelalte țeri românești, adevă în regatul Româno-Bulgară, în Valachia și Moldova viața religioasă a Românilor a avut multe dificultăți, apoi toate acestea au fost învinse de creștinii locurilor, ajutați de către Regii și Domnitorii respectivi. La Români din Timișana, Transilvania și Maramureș lucrurile s'au petrecut altfel; și Regii Ungariei, ajutați mai puțin de către clerul papal și mai puțin de celă calvină, au exercitat totuși felul de persecuțiuni, pentru ca, desmosceniind pe Români de viața lor politică, să-i poată face a-și părăsi și religiunea străbunilor săi. O tenacitate însă, admirată chiar de streinii și adversarii lor, a pus pe Români în pozițiune, ca să suporteze toate dificultățile și persecuțiunile în locurile scumpei lor patrii, iar pe unii din dînșii i-a împins, ca trecând munții, să vină în Moldova sau Valachia, și aici să-și desfășoare în libertate simțul religios, la care, ca popor de rasa latină, a ținută foarte mult. Vorbind în termeni generici, viața religioasă a Romanilor din Regatul vechei Ungarii se reduce până la secolul al XV-le într'unu șir ne'nterupt de persecuțiuni din partea Regilor Ungariei, cari se glorificau de către Papi cu titlul de: «Signifer Ecclesiae = Stegarul Bisericii» precum din partea nobililor și a clerului Bisericii papale din Ungaria.

În Ungaria evului mediu, religiunea domnitore era cea papală: de aici apoi s'orta ortodocșia devenită a fi din cele mai de plâns. În anul 1224, pe timpul Regelui Ungariei Andrei II, se publică un decret regal, având puterea de lege, prin care decretul religiunea ortodocșă devine numai tolerată, adevă suferită în stat, iar credincioșii acestei confesiuni, adevă Români, se supun la plata de decimii clerului papal (1) și clerul ortodocșu al Romanilor este redus la pozițiunea de omagii său clacăș; adevă, neconsiderându-li-se rangul, membrii clerului atât pe pământurile regale, cât și pe moșiile nobililor și ale clerului papal datoriau, ca să împlinescă toate obligațiunile sătenilor, alipiți de proprietate și

(1) *Leges ecclesiasticae Regni Hungariae. Claudiupoli. 1827 T. III, pag. 529.*

prin urmare să fie și vânduți cu acesta. Ca dovadă, că de această lege tiranică și degradătoare clerul român nu a scăpat nici până la începutul secolului XVI-le, ni pot servi protestele Românilor dela 1250 și petițiunile Episcopilor și ale Metropoliților din diversele Biserici ale Transilvaniei, ce s'au continuat până la 1479. Eca cum se exprimă în această privință Regele Mathei Corvin: « Nos Mathias, Dei gratia Rex Hungariae, Bohemiae, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod nos, tum ad humillimae supplicationis instantiam fidelis nostri Reverendi Iovanyckik Metropolitanus Nandor Albensis nostrae propterea correctae Maiestati, tum vero ex gratia speciali, universos et singulos Valachos Presbyteros fidem graecam tenentes, in comitatu Maromosiensi existentes, praesentes et futuros de solutione quarumcunque taxarum tam ordinarium quam extraordinarium, per ipsos, in medium Regnicolarum nostrorum solvi, Maiestatique Nostrae, ab eisdem provenire debentium, perpetuis futuris semper temporibus gratiose duximus eximendos, et supportandos. — Noi Matei, din Grația lui D-zeu Rege al Ungariei, Bohemiei etc. Facem cunoscută prin această tuturor celor, ce li se cuvine, a ști, că Noi atât în urmarea umilei petițiuni a Reverenției sale Metropolitului Ioanikie din Alba Iulia, cât și din grația noastră cea specială, am scutit pre toți și numai pre preuții Valachi, ce se țin de legea grăcă, și cari se află în comitatul Maramureșului, atât pre cei prezenți, cât și pre cei viitori, de plata oricărui taese atât ordinare, cât și extraordinare, pre care ei trebuiau să le plătească Măiestății Nostre *cu cialaltă omeni regali ai nostri*, și din grația noastră ordonăm, de a-i scăpa și de a-i ușura pentru toate timpurile viitoare în perpetuitate » (1).

Dela 1234 noi avem jurământul Regelui Ungariei Bela, prin care acesta în mod sistematic declară stărpirea Românilor, cari pre aceste timpuri erau singurii ortodocși din regat. După ce acest rege, fiul lui Andrei II-le, se jură pre s-ta Evanghelie în prezența legatului papal, Episcopul Iacob de Preneștin, că va stărpi din Regatul său pre toți cei, ce nu ascultă de Biserica papală, apoi adaugă în respectul ortodocșilor: «

(1) Mag. istoric A. Tr. Laurian T. III, pag. 166.

et eos, qui Romanae Ecclesiae in terra nostra sunt inobedientes iuxta ritum unius cuiusque nationis, qui non sit contra fidem catholicam, compellemus obedire Romanae Ecclesiae. — Și vomă face, ca să se supună Bisericei romane și acia, cari sunt în pământul nostru nesupuși Bisericei romane, dupro ritul fie-căria națiunii, ca să nu fie în contra credinței catolice (1) ». Și decă consultăm numai datele istorice, de care dispunem, trebuie să recunoșcem, că Regii Ungariei cu clerul catolic a realizat cu prisos toate aceste promisiuni, ajungând clerul papal cu abuzurile, de a provoca intervenirea regilor. Așa pre timpul regelui Ludovic (1436), clerul, papal a transformat decimele, plătite pentru pământul locuit, în bani, și Români ortodocși, ne supunându-se la o asemenea măsură nici de frica *interdictului eclesiastic*, adecă oprirea cu cuminicarea s-lor mistere, au provocat pre Rege, ca să publice în înțelegere cu clerul papal un decret, prin care se dicea, că decă nobilii și cialalți omeni nu se voră supune, ca să plătească decimele în bani, și nu voră asculta de pedepsele eclesiastice, atunci ei voră fi supuși de către guvernă la pedepse pecuniare sau bănesci (2).

Posițiunea Bisericei românești din Regatul Ungariei a fost, e prea adevărat, din cele mai dificile, sub presiunea și persecuțiunile Regilor, a nobililor și a clerului papal. Până la 1479 însuși datele istorice tacu despre această sortă nefericită a Românilor, și pentru prima dată, noi am vădit mai sus, Matei Corvin este Regele Ungariei, care prin diploma, dată Metropolitului de Transilvania, face mențiune despre Metropolitul Ioanikie, ce pre aceste timpuri se afla Metropolit în Transilvania cu reședința în Alba Julia, și care avea sub dependența sa și pre Episcopul Maramureșului. Pre lungă aceste, D. Hintz ni mai spune, că la anul 1595 voevodul Transilvaniei, Sigismund Batori, în înțelegere cu Michai Bravul, a supus pre Metropolitul de Transilvania celui din Ungro-Vlachia (3), iar Prea Sântitul Chrisant, Patriarchul de Ierusalem, voind să determine și pozițiunea canonică a Metropolitului de Transilvania din

(1) Mag. ist. A. Tr. Laurian T. III, pag. 123.

(2) Ibid T. III, 145—148.

(3) Geschichte des Bisthums des griechisch-nichtunirten Glaubensgenossen in Siebenbürgen. Hermannstadt. 1850 pag. 19.

secolul al XVII-le, dice : « Οὗτος ἔχει ἀναφοράν πρὸς τὸν μητροπολίτην Οὐγγρο-Βλαχίας λόγῳ πατριαρχικῶ καὶ ἐξαρχικῶ δικάϊῳ = Acesta (Metropolitul Transilvaniei) are relațiuni cu Metropolitul Ungro-Valachiei, (fundate) pre dispozițiunii patriarhale și dreptul de Ecsarchi » (1). De la secolul XV-le și mai departe, Prea Sântitul Șaguna și cu D. Hinț ni presintă multe din datele istorice, relative la istoria Bisericii de Transilvania. Dar pre noi aici, conform planului stabilitu, trebuie să ne ocupe istoria Bisericii de Transilvania pene la inceputul secolului al XV-le, și să căutăm a determina starea de organizațiune a acestei Biserici, precum și relațiunile ei intreclesiastice, începând de la secolul al XII-le și pene la al XV-le. Éca scopul nostru, și aici trebuie să ne limităm.

Noi am arătat mai sus câte-va esemple, privitoare pre starea Bisericii din Transilvania, față cu Regii și nobilii Ungariei, precum și cu clerul papalū. O asemenea stare de lucruri, organizată sistematicesce, și persecuțiunile, rădicate la celū mai înaltū gradū, de sigur, că nu puteau să permitē Romānilor, de a avea o organizațiune eclesiastică normală. Romāni își aveau pre preuții lor, reduși la pozițiunea unū simplu omagū, și confundați atât în drepturi, cât și prin pozițiunea lor socială cu toți creștinii de națiune română. Ei puteau să-și albă și Episcopii lor, dar pentru cuvântul, că Biserica Romānilor în Regatul Ungariei era numai suferință, seu tolerată și toleranța ungară, precum și în genere a evului međiū, consta în a nu avea nici unū felū de relațiuni cu statul, de aici apoi lipsa de ori ce mențiune despre Episcopii Bisericii ortodoxe a Romānilor din Transilvania. Avem, însă o dovadă peđise despre existența de Episcopi în Transilvania, pe la finele secolului XIV-le, adecă anul 1391. Regele Ungariei Vladislau ni documentēză acestū faptū printr'unū actū al Patriarchiei de Constantinopolū, datū lui Băliță vodă și lui Dragu Mester, în anul 1391, cu ocasiunea fundarei mōnăstirei s-lui Michail din Maramureș. Vladislau în anul 1498. voind, ca să restabilēscē drepturile mōnăstirei s-lui Michael în persōna Egumenului seu Hariu, contestate de către Episcopul Ioan al Maramureșului, ni presintă actul Patriarhului Antonie II în traducerea latină, unde, după ce se confirmă fundarea mōnăstirei și ra-

(1) Χρησάνθου Συνταγματικόν pag.

porturile Egumenului cu preuții de pre cele șapte moșii ale mănăstirei, se dice și despre Episcopii și Arhiepiscopul Maramureșului față cu Mănăstirea: « Ad haec si quis nostrorum subditorum Archiepiscopus, aut Episcopus in dicto monasterio, aut pertinentis eiusdem inveniretur, quod eiusmodi dicto Priori esset in adiutorium, velut haec humilitatis nostrae Litterae ostendunt, sigillo nostrae Ecclesiae munitae. = Pre lungă aceste, decă s'ar afla vre unū Arhiepiscopū sēu Episcopū, din cei supuși noi în numita mănăstire, sēu în locurile, dependinte de dinsa, să fie spre ajutorul preșusului Egumenū în modul, cum stipulează acēstă scrisore a modestiei nōstre, confirmată cu sigiliul Bisericei nōstre » (1). Adecă, din acēstū citatū noi vedemū, că în Maramureș erau Episcopi, cari ar părea, că sūntū necunoscuți Patriarchului, dar cari în realitate trebuie să fi fostū în relațiuni cu Metropoliții Moldovei, cei nū bine vėduți de către Patriarchie.

Pentru noi acēstū decretū Patriarchalū are și o altă importanță-și anume cea privitoare pro relațiunile intereclesiastice ale Bisericei ortodoxe din Transilvania. Fiind Biserica de Transilvania din timpurile cele mai veki, adecă de pre la începutul seculului XIII, în relațiuni intereclesiastice cu Biserica a tōtei Ungro-Valachii, ce-și avea reședința în Argeș și mai pre urmă în Tōrgoviștea; de altă parte, Biserica din Maramureș, avēdu-și relațiunile sēle eclesiastice cu Biserica Moldovei, și pōte duple esemplul acestia și cu Metropolia de Galiția, duple cum se vede dintr'unū faptū istoricū, petrecutū la 1490 în persōna Episcopului Ioan din Muncaciū (2); aceste Biserici aveaū relațiunile lor și cu Patriarchia de Constantinopolū, când circumstanțiile istorice li permiteau acēsta, și Romāni din Transilvania căutaū, ca și cei din Moldova și Valachia, de a intra tot-de-una în relațiuni cu acea Biserică, carea nu li presinta unū pericolū pentru independența lor. Astū-felū Romāni din Maramureșū, vėdēnd, că Biserica lor este opresată în gradul celū mai înaltū de către clerul papalū, ei în persōna lui Băliță și a lui Dragu, fundeză o mănăstire, asigurându-i independența în modū materialū cu șapte moșii și o supunū Patriarchiei

(1) Mag. jst. A. Tr. Laurian T. III, pag. 175.

(2) Mag. istoricū. A. Tr. Lauriau T. III, pag. 164.

de Constantinopol, carea li presenta speranța, că la umbra Bisericeii, voru putea conserva naționalitatea lor și voru avea cel puțin o independență eclesiastică (1).

Românii din Timișana, având o pozițiune politică diferită de a celor din Transilvania și Marmureș, ei și în privința eclesiastică au avut a trece prin mai multe faze. Pre la 1370 ei erau sub Metropolitul de Severin; pentru care cuvântul și acest Metropolit se numia al Ungoro-Valachiei cea despre Severin, adică, pre lângă Valachia, el mai avea sub administrațiunea sa și ducatul Timișanei. Această stare a Bisericeii din Timișana s'a continuat nu numai pre timpul, cât a existat Metropolia de Severin (1401), dar noi credem, că și mai pre urmă, pînă la începutul secolului al XVI-le, adică pînă la înființarea Metropoliei Sârbilor din Austria, cunoscută în istorie cu numirea de Metropolia și alte ori Patriarchia de Carloveș (2). Cu această dată istorică se începe pentru Biserica română din Timișana o eră nouă, carea a pus-o sub administrațiunea Metropoliților de Carloveș (3). Deși în mai multe rînduri Românii au căutat a avea Episcopii lor, nu li s'a permis înșă această pînă la 1783, când și atunci au trebuit să albe mai mulți Episcopi de naționalitate sârbă. Anul 1810 a fost momentul, când Românii din Timișana și-au căpătat Episcopul lor în persóna Prea Sfințitului Vasilie Moga, care în timpul păstoriei se de 34 ani ajunsese a fi Metro-

(1) Veđi actul, la care facem aici alusiune, în Magazinu istoric A. Tr. Lauria T. III, pag. 175.

(2) Sârbii au început a trece Dunărea și a se așeza în Regatul Ungariei și în partea Vestică a Timișanei pre la jumătatea secolului XV-le, când patria lor din stînga Dunărei era aserviță cu totul de către Turci, și au continuat a se stabili în Srem și Slavonia pînă la începutul secolului trecut. Ei prezentându-se, ca un element opus Românilor din Ungaria și Transilvania, și având o ură neîmpăcată contra Turcilor, au primit de la Regii Ungariei dreptul de liberă confesiune a Ortodoxiei și li s'a permis, de a avea și un Metropolit, cu reședința mai întăiu în Srem și de la începutul secolului trecut în Carloveș. Fiind înșă, că Biserica Sârbilor cu reședința în Ipec s'a bucurat de o pozițiune independentă, și după căderea patriarhatului Româno-Bulgară (1393) această Biserică s'a întitulat pre sine de Patriarchie; și fiind că cei mai mulți din Sârbii Austriei erau strămutați aici din aceste locuri; de aceea Sârbii din Srem, rădicând organizațiunea Bisericeii lor la rangul de Metropolie independentă, ei adese-ori au întitulat pre Metropolitul lor Patriarchă. Această înșă pretențiune eclesiastică a Sârbilor a rămas tot-deuna nerecunoscută oficialminte.

(3) Șaguna, opera citată pag. 128.

politul tuturor Românilor ortodocși din Transilvania, avându-și reședința în Sibiu.

În genere vorbind, Biserica ortodoxă a Românilor din Transilvania, Timișana și Maramureș a avut a lupta cu mai multe dificultăți. *Trecând epoca de barbarie, cași Români din Valachia și Moldova, unde în respectul eclesiastic li s'a contestat de către Patriarhia de Constantinopol ori-ce organizațiune eclesiastică independentă, Români acestia s'au vădit de o dată în fața propagandelor papale și mai pre urmă și în fața persecuțiunilor calvine, care toate la un loc erau susținute și ajutate de către nobilii și Regii Ungariei. Tenacitatea însă caracteristică a poporului român și afecțiunea lui către religiuinea strălună, a făcut pre opresorii Românilor din Transilvania și Maramureș, ca să dispereze în realizarea planului lor; de altă parte, serviciile, aduse Statului Ungur prin Huniade, au contribuit foarte mult la ușurarea cel puțin a pozițiunii lor eclesiastice; de aici apoi vedem pre Români din Transilvania, că își au un Metropolit ortodocșu și român înca dela 147, iar pre cei din Maramureș un Episcop. Suferind Români din Timișana și Ungaria de Sudu acelși persecuțiuni, ca și cei din Transilvania, și ajutându-se în nevoile eclesiastice cu Români din Metropolia Severinului și apoi ai Valachiei, ei în respectul independenței eclesiastice au întârziat și mai mult, de cât cialalți frați ai lor, și acesta din casa noilor oșpeți, adică ai Sêrbilor din Austria, și ea cuvintele, pentru care Români din Timișana și Ungaria, propriu disă, au căpătat o Biserică națională și independentă numai pre la începutul secului actual (1810).*

În fața celor vorbite de noi în acestu studiu nu mai rămâne nici cea mai mică îndoelă, că Români n'au fostu creștinați de către Bulgari. Datele istorice de care noi am pututu să dispunem, ni-a probat contrarul. Și era foarte naturalu, ca Români, cari de la străbunii lor aveau o dosă de cultură și un grad de civiliza-

țiune; cariî cu venirea lor la Dunărea au trebuit să aducă cu sine, decât nu mai mult, apoi celă puțin reminiscentele unei vieți anterioare; dicemî era foarte naturală, ca acești Români, sîi al Imperiului Romei, să nu se supună influenței popoarelor barbare, ce s'au strecuratî pre locurile lor, și specialminte Bulgarilor. Români, noi am vădîtî, au avutî în tôte timpurile vieța lor socială, ei adusî cu sine și religiunea creștină, și previeța politică ei și-au reglat-o cu popoarele barbare, cei inundaî. În drépta Dunărei, avînd de adăpostî munții Emului, Români cu capitalul lor intelectual, cu datenele și religiunea lor s'au unitî cu Bulgarii, poporî aptî pentru civilizațiune, și au organizatî două regaturî, unul, pre care noi l-am numitî Bulgaro-Romanî și al doilea Româno-Bulgarî, conform cu importanța elementului organizatorî. Ambele aceste elemente, avînd inimiți comuni, pre Bizantini, ei și-au împrumutatî reciprocî averea lor proprie; adecă Bulgarii au produsî noei lor organizațiunii forța fizică, mulțimea populațiunei, iar Români au prezentatî acesteî organizațiunii capitalul și forța lor morală, adecă vieța socială, datenele și religiunea lor. Eca cuvintele dupre opiniunea noastră, pentru care noi și găsimî și pîndă astă-đi atâte moravuri comune la Români și Bulgarii, și pentru care între aceste două popore și-au avutî locul atâte relațiunii politico-sociale. Da, Români au fostî cu capitalul moralî în vieța Româno-Bulgară și de acela între dinșii și-au pututî avea locul atâtea relațiunii politico-sociale.

În stînga Dunărei însă, unde pre lîngă popoarele barbare, ce s'au strecuratî unul după altî, au rămasî, ca colocuitori cu Români, Ungurii, aici lucrurile s'au petrecutî altî felî. Români, fiind și aici adăpostiți în munții Carpați, și avînd același capital moralî, ca și cei din Emî, nu au pututî să organizeze o vieța politico-socială comună cu Ungurii, din cauza circumstărilor istorice. Bine se începuse lucrurile, cândî cu mergerea lui Gheisa la Constantinopolî. Dar Români, avînd tot-dé-una de divisi, seî mai drept, fiind dominați de simțimentul, de a conserva în modî intactî moștenirea lor strămoșescă, și prin urmare și religiunea ortodocsă, au trebuitî să se despartă de Ungurii și acestia, fiind dominați de Biserica papală, au fostî tot-dé-una, decât nu tot-de-una instigați contra Românilor, apoi puși în pozițiune, de a nu avea necesitate de cultura Românilor și chiar a persecuta religiunea lor. Eca, dupre noi, cauzele,

pentru care Românii din stângă Dunărei nu s'au aliată la viață cu Ungurii, și ei au susținut cu bărbăție lupta de cotorpire și o susțină până în prezent.

Românii, noi am vădit și din această skiță istorică, sunt un popor, ce nu-și pierde libertatea sa, și de altă parte nu este nici cotorpitorul. Imperatori bizantini și Regii cei mai potenți ai Ungariei au fost nevoiți să li recunoască publicamente vitalitatea lor, și chiar a-i face aliații lor. Reșchelul din 1877 a dovedit încă o dată lumii puterea vitală a Românilor și respectul lor pentru principiile civilizației și ale religiei creștine; acesta ar trebui să impresioneze cel puțin pe frații lor, cu cari colocoescă împreună....

FINE

REPERTORIU

DE

MATERIILE CUPRINSE IN ACEST STUDIU

	Pag.		Pag.
Introducerea și divisiunea materiei	3	II	
I		Venirea Bulgarilor in imperiul Bizantin	10
Privirea generală asupra operei D-lui E. Golubinski, intitulată : „Краткій очеркъ истории Православныхъ Церквей-Болгарской, Сербской и Румынской	4	Intinderea Bulgarilor in imperiul Bizantin	11
Opiniunea D-lui Golubinski despre creștinarea Românilor	5	Bulgarii n'au fostu creștini pêne la anul 869	ib.
Naționalitatea Românilor dupre D. Golubinski	6	Raționamente despre creștinarea Bulgarilor	12
Combaterea opiniunei de către D. Golubinski, că Româniî n'au priimitu creștinismul de la Unguri	7	Data creștinărei Bulgarilor	13
Creștinarea Românilor, dupre opiniunea Prea Sântitului Macarie	ib.	Creștinarea Goților	ib.
Opiniunea D. Golubinski, despre chreștinarea Românilor din Valahia	8	Româniî , necreștinându-se de Bulgarî, nu s'au creștinatû nici de Goți	ib.
Opiniunea D-lui Golubinski, despre creștinarea Românilor din Transilvania și Moldova	9	Româniî nu s'au creștinatû de Huni	14
		Româniî nu s'au creștinatû de Avari	15
		III	
		Planul părței positive a studiului	16
		Delimitațiunea geografică a Daciei traiane	ib.
		Urme de creștinismû în Dacia lui Traian și creștinarea Românilor.	18

	Pag.		Pag.
Starea politică a Daciei traiane din secolul III și formarea Daciei aureliane	19	Episcopul Margului și trădarea lui (an. 441)	41
Remânerea Goților în Dacia traiană, secolul IV	20	Episcopul Sirmiului din anul 441	42
Relațiunile politice ale Românilor din ambele Dacii cu Hunii, secolul V.	21	Episcopii din Dacia lui Aurelian ieu parte la synodul IV ecumenic.	43
Intinderea geografică a Românilor din Dacia traiană de pretimpul Goților și al Hunilor	22	Din Episcopia Sirmiului se formeză a Thesalonicului și din acesta a Justinianei I. . .	54
Descripțiunea geografică a Daciei lui Aurelian	25	Cele trei-deci de Episcopii din Dacia (anul 457)	47
Crestinismul în Dacia prin secolul al II și IV	26	Ducele Vitalian al confederațiunei de la Dunarea și synodul locală din Eraclia (518)	ib
Quiriu Episcopul Sisaulei, sec. III și începutul celui IV.	27	Recapitulațiune a faptelor istorice din epocele de la 105 pêne la 274 și de aici pêne 527	49
Episcopii Teofil și Nicita .	ib.	Priviri generale asupra epocei a III-a a studiului și planul acestei părți (sec. VI—VII, anul 668)	ib.
Metropolitul de Macedonia, Alecsandru Metropolitul de Thesalonic și Creștinii din Pannonia și Mysia	28	Vieta politică a Românilor față cu Avarii	52
Ursake și Valent, cel întâi Episcopu al Singidonului și al doile al Mirsei din Panonia .	29	Intinderea elementului român pre timpul Gepeților. . .	54
Dependența Bisericelor din Dacia de Biserica Romei . . .	30	Episcopii din Ilirii și Dacia atarnă tot de Papa (546) . . .	58
Kyriac Episcopul Mysiei, Silvestru și Protogen al Daciei	31	Autocefalia Bisericii din Achrida și raporturile ei cu Bisericile din Dacia	60
Photin Episcopul Sirmiului	32	Episcopul din Tomi (551). . . .	73
Confesiunea greco-latină a lui Ursaki și prin urmare usul limbei latine în Dacia (sec. IV)	ib.	Crestinii în Nove și Singidon (an. 580)	76
Confesiunile din Sirmiu. . . .	33	Recapitulațiune asupra epocei III	77
La synodul din Arimin ieu parte și Episcopii Daciei . . .	ib.		
Ne crestinarea Românilor de către Goți.	34	IV	
Probe despre dependența Bisericilor române de Roma .	36	Privire generală asupra epocei IV (668—1185)	76
Strămutarea Episcopului de Sirmiu la Thesalonic (an. 434)	40	Planul de studiu al Epocei. . .	78
		Ducatele Române din Mun-	

Pag.	Pag.		
ții Carpați	ib.	Analisa literilor cirilice și a limbei slavone a secolului IX-le	112
Intinderea Românilor între Siret și Munții Carpați	80	Fapte istorice, relative la introducerea culturii slavone între Români	115
Locurile din Dacia lui Aurelian, locuite de Români	84	Date istorice, relative la Metodie și ciril	119
Privire generală asupra vieții politice	85	Archiepiscopii Bisericii Bulgaro-Române Iosif și Georgie (869—878)	122
Vișta politică a Românilor de pre malurile Dunărei	86	Metropolitul Agaton al Românilor din Dacia lui Traian	123
Vișta politică a Românilor din Munții Carpați	87	Monastirea s-lui Ioan Botezătorul și a s-lui George din ducatul lui Cladiu (sec. X)	124
Vișta politică a Românilor din drăpta Dunărei	91	Eparchiile eclesiastice din Bulgaria și elementul românesc din dinsele	125
Recapitulațiune asupra vieții politice a Românilor din epocha a IV (an 668—1186)	94	Chrisóvele lui Basiliu Bulgaro-ctonul despre Eparchiile Bisericii Bulgaro-Române	127
Priviri generale asupra vieții religioase a Românilor	95	Mai multe Eparchii cu Bisericii române în Dacia aureliană	129
Crestinismul la Români din stânga Dunărei	ib.	Rolul Românilor în creștinarea Ungurilor	134
Postul Sâmbetei	96	Recapitulațiune asupra celor șise în epocha a IV (668—1185)	135
Episcopul Ursu ica parte la sinodul VII ecumenic (787)	98		
Archiepiscopul Ioan al Thesaloniceului (787)	lb.	V	
Episcopul Delvetului ie parte la sinodul din Constantinopol	99	1185—1600.	
Crestinii strămutați de Crum sântu Români	100	Priviri generale asupra acestei epoci și planul studiului	137
Crestinii din Români începă a influența pre Bulgari	101	Fundarea Regatului II-le Româno-Bulgaru și rescóla lui Petru și Asan. Naționalitatea acestora	138
Timpul Crestinării Bulgarilor	102	S-tul Demetriu al Thesaloniceului devine protectorul Ro-	
Locul creștinării Bulgarilor	103		
Modul creștinării Bulgarilor	104		
Crestinarea Bulgarilor	105		
Cultura slavonă și introducerea limbei slavice între Români	110		

Pag.	Pag.
mânilor, resculați de către Petru și Asan	Mórtea lui Asan din mânele lui Iancu
140	157
Muntele Emă, ca punctu de plecare în formarea Regatului II-le Româno-Bulgaru.	Administrațiunea lui Petru, fratele lui Asan.
142	157
Cuceririle lui Asan și întinderea Regatului său.	Mórtea lui Petru și venirea lui Ioniță pre tronul Regatului II-le Româno-Bulgaru.
143	158
Cuceririle lui Ioniță și a lui Asan II.	Calitățile lui Ioniță, ca omu politicu, din punctul de privire al Bizantinilor și al Românilor.
144	159
Delimitatiunea geografică a Regatului Româno-Bulgaru de pre timpul lui Ioniță	Suirea lui Ioniță pre tronul Regatului Româno-Bulgaru
146	ib.
Esistența la începutul seculului al XIII-le a unui altu Statu românescu în stânga Dunărei	Protestul lui Emeric, regele Ungariei, contra lui Ioniță, Regelui Româno-Bulgarilor.
147	160
Ducate române în Transilvania și Timișena pre la începutul Seculului al XII.	Posițiunea Bizantinilor fața cu Regatul Româno-Bulgaru pre timpul lui Ioniță.
147	161
Ducatul românü din Moldova, Basarabia și Bucovina la finele Seculului XII-le.	Ioniță nimicesce și influența politică a Latinilor din imperiul Bizantinü dupö ce a bătütü la Adrianopolü și pre Balduin
149	163
Privire geografică și generală asupra întinderii elementului românü din seculul al XII-le și pënë la al XV-le.	Cërta lui Ioniță și Emeric pentru cincü provinciü din vestul Regatului său
151	163
Priviri generale asupra vieței politice a Românilor din epocha, ce ne ocupă.	Relațiunile lui Ioniță cu Inocentiu III-le Papa Romei.
151	164
Elementul românü, ca basă a vieței politice din Regatul II-le Româno-Bulgaru.	Ioniță cere dela Inocentiu corona de Rege.
152	ib.
Nimicirea influenței politice a Bizantinilor din Mysii.	Inocentiu III delegă pre Ioan Capelanul seu, ca să studieze și să tracteze cu Ioniță pentru cedarea coronei.
153	165
Tendințele lui Asan, de a uni în Regatul Româno-Bulgaru nu numai întregü elementul românescü, dar și pre celü bulgaru.	Ioniță, scrutând cu delegatul papalü scriptele, constatä, că corona și demnitatea imperială predecesorii sei au primit'o dela Biserica romană.
153	166
Asan se ocupă și de comerțul Regatului II Romano-Bulgaru	Ioniță primesce insigniile
155	

	Pag.		Pag.
regale de la Papa Inocențiu și dreptul de a bate monedă.	167	lui a lui Michael, al doilea fiu a lui Ioan II Asan	ib
Mărtea lui Ioniță.	163	Nimicirea tractatelor de pace și cucerirea mai multor cetăți de către Bizantinii.	181
Suirea pre tronul Regatului a lui Borilă, nepotul lui Asan	ib.	Recăsigarea de către Michael a cetăților, răpite de Bizantinii.	ib.
Suirea pre tronul Regatului Româno-Bulgar a lui Ioan II Asan și priviri generale asupra acestui bărbat.	169	Mărtea lui Michael și priviri generale asupra regilor, succesorii lui.	183
Caracterul lui Ioan II Asan.	170	Priviri generale asupra vieții politice a Regatului Româno-Bulgar.	ib.
Cuceririle lui Ioan II Asan.	ib.	Circumstanțele politice pentru înființarea Principatului Valachiei	184
Organizațiunea socială și militară a Regatului Româno-Bulgar de sub Ioan II Assan.	171	Timpul și modul fundării Valachiei	ib.
Motivele relațiilor amicale dintre Ioan II Asan și Imperatori bizantini	172	Considerațiunii asupra fundării Valachiei	187
Inrudirea lui Ioan II Asan cu Imperatorul Ioan Duca Bataze	ib.	Priviri generale asupra organizațiunii sociale a Valachiei	188
Luptele lui Ioan II Asan contra Latinilor din Constantinopol.	174	Purtarea Românilor din Moldova față cu invasiunea Tătarilor	189
Ioan II Asan desparte pre fiică-sa de Teodor; fiul lui Ioan Duca.	175	Priviri generale asupra Românilor din Moldova	191
Alianța lui Ioan II Asan cu Latinii din Constantinopol.	176	Priviri generale asupra elementului român din Transilvania	192
Căsătoria lui Ioan II Asan cu Irina, fiica Imperatorului Anghel Teodor	177	Viața politică a Românilor din Transilvania cu Ducii lor	ib.
Cruciada proiectată de Papa Gregoriu IX-le contra lui Ioan II Asan.	ib.	Priviri generale asupra Vieții politice a tuturor Românilor din epoca de la începutul secolului al XI până la finele celui al XV.	194
Alinarea Papei Gregoriu IX-lea prin Bela IV. regele Ungariei	178	Priviri generale asupra independenței Bisericilor române	195
Suirea pre tronul Regatului a lui Caliman, fiul lui Ioan II Asan	179		
Suirea pre tronul Regatu-			

Pag.	Pag.
<p>Organisațiunea Bisericeî din Regatul Româno-Bulgară și fasele principale, prin care ea a trecut 196</p> <p>Fundarea Metropoliîi Româno-Bulgare în Tîrnova. 197</p> <p>Vasilie celă întâiău Arhiepiscop al Bisericeî Româno-Bulgare 198</p> <p>Metropolia de Preslava. ib.</p> <p>Eparchiile eclesiastice ale Bisericeî Româno-Bulgare ib.</p> <p>Considerațiunġ generale asupra faptelor istoriei eclesiastice dintre anii 1199 — 1221. 199</p> <p>Scrisărea Papei Inocențiu III cătră Ioniță pentru unirea Bisericeilor. ib.</p> <p>Responsul lui Ioniță cătră Papa Inocențiu și o scrisăre a Arhiepiscopului Vasilie tot în cestiunea unirei Bisericeilor. 201</p> <p>Adoa scrisăre a lui Ioniță, cerēnd dela Papa rădicarea Bisericeî la rangul de Patriarhie 202</p> <p>Răspunsul lui Inocențiu către Ioniță și trāmiterea legatului papalū ib.</p> <p>Rădicarea Arhiepiscopului Vasilie la rangul de primat al Bisericeî Româno-Bulgare 204</p> <p>Timpul, cât a duratū unirea Bisericeî Româno-Bulgare cu cea papală 209</p> <p>Reintărcerea Bisericeî Bulgaro-Române la ortodocsie și rădicarea ei la Patriarhie 211</p> <p>Documente, relative la Patriarhatul Bisericeî Româno-Bulgare ib.</p>	<p>Ioakim I, Patriarch de Tîrnova și aducerea mōscelor s-tei Parascheva. 212</p> <p>Tentațiunea Papei Inocențiu IV de a reuni Biserica Româno-Bulgară cu cea papală. 213</p> <p>Negațiunea Patriarhatului Bisericeî Româno-Bulgare de cătră Calist I, Patriarchul de Constantinopoli 214</p> <p>Anatematisarea Patriarhieî Româno-Bulgare de cătră cea din Constantinopoli pentru nesupunere 215</p> <p>Patriarhiū Bisericeî Româno-Bulgare: Basiliū I, Ioakim I, Basiliu II, Ioakim II, Ignatie și Macarie 216</p> <p>Ioakim III, Patriarchū al Bisericeî Româno-Bulgare și cercările Papei Nicolaū IV-lē pentru reunirea Bisericeilor ib.</p> <p>Patriarhiū Dorotei, Roman, Teodosiū I, Ioanikie I și Simeon 217</p> <p>Patriarhiū Teodosiū II și Ioanikie II, și sinodul din Tîrnova contra Bogomililor. ib.</p> <p>Patriarchul Eutimie și lucrările lui literare pentru Bisericeă 218</p> <p>Transformarea Patriarhieî de Tîrnova în Metropolie și esiliul lui Eutimie ib.</p> <p>Priviri generale asupra Bisericeî Româno-Bulgare 219</p> <p>Priviri generale asupra Bisericeî din Valachia. 220</p> <p>Biserica Valachiei n'a fostū supusă Patriarhieî de Tîrnova și ea se afla în relațiunġ cu Metropolitul Vidinului. 221</p>

	Pag.		Pag.
Argumente tradiționale despre organizațiunea Bisericii de Valachia	222	ricei Moldovei cu cea papală.	234
Motivele, ce au făcută pre Biserica Ungro-Valachiei de ase supune celei de Constantinopolu	224	Actele lui Clement IV, pentru unirea Bisericilor	ib.
Suirea pre tronul Bisericii de Ungro-Valachia a Metropolitului Ioacint Critopulo . . .	ib.	Actele lui Urban V, pentru unirea Bisericii Moldovei cu cea papală și înființarea episcopiei catolice de Siret . . .	235
Chariton Metropolitul Ungro-Valachiei	225	Rădicarea Archiepiscopului Iosif la rangul de Metropolitu ortodocsu al Moldovei . .	239
Antim Critopulo, Metropolitu al Ungro-Valachiei	ib.	Priviri generale asupra Bisericii Moldovei	240
Timotei, Metropolitu a Ungro-Valachiei	227	Priviri generale asupra vieții religioase a Românilor din Transilvania	241
Adoa Metropolie a Ungro-Valachiei din Severin	228	Posițiunea degradată a Bisericii române din Transilvania.	ib.
Actul patriarhalu pentru înființarea acestei Metropolitii.	229	Punițiunile Românilor din Transilvania pentru credința lor ortodocsă	242
Atanasie I, Metropolitu alu Severinului	230	Raporturile Metropolitului din Transilvania către celu de Ungro-Vlachia	243
Priviri generale asupra Bisericii Ungro-Valachiei . . .	231	Prin seculul al XIV, Transilvania își avea Episcopii și Archiepiscopul său	244
Priviri generale asupra Bisericii din Moldova	ib.	Relațiunile intereclesiastice ale Românilor din Transilva.	245
Romanismul și ortodocsia Românilor din Moldova, probate de Papa Gregoriu al IX .	232	Okire generală asupra Bisericii din Temișana	246
Probe despre independența Bisericii de Moldova	233	Priviri generale asupra Bisericii din Transilvania . . .	247
Acte din partea Papei Gregoriu IX, pentru unirea Bise-		Concluinne	248

VERIFICAT
2007

